ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ

(ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଶିକ୍ଷା ଡିପ୍ଲୋମା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ

ବିଷୟଭିତ୍ତିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ

ଷଷ୍ଠପତ୍ର (PC - 6 B)

चित्रं वटोतरोर्मूले वृद्धाः शिष्याः गुरुर्युवा !
गुरोस्तु मौनं व्याख्यानं शिष्यास्तु छिन्नसंशयाः ।।

ପ୍ରକାଶକ :

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ
(ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଡିପ୍ଲୋମା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିମନ୍ତେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ)
Text book prescribed for 2nd year students of Regular and Distance Education Programme for Diploma in Elementary Education.
ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ।
© ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଓଡ଼ିଶା, କଟକ ।

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ
ଷଷ୍ଠପତ୍ର (PC - 6 B)
ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଓଡ଼ିଶା, କଟକ

ଲେଖକମଣ୍ଡଳୀ :

ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଦାଶ (ସମୀକ୍ଷକ)
ଡକ୍ଟର ପତିତପାବନ ବାନାର୍ଜୀ (ଲେଖକ)
ଡକ୍ଟର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ଲେଖକ)
ଶ୍ରୀ ମନୋରଂଜନ ମିଶ୍ର (ଲେଖକ)
ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସ (ଲେଖକ)
ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଦାଶ (ଲେଖକ)

ସଂଯୋଜକ : ଶ୍ରୀ ମନୋରଂଜନ ମିଶ୍ର

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :- ୨୦୧୩ /୩୦,୦୦୦

ଅକ୍ଷର ସଂଯୋଜନା : ଗ୍ରାଫ୍ ଏନ୍ ଗ୍ରାଫିକ୍ସ,
ଓଡ଼ିଆ ବଜାର, କଟକ

ମୁଦ୍ରଣ : ଦେବୀ ଗ୍ରାଫିକ୍ସ, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ : ଟ.୪୮.୦୦ (ଅଠଚାଳିଶ ଟଙ୍କା) ମାତ୍ର

ମୁଖବନ୍ଧ

ଉନ୍ନତ ସମାଜଗଠନପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ନାଗରିକ ଯେତେ ଶିକ୍ଷିତ ସେ ସମାଜ ଓ ଜାତି ସେତେ ଉନ୍ନତ । ଏହି ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷକ। ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଉଭୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ । ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରର ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀରୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ଦାନ କରାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଜାଣିଥିବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଉପାଦେୟ ପ୍ରବିଧିର ଅଭାବ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଏହି ଅଭାବକୁ ପୂରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ NCFTE - 2009 ର ଯୋଜନାରେ ଶିକ୍ଷକ-ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରଚଳିତ ସଂସ୍କୃତ ପାଠ୍ୟାଂଶ ସହ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତମଭାବେ ପରିଚିତ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଆମ ରାଜ୍ୟର DIET / DRC / ST School ମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଯୋଜନାର ଏହି ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଅଛି । ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବା ଲେଖକ ଓ ସମୀକ୍ଷକଙ୍କୁ ମୁଁ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ତରଫରୁ ସାଧୁବାଦ ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛି । ପୁସ୍ତକଟି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରବିଧିର ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବା ସହ ମାର୍ଗପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବ ବୋଲି ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ । ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷଣଛାତ୍ର ତଥା ପାଠକବର୍ଗ ଏହା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସୁଚିନ୍ତିତ ପରାମର୍ଶ ଦେବେ ବୋଲି ଆଶା ।

ସଭାପତି
ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଭାଷାମାନଙ୍କର ଆଧାରସ୍ୱରୂପା, ତଥା ଅଧିକାଂଶ ବୈଦେଶିକ ଭାଷାମାନଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଂଯୋଗ ସୂତ୍ର । ଏଣୁ, ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଅଧ୍ୟୟନ ବିନା ମାତୃଭାଷା ତଥା ବୈଦେଶିକ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଅର୍ଜନ ଦୁଷ୍କର ମନେ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣଶିକ୍ଷାବିଭାଗ, ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା ପରିଷଦ ତଥା ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦପକ୍ଷରୁ ମାଧ୍ୟମିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟୟନରତ ଗୁରୁଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୂତନଭାବେ ଏକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପୁସ୍ତିକା ରଚନା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନୀୟ ପଦକ୍ଷେପ । ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ସହିତ ସେ ବିଷୟରେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ପଠନରତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅବଗତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି **ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ** ପୁସ୍ତକଟି ସହାୟକ ହେବ ବୋଲି ଆଶା । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଡିପ୍ଲୋମା କୋର୍ସର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷରେ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକଟି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ସହଜରେ ୬ଷ୍ଠ, ୭ମ ଓ ୮ମ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚଳିତ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାପନ କରିପାରିବେ । ପାରମ୍ପରିକ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ମାଧ୍ୟମିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି ଶିକ୍ଷାକରୁଥିବା ଗୁରୁଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକତାରୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ଆଧୁନିକ ପ୍ରବିଧି ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ରଚିତ ହୋଇଛି ।

ପୁସ୍ତକଟିର ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବିଚାରଧାରାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ କ୍ଷେତ୍ରପ୍ରସ୍ତୁତି କରାଯାଇଛି । ଆଶା କରୁ - ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ପ୍ରଶିକ୍ଷକ, ଗୁରୁଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣୀୟ ହେବ । ପୁସ୍ତକଟିର ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଧୀ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ଗଠନମୁଖୀ ଉତ୍ତମ ପରାମର୍ଶ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୁସ୍ତକଟିର ପରିମାର୍ଜନ ଓ ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହାୟକ ଓ ମାର୍ଗପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବ । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ପକ୍ଷରୁ ଏହି ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବାରୁ ଲେଖକମଣ୍ଡଳୀ ପରିଷଦକୁ କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ପଣ କରୁଛି । ଇତି ।

ଲେଖକ ମଣ୍ଡଳୀ

ସୂଚୀପତ୍ର

ମୁଖବନ୍ଧ

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ପ୍ରଥମଭାଗ (Group -A)

ବିଷୟ ପୃଷ୍ଠା

ଏକକ : ୧ ଗଦ୍ୟ ପାଠ ଯୋଜନା

୧. ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଃ ୧

୨. ସମ୍ଭାଷଣମ୍ ୯

୩. ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ ୧୫

କଥା ଶିକ୍ଷାଦାନ

୪. ଚତୁରଃ ବାନରଃ ୨୦

୫. ମାତୃଭକ୍ତଃ ଚାଣକ୍ୟଃ ୨୬

୬. ବିଚିତ୍ରା ସୃଷ୍ଟିଃ ୩୨

ପଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ

୭. ସୁଭାଷିତାନି ୩୮

୮. ନୀତିମଞ୍ଜରୀ ୫୩

୯. ଗେୟଂ ଗୀତମ୍ : ରକ୍ଷରକ୍ଷ କାନନମ୍ ୬୨

ଏକକ : ୨ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ

୧୦. ଶବ୍ଦରୂପ ୬୬

୧୧. ଧାତୁରୂପ ୭୧

୧୨. ଅବ୍ୟୟ ପ୍ରକରଣ ୭୫

୧୩. ଉପସର୍ଗ ୭୯

୧୪. 'ଣ'ତ୍ୱ ବିଧି ୮୧

୧୫. 'ଷ' ତ୍ୱ ବିଧି ୮୪

୧୬. ଅନୁସ୍ୱାର (°) 'ମ୍' କାର ୮୬

୧୭. 'ଯ' ଓ 'ୟ' ୮୭

୧୮. କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି ୮୭

ଏକକ : ୩ ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷା

୧୯. ମାତୃଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ୧୦୦

୨୦. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ୧୦୩

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ (Group -B)

ଏକକ – ୪ ତୃତୀୟ ଭାଷା ରୂପରେ ସଂସ୍କୃତର ଶିକ୍ଷାଦାନ ଓ ଶିକ୍ଷଣ

୨୧. ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ୧୦୫
୨୨. ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ୧୧୧
୨୩. ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ସୁଗମ କୌଶଳ ୧୧୭

ଏକକ : ୫ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବିଧି

୨୪. ବ୍ୟାକରଣ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତି ୧୨୯
୨୫. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ୧୩୫
୨୬. ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ୧୩୮
୨୭. ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି ୧୪୦
୨୮. ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତି ୧୪୨
୨୯. ଅନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି ୧୪୪

ଏକକ : ୬ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ପାଠଯୋଜନା

୩୦. ପଦ୍ୟ ପାଠନ : ରାଷ୍ଟ୍ରବନ୍ଦନମ୍ ୧୪୮
୩୧. ଗଳ୍ପ ପାଠନ : ଚତୁରଃ ବାନରଃ ୧୫୭
୩୨. ବ୍ୟାକରଣ ପାଠନ : ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ ୧୬୪
୩୩. ଗଦ୍ୟ ପାଠନ : ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ ୧୭୧

=====

ଗଦ୍ୟ ପାଠ ଯୋଜନା - ୧

ଭାଗ - କ (Group - A) ଏକକ : ୧ (Unit - I) Unit Title .. ଶୀର୍ଷକ ୧ - ଗଦ୍ୟ ପାଠ ଯୋଜନା

ଉପବିଭାଗ - ୧ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଃ ପୁସ୍ତକ - ଭାଷାସୌରଭମ୍ ପୃ - ୨୮ ଶ୍ରେଣୀ : ଅଷ୍ଟମ ।

ସଂରଚନା - ଗଦ୍ୟ ପାଠ ସାମାନ୍ୟ ଯୋଜନା

୧.୧.୧.୧ ଉପକ୍ରମ

୧.୧.୧.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୧.୧.୧.୩ ବିଷୟବସ୍ତୁ, ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ, ମୂଳ ପାଠ

୧.୧.୧.୪ ସାରାଂଶ

୧.୧.୧.୫ ପରିଭାଷା

୧.୧.୧.୬ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

୧.୧.୧.୭ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୧.୧.୮ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ ସୂଚୀ

ଗଦ୍ୟପାଠ ସାମାନ୍ୟ ଯୋଜନା : ସାଧାରଣ ସୂଚନା

ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭାଷା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟେତର ପ୍ରାଣୀ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରିଛି । ଭାଷା ହିଁ ଭାବ ବିନିମୟର ବଳିଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ । ଏହି ଭାଷା-ବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ଯେଉଁ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତଥା ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା । ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ଆର୍ଥନୀତିକ, ରାଜନୀତିକ, ଭାଷାଗତ ଦକ୍ଷତା, ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ, କମ୍ପ୍ୟୁଟର (ସଂଗଣକ) ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଆଦି ବିବିଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କୃତର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରୟୋଗ ହିଁ ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ଉପାଦେୟତା ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚାଇ ଥାଏ । ଦୀର୍ଘକାଳ ଭାରତର ସଂହତି, ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ତଥା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ସଂସ୍କୃତର ଭୂମିକା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ବିଶାଳ ଭାଷା ଓ ବାଙ୍ମୟ, ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଭାବାଭିବ୍ୟକ୍ତିର ଭିତ୍ତିଭୂମି ରୂପେ ଅଧିକାଂଶ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଉପାଦାନ ଭାବେ ସଂସ୍କୃତ ସ୍ୱୀକୃତ । ଏହି ଧାରାରେ ପ୍ରବାହିତ ଭାଷାମନ୍ଦାକିନୀ ଆମ ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିରଖିବା ବାସ୍ତବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକର । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ପାଠକ ପକ୍ଷେ ସଂସ୍କୃତ ଏକ ସଂଯୋଗକାରୀ ଭାଷା ରୂପେ ସହାୟତା କରିଥାଏ । ଏହାକୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଓ ଆମର ପିଲାମାନେ କିପରି ଅନାୟାସରେ ତଥା ଆନନ୍ଦରେ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟୟନ କରିପାରିବେ - ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ପରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାଶିକ୍ଷାକୁ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସର୍ବାଦୌ ଏହାକୁ ଛାତ୍ରୋପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବିଧି ଅନୁସରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଗଦ୍ୟପାଠର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବିଧି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।

୧.୧.୧.୧ ଉପକ୍ରମ

ଗଦ୍ୟପାଠର ବିଶେଷତ୍ୱ

ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଅପାର କାବ୍ୟ ସମ୍ଭାର ମଧ୍ୟରେ ଗଦ୍ୟର ସ୍ଥାନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଗଦ୍ୟର ରୂପ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯଜୁର୍ବେଦ ସମୟରୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ । ସୋମଦେବଙ୍କ କଥାସରିତ୍‌ସାଗର, ଦଣ୍ଡୀଙ୍କ ଦଶକୁମାରଚରିତ, ଅବନ୍ତୀସୁନ୍ଦରୀକଥା, ବାଣଭଟ୍ଟଙ୍କ - କାଦମ୍ବରୀ, ହର୍ଷଚରିତମ୍, ସୁବନ୍ଧୁଙ୍କର ବାସବଦତ୍ତା, ଧନପାଳଙ୍କ ତିଳକମଞ୍ଜରୀ, ବାଦୀଭସିଂହଙ୍କ - ଗଦ୍ୟ ଚିନ୍ତାମଣି, ମେରୁତୁଙ୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି, ଅମ୍ବିକାଦତ୍ତ ବ୍ୟାସଙ୍କ - ଶିବରାଜ ବିଜୟମ୍ ପ୍ରଭୃତି ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ରୂପେ ପରିଚିତ ।

'ଗଦ୍' ଧାତୁ 'ଯତ୍' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ଗଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ । ଛନ୍ଦବିରହିତ ରଚନାକୁ ଗଦ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଯାହା ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୋଗ୍ୟ, ବାଚନଯୋଗ୍ୟ, ସରଳ ବିଧିରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ ତାହା ଗଦ୍ୟ ପଦବାଚ୍ୟ । ("ଅଥାଦଃ ପଦସନ୍ଧାନୋ ଗଦ୍ୟମ୍" "ଅନଳଂକୃତଭାଷୟା ସୁବନ୍ତ - ତିଙ୍ନ୍ତ - ପଦସମୁଦାୟ - ଯୁକ୍ତଂ ଗଦ୍ୟମ୍") ଏଣୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେଉଁ ବାଚନ ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭର ଭାବପ୍ରକାଶ ସରଳ ଓ ସହଜ ବୋଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ବକ୍ତା-ଶ୍ରୋତା ଉଭୟେ ନିମଜ୍ଜିତ ରୁହନ୍ତି, ଶବ୍ଦର କାଠିନ୍ୟ ନଥାଏ, ଅନ୍ୱୟ କରିବାର ଜଟିଳତା ନଥାଏ, ତାହାହିଁ ଗଦ୍ୟ ପଦବାଚ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ । ପଠନମାତ୍ରେ ପାଠକ, ଶ୍ରବଣମାତ୍ରେ ଶ୍ରୋତା ଯାହା ତୁରନ୍ତ ବୁଝିପାରେ ତାହା ହିଁ ଗଦ୍ୟ । ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ପଦ୍ଧତି ଶ୍ରବଣ - କଥନ-ପଠନ-ଲିଖନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଅଛି । ତାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଦ୍ୟମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ସଫଳତା ଲାଭ କରାଯାଇପାରେ । ଯେହେତୁ ଗଦ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ 'ସ୍ପଷ୍ଟ କଥନମ୍' 'ବୃତ୍ତବନ୍ଧରହିତଂ ଗଦ୍ୟମ୍' ଏଣୁ ଗଦ୍ୟରେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ହିଁ ସରଳ ହୋଇ ପାରିବ ।

ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ :

- ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟ ରଚନାରେ ପଦ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ (ଶ୍ଳୋକ) ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।
- ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସନ୍ଧି, ସମାସ, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଉପସର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳଭାବେ ବୁଝିହୁଏ ।
- ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟରେ ସମାସର ବହୁଳ ପ୍ରୟୋଗ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ; ଏଣୁ ବକ୍ତବ୍ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ସାରଗର୍ଭକ ହୋଇଥାଏ ।
- ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗଦ୍ୟଶୈଳୀର କ୍ଲିଷ୍ଟତାକୁ ପରିହାର କରି ସରଳ ଓ ସୁଗମ ହୋଇଛି । ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ସ୍ତରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଇଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରିବା ।

୧. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ୨. ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ : ବିବିଧ ଗଦ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ 'ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ' କୁହାଯାଏ ।

ଯଥା : ୧. ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟପାଠ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୨. ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦବୈଭବ ସହ ପରିଚିତ କରିବା ।

୩. ସଂସ୍କୃତକୁ ସରଳଭାବେ ଶ୍ରବଣ ଓ ପଠନ କରି ବୁଝିପାରିବା ।

୪. ସଂସ୍କୃତର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ନବୀନ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ସହ ପରିଚିତ କରାଇବା ।

୫. ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମନରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

୬. ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଓ ସଂସ୍କୃତି-ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।

୭. ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷଣ (କହିବା) ଓ ଲିଖନରେ ଦକ୍ଷତା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

୮. ନିଜଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହ ଅନୁବାଦ ଶୈଳୀ ସହ ପରିଚିତ କରିବା ।

ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ : ଗଦ୍ୟ ପାଠଯୋଜନାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଧାରିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରିବ । ତେବେ କେତୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପାଇଁ ସମାନ ତାହା ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରର ହୋଇପାରେ ।

ଯଥା : ୧. ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟକାରଙ୍କ ଶୈଳୀସହ ପରିଚିତ କରାଇବା ।

୨. ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟାଇବା ।

୩. ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର କାହାଣୀରୁ ବୀରତା, ତ୍ୟାଗ, ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

୪. ସାଧାରଣ ଜଣାପଡୁଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକରୁ ରସାସ୍ୱାଦନ କରିବା ।

୫. ନାଟକ – ନାଟ୍ୟାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ (ନାଟ୍ୟାଂଶ ଗୁଡ଼ିକର ସଂଳାପ) ସହିତ ପରିଚିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାବ ଗ୍ରହଣ ଓ ଉତ୍ତର ଦେବାର ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସହ ସଂସ୍କୃତରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥିବା ବୈଦିକ, ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ବେଳେବେଳେ ପ୍ରାକୃତଭାଷା ସହ ପରିଚିତ କରିବା ।

୬. ଲେଖକଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗୁଡ଼ିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

୭. ନାଟକରେ ଅଭିନୟ ଶୈଳୀ, ସମ୍ଭାଷଣ ଶୈଳୀକୁ, ଆରୋହ-ଅବରୋହରୁ କଥନର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

୮. ରଚନା ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଓ ସର୍ବତ୍ର ସଂସ୍କୃତର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

ଗଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷଣର ବିଷୟ ବିଭାଗ :

'କ' ବାଚନ	'ଖ' ବ୍ୟାଖ୍ୟା	'ଗ' ବିଚାର ବିଶ୍ଳେଷଣ
୧. ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପାଠ କରିବେ । ୨. ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଅନୁବାଚନ କରିବେ । ୩. ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ମୌନ ଭାବେ ପାଠ କରିବେ ।	୧. କଠିନ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାଖ୍ୟା । ୨. ବାକ୍ୟ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ।	୧. ସମଗ୍ର ଭାବ ପ୍ରକାଶ । ୨. ଅନ୍ତର୍ନିହିତ କଥାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ୩. ମୁଖ୍ୟ ବିଚାର ଧାରାର ପ୍ରୟୋଗ ।

ଗଦ୍ୟ ପାଠଦାନରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ଓ ଏହାର ନିରାକରଣ –

* ତରତର ହୋଇ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ପାଠ କରିବା ।
* ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ / ନିମ୍ନସ୍ୱରରେ ପଢ଼ିବା ।
* ଚିତ୍ର ବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନୁକୂଳ ବିଷୟ ପ୍ରତି ପ୍ରବେଶ ନ କରିବା ।
* ଉପକ୍ରମକୁ ବିକ୍ଷିପ୍ତ / ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ।
* ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଦୂରେଇ ଯିବା ।
* ପ୍ରସଙ୍ଗ ବହିର୍ଭୂତ ଅନାବଶ୍ୟକ କଥାଟିକୁ ଅଧିକ ବୁଝାଇବା ।
* ଅତ୍ୟଧିକ ବ୍ୟାକରଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ।
* ଚର୍ବିତ ଚର୍ବଣ – ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବାରମ୍ବାର ଆବୃତ୍ତି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।

ନିମ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନକୁ ଆଗେଇ ନେଇ ପାରିବା । ଏହା ପ୍ରସଙ୍ଗୋଚିତ ଓ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧. ଉପକ୍ରମ / ପ୍ରସ୍ତାବନା ।, ୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଥନ / ଉପସ୍ଥାପନ ।, ୩. ପ୍ରସ୍ତୁତି କରଣ / ପ୍ରୟୋଗ ।

ଉପକ୍ରମ : ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଯେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ମାତ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଦୀର୍ଘ ହୋଇଥିଲେ ତାହାକୁ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଭାଗରେ

ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାଠ୍ୟଦାନ କରାଯାଏ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ । ମାତ୍ର ନୂତନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ, ଚିତ୍ର ଦର୍ଶନ, ଶ୍ଳୋକ ପଠନ, କଥା କଥନ (ଗଳ୍ପ) ଇତ୍ୟାଦି ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ହୁଏ ।

ଉପସ୍ଥାପନ / ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଥନ : ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଉପକ୍ରମ ଅନୁଯାୟୀ ନୂତନ ପାଠର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କହିବେ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ପାଠ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିର ଶୀର୍ଷକ କହିବେ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚିତ ହେବେ ସେ କ'ଣ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରସ୍ତୁତି କରଣ / ପ୍ରୟୋଗ : ଶିକ୍ଷକ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନିମ୍ନମତେ ଉପସୋପାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରାଇବେ ।

(i) ଆଦର୍ଶ ବାଚନ - ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପଢ଼ିବେ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବିଶେଷଧ୍ୟାନ ଦେବେ । କେଉଁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ପଢ଼ାଯିବ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତମରୂପେ ପାଠ କରିବେ ଯେପରି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶୁଣି ଶୁଣି ବିଦ୍ୟାଗ୍ରହଣ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ।

(ii) ଅନୁବାଚନ : ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପୂର୍ବପାଠକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅନୁକରଣ କରିବେ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ଦିଗଟିକୁ ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ସାମାନ୍ୟ ସଂଶୋଧନ କରାଇବେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ପଠନ ସମୟରେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବେ ।

(iii) କଠିନ ଶବ୍ଦର ନିରାକରଣ / ସମସ୍ୟାଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକର ନିରୂପଣ : ବିବିଧ ବିଧି ଅନୁଯାୟୀ କଠିନ ଶବ୍ଦକୁ / ବାକ୍ୟକୁ ବୁଝାଇବେ ଯଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧିପାଇବ ।

କଠିନ ଶବ୍ଦ ବୁଝାଇବାର ଉପାୟ :

ପଦଚ୍ଛେଦଃ ପଦାର୍ଥୋକ୍ତି ର୍ବିଗ୍ରହୋ ବାକ୍ୟଯୋଜନା ।
ପୂର୍ବାପରସମାଧାନଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନଂ ପଞ୍ଚଲକ୍ଷଣମ୍ ।

ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା, ପଦର ଅର୍ଥ କହିବା, ସମାସ / ବିଗ୍ରହ କରାଇବା, ବାକ୍ୟ ନିର୍ମାଣ, ପୂର୍ବାପର ଭାବଦ୍ୱାରା କଠିନ ଶବ୍ଦକୁ ବୁଝାଇ ପାରିବେ । ଭିନ୍ନ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ନିଆଯାଇ ପାରେ ।

ଉଦ୍‌ବୋଧନ ବିଧି	ପ୍ରବଚନ ବିଧି	ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି
୧. ଅଭିନୟ ଦ୍ୱାରା (Acting) ୨. ଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ (Picture) ୩. ପ୍ରତିକୃତି ମାଧ୍ୟମରେ (Model) ୪. କ୍ରିୟାପ୍ରଦର୍ଶନ ମାଧ୍ୟମରେ	୧. ଅନୁବାଦ ବିଧି ୨. ଆଭିଧାନିକ ବ୍ୟବହାର ବିଧି ୩. ପରିଭାଷା ୪. ଟୀକା . . .	୧. ପ୍ରକୃତି, ପ୍ରତ୍ୟୟ ଉପସର୍ଗ, ସୁବନ୍ତ, ତିଙ୍ଗନ୍ତ, ସନ୍ଧି, ସନ୍ଧି-ବିଚ୍ଛେଦ, ସମାସ - ବିଗ୍ରହ ୨. ତୁଳନାବିଧି ୩. ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜ୍ଞାପନ ୪. ବିଲୋମଶବ୍ଦ ୫. ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ ୬. ଅନ୍ତଃକଥା / ସାରାଂଶ ୭. ପ୍ରସଙ୍ଗ ୮. ଉଦାହରଣ ୯. ବ୍ୟାଖ୍ୟା

- ଯେଉଁଠାରେ କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ କହିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବେ ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ କହିଦେବେ ।
- ଶବ୍ଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ମାଧ୍ୟମ ଦେଇ ଉଭୟ ମୌଖିକ ଅଥବା ଲିଖିତ ଭାବେ କରିବେ ।

ଶୀର୍ଷକ : ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଃ

ଯେଉଁମାନେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଭାବେ ଦେଶମାତୃକା ପାଇଁ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇଥା'ନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶଭକ୍ତ କୁହାଯାଏ । ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ପରାଧୀନ ରହିଥିବା ଭାରତକୁ ଯେଉଁ ଦେଶଭକ୍ତମାନେ ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜନ ବଳରେ ସ୍ୱାଧୀନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆମର ନମସ୍ୟ ଓ ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ ।

୧.୧.୧.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Objectives)

* ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମନରେ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବା ।

* ରାଜଗୁରୁଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ତ୍ୟାଗ ଓ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନ ପ୍ରତି ସଚେତନ ହେବା । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଦାନକୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ।

* ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଦାୟାଦବୋଲି ଗର୍ବ କରି ଶିଖିବା ଓ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସାହସର ସହ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ।

* ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବା । ମହାଭାରତୀୟ ସ୍ରୋତର ସଂହତି ବିଷୟରେ ଆମର ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୨ୟା, ୪ର୍ଥୀ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଜାଣିବା

୨ୟା	ମାମ୍, ମା	ଆବାମ୍, ନୌ	ଅସ୍ମାନ୍, ନଃ
୪ର୍ଥୀ	ମହ୍ୟମ୍, ମେ	ଆବାଭ୍ୟାମ୍, ନୌ	ଅସ୍ମଭ୍ୟମ୍ ନଃ
୬ଷ୍ଠୀ	ମମ, ମେ	ଆବୟୋଃ, ନୌ	ଅସ୍ମାକମ୍, ନଃ

ବିଭକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ମା, ନୌ, ନଃ ଓ ମେ, ନୌ, ନଃ ର ବ୍ୟବହାରକୁ ଜାଣିବା ।

* ଦୈନନ୍ଦିନ ପ୍ରୟୋଗରେ ମାତୃଭାଷାରେ ସରଳ ସଂସ୍କୃତର ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

* କୃଦନ୍ତ ପଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ।

ସହାୟକ ଉପକରଣ : କଳାପଟା (ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ) ଚକ୍, (ସୁଧାଖଣ୍ଡ) ଡଷ୍ଟର (ମାର୍ଜନୀ) ପଏଣ୍ଟବାଡ଼ି (ସଂକେତିକା) ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଫଟୋ, ଇଂରେଜ ଫଉଜମାନଙ୍କ ଫଟୋ, ବରଗଛ ପାଖରେ ବିଚାରର ଫଟୋ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବି.ଦ୍ର. ଶିକ୍ଷକ ଅଧିକ ଚିତ୍ର ନେଇ ପାରନ୍ତି ।

୧.୧.୧.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ (ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ) (Content Divisions)

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସଂଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
(କ) ଆମ ଦେଶର ନାମ କ'ଣ ?	(କ) ଭାରତ ବର୍ଷ
(ଖ) କେଉଁମାନେ ଭାରତବର୍ଷର ଦାୟାଦ ?	(ଖ) ଆମ୍ଭେମାନେ
(ଗ) କେଉଁମାନଙ୍କ ଶାସନରେ ଭାରତୀୟମାନେ ଅଧିକ / ଅଶେଷ ଦୁଃଖ ପାଇଥିଲେ	(ଗ) ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସନରେ

(ଘ) କେଉଁମାନେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ପାଇଁ ଆଗକୁ ଆସିଲେ ? (ଘ) ଭାରତୀୟ ମହାପୁରୁଷଗଣ

(ଙ) ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଫଟୋକୁ ସଂକେତିକା ଦେଖାଇ-ଏହି ଫଟୋଟି କାହାର ? (ଙ) ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କର

ଉଲ୍ଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ମାତୃଭାଷା (ଓଡ଼ିଆ) ଅଥବା ସଂସ୍କୃତରେ ପଚରାଯାଇପାରେ । ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଅଥବା ସଂସ୍କୃତରେ ଆସିପାରେ ।

ଶିକ୍ଷକ ଏହାପରେ ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ (କଳାପଟା)ରେ ବିଷୟର ଶୀର୍ଷକ ଲେଖି; ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଳର ବରପୁତ୍ର ମହାନ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ 'ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ'ଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିବା ।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ତୁମର 'ଭାଷାସୌରଭମ୍' ପୁସ୍ତକର ପୃ୨୮ଷ୍ଠା ଖୋଲ । ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଥମେ ପାରାଗ୍ରାଫ୍‌ଟି ଉତ୍ତମ ରୂପେ ପାଠ କରିବେ ।

जयी राजगुरु :

(अस्मद् शब्दस्य प्रयोग:)

भारतवर्षम् अस्माकं देश: । एष: देश: अस्माकं मातृभूमि: । वयं सर्वे अस्य दायादा: । अस्माभि: एषा मातृरूपेण पूज्यते । वैदेशिका: बहुवारम् अस्या: उपरि आक्रमणं कृतवन्त: । आङ्ग्लजना: वाणिज्यं कर्त्तुम् अत्र आगतवन्त: । क्रमश: अत्र स्थित्वा अस्मान् शासितवन्त: । तेषां शासनेन भारतीया: अकथानीयं दु:खं प्राप्तवन्त: । भारतं तेषां शासनात् मोचयितुं वहव: नेतार: अग्रे आगता: । ते अस्मभ्यम् उद्बोधनं दत्तवन्त:। अस्मासु बहव: तै: मारिता: । आङ्ग्लशासका: अस्मत् सुखं नीतवन्त: ।

तदानीं खोर्धाराज्यस्य राजा आसीत् ठक्कुरराज: मुकुन्ददेव: । तस्य मन्त्री आसीत् जयी राजगुरु: । स: राजपरिवारस्य पारम्परिक: गुरु: । आङ्ग्लशासनस्य विरोधेन १८१७ तमे वर्षे महान् प्रजाविद्रोह: अभवत् । तस्य विद्रोहस्य मुख्यभूमिकां नीतवान जयी राजगुरु: । तस्य भाषणं शाणितम् अस्त्रम् इव आसीत् । तस्य आह्वानेन पाइकजाति: मिलिता । सर्वे मिलित्वा आङ्ग्लशासकानां प्रतिरोधं कृतवन्त: । राजगुरो: आह्वानेन तेषां हृत्कम्प: अभवत् ।

वणिज: आङ्ग्लजना: अतीव चतुरा: । ते गुप्तपथेन निशार्धे दुर्गं प्रविष्टा: । कौशलेन राजगुरुं निगृहीतवन्त: । तत: बहुदूरं बालेश्वरं तं नीतवन्त: । तत्र मेदिनीपुरस्य बाधतोटा इति स्थाने तस्य विचार: अभवत् । एकस्य वटवृक्षस्य शाखायां तस्य बन्धनं कृतवन्त: । तस्य शरीरं द्विधा कृतवन्त: । किन्तु आङ्ग्लशासकानां वश्यतां स: न स्वीकृतवान् । तस्य मरणात्परं बहव: राजगुरुसदृशा: स्वाधीनतासैनिका: उत्पन्ना: । किन्तु राजगुरो: देशप्रेम इतिहासे स्वर्णाक्षरै: लिपिबद्धम् अभवत् । तस्य त्यागबलेन उत्कलजननी धन्या अभवत् । वयम् अपि तस्य मार्गम् अनुसृत्य देशस्य रक्षां करिष्याम: । अत: उद्घोषयाम:-

मातृभूमि: भारतम् । मम शिक्षा देशरक्षा । मम दीक्षा मातु: रक्षा ।

ପାରାଗ୍ରାଫ୍ ପାଠ କରିବାବେଳେ ଅସ୍ମାକମ୍, ବୟମ୍, ଅସ୍ମାଭିଃ, ଅସ୍ମାନ୍, ଅସ୍ମଭ୍ୟମ୍, ଅସ୍ମାସୁ, ଅସ୍ମତ୍ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପାଠ କରିବାକୁ କହିବେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ପଠନଯୁକ୍ତ ତ୍ରୁଟି କରିବେ ଶିକ୍ଷକ ତା'କୁ ସଂଶୋଧନ କରାଇବେ । ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଉଭୟ ଦେବନାଗରୀ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବେ ।

କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଦୂରୀକରଣ

ଶବ୍ଦ	ବିଧି	ପ୍ରୟୋଗ	ଅର୍ଥ	ମୂଲ୍ୟାୟନ
ଅସ୍ମାକମ୍	ବାକ୍ୟପ୍ରୟୋଗ	ଏଷଃ ଅସ୍ମାକଂ ବିଦ୍ୟାଳୟଃ	ଆମର/ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର	ଅସ୍ମାକଂ ରାଜ୍ୟସ୍ୟ ନାମ କିମ୍ ?
ପ୍ରାପ୍ତବନ୍ତଃ	ବିଶ୍ଳେଷଣ	ପ୍ର+ଆପ୍+କ୍ତବତୁ	ପାଇଲେ / ଲାଭ କଲେ	ବାକ୍ୟେ ପ୍ରୟୋଗଂ କୁରୁତ ।
ତୈଃ	ବିଭକ୍ତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ	ତଦ୍ – ୩ୟା ବହୁ ବଚନ	ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା	'ତଦ୍' ଶବ୍ଦସ୍ୟ ୩ୟା ବିଭକ୍ତୌ ରୂପଂ କୁରୁତ ।
ଦାୟାଦାଃ	ଅର୍ଥବୋଧ	ବୟମ୍ ଉତ୍କଳୀୟାନାଂ	ଉତ୍ତରପୁରୁଷ, ସନ୍ତାନ ଦାୟାଦ	ଯୂୟଂ କସ୍ୟ ଦାୟାଦାଃ ?

ଶିକ୍ଷକ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଲେଖୁଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖିବେ । ବିଶେଷ କରି ସଂସ୍କୃତର କେଉଁ ଠାରେ ଅନୁସ୍ୱାର (ଂ) 'ମ୍' ହେଉଛି ଏବଂ 'ମ୍' (ଂ) (ଅନୁସ୍ୱାର) ହେଉଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ – (Activity)

୧. (କ) କଃ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଃ ?

(ଖ) ଆତ୍ଲଜନାଃ ଅସ୍ମତ୍ କିଂ ନୀତବନ୍ତଃ ?

(ଗ) କେ ଅକଥନୀୟଂ ଦୁଃଖଂ ପ୍ରାପ୍ତବନ୍ତଃ ?

ଉତ୍କଳଭାଷାୟାମ୍ –

୨. କୌଣସି ବୀର ସହିଦଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି, 'ସହିଦର ଆତ୍ମକଥା' ଶୀର୍ଷକ ପାରାଗ୍ରାଫ୍‌ଟିଏ ଲେଖ ।

୩. ସହିଦ ବାଜିରାଉତ, ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ, ବିପ୍ଳବୀ ବୀରସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ରାଣୀ ଶୁକଦେଇ ଓ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମର କାହାଣୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା –

(i) କଃ ସହିଦ୍ ଇତି ଉଚ୍ୟତେ ?

(ii) କଃ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମୀ ଭବତି ?

(iii) କଦା ନାଗରିକାଣାଂ ସୁଖଂ ଗତମ୍ ?

(iv) ପଦାନି ବ୍ୟବହୃତ୍ୟ ବାକ୍ୟାନି ରଚୟତ : ପ୍ରାପ୍ତବନ୍ତଃ, ଏଷଃ, ତେ, ପୂଜ୍ୟତେ, ଉପରି ।

(v) 'ଉଦ୍‌ବୋଧନ' ଇତି ଶବ୍ଦଂ ଚିତ୍ରମାଧ୍ୟମେନ ପାଠୟ ।

୧.୧.୧.୪ ସାରାଂଶ

ଭାରତ ଆମର ମାତୃଭୂମି । ଆମେ ଏ ଦେଶର ଦାୟାଦ । ଭାରତବର୍ଷ ବାରମ୍ବାର ବୈଦେଶିକ ଆକ୍ରମଣର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ଚତୁର ଇଂରେଜମାନେ ବାଣିଜ୍ୟକରିବାକୁ ଆସି ଆମ ଦେଶକୁ ଅଧିକାର କରିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ କବଳରୁ ଦେଶକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ ନେତା ଆଗକୁ ଆସିଲେ ।

ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ଗଜପତି ମହାରାଜଙ୍କ ରାଜପୁରୋହିତ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ । ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ବିବିଧ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଲେ । ଫଳରେ ଇଂରେଜମାନେ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ୍ନ ହେଲେ । ଇଂରେଜମାନେ

ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରି ଶେଷରେ ସଫଳ ହେଲେ । ଦେଶପ୍ରେମୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ପାଇଁ ସୁଦୂର ମେଦିନୀପୁରର୍ ବାଘତୋଟାରେ ବିଚାରର ପ୍ରହସନ କରାଗଲା ଏବଂ ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ଶରୀରକୁ ବର ଡାଳରେ ବାନ୍ଧି ଦୁଇଫାଳ କରି ନିର୍ମମ ଭାବେ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ମାତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଦବିଯିବାର ନୁହେଁ । ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଓ ପ୍ରେରଣା ଫଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଦେଶପ୍ରେମୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଏବଂ ଦେଶର ଈପ୍‌ସିତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଆଗେଇ ନେଲେ । ଏଣୁ (ଦେଶ ପାଇଁ ଜୀବନ ବଳିଦାନ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ସହିଦ୍ ଏ ଜାତିର ପ୍ରଣମ୍ୟ ।

୧.୧.୧.୫ ପରିଭାଷା

କୃତବାନ୍ - କୃ + କ୍ତବତ୍,
ସ୍ୱୀକୃତବାନ୍ - ସ୍ୱ + ବ୍ୱି + କୃ + କ୍ତବତ୍
ସ୍ଥିତ୍ୱା - ସ୍ଥା + କ୍ତ୍ୱା
ତେ - ତୁମକୁ - ଯୁଷ୍ମଦ୍ ୪ର୍ଥ ଏକବଚନ
ତେ - ତୁମର - ଯୁଷ୍ମଦ୍ ୬ଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ
ତେ - ସେମାନେ - ତଦ୍ ପ୍ରଥମା ବହୁବଚନ
ତେ - ସେ ଦୁହେଁ (ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ) ତଦ୍ ପ୍ରଥମା, ଦ୍ୱିତୀୟା
ତେ - ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ ଦ୍ୱିବଚନ (ସେହି ଦୁଇଟି)

୧.୧.୧.୬ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ।

(i) ଯଃ ସ୍ୱାର୍ଥଂ ବିନା ଦେଶାୟ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗଂ କରୋତି ସ ସହିଦ୍ ଇତି ଉଚ୍ୟତେ ।

(ii) ଯଃ ଦେଶଂ ମାତୃବତ୍ ପଶ୍ୟତି ସଃ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଇତି ଉଚ୍ୟତେ ।

(iii) ଯଦା ଦେଶସ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ନଶ୍ୟତି ତଦା ନାଗରିକାଣାଂ ସୁଖଂ ନଶ୍ୟତି / ଯାତି / ନଷ୍ଟଂ ଭବତି ।

(iv) ତେ ଧନଂ ପ୍ରାପ୍ତବନ୍ତଃ । ଏଷଃ ମମ ପ୍ରଦେଶଃ । କୁତ୍ର ତେ ଗୃହମ୍ ? ହରିଃ ସର୍ବତ୍ର ପୂଜ୍ୟତେ / ବିଦ୍ୱାନ୍ ସର୍ବତ୍ର ପୂଜ୍ୟତେ । ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଉପରି ବାନରଃ ଉପବିଶତି ।

(v) ଗୋଟିଏ ସଭାର ଦୃଶ୍ୟପଟ ଆଣିବେ । ଯେଉଁଥିରେ ବରଗଛ ମୂଳ / ମନ୍ଦିର ପାଖ ଥିବ । ସମସ୍ତେ ବସିଥିବେ, ଜଣେ ଠିଆ ହୋଇ ହାତ ବଢ଼ାଇ କିଛି କହୁଥିବେ, ଏପରି ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ।

ଅୟଂ ଜନଃ ଜନେଭ୍ୟଃ ଉଦ୍‌ବୋଧନଂ ଦଦାତି ।

ଅୟଂ ଜନେଭ୍ୟଃ ଉଦ୍‌ବୋଧୟତି ।

୧.୧.୧.୭ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

(i) ତବ ବିଦ୍ୟାଳୟସ୍ୟ ନାମ କିମ୍ ?
(ii) କମଳା ତ୍ୱାଂ କି ପୃଚ୍ଛତି ?
(iii) ତ୍ୱଂ କସ୍ୟ ଭଗିନୀ ?
(iv) ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଃ ଯୁଷ୍ମଭ୍ୟଂ କିମ୍ ଅଦଦାତ୍ ?
(v) ମାତା କସ୍ମିନ୍ ସ୍ନିହ୍ୟତି ?
(vi) ଅହଂ କାନ୍ ବଦିଷ୍ୟାମି ?
(vii) ତବ ପିତୁର୍ନାମ କିମ୍ ?

୧.୧.୧.୮ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକସୂଚୀ (Reference for further reading)

1. ସହିଦ୍ ଭଗତ ସିଂହ : ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମହାପାତ୍ର
2. ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ : ଡ: ଯଜ୍ଞକୁମାର ସାହୁ
3. ଯେ ଗଲେ ମଶାଲ ଜାଳି : ବାଇଧର ପାଠୀ
4. ବାଘା ଯତୀନ : ରମେଶ ପତ୍ରୀ
5. Some of India's famous freedom fighters : Dr - Manmathnath Das
6. ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ : ଡ: ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ
7. The Cultural Heritage of Khurda : Edtiors Dr. Harish Chandra Das, Sir Gopinath Mohanty, Sri Kunja Ray, Sri Haripada Satpathy, Published by : State Level Vyasakabi Smruti Samsad.

ଗଦ୍ୟ ପାଠ ଯୋଜନା - ୨

ଭାଗ, କ : (Group - A) ଏକକ - ୧ (Unit - 1)

୧. ଗଦ୍ୟପାଠ ଯୋଜନା ୨. ସମ୍ଭାଷଣମ୍

ଭାଷାକଳିକା - ଭାଗ - ୨ ଶ୍ରେଣୀ : ସପ୍ତମ, ପୃ - ୯୯

ସଂରଚନା : (The Structure)

ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ : ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା

୧.୧.୨.୧ ଉପକ୍ରମ

୧.୧.୨.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୧.୧.୨.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ ଓ ମୂଳପାଠ

୧.୧.୨.୪ ତୁମ ପାଇଁ କାମ

୧.୧.୨.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

୧.୧.୨.୬ ସାରାଂଶ

୧.୧.୨.୭ ପରିଭାଷା

୧.୧.୨.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

୧.୧.୨.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୧.୨.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକସୂଚୀ

୧.୧.୨.୧ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ : ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା

'କାବ୍ୟେଷୁ ନାଟକଂ ରମ୍ୟମ୍' ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି- ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ଅଛି । (i) ଦୃଶ୍ୟ (ii) ଶ୍ରାବ୍ୟ । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟରେ ଅଭିନୟ ଯୋଗୁଁ ତାହା ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇଥାଏ । ନାଟକରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲେ ଏହା ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ପାଠକ ଏହାକୁ ପଢ଼େ, ଦେଖେ । ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ 'ପଢୁଥିବା ବେଳେ ଭାବନା ମଧ୍ୟରେ ଦୃଶ୍ୟକୁ କଳ୍ପନା କରେ । ସେଇ କଳ୍ପନାରେ ସେ ଆନନ୍ଦ ଆସ୍ୱାଦନ କରେ । ଆପଣାକୁ ସେଠାରେ ସାମିଲ କରେ । ଆପଣାର ଚରିତ୍ର ସହ ମିଶାଏ । ପଠନ, ଶ୍ରବଣ ଦ୍ୱାରା ଭାବ ରାଜ୍ୟରେ ନାଟ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ଖୋଜେ । ତାହା ପଢ଼ି ଆଚରଣର ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରେ । 'ରାମାଦିବତ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତବ୍ୟମ୍, ନ ରାବଣାଦିବତ୍, ରାମ ହିଁ ଆଦର୍ଶ ଓ ଅନୁକରଣୀୟ । ରାବଣର ଆଚରଣକୁ ସେ ତ୍ୟାଗ କରେ । ଆପଣାକୁ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦରେ ନିମଜ୍ଜିତ କରେ । ସେତେବେଳେ କାବ୍ୟ ପଠନ ହିଁ "ସ୍ୱର୍ଗଲୋକେ କାମଧୁକ୍ ଭବତି" ନ୍ୟାୟ ଲାଭ କରେ ।

ଶ୍ରୋତା ଓ ଦର୍ଶକ / ପ୍ରେକ୍ଷକ ସଂଳାପର ପ୍ରସ୍ତୁତି କରଣ, ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଅଭିନୟ ଯୋଗୁଁ ଅଲୌକିକ ଆସ୍ୱାଦ ଲାଭ କରେ । ନାଟକରେ ହିଁ ରସାସ୍ୱାଦ ଝଟିତି ହୁଏ । ତାର ଚିତ୍ତ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୋଇ ରସାସ୍ୱାଦ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ହୁଏ । ଜୀବନର ଅଶେଷ ଅନୁଭବକୁ ନାଟ୍ୟକାର ସଂଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ବାଢ଼ିଥାଏ । ପାଠକ, ପ୍ରେକ୍ଷକ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜକୁ ସଜାଡ଼ି ଥାଏ । ଏହା ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ

ଅ' ଆ' ସଦୃଶ ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରୁ ହିଁ ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟକ ଆରମ୍ଭ କରିଥାନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ନାଟକ ହିଁ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟମ ଅଟେ । ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି -

"ବେଦବିଦ୍ୟେତିହାସାନାମାଖ୍ୟାନପରିକଳ୍ପନମ୍ ।

ବିନୋଦଜନନଂ ଲୋକେ ନାଟ୍ୟମେତଦ୍ ଭବିଷ୍ୟତି ।।"

ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତାନାଂ ଶ୍ରମାର୍ତ୍ତାନାଂ ଶୋକାର୍ତ୍ତାନାଂ ତପସ୍ୱିନାମ୍ ।

ବିଶ୍ରାମଜନନଂ ଲୋକେ ନାଟ୍ୟମେତଦ୍ ଭବିଷ୍ୟତି ।।

ପୁନଶ୍ଚ ନ ତଜ୍ଜ୍ଞାନଂ ନ ତଚ୍ଛିଳ୍ପଂ ନାସୌ ବିଦ୍ୟା ନ ସା କଳା ।

ନାସୌ ଯୋଗୋ ନ ତତ୍କର୍ମ ନାଟ୍ୟେଽସ୍ମିନ୍ ଯନ୍ନଦୃଶ୍ୟତେ ।। - ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର - ଭରତମୁନି ।

ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦ, ବିଦ୍ୟା, ଇତିହାସ, ଆଖ୍ୟାନ ପରିକଳ୍ପନାରେ ନାଟକ ଦୁଃଖୀ, ଶ୍ରମଜୀବୀ, ଶୋକାର୍ତ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାମ ବା ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥାଏ ତଥା ନାଟକରେ ସକଳଜ୍ଞାନ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୋଇଥାଏ ।

ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଭାସଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନବାସବଦତ୍ତମ୍, ପ୍ରତିଜ୍ଞାଯୌଗନ୍ଧାୟଣମ୍, ପ୍ରତିମାନାଟକମ୍ କାଳିଦାସଙ୍କ - ଅଭିଜ୍ଞାନ ଶାକୁନ୍ତଳମ୍, ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ରମ୍, ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀୟମ୍, ବିଶାଖଦତ୍ତଙ୍କ - ମୁଦ୍ରାରାକ୍ଷସମ୍, ଶୂଦ୍ରକଙ୍କ - ମୃଚ୍ଛକଟିକମ୍, ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ନାଗାନନ୍ଦ, ଭଟ୍ଟ ନାରାୟଣଙ୍କ - ବେଣୀସଂହାରମ୍, ଭବଭୂତିଙ୍କର - ମାଳତୀ-ମାଧବ, ଉତ୍ତରରାମଚରିତମ୍, ମୁରାରିଙ୍କର - ଅନର୍ଘରାଘବ, ରାଜଶେଖରଙ୍କର - କର୍ପୂର ମଞ୍ଜରୀ ଓ ଜୟଦେବଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନରାଘବ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟକୃତି ନାଟ୍ୟସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଚଳନ ଓ ଏହା ପ୍ରତି ଥିବା ଆଦରର ସୂଚନା ଦିଏ । ଏଣୁ ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁ ନାଟକ / ଏକାଙ୍କିକାର ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ ଏହାର ନାନ୍ଦନିକ ଭାବପ୍ରତି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବେ ।

ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶମାତ୍ରେ ଯେହେତୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ / ପାଠଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ଏଣୁ ଶିକ୍ଷକ କ'ଣ ଓ କାହିଁକି ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପୂର୍ବଭଳି ଗଳ୍ପ, କବିତା, ପ୍ରଶ୍ନ, ଚିତ୍ରଦର୍ଶନ, ଅଭିନୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷକ ପାଠ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଯାଇ ପାରନ୍ତି, ସରଳ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତକୁ ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ସ୍ୱାମୀଜୀ କହିଲେ ଯାହାଙ୍କୁ ସାରା ବିଶ୍ୱ ଜାଣେ ସେ ହିଁ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ । ସନାତନ ଧର୍ମର ମହାନ୍ ପ୍ରବକ୍ତା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବ ସହ ଦେଶଭକ୍ତିର ଜାଗରଣକାରୀ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଅବତାର ସ୍ୱରୂପ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ନ ଜାଣେ କିଏ ? କେବଳ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଭାବେ ନୁହେଁ, ମହାନ୍ ଦର୍ଶନ ମାଧ୍ୟମରେ ସୁପ୍ତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଓ ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରାଇବାରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଭୂମିକା ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ । ଏଣୁ କେବଳ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ମାତ୍ରେ ଏକ ତେଜୋଦୀପ୍ତ ମୁଖମଣ୍ଡଳ, ଦୂରଦ୍ରଷ୍ଟା ଚକ୍ଷୁଯୁଗଳ ସତେ ଅବା କେବଳ ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଲୋକ ପ୍ରଦାନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଏହା ସହଜେ ବୁଝାପଡ଼େ । ଏଣୁ ଭାରତୀୟମାନେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣି ନୈତିକତା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରୀତିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ପାଠ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ କରାଯାଇଅଛି ।

୧.୧.୧.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ) (Learning Objectives)

(i) ନାଟକ ଓ ନାଟ୍ୟାଂଶ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା

(ii) ନାଟ୍ୟ ସଂଳାପ ଗୁଡ଼ିକ ସହ ପରିଚିତ ହେବା

(iii) ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତି / ଘଟଣା / ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା

(iv) ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ ସଂଳାପର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଜାଣିବା ଓ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଭିରୁଚି ବଢ଼ାଇବା

ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

(i) ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା

(ii) ତ୍ୟାଗ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ ସହ ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସେବାରେ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା

(iii) ଆଚରଣସିଦ୍ଧ ଗୁରୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଏହି ଭାବନା ପ୍ରବୁଦ୍ଧ କରାଇବା

(iv) ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ କ୍ରିୟା (ଲଟ୍ ଲକାର) କୁ 'ସ୍ମ' ଯୋଗରେ ଅତୀତ କ୍ରିୟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇବା

(v) 'ଏକାନ୍ତ ଅଭିନିବେଶ ହିଁ କର୍ମର ପ୍ରେରଣା' ଏହି ଧାରଣା ବଳବତୀ କରାଇବା

୧.୧.୨.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ :

ସହାୟକ ଉପକରଣ : ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ, ସୁଧାଖଣ୍ଡ, ମାର୍ଜନୀ, ସଂକେତିକା ଓ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଫଟୋଚିତ୍ର ସହ କନ୍ୟାକୁମାରୀର ବିବେକାନନ୍ଦ ସ୍ମାରକୀ, ବେଲୁଡ଼ ମଠ ଇତ୍ୟାଦିର ଫଟୋ । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଫଟୋକୁ ସଂକେତିକା ଦେଖାଇ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବେ ଯଥା :-

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
(i) କଃ ରାବଣମ୍ ଆମାରୟତ୍ ?	ରାମଃ
(ii) କଃ କଂସମ୍ ଅମାରୟତ୍ ?	କୃଷ୍ଣଃ
(iii) କଃ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଃ ?	ବିବେକାନନ୍ଦସ୍ୟ ଗୁରୁଃ
(iv) କଃ ରାମକୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ ଶିଷ୍ୟଃ ?	ନରେନ୍ଦ୍ରଃ
(v) ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଃ କସ୍ୟ ସେବାମ୍ ଅକରୋତ୍ ?	ଦେଶସ୍ୟ / ଭାରତସ୍ୟ

(ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରେ ।)

ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଇ ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ ଚିର ଭାସ୍ୱର ମହାନ୍ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଗୁରୁ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଚରିତ ଆଧାରିତ 'ସମ୍ଭାଷଣମ୍' ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ପଢ଼ିବା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭାଷାକଳିକା ଭାଗ - ୨ ର ପୃଷ୍ଠା ୯୯ ଖୋଲ ଏବଂ ଦେଖ - ଏହା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟରେ ଲେଖିବେ 'ସମ୍ଭାଷଣମ୍' ।

सम्भाषणम्

शिक्षक: - भो छात्रा: ! अद्य किम् इच्छन्ति ?

छात्रा : - श्रीमन् ! अद्य वयं विवेकानन्दविषये ज्ञातुम् इच्छाम: ।

शिक्षक : - उत्तमम् । विवेकानन्दस्य वाल्यकालविषये जानन्ति वा ?

मानस: - विवेकानन्द: वाल्ये कीदृश: आसीत् ? स: किं किं करोति स्म ?

शिक्षक: - विवेकानन्द: बाल्ये साहसी आसीत् । स: बहु क्रीड़ति स्म । प्रतिदिनं देवालयं गच्छति स्म । धर्म विषये गुरुजनान् पृच्छति स्म ।

लता - सः अन्यत् किं करोति स्म ?

शिक्षकः - विवेकानन्दः जनसेवां करोति स्म । सः प्रतिदिनं निरामिषं खादति स्म ।

उमेश - श्रीमन्! मम माता बदति स्म - यत् विवेकानन्दः दक्षिणेश्वरमन्दिरं गच्छति स्म ।

शिक्षकः - आम् । स प्रतिदिनं दक्षिणेश्वरं गच्छति स्म । रामकृष्णदेवं गुरूरूपेण स्वीकरोति स्म ।

गीताः - तस्य विषये अन्यः कोऽपि विशेषः ?

शिक्षकः - सः सर्वदा संहतिम् इच्छति स्म । तस्य प्रभावेण युवकाः संघटिताः भवन्ति स्म । तस्य बाल्यनाम नरेन्द्रः भवति स्म । कालान्तरे सः विश्वविख्यातः भवति स्म । सः देशे विदेशे भ्रमति स्म । भारतीयसंस्कृतिम् उपदिशति स्म ।

अस्तु, अद्य पर्याप्त । श्वः पुनः नूतनं विषयं ज्ञास्यामः ।

ଶିକ୍ଷକ ଆଦର୍ଶବାଚନ (ପଠନ) କରୁଥିବା ସମୟରେ ବିରାମ ଚିହ୍ନ ଓ ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାର୍ଥଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବେ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୂପ ପାଠ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେବେ ।

ମିଳିତ ପଠନ : ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ମିଳିତ ଭାବେ ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଏବଂ ପରେ ନୀରବରେ ପାଠ କରିବେ । ଶିକ୍ଷକ କକ୍ଷରେ ବୁଲି ବୁଲି ପଠନ ତ୍ରୁଟିକୁ ମାର୍ଜନା କରିବେ ।

(କ) ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ- ମୟୂର ନାଚୁଛି	ମୟୂରଃ ନୃତ୍ୟତି
ଆମ୍ଭେମାନେ ପଢୁଛୁ -	ବୟଂ ପଠାମଃ
ମୟୂର ନାଚୁଥିଲା -	ମୟୂରଃ ଅନୃତ୍ୟତ୍ / ନୃତ୍ୟତି ସ୍ମ ମଧ୍ୟ ହୁଏ
ସେ ପଢୁଥିଲା -	ସ ଅପଠତ୍
ପଠତି - ପଢୁଛି	ପଠତି + ସ୍ମ - ପଠତି ସ୍ମ - ପଢୁଥିଲା
ପଢୁଥିଲା -	ଅପଠତ୍

୧.୧.୨.୪. ତୁମ ପାଇଁ କାମ

	ବର୍ତ୍ତମାନ	ଅତୀତ	'ସ୍ମ' ଯୋଗରେ ଅତୀତ
ସେହିପରି କର :	'ଗମ୍' ଗଚ୍ଛତି -	ଅଗଚ୍ଛତ୍ -	ଗଚ୍ଛତି ସ୍ମ
	'ପଠ୍' ପଠତି -	-----	-----
	'ନୃତ୍' ନୃତ୍ୟତି -	-----	-----
	'କୃ' କରୋତି -	-----	-----
	'ନୀ' - ନୟତି -	-----	-----
	'କ୍ରୀଡ୍' - କ୍ରୀଡ଼ତି -	-----	-----
	'ଦୃଶ୍' - ପଶ୍ୟତି -	-----	-----

'ଖ' ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ସ୍ମାରକ ଡାକଟିକେଟ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖ ।

(ଗ) ସ୍ୱାମିଜୀଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖି କାନ୍ଥରେ ଝୁଲାଅ ।

୧.୧.୨.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

(i) ବିବେକାନନ୍ଦସ୍ୟ ବାଲ୍ୟନାମ କିମାସୀତ୍ ?

(ii) କଃ ବିବେକାନନ୍ଦସ୍ୟ ଗୁରୁଃ ?

(iii) ପ୍ରତ୍ୟହଂ ବିବେକାନନ୍ଦଃ କୁତ୍ର ଅଗଚ୍ଛତ୍ ?

(iv) ବିଦେଶେ ବିବେକାନନ୍ଦଃ କସ୍ୟ ପ୍ରଚାରଂ କୃତବାନ୍ ?

(v) କସ୍ୟ ପ୍ରଭାବେଣ ବିବେକାନନ୍ଦଃ ପ୍ରଭାବିତଃ ଅଭବତ୍ ?

୧.୧.୨.୬ ସାରାଂଶ

ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଭାରତର ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମାର୍ଗପ୍ରଦର୍ଶକ । କେବଳ ଭାରତ ନୁହେଁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିରଳ ଅଟନ୍ତି ।

ଏହି ମହାପୁରୁଷ ୧୮୬୩ ଜାନୁଆରୀ ୧୨ ତାରିଖରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ବାଲ୍ୟନାମ ନରେନ୍ଦ୍ର / ନରେନ୍ ଥିଲା । ସେ ସାହସୀ, ଅସାଧାରଣ ଧୀସମ୍ପନ୍ନ, ଧାର୍ମିକ ଓ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଥିଲେ । ପିଲାଦିନ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ମାତ୍ର ମା'ଙ୍କ ଉପଦେଶରେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଯାଉଥିଲେ ।

ସେହିଠାରେ ଆତ୍ମା- ପରମାତ୍ମାର ମିଳନ ପରି ଗୁରୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଘଟିଲା । ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ନରେନ୍‌ରୁ ବିବେକାନନ୍ଦ ନାମକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇଲେ ।

ଜନସେବାକୁ ଜୀବନର ଆଦ୍ୟବ୍ରତ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ଭାରତକୁ ବହୁବାର ପଦବ୍ରଜରେ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ହିମାଳୟରେ ତପସ୍ୟା କରି ଭାରତର ଦୈନ୍ୟ ଓ ପରାଧୀନତା ସଂପର୍କରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ବିଦେଶରେ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାରର ଅଂଶ ସ୍ୱରୂପ ଚିକାଗୋ ବିଶ୍ୱ ଧର୍ମସମ୍ମେଳନରେ ଯୋଗଦାନ କରି 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ବିଶ୍ୱବାସୀଙ୍କ ଆଖି ଖୋଲିଯାଇଥିଲା । ଧର୍ମବିଷୟକ ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ଯିବାରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଅବଦାନ ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଗୁରୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଙ୍କ ନାମରେ ବେଲୁଡ୍ ଠାରେ ଏକ ମଠ ସ୍ଥାପନା କରାଇ ସାରା ବିଶ୍ୱର ପୀଡ଼ିତ ଜନଙ୍କ ସେବାରେ ଆପଣାକୁ ନିୟୋଜିତ କରାଇଲେ । ପରେ ପରେ ଏହି ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା କନ୍ୟାକୁମାରୀ ଠାରେ ତପୋରତ ହୋଇ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତା ଥିଲା - "ମାନବ ସେବା ହିଁ ମାଧବ ସେବା ।"

୧.୧.୨.୭ ପରିଭାଷା (Glossery)

ଶ୍ୱଃ - ଆସନ୍ତାକାଲି, ପୁନଃ - ପୁନର୍ବାର, ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତମ୍ - ଯଥେଷ୍ଟ, ଅଦ୍ୟ - ଆଜି, କ୍ରୀଡ଼ତି ସ୍ମ - ଖେଳୁଥିଲେ, କରୋତି ସ୍ମ - କରୁଥିଲେ, ସ୍ୱୀକରୋତି ସ୍ମ - ସ୍ୱୀକାର / ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, କୀଦୃଶଃ - କିପରି, ଅନ୍ୟତ୍ - ଭିନ୍ନ / ଅନ୍ୟ, ଦର୍ଶକ - ପ୍ରେକ୍ଷକ, ଜ୍ଞାତୁମ୍ - ଜ୍ଞା + ତୁମୁନ୍ - ଜାଣିବାକୁ, ସଂହତିମ୍ - ଏକତା ।

୧.୧.୨.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ।

(i) ନରେନ୍ / ନରେନ୍ଦ୍ରଃ

(ii) ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଃ

(iii) ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରମ୍

(iv) ସନାତନଧର୍ମସ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱମ୍ 'ବସୁଧୈବକୁଟୁମ୍ବକମ୍' ଇତି ବାର୍ତ୍ତା ।

(v) ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସସ୍ୟ

୧.୧.୨.୮ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

(i) ଅଦ୍ୱୈତୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ବିବେକାନନ୍ଦସ୍ୟ କା ବାର୍ତ୍ତା ଆସୀତ୍ ?

(ii) କେନ ମାଧ୍ୟମେନ 'ସମାଷ୍ଟଣମ୍' ଇତି ପାଠ୍ୟାଂଶ ପାଠୟେତ୍ ?

(iii) ସମାଷ୍ଟଣମ୍, ଇତି ପାଠ୍ୟାଂଶସ୍ୟ ସାରଂ ଲିଖତ ।

(iv) କଃ ରାମକୃଷ୍ଣଃ ପରମହଂସଃ ? ତସ୍ୟ ପରିଚୟଂ ଲିଖତ ।

୧.୧.୨.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ ସୂଚୀ :

୧. ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ବାଣୀ ଓ ରଚନା (ବିବିଧଭାଗ): ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ମଠ, ଭୁବନେଶ୍ୱର : ୧୯୮୯ (ପ୍ରକାଶ କାଳ)

୨. ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଜାତିପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ : ହୃଦାନନ୍ଦ ରାୟ ।

୩. ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର ମାନଙ୍କରେ ଥିବା ପାଠାଗାରସ୍ଥ ପୁସ୍ତକସମୂହ ।

୪. ମହାପୁରୁଷ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ, ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ : ଅଧ୍ୟାପକ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ ।

❊ ❊ ❊

ଗଦ୍ୟପାଠ ଯୋଜନା - ୩

ଭାଗ - କ (Group - A) ଏକକ - ୧ (Unit - 1) Unit Title ୧. ଗଦ୍ୟପାଠଯୋଜନା

୩. ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ଶ୍ରେଣୀ - ଅଷ୍ଟମ - ଭାଷାସୌରଭମ୍, ପୃଷ୍ଠା - ୭୧

ସଂରଚନା (The Structure)

୧.୧.୩.୧ ଉପକ୍ରମ

୧.୧.୩.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ)

୧.୧.୩.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ / ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ମୂଳପାଠ

୧.୧.୩.୪ ତୁମ ପାଇଁ କାମ

୧.୧.୩.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

୧.୧.୩.୬ ସାରାଂଶ

୧.୧.୩.୭ ପରିଭାଷା

୧.୧.୩.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

୧.୧.୩.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୧.୩.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

୧.୧.୩.୧. ଉପକ୍ରମ :

ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ ମାତ୍ରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ଉପକ୍ରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସରଳ ପ୍ରଶ୍ନ, ଗଳ୍ପକଥନ, ଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣନା, କବିତା କିମ୍ବା ଶ୍ଳୋକ ପାଠ କରି ପାଠ୍ୟଦାନ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରେ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗଳ୍ପ, ରେବତୀର ମନେରଖିବା ଭଳି କେତୋଟି ସଂଳାପ ଯଥା :- 'ପାଠ କ'ଣ ଲୋ ? ମାଇକିନିଆ ଝିଅଟା ପାଠ କ'ଣ ? ରନ୍ଧାବଢ଼ା ଶିଖି, ପିଠାପଣା କରି ଶିଖି, ଝୋଟିଦିଆ ଶିଖି, ପାଠ କ'ଣ ? କିମ୍ବା ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ଯଥା:-

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସଂଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
୧. ସଂସ୍କୃତ ରାମାୟଣର ରଚୟିତା କିଏ ?	ବାଲ୍ମୀକି
୨. ସଂସ୍କୃତ / ମୂଳ ମହାଭାରତର ରଚୟିତା କିଏ ?	ବ୍ୟାସ / ବ୍ୟାସଦେବ
୩. ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ବ୍ୟାସକବି ଭାବେ ପରିଚିତ, ସେ କିଏ ?	ଫକୀରମୋହନ
୪. ଫକୀରମୋହନ କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?	ବାଲେଶ୍ୱର
୫. ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ରଚୟିତା କିଏ ?	ଫକୀରମୋହନ

ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଯଥାକ୍ରମେ

(i) କଃ ରାମାୟାଣମ୍ ଅରଚୟତ୍ ?

(ii) କଃ ମହାଭାରତମ୍ ଅରଚୟତ୍ ?

(iii) ଉତ୍କଳେ / ଓଡ଼ିଶାୟାଂ କଃ ବ୍ୟାସକବିଃ ଇତି ଖ୍ୟାତଃ ?

(iv) ଫକୀରମୋହନଃ କସ୍ମିନ୍ ମଣ୍ଡଳେ (ଜିଲ୍ଲାୟାମ୍) ଜନ୍ମଂ ଲବ୍ଧବାନ୍ ?

(v) ରେବତୀ ଇତି କଥାୟାଃ କଃ କଥାକାରଃ / ରଚୟିତା ?

୧.୧.୩.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ)

(i) ଗଦ୍ୟ ରଚନା ସହ ପରିଚିତ ହେବା ।

(ii) ଐତିହ୍ୟ ପରମ୍ପରା ପ୍ରତି ମମତ୍ୱବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

(iii) ଆକାଶବାଣୀ, ଦୂରଦର୍ଶନରେ ପ୍ରସାରିତ ସଂସ୍କୃତ ବାର୍ତ୍ତା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଶୁଣିବା ଓ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା

(iv) ବିବିଧ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇବା

(v) ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ବାକ୍ୟ / ଶବ୍ଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ବିଶିଷ୍ଟ)

(i) ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଭଳି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅତୁଳନୀୟ ଗଦ୍ୟ ରଚନା ସହ ପରିଚିତ ହେବା ।

(ii) ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଅବଦାନକୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ।

(iii) ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ।

(iv) ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବୈଭବ ସହ ପରିଚିତ ହେବା ।

(v) ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରୟାସ କଲେ ସଫଳତା ମିଳିଥାଏ, ଏହି ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରାଇବା ।

ସହାୟକ ଉପକରଣ - (ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ, ସୁଧାଖଣ୍ଡ, ମାର୍ଜନୀ, ସଂକେତିକା, ଫକୀରମୋହନସ୍ୟ ଚିତ୍ରମ୍ -) ସଂକେତିକାକୁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଫଟୋଚିତ୍ରକୁ ଦେଖାଇ ପଚାରିବେ -

ପ୍ରଶ୍ନାଃ	ଉତ୍ତରାଣି
(i) ଇମଂ ମହାପୁରୁଷଂ ଜାନୀଥ କିମ୍ ?	ଆମ୍
(ii) କଃ ଏଷଃ ମହାପୁରୁଷଃ ?	ଫକୀରମୋହନଃ
(iii) ସଃ କେନ ଭାବେନ ପରିଚିତଃ ?	ବ୍ୟାସକବିଃ

ଏହାପରେ ଶିକ୍ଷକ କଳାପଟାରେ ଶୀର୍ଷକ ଲେଖିବେ : ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ ।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ତୁମର ଭାଷାସୌରଭମ୍ ପୁସ୍ତକର ପୃ - 71 ଖୋଲ ଏବଂ ଦେଖ :

୧.୧.୩.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ (Content Divisions)

* (ମୂଳ ପାଠ) ଶିକ୍ଷକ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ପାଠ କରିବେ .... (ତ୍ରିପଞ୍ଚାଶଦଧିକେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତତମେ ସଂବତ୍ସରେ ପଢ଼ି ପୁନର୍ବାର ଓଡ଼ିଆରେ ୧୮୫୩ (ଅଠର ଶହ ତେପନ ମସିହା) ବୋଲି ପଢ଼ିବେ ଓ ଲେଖିବେ ।

ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିବେ ।

व्यासकविः फकीरमोहनः

महर्षि व्यासदेवः महाभारतस्य रचयिता । फकीरमोहनः सेनापतिः ओडिआ भाषया महाभारतस्य अनुवादं कृतवान् । अतः व्यसदेवस्य नामानुसारेण उत्कलीयनां समीपे सः व्यासकविः इति नाम्ना ख्यातः । सः बाल्ये संस्कृतस्य अध्ययनं कृतवान् । तस्य ओडिआ-रचनासु सः संस्कृतस्य बहुलं प्रयोगं च कृतवान् । सः अपि ओडिआ - भाषायाः रक्षकरूपेण परिचितः ।

१८५३ मिते ख्रीस्ताब्दे मकर संक्रान्तिदिवसे फकीरमोहनः जातः । तस्य जन्मस्थानं बालेश्वरनगरस्य मल्लिकाशपुरम् । बाल्यात् सः अनाथः । पितामही तस्य लालनं पालनम् अकरोत् । तस्य बाल्यकालः अतीव दुःखपूर्णः आसीत् । सः प्रथमतः बारवाटी विद्यालये प्राथमिक शिक्षां प्राप्तवान् । अनन्तरं सः तत्र एव शिक्षकः अभवत् । सः तदनन्तरं मिशन् विद्यालये प्रधानशिक्षकरूपेण नियुक्तः । तस्य प्रखरा बुद्धिः आसीत् । आङ्ग्लसर्वकारेण सः देवान् इति पदे नियोजितः । सः नीलगिरि-ढेङ्कनाल-केन्दुझर - दशपल्लादिस्थानेषु बहु जनहितकरं कार्यं कृतवान् । सः स्वबुद्धिबलेन केन्दुझर-राजपरिवारस्य रक्षां कृतवान् । सः संस्कृतस्य प्रचाराय नीलगिरिनगरे संस्कृतविद्यालयं स्थापितवान् । संस्कृतरामायण - महाभारत - उपनिषदां ग्रन्थानां सः ओडिआभाषया अनुवादं कृतवान् ।

ओडिआ-भाषायाः कृते फकीरेमाहनस्य दानम् अतुलनीयम् । ओडिआ-साहित्यस्य सः प्रथमः कथाकारः, उपन्यासकारश्च । तस्य रेबती कथा प्रसिद्धा । तत्र रेबत्याः चरित्रं कुसंस्कारस्य अन्धविश्वासस्य च द्योतकं भवति । तस्य पेटेण्ट्मेडिसिन्, डाकमुन्सी, राण्डीपुअ अनन्ता, धूलिआबाबा प्रभृतिकथाः अधुना अपि जीविता इव अनुभूयन्ते । तस्य 'छ माण आठगुण्ठ' उपन्यासः अतीव लोकप्रियः । सः अपि लछमा- मामु प्रायश्चित्त इति उपन्यासानां रचयिता ।

ओडिआ भाषायाः सुरक्षार्थं सः सेनापतिरूपेण कार्यं कृतवान् । तस्य निष्ठापर - नेतृत्वेन ओडिआभाषा स्वमर्य्यादां प्राप्तवती । अतः उत्कलीयाः तं सेनापतिः इति कथयन्ति । १९१८ तमे बर्षे सः रजसंक्रान्ति दिवसे दिवंगतः । किन्तु उत्कलीयानां समीपे सः चिरस्मरणीयः संजातः । अधुना बालेश्वरनगरस्य मल्लिकाशपुरे तस्य स्मृतिपीठं शोभते । तत्र प्रतिवर्षं तस्य जन्मदिनस्य पालनं भवति । बालेश्वरे तस्य नाम्ना एकः विश्वविद्यालयः स्थापितः अस्ति ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଏହାପରେ ଅନୁବାଚନ କରିବେ । ଶିକ୍ଷକ ବୁଲି ବୁଲି ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ କରିବେ । ପରେ ପରେ ମୌନ ପଠନ ନିମନ୍ତେ କହିବେ । ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବେ ।

୧.୧.୩.୪ ତୁମ ପାଇଁ କାମ

୧. ଫକୀରମୋହନ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା କେତେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦବାଛି ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

୨. ଭାଷାସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ବିବିଧ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କର ।

୩. 'ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦବାହିକା' ପତ୍ରିକା ଲାଇବ୍ରେରୀରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସଂପାଦନାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

୧.୧.୩.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (Self check - Exercise)

୧. କଃ ଫକୀରମୋହନଂ ବ୍ୟାସକବିଃ ଇତି ଉପାଧିନା ଅଳଂକୃତବାନ୍ ?

୨. କଃ 'ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦବାହିକା' ଇତି ପତ୍ରିକାୟାଃ ସଂପାଦକଃ ଆସୀତ୍ ?

୩. କାରକ ସମ୍ବନ୍ଧ / ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏଷ୍ଟୀ, ଅନୟୋଃ କଃ ଭେଦଃ ଅସ୍ତି ?

୪. ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବିଶ୍ଳେଷଣସ୍ୟ କଃ ଉପାୟଃ ?

୫. କଃ 'କବିବର' ଇତି ଉଚ୍ୟତେ ?

୧.୧.୩.୬ ସାରାଂଶ (Summary)

ମହର୍ଷିବ୍ୟାସ ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତର ରଚୟିତା । ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ସହ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରି ବ୍ୟାସକବି ଭାବେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି।

ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ୧୮୫୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୧୫ ତାରିଖ ମକରସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ବାଲେଶ୍ୱରର ମଲ୍ଲିକାଶପୁରରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ଆବାଲ୍ୟ ଦୁଃଖୀ ଅନାଥ ଫକୀରମୋହନ ଜେଜେମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲାଳିତ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କରି କିଛିଦିନ ଶିକ୍ଷକତା, ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଓ ପରେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଓ୍ୱାନ୍ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବହୁ ଜନହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ।

ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା, ଅନୁବାଦ, ପତ୍ରିକାସଂପାଦନା ସହ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆନ୍ଦୋଳନ କରି, ଭାଷାକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇ ସେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ୧୯୧୮ ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଏହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ଘଟିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କୁ 'ସଂକ୍ରାନ୍ତିପୁରୁଷ' ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ସେଇ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପାବନସ୍ମୃତିରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ପାଠାଗାର ତଥା ବିବିଧ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିଉଠିବା ତାଙ୍କ ଲୋକପ୍ରିୟତାର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ।

୧.୧.୩.୭ ପରିଭାଷା :

⁕ ଖ୍ୟାତଃ – ପ୍ରସିଦ୍ଧ / ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲାଭ କରିବା, ଇତି – ବୋଲି,

⁕ ଲାଳନମ୍ – ସ୍ନେହକରିବା / ଭଲପାଇବା,

⁕ ଦେଓ୍ୱାନ୍ – ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶାସକ (Chief Executive of a State)

(ଆଧୁନିକ – ମୁଖ୍ୟ ଶାସନ ସଚିବ) – (Chief Secretary)

⁕ ଦ୍ୟୋତକମ୍ – ପ୍ରତୀକ ।

୧.୧.୩.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answer to self check Exercise)

୧. ବାମଣ୍ଡାୟାଃ ନରପତିଃ ସର୍ ବାସୁଦେବଃ ସୁଢ଼ଳଦେବଃ ।

୨. ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଃ

୩. କ୍ରିୟାନ୍ୱୟିତ୍ୱଂ କାରକତ୍ୱମ୍ – ବାକ୍ୟେ କ୍ରିୟା ପ୍ରଦେନ ସହ ଅନ୍ୱିତଂ ପଦଂ କାରକମ୍ ଇତି ଉଚ୍ୟତେ । ଯାନି ପ୍ରଦାନି ଅନ୍ୟୈଃ ପଦୈଃ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧିତାନି ତାନି ସମ୍ବନ୍ଧିପଦାନି ଭବନ୍ତି ।

କ୍ରିୟାଧୀନମିଦଂ ସର୍ବଂ କର୍ତ୍ତୃ ପ୍ରଭୃତି କାରକମ୍ । ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ୟ କ୍ରିୟାଭାବାତ୍ କାରକତ୍ୱଂ ନ ବିଦ୍ୟତେ ।।

ବାକ୍ୟରେ କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ ଅନ୍ୱିତ ହେଉଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ କାରକ ଓ କ୍ରିୟାପଦ ସହ ଅନ୍ୱିତ ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟପଦ ସହ ଅନ୍ୱିତ ହେଉଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ କୁହାଯାଏ ।

୪. ଶବ୍ଦ, ବିଧି, ପ୍ରୟୋଗ, ଅର୍ଥ, ମୂଲ୍ୟାୟନ । ଯଥା :

ଶବ୍ଦ – ଅତୀବ, ବିଧି : ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ । ପ୍ରୟୋଗ : ଅତି + ଇବ ଅର୍ଥ : ଅତ୍ୟନ୍ତ

ମୂଲ୍ୟାୟନ : ସନ୍ଧିଂକୁରୁ । ଅତି + ଇବ ।

୫. ରାଧାନାଥ ରାୟ ।

୧.୧.୩.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁତ : ଅତୀବ, ତଦନନ୍ତରମ୍ ।

୨. ସବିଗ୍ରହଂ ସମାସନାମାନି ପ୍ରକାଶୟତ : ଅନାଥଃ, ସ୍ୱବୁଦ୍ଧିବଳେନ

୩. ପ୍ରକୃତିଂ ପ୍ରତ୍ୟୟଂ ଚ ଲିଖତ : ଜାତଃ, ପ୍ରାପ୍ତବାନ୍

୪. ଅନୁବାଦଂ କରୁତ –

(i) ରାମ କ'ଣ ପଢୁଛି ?

(ii) ରାମର ବହିଟି ଆଣ ।

(iii) ତୁମ ନାମ କ'ଣ ?

(iv) ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ କ'ଣ ?

(v) ଆମ ବିଦ୍ୟାଳୟର ନାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ।

୧.୩.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ : (Reference for further reading)

* ଉତ୍କଳର ବରପୁତ୍ର : ଭାଗ ୧ – ସଂକଳନ, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, କଟକ ।
* ସରସ୍ୱତୀ ଫକୀରମୋହନ : ଡ: ମାୟାଧର ମାନସିଂହ
* ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ : ଅଧ୍ୟାପକ ଡ: ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ
* ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ବିରଳ ଅନୁବାଦ – 'ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା' ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।
* ଛ'ମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ, ଲଛମା, ମାମୁ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ଓ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଆତ୍ମଚରିତ ପଢ଼ ।

* * *

କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ - ୧

ଭାଗ 'କ' Group (A)　　ଏକକ - ୧ (Unit - 1)　　ଉପବିଭାଗ - ୨

ସଂରଚନା (The Structure)　　କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ - **ଚତୁରବାନରଃ,** ଭାଷାକଳିକା - ଭାଗ -୨ ଶ୍ରେଣୀ ୭ମ

୧.୨.୧.୧. ଉପକ୍ରମ　　କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ　　(ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା)

୧.୨.୧.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ　　(ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ)

୧.୨.୧.୩. ବିଷୟ ବିଭାଗ / ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ / ଏବଂ ମୂଳପାଠ

୧.୨.୧.୪. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

୧.୨.୧.୫. ସାରାଂଶ

୧.୨.୧.୬. ପରିଭାଷା

୧.୨.୧.୭. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

୧.୨.୧.୮. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୨.୧.୯. ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

୧.୨.୧.୧ ଉପକ୍ରମ :　(କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା)

ସୁପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତର କାବ୍ୟଭଣ୍ଡାର ଅନିର୍ବଚନୀୟ ରତ୍ନ ଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସଦା ଭାସ୍ୱର । ସୂର୍ଯ୍ୟଭଳି ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ଏହି ଭାଷାର କାବ୍ୟଭଣ୍ଡାର ଗଦ୍ୟ-ପଦ୍ୟ-ଚମ୍ପୂ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଗଦ୍ୟ - ନାଟକ - କଥା ସାହିତ୍ୟରେ ସମୃଦ୍ଧ । କଥା ସାହିତ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିରଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ । କଥାକାରମାନେ ସ୍ୱୀୟ ରଚନାରେ ଏହାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ପରମ୍ପରା ନିଆରା । କେବଳ ସମାଜକୁ କଥାମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାଦେଇ ଉଚିତ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବାରେ ସଂସ୍କୃତ ଆଦର୍ଶ ହୋଇଅଛି । ଗୁଣାଢ୍ୟଙ୍କ ବୃହତ୍‌କଥା, ସୋମଦେବଙ୍କ - କଥାସରିତ୍‌ସାଗର, ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାଙ୍କ ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର, ଶିବଦାସଙ୍କ ବେତାଳପଞ୍ଚବିଂଶତି, ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ପୁରୁଷପରୀକ୍ଷା ଓ ପଣ୍ଡିତ ନାରାୟଣଙ୍କ ହିତୋପଦେଶ ଇତ୍ୟାଦି ସମୃଦ୍ଧ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ବିଶ୍ୱ ପରିକ୍ରମା କରିଛନ୍ତି ।

ଧର୍ମାର୍ଥକାମମୋକ୍ଷ ଚତୁର୍ବର୍ଗଫଳ ପ୍ରାପ୍ତି କାବ୍ୟମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନାଲୋକ ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାର ଦୂର ହୁଏ । ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାଙ୍କ ପରି ସୁଚତୁର ସୁବିଖ୍ୟାତ ପଣ୍ଡିତ ଗଳ୍ପ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଠ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନଥିବା ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରାଇ ସୁପଣ୍ଡିତ କରାଇ ଦେଲେ; କଥାସାହିତ୍ୟରେ ଥିବା ଅଲୌକିକ ଶକ୍ତିର ଏହା ଠାରୁ ଆଉ ବଡ଼ ପ୍ରମାଣ କ'ଣ ଦିଆଯାଇ ପାରେ ?

ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ବୈଦିକ ଯୁଗ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରାମାୟଣ - ମହାଭାରତ - କାବ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବାଙ୍ମୟରେ ଅନେକ କଥା / ଆଖ୍ୟାୟିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏହି ରଚନାମାନଙ୍କରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳପିଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଂସ୍କୃତି ଓ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ସମାଜ ଗଠନ କରିବା, ନୀତି ଉପଦେଶ ଦେବା, ଧର୍ମନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ସମାଜର ପରିଚାଳନା କରିବା, ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ଏହି କଥା ସାହିତ୍ୟର ଆତ୍ମା ଅଟେ । ବହିଃରଂଗ ଅନୁସାରେ କାଳ୍ପନିକ ବସ୍ତୁ ସମାବେଶ, କୌତୁକ, ହାସ୍ୟ, ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ ଶବ୍ଦାବଳୀ ନେଇ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ସଂସ୍କୃତର କଥା ସାହିତ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଅଟେ ।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଅଧ୍ୟୟନରତ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ (ଗଳ୍ପ) କଥନ ମାଧ୍ୟମରେ ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଶିକ୍ଷାଦାନର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ଉପାୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଳ୍ପ କଥନ ହିଁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଛି । ଏହି ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ସଫଳ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ଆନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ପଠନ : ସଂସ୍କୃତର ଜଟିଳ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ହେଉ କିମ୍ବା ପଦ୍ୟର ଅନ୍ୱୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହେଉ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥାଏ; ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମାର୍ଗ ଦେଇ ଯିବାବେଳେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଅସଲ ସାହିତ୍ୟିକ / ଭାଷାଗତ / ଭାବଗତ ସୁଖର ମାର୍ଗଟିକୁ ହରାଇ ବସିଥାଏ । ଏଣୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ମନୋରଂଜନ ପାଇଁ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କଥା, କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଳାପଯୁକ୍ତ ନାଟକ ପାଠକରିବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । କଥା ଶୁଣିବା ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଯୁକ୍ତିଶକ୍ତି ତୀବ୍ର ହୁଏ । କଳ୍ପନାଶକ୍ତି - ଆରୋହଣଶୀଳ ହୁଏ। ଯେପରି 'ଚନ୍ଦ୍ରଭୂପତି' କଥାରେ ବାନରର ଚତୁରତା ଦର୍ଶାଯାଇଅଛି।

ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ବାନରଟି ସରୋବର ତଟରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ମାତ୍ର ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ ଦେଖିଲା- କେବଳ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ସରୋବରକୁ ଯିବାର ପାଦ ପଡ଼ିଅଛି, ଆସିବା ପାଦ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସତର୍କ ହୋଇ ଗଛ ଡ଼ାଳରୁ ଓହଳି ପଦ୍ମ ନାଡ଼ଟିଏ ତୋଳି ସେଥିରେ ପାଣି ଶୋଷି ଶୋଷି ପିଇଲା । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଛି ଓ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗର ଉପାୟ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ମିଳୁଛି । ମାଙ୍କଡ଼, କାହିଁକି ଯିବା ପାଦ ଦେଖିପାରିଲା ଏବଂ ତା'ମନରେ କେଉଁ ସଂନ୍ଦେହ ବା ସତର୍କ ଭାବ ଆସିଲା ପୁନଶ୍ଚ କଇଁନାଡ଼ / ପଦ୍ମନାଡ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଳପାନ କରିବା କେତେ ଚାତୁରୀର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ପଶୁମାନଙ୍କର ପାଦଚିହ୍ନରୁ ଗତିବିଧି ଜାଣିବା, ସତର୍କ ଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଲୋଚନାର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ । ଏହିପରି କଥାରୁ ଆନନ୍ଦ, ଚିନ୍ତା ଓ ଯୁକ୍ତିଶକ୍ତି ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇ ପାରେ । କଥା ପାଠଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର କଥା ସମ୍ଭାର ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୀ ହେବେ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ନୈରାଶ୍ୟ ଦୂରୀକରଣ : ପଠନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅନେକତ୍ର ଆଗ୍ରହୀ ନ ହେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଥିବା ସୁନ୍ଦର କଥା ଗୁଡ଼ିକ ପାଠକଲେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଂଗ ଗୁଡ଼ିକରୁ ଉପୁଜିଥିବା ନୈରାଶ୍ୟ ଦୂର ହୋଇ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର ହେବ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପଠନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହୀ ହେବ ।

ପୁନଃ ଅଭ୍ୟୁଦୟ : କଥା ପାଠ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତରେ ପ୍ରକାଶିତ ପତ୍ର ପତ୍ରିକା / ଲଘୁକଥା - ବେତାର - ଦୂରଦର୍ଶନର କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଟକ / ନାଟିକା, ନୃତ୍ୟାଭିନୟ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ରୁଚି ବଢ଼ିବ ।

କଥା ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ାଇବାର ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

୧. ସଂସ୍କୃତର ଅପାରକଥାସାହିତ୍ୟ ସହ ପରିଚିତ ହେବା ।

୨. ସଂସ୍କୃତର ଅନନ୍ୟ ଶବ୍ଦଭଣ୍ଡାର ଓ କଥାରଚନା ଶୈଳୀ ସହ ପରିଚିତ ହେବା ।

୩. ସରଳ ଭାବେ ପଢ଼ିବା ଓ ମନେରଖିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୪. ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତି, କଳ୍ପନାଶକ୍ତି, ବିଚାରଧାରାର ଉନ୍ମେଷ ଘଟାଇବା ।

୫. ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ସାମକାଳିକ / ଆଧୁନିକ କଥା ସାହିତ୍ୟ ପଠନ ପ୍ରତି ଅଭିରୁଚି ବଢ଼ାଇବା ।

୬. ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଦିଗଟିକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରାଇବା ।

୭. ଦୂରଯାତ୍ରାରେ ଯିବାବେଳେ କିମ୍ବା ଅବସର ସମୟରେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟତୀତ କଥାପୁସ୍ତକ / ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

୮. ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ମନରୁ ଅବସାଦ ଦୂର କରିବା ।

୯. ଶୀଘ୍ର ଅର୍ଥବୋଧରେ ସହାୟକ ହେବା ।

୧୦. ବ୍ୟାକରଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଗତ ଜଟିଳତାରୁ ଦୂରେଇ ରହି କେବଳ ଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

କଥାଶିକ୍ଷାଦାନର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ତ୍ରୁଟି :

(i) ଅଧିକ ବ୍ୟାକରଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଇଲେ କଥାରୁ ମିଳୁଥିବା ଆନନ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବୌଦ୍ଧିକ ବ୍ୟାୟାମ ଅରୁଚି ଜନ୍ମାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ ।

(ii) ଉପକ୍ରମ ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ମୁଖ୍ୟ ଧାରାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ ।

(iii) ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ସେହି ସେହି, ପ୍ରଶ୍ନର ପୁନରାବୃତ୍ତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ପାଠ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କମାଇଦିଏ ।

(iv) ସଂଳାପ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ ନ କଲେ ଭାବବୋଧରେ ବାଧା ଆସେ ।

(v) ଆବଶ୍ୟକତା ଠାରୁ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପାଠ କଲେ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହେବା ସହ ରସବୋଧରେ ବାଧା ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ ।

(vi) ପାଠ ଯଥାସମ୍ଭବ ସାବଲୀଳ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(vii) ଗଳ୍ପକହିବାର ଧାରାବାହିକତା ହୃଦ୍ୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(viii) କଥା ବାଚନ ତଥା ଶିକ୍ଷାଦାନ ସମୟରେ ସଂସ୍କାର ଗତ ମୁଦ୍ରାଦୋଷ ପରିହାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୨.୧.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ)

* ସରଳ ସଂସ୍କୃତ କଥା ସହ ପରିଚିତ ହେବା ଓ କଥାରୁ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।
* ସଂସ୍କୃତ ପଠନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ଓ ଭାଷାଗତ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇବା ।
* କଳ୍ପନା ଓ ଯୁକ୍ତିଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇବା ।
* ଲଙ୍ ଲକାର ଓ ଅତୀତ କାଳକୁ ଜାଣିବା ।
* ଉପସର୍ଗ ଯୋଗରେ ନୂତନ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରିବା ।
* ଖଳଜନ ସହ ପ୍ରୀତି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ ରହିବା ।
* ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର, ହିତୋପଦେଶ ପ୍ରଭୃତି କଥାରୁ ଚମତ୍କାରିତା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

୧.୨.୧.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ (Content Divisions)

ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ଭାରତୀୟ ଆଖ୍ୟାନ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ପ୍ରେରକ 'ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର' । ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର ହିଁ ଏହାର ଅନ୍ତଃସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ କଥା ସାହିତ୍ୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଆସିଛି । ଏଣୁ ନବସାକ୍ଷରଙ୍କ ପାଇଁ 'ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୀୟ କଥାସାହିତ୍ୟ' ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । 'ଚତୁରଃ ବାନରଃ' କଥାଟି ଆମକୁ ସେଇ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥାଏ- "ଦ୍ୱେଷ୍ୟଃ ପ୍ରିୟଃ ଅପି ଉରଗକ୍ଷତାଙ୍ଗୁଳୀବ ତ୍ୟାଜ୍ୟ"। ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବାକୁ ଅଛି । ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନ-ଉତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବେ । "ଯେତେ ପ୍ରିୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଯଦି ଖଳ ପ୍ରକୃତିର ହୁଏ, ତାକୁ ସର୍ପଦଷ୍ଟ ଆଙ୍ଗୁଳିକୁ ତ୍ୟାଗକରିବା ପରି ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ୍ - ରଘୁବଂଶମ୍ ।

ସହାୟକ ଉପକରଣ : ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ, ସଂକେତିକା, ସୁଧାଖଣ୍ଡ, ମାର୍ଜନୀ

ଚିତ୍ର : ନଦୀକୂଳ, ଜାମୁଗଛ, ମାଙ୍କଡ଼, କୁମ୍ଭୀର, କଳାପଟାରେ ଶିକ୍ଷକ କେତୋଟି ଶବ୍ଦ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଲେଖିବେ ଯଥା :-

(i) ଗଜଃ, ବାନରଃ, ମୃଗଃ

(ii) ସର୍ପଃ, ଗୋଧା, ମକରଃ

(iii) ନଦୀଃ, ସରୋବରଃ, ସମୁଦ୍ରଃ - ସଙ୍କେତିକା ଦେଖାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବେ । ପ୍ରଥମେ ମାତୃଭାଷା ପରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ-

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
(i) ଏ ଚିତ୍ରଟି କାହାର ?	(i) ମାଙ୍କଡ଼, ବାନରଃ
(ii) ଏଇ ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁଟି କିଏ ?	(ii) କୁମ୍ଭୀର / ମକରଃ
(iii) କୁମ୍ଭୀର କେଉଁଠି ଅଛି / ରହେ ?	(iii) ନଦୀରେ
(iv) ମାଙ୍କଡ଼ କେଉଁଠି ରହେ ?	(iv) ଗଛରେ

ଏହା ପରେ ଶିକ୍ଷକ କଳାପଟାରେ ଶୀର୍ଷକ ଲେଖିବେ 'ଚତୁରଃ ବାନରଃ'

ତୁମ୍ଭେମାନେ ତୁମର ଭାଷାକଳିକା ଭାଗ - ୨ର ୯୨ ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲ ଏବଂ ଦେଖ : ମୂଳ ପାଠ : ପୃଷ୍ଠା ୯୨ ଓ ୯୩ର ସମସ୍ତ ପାରାଗ୍ରାଫ୍ ବାଚନ କରିବେ । ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ, ଆସୀତ୍, ଅବସତ୍, ଅଦଦାତ୍, ଅଖାଦତ୍, ଅନୟତ୍, ଅକଥୟତ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବେ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅନୁବାଚନ କରିବେ । ଶିକ୍ଷକ ବୁଲି ବୁଲି ତ୍ରୁଟି ମାର୍ଜନା କରିବେ । ଉଚ୍ଚାରଣ କ୍ଲିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ମୌଖିକ ଭାବେ କହିବେ ଓ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବେ ।

चतुरः वानरः

एकस्याः नद्याः तीरे एकः जम्बुवृक्षः आसीत् । वृक्षस्य शाखायाम् एकः वानरः अवसत् । स पक्वफलानां भक्षणम् अकरोत् ।

एकदा एकः मकरः वृक्षमूलम् आगच्छत् । वानरः मकरस्य कृते पक्वानि फलानि अददात् । सः मकरः कानिचन फलानि अखादत् । कानिचन भार्यायाः कृते गृहम् अनयत् । तस्य भार्या मकरं प्रति अकथयत् - 'अहो जम्बुफलानि मधुराणि । यः प्रतिदिनं मधुराणि फलानि खादति, तस्य हृदयम् अवश्यं मधुरम् । भो पतिदेव! अहं तस्य वानरस्य हृदयम् इच्छामि ।''

अपरस्मिन् दिवसे मकरः पुनः वृक्षमूलम् आगच्छत् । सः वानरं प्रति अकथयत् - ''मित्र! मम भार्या तव निमन्त्रणम् अकरोत् । आगच्छ, मम पृष्ठदेशे उपविश । अहं तत्र त्वां नयामि ।''

वानरः मकरपृष्ठम् आरोहत् । नदीमध्ये मकरः अवदत् - 'मित्र! सत्यं बदामि । मम भार्या तव हृदयम् इच्छति ।'

वानरः चकितः अभवत्, इष्टम् अस्मरत् । विचारम् अकरोत् । पुनः अकथयत् - 'मम प्रियमित्र! पूर्वं कथं न अवदत्? हृदयं वृक्षस्य कोटरे अस्ति । अधुना तत्र मां नय । तत् आनयामि । अत्र पुनः आगच्छावः ।'

ततः मकरः वानरं वृक्षमूलम् अनयत् । झटिति वानरः वृक्षस्य उपरि आगछत् । मूर्खः मकरः निराशः अभवत् । वानरः कौशलेन स्वप्राणान् अरक्षत् ।

୧.୨.୧.୪ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନ (Self check - Exercise)

(କ) ବାକ୍ୟେଷୁ ବ୍ୟବହର : ଏକଦା, ଉପବିଶ, ଝଟିତି ।

(ଖ) ଜାମୁକୋଳି ଗଛ କେଉଁଠି ଥିଲା ? ଜମ୍ବୁବୃକ୍ଷଃ କୁତ୍ର ଆସୀତ୍ ?

(ଗ) ମାଙ୍କଡ଼ କେଉଁଠି ବାସ କରୁଥିଲା ? ବାନରଃ କୁତ୍ର ଅବସତ୍ ?

(ଘ) କୁମ୍ଭୀର କେଉଁଠାକୁ ଆସିଲା ? ମକରଃ / କୁମ୍ଭୀରଃ କୁତ୍ର ଆଗଚ୍ଛତ୍ ?

(ଙ) ବାନର କେଉଁ ପରି ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କଲା ? ବାନରଃ କେନରୂପେଣ ଆତ୍ମାନମ୍ ଅରକ୍ଷତ୍ ?

(ଚ) ଏହି କଥାରୁ କେଉଁ ଶିକ୍ଷା ମିଳୁଛି ? ଅସ୍ୟାଃ କଥାୟାଃ କା ଶିକ୍ଷା ଲଭ୍ୟତେ ?

୧.୨.୧.୫ ସାରାଂଶ (Summary)

ନଦୀତଟ । ଜାମୁ ଗଛ । ପାଚିଲା କୋଳିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାଙ୍କଡ଼ ଖାଇ ଖୁସିରେ ଥିଲା ।

କୁମ୍ଭୀର ଆସିଲା । କୁମ୍ଭୀରକୁ କୋଳି ଦେବାରୁ ସେ ଖୁସି ହେଲା । କିଛି ଖାଇଲା ଓ କିଛି ସ୍ତ୍ରୀ ପାଇଁ ଘରକୁ ନେଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀଟି ସ୍ୱାର୍ଥୀ ଥିଲା । କୋଳି ଖାଇ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି କୋଳି ଖାଉଥିବା ମାଙ୍କଡ଼ର ହୃଦୟ ଏହା ଠାରୁ ଅଧିକ ମିଠା ହୋଇଥିବ ବୋଲି ଭାବିଲା ଏବଂ ମାଙ୍କଡ଼ର ହୃଦୟ ଖାଇବାକୁ ସ୍ୱାମୀକୁ ଅନୁରୋଧ କଲା ।

କୁମ୍ଭୀର ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଘରକୁ ବୁଲାଇ ନେବ କହି ପିଠିରେ ବସାଇ ନଦୀରେ କିଛି ବାଟ ଗଲା । ବାଟରେ ସବୁକଥା କହିଦେଲା ।

ମାଙ୍କଡ଼ ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି କହିଲା, 'ମୁଁ ହୃଦୟ ସବୁ ବେଳେ ଗଛ କୋରଡ଼ରେ ରଖିଥାଏ । ମୋତେ ଗଛ ପାଖକୁ ନେଇ ଚାଲ, ହୃଦୟ ଆଣିବା ।' ଏହା କହି ଆପଣାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କଲା ।

୧.୨.୧.୬ ପରିଭାଷା (Glossary)

– ଅକରୋତ୍	'କୃ' ଧାତୁ	କରିବା	କରିଥିଲା	ଲଙ୍ ଲକାର
– ଅଖାଦତ୍	'ଖାଦ୍' ଧାତୁ	ଖାଇବା	ଖାଇଥିଲା	ଲଙ୍ ଲକାର
– ଅରକ୍ଷତ୍	'ରକ୍ଷ୍' ଧାତୁ	ରକ୍ଷାକରିବା	ରକ୍ଷାକଲା	ଲଙ୍ ଲକାର

□ କଥା ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମ ବିକାଶ ଧାରା –

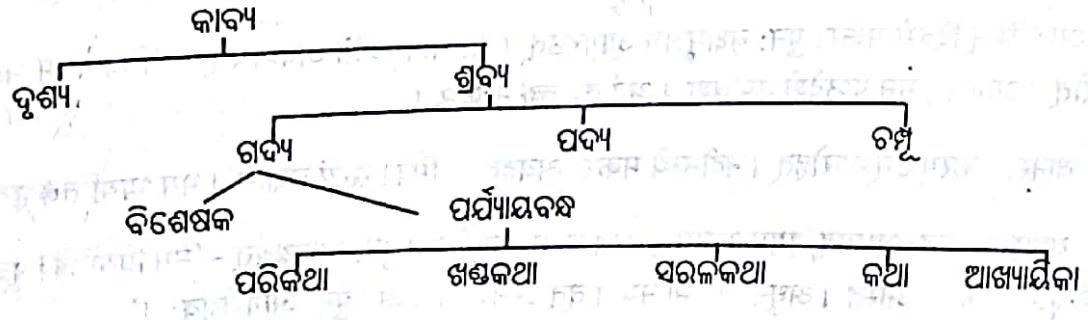

□ ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର : ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମା ବିରଚିତ ଏକ ଅନନ୍ୟ କଥା ଗ୍ରନ୍ଥ ।

୧. ମିତ୍ରଭେଦ ୨. ମିତ୍ରପ୍ରାପ୍ତି ୩. କାକୋଲୂକୀୟ ୪. ଅପରିକ୍ଷିତକାରକ ୫.ଲବ୍ଧପ୍ରଣାଶ

ଏପରି ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

୧.୨.୧.୭ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

(କ) ଏକଦା : ଏକଦା ଏକଃ ମୃଗଃ ତୃଷାତୁରଃ ଅଭବତ୍ । ଉପବିଶ : ତ୍ୱମ୍ ଅତ୍ର ଉପବିଶ । ଝଟିତି : ଝଟିତି ଗୃହଂ ଗଚ୍ଛ ।

(ଖ) ନଦୀତଟେ (ଗ) ଜମ୍ବୁବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଶାଖାୟାମ୍ (ଘ) ବୃକ୍ଷମୂଳମ୍ (ଙ) ହୃଦୟଃ ବୃକ୍ଷକୋଟରେ ଅସ୍ତି, ମାଂ ତତ୍ରନୟ, ତତ୍ ଆନୟାମି ଇତି ଉକ୍ତ୍ୱା-ଆତ୍ମାନମ୍ ଅରକ୍ଷତ୍ । (ଚ) ବନ୍ଧୁନା ସହ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟା ।

୧.୨.୧.୮ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

୧. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନଂ ପୂରୟତ :

(i) ମୂର୍ଖଃ ମକରଃ ..... ଅଭବତ୍ (ନିରାଶଃ/ସଫଳମ୍)

(ii) ଅହଂ ତସ୍ୟ ବାନରସ୍ୟ.....ଇଚ୍ଛାମି (ମସ୍ତକମ୍, ହୃଦୟମ୍, ଶରୀରମ୍)

(iii) ବାନରଃ.....ଆରୋହତ୍ (ହୃଦୟମ୍, ମସ୍ତକମ୍, ପୃଷ୍ଠଦେଶମ୍)

୨. (i) ବାନରଃ ଜମ୍ବୁଫଳାନି କସ୍ୟ କୃତେ ଅଦଦାତ୍ ?

(ii) କଥଂ ବାନରଃ ଚକିତଃ ଅଭବତ୍ ?

(iii) ନଦୀମଧ୍ୟେ ମକରଃ ବାନରଂ କିମ୍ ଅବଦତ୍ ?

୩. ରେଖାଙ୍କିତାନି ପଦାନି ଆଧୃତ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ନିର୍ମାଣଂ କୁରୁତ ।

(i) ବାନରଃ ପୃଷ୍ଠଦେଶମ୍ ଆରୋହତ୍ ।

(ii) କାନିଚନ ଭାର୍ଯ୍ୟାୟାଃ କୃତେ ଗୃହମ୍ ଅନୟତ୍ ।

(iii) ବାନରଃ କୌଶଳେନ ସ୍ୱପ୍ରାଣାନ୍ ଅରକ୍ଷତ୍ ।

୧.୨.୧.୯ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରମ୍ : ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମା 'ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା' – 'ମୃଦୁଳା' ସଂସ୍କୃତ ହିନ୍ଦି ଟୀକା– ଡ: ସୁଧାକର ମାଳବୀୟ, ଚୌଖମ୍ବା ସଂସ୍କୃତ ସିରିଜ୍ ଅଫିସ୍, K-37/99, ଗୋପାଳମନ୍ଦିର ଲେନ୍, ବାରାଣସୀ – 221001 (UP)

ବୃହତ୍‌କଥା : ଗୁଣାଢ୍ୟଃ,

ହିତୋପଦେଶଃ : ପଣ୍ଡିତ ନାରାୟଣଃ ସଂପାଦକ : ଡ. ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଝା

କଥାସରିତ୍ ସାଗରଃ : ସୋମଦେବଃ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ : ଉପକଥା ଶତକ, ଭାଗ ୧ ଓ ୨ : ମନୋଜ ଦାସ

Folk Tales of Orissa : Dr. Ganeswar Mishra.

ଭାରତର ଲୋକକଥା : ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଧଳ ।

* * *

କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ - ୨

ଭାଗ - 'କ' (Group - A) ଏକକ-୧ (Unit - 1)

ଉପବିଭାଗ - ୨ **Unit Title :** କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ ୨-ମାତୃଭକ୍ତଃ ଚାଣକ୍ୟଃ, ଭାଷାସୌରଭମ୍, ଶ୍ରେଣୀ- ୮ମ

ସଂରଚନା - The structure

୧.୨.୨.୧ ଉପକ୍ରମ

୧.୨.୨.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ- ବିଶିଷ୍ଟ)

୧.୨.୨.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ : ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ, ମୂଳପାଠ

୧.୨.୨.୪ ତୁମ ପାଇଁ କାମ

୧.୨.୨.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

୧.୨.୨.୬ ସାରାଂଶ

୧.୨.୨.୭ ପରିଭାଷା

୧.୨.୨.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

୧.୨.୨.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୨.୨.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

୧.୨.୨.୧ ଉପକ୍ରମ :

ଗୋଟିଏ ଲଘୁ ନାଟକର ସଂଳାପପରି ସଂଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୃଟ୍ ଲକାରକୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଅଛି । ସେଇ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯିବା ବେଳେ ଲଘୁକଥା / ପ୍ରସଙ୍ଗ /ପ୍ରଶ୍ନମାଧ୍ୟମରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯିବ । ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରବେଶମାତ୍ରେ ସେହି କଥା କିମ୍ବା ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ।

ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ । ଯୁଗଯୁଗରୁ ରାଜା /ଶାସକ/ଧର୍ମମାଧ୍ୟମରେ ରାଜନୀତିର ସଫଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ରାଜନୀତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ନାମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଚାଣକ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନନ୍ଦରାଜଶାସନକୁ ଧ୍ୱଂସକରି ଏକ ସୁନ୍ଦରଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଚାଣକ୍ୟଙ୍କର ସୈନ୍ୟବଳ ନଥିଲା । ମାତ୍ର କୂଟନୀତି ଫଳରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଶାସକମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶଦାତାଙ୍କୁ 'ଚାଣକ୍ୟ' ଉପାଧିରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରାଯିବା ଚାଣକ୍ୟଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପ୍ରଭାବ ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ ।

୧.୨.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ- ବିଶିଷ୍ଟ) (Learning Objectives)

(i) ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବା ।

(ii) ମାତା-ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ରହିବା ।

(iii) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିଷୟରେ ଅବଧାରଣା ରଖିବା ।

(iv) ସାମାଜିକ ଅଧଃପତନ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ତଥା ତା'ର ନିରାକରଣ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ରହିବା ।

(v) ଆପଣାର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ମାତା, ପିତା, ଗୁରୁ ଓ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଦେବା ।

(vi) ଲୃଟ୍ ଲକାରକୁ ଜାଣିବା ଓ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା

(vii) ସମ୍ଭାଷଣ / କଥୋପକଥନଦ୍ୱାରା ସରଳ ସଂସ୍କୃତରେ ଭାବପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା ।

ଆବଶ୍ୟକ ଉପକରଣ : କଳାପଟା, ଡଷ୍ଟର, ଚକ୍, କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ସଂକେତ ବାଡ଼ି (pointer) ଧଳାକନା (ଚିତ୍ର ଦେଖାଇବାପାଇଁ) ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଛବି, ଦୀପ ଜଳୁଥିବ ଓ ଶିଖାଯୁକ୍ତ ଚାଣକ୍ୟ ଚାହିଁଥିବେ) ସଂସ୍କୃତରେ (ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ, ସୁଧାଖଣ୍ଡ, ମାର୍ଜନୀ, ସଂକେତିକା...) ଇତ୍ୟାଦି ।

୧.୨.୨.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ: (Content Divisions) (ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ)

ପରଶୁରାମଙ୍କ ପିତା ଯମଦଗ୍ନି ଓ ମାତା ରେଣୁକା । ଥରେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଜମଦଗ୍ନି ରେଣୁକାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ରୋଧିତ ହେଲେ ଏବଂ ପୁତ୍ର ପରଶୁରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, "ତୁମେ ମୋ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିପାରିବ ?" ପରଶୁରାମ ହଁ କରନ୍ତେ ଜମଦଗ୍ନି କହିଲେ; "ଏହି ପରଶୁ (ଫାର୍ଶା)ରେ ମା'ଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଦେ ।" ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପରଶୁରାମ ମାତା ରେଣୁକାଙ୍କ ମସ୍ତକ କାଟିଦେଲେ । ଟିକେ ମାତ୍ର ଶୋଚନା ନଥିଲା ।

ପ୍ରୀତ ଜମଦଗ୍ନି ପୁତ୍ର ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ବରମାଗିବାକୁ କହିଲେ । ପୁତ୍ର ମାତାଙ୍କ ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କଲେ । ପିତା ପୁତ୍ରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ରେଣୁକାଙ୍କୁ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଲେ ।

ଏହାଦ୍ୱାରା ପରଶୁରାମ ତାଙ୍କ ମା'ଙ୍କୁ କେତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନକରିବାକୁ କିପରି ଉତ୍କର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଥିଲେ ଜଣାପଡ଼େ ।

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
୧. ପରଶୁରାମ ମା'ଙ୍କୁ କାହିଁକି ହତ୍ୟାକଲେ ?	ପିତୃଆଦେଶ ପାଳନ ନିମନ୍ତେ
୨. ମା'ଙ୍କର ଜୀବନଭିକ୍ଷା କରିବା ଦ୍ୱାରା ପରଶୁରାମଙ୍କ କି ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ?	ଭକ୍ତିଭାବ
୩. ଯିଏ ମା'ଙ୍କୁ ଭକ୍ତିକରେ ତାଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯିବ ?	ମାତୃଭକ୍ତ
୪. ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ?	ଚାଣକ୍ୟ

ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତିର ମହାନ୍ ପ୍ରବକ୍ତା ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା 'ଚାଣକ୍ୟ'ଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ତୁମର 'ଭାଷାସୌରଭମ୍' ପୁସ୍ତକର ୧୧୧ ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲ ଏବଂ ଦେଖ । ଏହାପରେ ଶିକ୍ଷକ କଳାପଟାରେ ଶୀର୍ଷକ ଲେଖିବେ– "ମାତୃଭକ୍ତଃ ଚାଣକ୍ୟଃ"

मातृभक्तः चाणक्यः

(शिशु -चाणकस्य मात्रा सह सम्भाषणम्)

चाणक्य : मातः! त्वं क्रन्दसि ?

माता - आं पुत्र! तव सौभाग्यं दृष्ट्वा क्रन्दामि ।

चाणक्यः - कीदृशं सौभाग्यम् ?

माता - तव हस्तेन मगधस्य निर्माणं भविष्यति ।

चाणक्यः - किन्तु मातः! अहं किं करिष्यामि ?

माता - पुत्र! त्वं मगधस्य प्रधानामात्यः भविष्यसि ।

चाणक्यः - मातः ! त्वम् एतत् कथं ज्ञातवती ?

माता - (दर्पणं प्रदर्श्य) पश्य पुत्र! तव सम्मुखदन्ते सौभाग्यस्य चिह्नम् अस्ति ।

चाणक्यः - किन्तु मातः! एषः तु आनन्दस्य विषयः । त्वं किमर्थं क्रन्दसि ?

माता - अरे! समाजे एवं दृश्यते । यदा जना: ज्येष्ठा: श्रेष्ठा: च भवन्ति, तदा निजलोकान् न पृच्छन्ति । विस्मरन्ति एव । अत: तथैव त्वं मां विस्मरिष्यसि । एषा एव मम दुश्चिन्ता । (इति कथयित्वा दु:खं प्रकटितवती)

चाणक्य: - 'एवं वा ?' इति कथयन् बाल: चाणक्य: प्रस्तरेण दन्तम् उत्पाटितवान् । क्षणेन एव मातु: दु:खं दूरीकृतवान् । एतत् दृष्ट्वा माता आश्चर्यान्विता अभवत् । तस्या: नेत्राभ्यां लेतकविन्दव: निर्गता: ।

माता - 'पुत्र! तव हस्तेन मातृभूमे: मङ्गलं भविष्यति । देशस्य इतिहासे तव नाम स्थास्यति । लोका: त्वां सर्वदा स्मरिष्यन्ति । एतद् मम आशीर्वचनम् इति सा कथितवती ।

कालान्तरे एष: एव चाणक्य: कौटिल्य रूपेण ख्यात: अभवत् । स: राजनीति - शास्त्राणि अर्थशास्त्राणि च संस्कृतेन रचितवान्, नन्दवंशस्य विलोपं च कृतवान् । चन्द्रगुप्तस्य हस्ते शासनभारम् अर्पितवान् । स: रामायणस्य वाक्यम् उद्घोषितवान् ।

'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।'

'ଶିଶୁ-ଚାଣକ୍ୟସ୍ୟ..... ଗରୀୟସୀ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ପାଠ କରିବେ ।

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ : ପ୍ରସଙ୍ଗ (ସମ୍ଭାଷଣ ସଂପର୍କୀୟ)ଟି ପାଠ କଲାବେଳେ ଶିଶୁର ଲାଳିତ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ମାତାଙ୍କର ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବେ, ଆରୋହ ଓ ଅବରୋହ କ୍ରମକୁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ପାଠ କଲେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅମନୋଯୋଗୀ ହେବେ । ଅତିନିମ୍ନ ସ୍ୱରରେ ପାଠକଲେ ଛାତ୍ରମାନେ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଶେଷମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବଚନ ସ୍ପଷ୍ଟ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଏହାପରେ ଅନୁବାଚନ କରିବେ । ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ପାଟିରେ ପରେ ପରେ ନୀରବରେ ପଢ଼ିବେ। ପାଟିକରି ପଢ଼ିବାବେଳେ ଶିକ୍ଷକ ବୁଲି ବୁଲି ଉଚ୍ଚାରଣ ତ୍ରୁଟିମାର୍ଜନା କରାଇବେ।(ସଂସ୍କୃତରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ତ୍ରୁଟି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ସର୍ବାଧିକ ଥାଏ)

ଉଚ୍ଚାରଣ କାଠିନ୍ୟ ଦୂରୀକରଣ :

ପ୍ରଧାନାମାତ୍ୟ (ପ୍ରଧାନାମାତ୍ୟ) ପ୍ରଧାନ + ଅମାତ୍ୟ(ପ୍ରଧାନ + ଅମାତ୍ୟ)

ତଥୈବ (ତଥୈବ) ତଥା + ଏବ (ତଥା + ଏବ)

ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା (ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା) ଦୁ: + ଚିନ୍ତା (ଦୁଃ + ଚିନ୍ତା)

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତା) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ + ଅନ୍ୱିତା (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ + ଅନ୍ୱିତା)

ସ୍ୱର୍ଗାଦପି (ସ୍ୱର୍ଗାଦପି) ସ୍ୱର୍ଗାତ୍ + ଅପି (ସ୍ୱର୍ଗାତ୍ + ଅପି)

୧.୨.୨.୪ ତୁମପାଇଁ କାମ

(କ) ଶବ୍ଦ / କ୍ରିୟା	ମୂଳଧାତୁ	ପୁରୁଷ
ଭବିଷ୍ୟତି	ଭୂ	ପ୍ର. ପୁରୁଷ
କରିଷ୍ୟାମି	କୃ	ଉ.ପୁରୁଷ
ସ୍ମରିଷ୍ୟନ୍ତି	ସ୍ମୃ	ପ୍ର.ପୁରୁଷ
ସ୍ଥାସ୍ୟତି	ସ୍ଥା	ପ୍ର.ପୁରୁଷ

ସେହିପରି କଣ ହେବ ଲେଖ :–

ହସିଷ୍ୟାମଃ

କ୍ରୀଡ଼ିଷ୍ୟଥଃ

ଶ୍ରୋଷ୍ୟାମି

ଦାସ୍ୟତି

ଖେଳିଷ୍ୟସି

(ଖ) ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ପାଠ୍ୟାଂଶରୁ ଶବ୍ଦଚୟନ କରି ଲେଖ ।

ବିଭକ୍ତି	ଏକବଚନ	ଦ୍ୱିବଚନ	ବହୁବଚନ	ମୂଳଶବ୍ଦ
ଯଥା : ପ୍ରଥମା	ତ୍ୱମ୍	ଯୁବାମ୍	ୟୂୟମ୍	ଯୁଷ୍ମଦ୍
ଦ୍ୱିତୀୟା	ଦନ୍ତମ୍	ଦନ୍ତୌ	ଦନ୍ତାନ୍	ଦନ୍ତ
ତୃତୀୟା	-	-	-	-
ଚତୁର୍ଥୀ (ପାଠ୍ୟାଂଶରେ ନାହିଁ)	-	-	-	-
ପଞ୍ଚମୀ	-	-	-	-
ଷଷ୍ଠୀ	-	-	-	-
ସପ୍ତମୀ	-	-	-	-
ସମ୍ବୋଧନ	-	-	-	-

* ବି.ଦ୍ର ପାଠ୍ୟାଂଶରେ ୪ର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ ।

୧.୨.୨.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନ :

ମାତୃଭାଷା	ସଂସ୍କୃତ
୧. ମାତା କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଥିଲେ ?	୧. କଥଂ ମାତା କ୍ରନ୍ଦିତବତୀ ?
୨. ମା, ଚାଣକ୍ୟଙ୍କୁ କ'ଣ କହିଲେ ?	୨. ମାତା ଚାଣକ୍ୟଂ କିମ୍ ଉକ୍ତବତୀ ?
୩. କାହା ହାତରେ ମଗଧର ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ ହେବ ?	୩. କସ୍ୟ ହସ୍ତେନ ମଗଧସ୍ୟ ପୁନର୍ନିର୍ମାଣଂ ଭବିଷ୍ୟତି ?
୪. ମା'ଙ୍କର ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା କ'ଣ ଥିଲା ?	୪. ମାତୁଃ କା ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଆସୀତ୍ ?
୫. ଚାଣକ୍ୟ କେଉଁ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିଲେ ?	୫. ଚାଣକ୍ୟଃ କେନ ନାମ୍ନା ଖ୍ୟାତଃ ଅଭବତ୍ ?

୬. ନିମ୍ନ ଶବ୍ଦ ପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରୁ 'ଜନନୀ' ଶବ୍ଦଟିକୁ କେଉଁ ଶବ୍ଦରୁ ଜାଣୁଛ ?

ଦେବୃ, ଭ୍ରାତୃ, ମାତୃ, ପିତୃ, ସ୍ୱସୃ,

ଅଧୋଲିଖିତେଷୁ ଶବ୍ଦେଷୁ 'ଜନନୀ' ଶବ୍ଦସ୍ୟ ବାଚକଃ କଃ ଶବ୍ଦଃ ? ଦେବୃ, ଭ୍ରାତୃ, ମାତୃ, ପିତୃ, ସ୍ୱସୃ,

୭. ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ କର - ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁ ।

ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା, ଆଶୀର୍ବଚନମ୍, ସ୍ୱର୍ଗାଦପି ।

୧.୨.୨.୬ ସାରାଂଶ :

ଚାଣକ୍ୟ ଥିଲେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂରଣକାରୀ । ଥରେ ଯାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲେ ତାହା ନିଶ୍ଚିତ କରୁଥିଲେ । ମା'ଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ଦେଖି କ୍ରନ୍ଦନର କାରଣ ପଚାରିଲେ । ମାତା, ଶିଶୁ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କର ତାଙ୍କ ଛାମୁଦାନ୍ତରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଚିହ୍ନ ଅଛି ବୋଲି କହିଲେ । ସେ ମଗଧର ପ୍ରଧାନ ଆମାତ୍ୟ ହେବାର ଯୋଗ ଅଛି । ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ ହିଁ ମାତା-ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ ବଢ଼ାଇ ଦେଇପାରେ ବୋଲି ଚାଣକ୍ୟ ଆଶଙ୍କା କଲେ । ଏହା ଶୁଣି ମାତାଙ୍କୁ ଖୁସି ରଖିବାପାଇଁ ଚାଣକ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୌଭାଗ୍ୟର ପ୍ରତୀକଥିବା ଛାମୁଦାନ୍ତକୁ ପଥରରେ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ।

ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଦେଖି ମାତା ବିସ୍ମୟାଭିଭୂତା ହେଲେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହି ଚାଣକ୍ୟ ମଗଧର ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକ ନନ୍ଦବଂଶକୁ ଧ୍ୱଂସକରି ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇଥିଲେ । ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ଯଥା- ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ରାଜନୀତିବିଜ୍ଞାନମୂଳକ ଶ୍ଳୋକ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରଚନା କରି ଚାଣକ୍ୟ ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଚାଣକ୍ୟ କୌଟିଲ୍ୟ ଓ ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ଖ୍ୟାତ ଅଟନ୍ତି ।

ଏଥିରୁ ଆମେ ଶିଖିଲେ–

* ମାତା ହିଁ ଦେବତା ଓ ସର୍ବପୂଜ୍ୟା ।

* ମାତା-ପିତାଙ୍କ ସେବାକରୁଥିବା ସନ୍ତାନ ସର୍ବଦା ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇଥାଏ ।

* ଯେତେବଡ଼ ପଦପଦବୀରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଅନୁଚିତ । "ମାତୃଦେବୋ ଭବ" ତୈତ୍ତିରୀୟୋପନିଷଦ୍– ଏକାଦଶ ଅନୁବାକ୍ ।

* ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଶଙ୍କର କହିଥିଲେ, "ମାତାପିତାଙ୍କ ସେବାହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠଧର୍ମ ଅଟେ ।"

୧.୨.୨.୭ - ପରିଭାଷା

* ମଗଧ ପ୍ରାଚୀନ ଦକ୍ଷିଣ ବିହାରର ଏକ ରାଜ୍ୟ ।

ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଗିରିବ୍ରଜ-କ୍ରମେ ରାଜଗୃହ ହୋଇଥିଲା । ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପର୍ବତ ରାଜଗୃହକୁ ଘେରି ରହିଛି– ବିପୁଳଗିରି, ରତ୍ନଗିରି, ଉଦୟଗିରି, ଶୋଣଗିରି ଏବଂ ବୈଭାର ।

ପାଟଳୀପୁତ୍ର : ଆଧୁନିକ ବିହାରର ରାଜଧାନୀ ପାଟନା, ଏହା ମଗଧର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜଧାନୀ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

* ମଗଧର ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ :– ଧନନନ୍ଦ ନାମକ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକଙ୍କ କୁଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇ ମଗଧ ସିଂହାସନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ବସାଇବା ଓ ମଗଧର ପ୍ରଧାନ ଅମାତ୍ୟ ହେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କୁ ହିଁ ଜୁଟିଥିଲା ।

* ମଗଧରେ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାକୁ 'ମାଗଧୀ' ଭାଷା କୁହାଯାଏ ।

* ସଂସ୍କୃତରେ ଧାତୁମାନଙ୍କର ୧୦ଟି ଲକାର ଅଛି । ମାତ୍ର ସାଧରଣ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟତଃ ପାଞ୍ଚଟି ଲକାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ ।

ଲଟ୍– ବର୍ତ୍ତମାନ, ଲଙ୍–ଅତୀତ ଲୃଟ– ଭବିଷ୍ୟତ

ଲୋଟ୍– ଆଦେଶ / ଉପଦେଶ / ଅନୁଜ୍ଞା/ ଅନୁରୋଧ, ବିଧିଲିଙ୍–ସମ୍ଭାବନା / ଉଚିତ / ଭବିଷ୍ୟତ ।

୧.୨.୨.୮ : ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ।

୧. ଚାଣକ୍ୟସ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମାତା କ୍ରନ୍ଦତି ସ୍ମ ।

୨. ତବ ହସ୍ତେନ ମଗଧସ୍ୟ ପୁନର୍ନିର୍ମାଣଂ ଭବିଷ୍ୟତି ।

୩. ଚାଣକ୍ୟସ୍ୟ ହସ୍ତେନ ।

୪. ଯେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଃ ଚ ଭବନ୍ତି ତେ ନିଜ ଲୋକାନ୍ ନ ପୃଚ୍ଛନ୍ତି ।

୫. ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତଃ କୌଟିଲ୍ୟଃ ଚ ।

୬. 'ମାତୃ'

୭. ଦୁଃ+ଚିନ୍ତା, ଆଶୀଃ + ବଚନମ୍, ସ୍ୱର୍ଗାତ୍+ଅପି,

୧.୨.୨.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

(i) ବିଭକ୍ତି ନିରୂପଣଂ କୁରୁତ : ସମ୍ମୁଖଦନ୍ତେ, ନିଜଲୋକାନ୍, କାଳାନ୍ତରେ, ହସ୍ତେନ, ମଗଧସ୍ୟ

(ii) ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁତ : କିମର୍ଥମ୍, କାଳାନ୍ତରେ

(iii) ବାକ୍ୟେଷୁ ବ୍ୟବହର : ଭବିଷ୍ୟତି, ଉଦ୍‌ଘୋଷିତବାନ୍, ସୌଭାଗ୍ୟମ୍

(iv) ସୌଭାଗ୍ୟସ୍ୟ ଚିହ୍ନଂ କୁତ୍ରାସୀତ୍ ?

(v) କଃ ମଗଧସ୍ୟ ପ୍ରଧାନାମାତ୍ୟଃ ଭବିଷ୍ୟତୀତି ମାତା ଉକ୍ତବତୀ ?

(vi) ଉଦାହରଣାନୁସାରଂ ଲିଖତ–

ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ – ଭବିଷ୍ୟତି–ମୂଳଧାତୁ - 'ଭୂ' - ଲକାର 'ଲୃଟ୍' – ରୂପ- ଭବିଷ୍ୟତି, ଭବିଷ୍ୟତଃ, ଭବିଷ୍ୟନ୍ତି

ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ–ହସିଷ୍ୟସି–ହସ୍–ଲୃଟ୍, ହସିଷ୍ୟସି, ହସିଷ୍ୟଥଃ, ହସିଷ୍ୟଥ

ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ–କ୍ରୀଡ଼ିଷ୍ୟାମି–କ୍ରୀଡ୍–ଲୃଟ୍–କ୍ରୀଡ଼ିଷ୍ୟାମି, କ୍ରୀଡ଼ିଷ୍ୟାବଃ କ୍ରୀଡ଼ିଷ୍ୟାମଃ

ତଥୈବ ପ୍ରକାଶୟ–ଦାସ୍ୟତି, ପାସ୍ୟସି, ଜ୍ଞାସ୍ୟାମି, ଭ୍ରମିଷ୍ୟାମି, ଖେଳିଷ୍ୟନ୍ତି, ଗମିଷ୍ୟଥଃ ।

୧.୨.୨.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

୧. ସଂସ୍କୃତ କବି ପରମ୍ପରା : ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା, ପୁସ୍ତକଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ।

୨. ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ : ଭୁବନେଶ୍ୱର କର
ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା-ଭୁବନେଶ୍ୱର - ୧୯୯୯

୩. ଚାଣକ୍ୟନୀତି : ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ।

୪. ଚାଣକ୍ୟଚରିତମ୍ : ଡା. ଠାକୁରପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର. ଚୌଖମ୍ବା ସଂସ୍କୃତ ସିରଜ୍ ଅଫିସ୍, K. - 33/99, ଗୋପାଳମନ୍ଦିର ଲେନ୍, ବାରାଣସୀ, Pin- 221001(UP)

୫. ଚାଣକ୍ୟ ସୂତ୍ରମ୍ : 'ବାଳବୋଧିନୀ'– 'ସରଳା' ସଂସ୍କୃତ ହିନ୍ଦି ଟୀକା- ଚୌଖମ୍ବା ସଂସ୍କୃତ ସିରଜ୍ ଅଫିସ K. - 33/99 ଗୋପାଳମନ୍ଦିର ଲେନ୍, ବାରାଣସୀ (UP) 221001

❊ ❊ ❊

କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ – ୩

ଭାଗ – 'କ' (Group - A) ଏକକ-୧ (Unit - 1) ଉପବିଭାଗ – ୩

Unit Title : କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ ୩-ବିଚିତ୍ରାସୃଷ୍ଟିଃ, ଶ୍ରେଣୀ : ଅଷ୍ଟମ ପୃ.: ୮୬

ସଂରଚନା **Structure**

୧.୨.୩.୧. ଉପକ୍ରମ
୧.୨.୩.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସାମାନ୍ୟ- ବିଶିଷ୍ଟ)
୧.୨.୩.୩. ବିଷୟ ବିଭାଗ, ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ– ମୂଳପାଠ
୧.୨.୩.୪. ସାରାଂଶ
୧.୨.୩.୫. ତୁମ ପାଇଁ କାମ
୧.୨.୩.୬. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନ
୧.୨.୩.୭. ପରିଭାଷା
୧.୨.୩.୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର
୧.୨.୩.୯. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୧.୨.୩.୧୦. ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୂଳମଧଃଶାଖମଶ୍ୱତ୍ଥଂ ପ୍ରାହୁରବ୍ୟୟମ୍ ।
ଛନ୍ଦାଂସି ଯସ୍ୟ ପର୍ଣ୍ଣାନି ଯସ୍ତଂ ବେଦ ସ ବେଦବିତ୍ ।। ଗୀତା-୧୫।

ଆଦିପୁରୁଷ ନାରାୟଣ ବାସୁଦେବ ନିତ୍ୟ, ଅନନ୍ତ। ସେ ସଂସାରବୃକ୍ଷର ମୂଳ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ବ୍ରହ୍ମାଦି ତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ, ବ୍ରହ୍ମା ଜଗତର ବିସ୍ତାର କର୍ତ୍ତା ଏଣୁ ଏହି ସଂସାର ବୃକ୍ଷରେ ବ୍ରହ୍ମାହିଁ ଶାଖା ଅଟନ୍ତି । ସଂସାରବୃକ୍ଷଟି ଅବିନାଶୀ, ବେଦକୁ ପତ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେହି ସଂସାର ରୂପକ ବୃକ୍ଷକୁ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ମୂଳସହିତ ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ବେଦର ପ୍ରକୃତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ।

୧.୨.୩.୧ ଉପକ୍ରମ (Introduction)

କଥାଶିକ୍ଷାଦାନ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନକୁ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରାଇବା । ସେଇ ଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ନୂତନ ପାଠ୍ୟାଂଶକୁ ଭିନ୍ନ ରୂପେ ଆକଳନ କରିବା । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମାନେ କିପରି ସରଳଭାବେ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କରିପାରିବେ ସେହିପରି ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟିକରିବା ଏବଂ ଚିତ୍ର ଦେଖାଇ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଉତ୍ତର ଆଶା କରିବା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତରର ଅବଧି କେବଳ ୨୫-୪୦ ସେକେଣ୍ଡ କିପରି ହୋଇ ପାରିବ ସେ ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ ରହିବା ।

ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠିକ୍ ରୂପେ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ବେଳେ ବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଈର୍ଷ୍ୟା, ଦ୍ୱେଷ, ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଲୋଭ, ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅନେକ ପ୍ରମାଦ କରିବସୁ । ବିଚାରଧାରା ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଏ । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବିଚାର ପ୍ରତି ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ : ମାତ୍ର ସୃଷ୍ଟି ତା ବାଟରେ ଠିକ୍ ଥାଏ ।

୧.୨.୩.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Learning Objectives)

ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (i) ସଂସ୍କୃତ କଥାକୁ ଶୁଣିବା, କହିବା, ପଢ଼ିବା ଓ ଲେଖିବା ଦକ୍ଷତା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ।

(ii) ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ରହି ପ୍ରାକୃତିକ ବାତାବରଣ ସହ ସହାବସ୍ଥାନଭାବ ନିଜ ଭିତରେ ତିଆରି କରିବା ।

(iii) ନିଜେ ଯେତିକି ସେତିକିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ।

(iv) ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ଈର୍ଷ୍ୟା ନ କରିବା । କେବଳ ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସବୁକିଛି ନୁହେଁ ଏପରି ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବା

(v) ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ମନକୁ ସଂଯମ ପୂର୍ବକ ସଠିକ୍ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ।

ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ : (i) ଲଟ୍ ଲକାର, ବର୍ତ୍ତମାନକାଳର ସମସ୍ତ ପୁରୁଷ ଓ ବଚନର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଜାଣିବା ।

(ii) ପ୍ରଥମା ଠାରୁ ୭ମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଗକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

ଆବଶ୍ୟକ ଉପକରଣ : କଳାପଟା, ଚକ୍, ଡଷ୍ଟର (ଶ୍ୟାମପଟ୍ଟ, ସୁଧାଖଣ୍ଡ, ମାର୍ଜନୀ, ସଂକେତିକା (pointer) କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ପ୍ରୋଜେକ୍ଟର, ଧଳାକନା, ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୀ ଥିବା C.D. ବା-ଚିତ୍ର ଯେଉଁଥିରେ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଶୁଆ ଓ କଜଳପାତି ଥିବେ । କୁଆ, କୋଇଲି, ଚିଲ, ଶାଗୁଣା ରହିଲେ ଭଲ ।

୧.୨.୩.୩ ବିଷୟ ବିଭାଗ, ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ :

ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହକୁ ପ୍ରବେଶମାତ୍ରେ ଶିକ୍ଷକ ନିମ୍ନ ଗଳ୍ପ ପରି ଏକ ଗଳ୍ପକୁ ଉଦାହରଣ ଭାବେ ଦେଇପାରନ୍ତି : ଯଥା :–

ଖରାଦିନ । ବାଟୋଇଟି ଚାଲି ଚାଲି ଥକି ଗଲାଣି । ଛାଇଟିଏ ନାହିଁ । ଅଦୂରରେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ ଦେଖି ମନ ଖୁସି ହୋଇଗଲା । ଶୀଘ୍ର ବଟବୃକ୍ଷ ପାଖକୁ ଆସି ଗାମୁଛାରେ ଝାଳ ପୋଛିହେଲା । ଗାମୁଛା ହଲାଇ ବିଶ୍ରାମ ହେଲା । ଟିକେ ଆରାମ ପରେ ତାକୁ ନିଦ ଆସିଲା । ସେହିଠାରେ ଗାମୁଛା ପାରିଦେଇ ବାଟୋଇଟି ଶୋଇବାକୁ ଗଲା । ଉପରକୁ ଅନାଇ ବରଗଛର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଲି ଫଳସବୁ ଦେଖିଲା । ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିନ୍ଦା କଲା । ବାଟୋଇଟି କହିଲା, "ଏତେ ବଡ଼ ଗଛ ଫଳ ଏତେ ଛୋଟ ମଞ୍ଜି ପୁଣି ଏତେ ଛୋଟ ?" ଭଗବାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ଆମ ବାଡ଼ିରେ ତ ଲାଉ ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇଛି । ସେ ପୁଣି କେଡ଼େ ଟିକେ ଲତା / ଲତାରେ ଫଳିଛି, ଏହା ଭାବୁ ଭାବୁ ବାଟୋଇଟି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ବରଫଳକୁ ଖୁମ୍ପି ଦେବାରୁ ଫଳଟି ଝଡ଼ି ବାଟୋଇର ଛାତି ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ତାଉଁଳିନା ନିଦଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବାଟୋଇ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇଲା । ଯଦି ଲାଉପରି ଫଳଟି ଏତେ ଉଚ୍ଚରୁ ଛାତି ଉପରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ତେବେ ସେ କ'ଣ ବଂଚି ଥାନ୍ତା । ପ୍ରକୃତରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଠିକ୍ ଅଛି । ମାତ୍ର ଆମେ ତାକୁ ବୁଝିବା ଦରକାର ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ : ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସଂଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର
୧. ପଥିକ କେଉଁଠି ଶୋଇଥିଲା ?	୧. ବରଗଛ ତଳେ ।
୨. କ'ଣ ଦେଖି ପଥିକଟି ଭଗବାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିନ୍ଦାକଲା ?	୨. ବରଫଳ ଗୁଡ଼ିକର ଆକାର ଛୋଟ ହୋଇଥିବା ।
୩. ବରଫଳ ସହ କେଉଁ ଫଳକୁ ତୁଳନା କରିଥିଲା ?	୩. ଲାଉ ।
୪. ବରଫଳଟି କିପରି ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ?	୪. ପକ୍ଷୀ ଖୁମ୍ପି ଦେବାରୁ ।
୫. ବରଫଳଟି ଝଡ଼ି କେଉଁଠି ପଡ଼ିଲା ?	୫. ବାଟୋଇର ଛାତି ଉପରେ ।
୬. ବାଟୋଇଟି ଫଳ ପଡ଼ିବା ପରେ କ'ଣ କଲା ?	୬. ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା
୭. ପ୍ରକୃତରେ ଭଗବାନ ସୃଷ୍ଟି ଠିକ୍ ନା ଭୁଲ୍ ?	୭. ଠିକ୍ ।
୮. ଭଗବାନଙ୍କର ଦୟା / ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ନା ନାହିଁ ?	୮. ଅଛି ।

ଶିକ୍ଷକ ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖାଇ ନିମ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକୁ ପଚାରିବେ ।

(ସମସ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ମାତୃଭାଷାରେ ହେବ । କ୍ରମେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ ହେବ)

ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଶ୍ନ	ସଂଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର :
ଚିତ୍ର : କଜଳପାତି, କୁଆ, କୁକୁଡ଼ା, ଶୁଆ, ବଗ, ବଣି, ହଂସ, କୋଇଲି, ହଳଦୀବସନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି–	
୧. ଏହି ପକ୍ଷିମାନଂକ ମଧ୍ୟରୁ ସୁନ୍ଦର ଗୀତ କେଉଁମାନେ ଗାଆନ୍ତି ?	୧. ଶୁଆ, ହଳଦୀବସନ୍ତ, କୋଇଲି,
୨. କେଉଁ ପକ୍ଷୀଟି କଥା କହିପାରେ ?/ ମଣିଷ କେଉଁ ପକ୍ଷୀକୁ କଥା ଶିଖାଏ ?	୨. ଶୁଆ
୩. କେଉଁ ପକ୍ଷୀକୁ ମଣିଷ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ରଖିବାକୁ ଭଲପାଏ ?	୩. ଶୁଆକୁ
୪. ପକ୍ଷୀଟି ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ କି ?	୪. ନାଁ

୫. କୁଆକୁ ମଣିଷ କାହିଁକି ପୋଷେ ନାହିଁ ?
୬. କଜଳପାତିର ରଂଗ କିପରି ?
୭. କେଉଁ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି ?

୫. କଥା କହେ ନାହିଁ, ଗୀତଗାଏ ନାହିଁ, କର୍କଶ ରାବ କରେ ।
୬. କଳା
୭. ହଳଦୀବସନ୍ତ, ଶୁଆ, ବୁଣ୍ଟି, ହଂସ

ବିଚିତ୍ରା ସୃଷ୍ଟିଃ

ତୁମ୍ଭେମାନେ ତୁମର 'ଭାଷା ସୌରଭମ୍, ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା ୮୬ ଖୋଲ । ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତମରୂପେ ବିରାମଚିହ୍ନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଓ ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ବାଚନ କରିବେ । ଏକସ୍ମିନ୍ ଅରଣ୍ୟେ ମହାନ୍ .....କାଳଂ ଯାପୟତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିବେ ।

विचित्रा सृष्टिः

एकस्मिन् अरण्ये महान् वटवृक्षः अस्ति । तस्य कोटरे एक खञ्जनपरिवारः सानन्दं निवसति । कदाचित् खञ्जनपरिवारे एकः नूतनः शावकः जन्म नयति । खञ्जनमाता तस्मै प्रतिदिनं भोजनं ददाति । एकदा सा स्वस्य कृष्णवर्णं दृष्ट्वा चिन्तितवती - अहो ! ईश्वरस्य पक्षपातः कीदृशः ? केचन सुन्दराः भवन्ति । अन्ये केचन कृष्णवर्णाः असुन्दराः च भवन्ति । कोलिलस्य स्वर इव मम स्वरः नास्ति । शुकः इव मम सुन्दरं रूपं न भवति । यदि ईश्वरस्य कृपा भवति, तर्हि मम परिवारस्य सर्वे सुवर्णवर्णाः भवेयुः । वयं गर्वं कर्त्तुं पारयामः ।

प्रतिदिनम् एवं हीनभावनया पीडिता भवति खञ्जनमाता । अस्मिन् समये एकः सुन्दरः शुकः तत्र आगच्छति । यदा वृक्षशाखायां खञ्जनमाता तं पश्यति तदा तस्याः मनसि ईर्ष्या आगच्छति । सा चिन्तयति, शुकस्य यत् सौन्दर्यं तत् मयि नास्ति । तस्य गानम्, उड्डयनं कर्णद्वयस्य नेत्रद्वयस्य च तृप्तिं जानयति । तदा एकः व्याधः तत्र आगच्छति । जालेन शुकस्य बन्धनं करोति, पिञ्जरामध्ये तं स्थापयति च । भीता खञ्जनमाता शुकस्य अवस्थां पश्यति । ईश्वरस्य कृते धन्यवादम् अर्पयति । वदति च - शुकसदृशं सौन्दर्यं यदि मयि भवति, तर्हि अहं तत्क्षणं बन्धनयुक्ता भवेयम् । ईश्वरस्य सृष्टिः व्यवस्थिता अस्ति । अस्माकं मनः तु अव्यवस्थितम् एव ।

अनेन सत्यज्ञानेन खञ्जनमातुः हीनभावना गच्छति । सा परिवारेण सह सुखेन कालं यापयति ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଅନୁବାଚନ କରିବେ । କାଠିନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ବୁଲି ବୁଲି ଦୂର କରାଇବେ । ଏହି ସମୟରେ ଲଟ୍ ପ୍ରୟୋଗ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବେ । ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ ପାଇଁ ବିକଳ୍ପ ଉପାୟ : ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଛେଦ କିମ୍ବା ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ କରାଇବେ ।

ଏପରି ବାରମ୍ବାର କରାଇ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଉଭୟ ମୌଖିକ ଓ କଳାପଟାରେ ଲେଖାଇ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଇବେ ।

୧.୨.୩.୪. ସାରାଂଶ

କୌଣସି ଏକ ଅରଣ୍ୟସ୍ଥ ବଟବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ କଜଳପାତି ସପରିବାର ବାସ କରୁଥିଲା । ପରିବାରରେ ଏକ ନୂତନ ଶାବକ ଜନ୍ମନେଲା । ଆପଣାର କଳାବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବିଚାରଧାରା ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଲା । ମୋର ଶୁଆପରି ରଙ୍ଗ, କୋଇଲି ପରି ସ୍ୱର ନାହିଁ । ଯଦି ଭଗବାନ ଦୟାକରନ୍ତେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସୁନେଲି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ ।

ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହିପରି ହୀନଭାବନା କଜଳପାତିକୁ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲା । ଥରେ ଗଛ ନିକଟକୁ ଏକ ଶୁଆ ଆସିଲା । ଶୁଆର ରୂପ କଜଳପାତିର ଈର୍ଷ୍ୟାକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କଲା । ଶୁଆ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଦରର ପାତ୍ର ବୋଲି ସେ ଭାବିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଏକ ଶିକାରୀ ଆସି ଶୁଆକୁ ଧରି ପଞ୍ଜୁରୀରେ ରଖି ଚାଲିଲା । ଏହି କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି କଜଳପାତି ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝିପାରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲା ।

ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଠିକ୍ ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମନ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଅଟେ ।

ଏଥିରୁ ଆମେ ଶିଖିଲେ :–

* କାହାପ୍ରତି ଈର୍ଷ୍ୟା କରିବା ଅନୁଚିତ ।
* ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ।
* ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ରହିବା ।
* ନିଜେ ଯାହା ସେତିକିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ଓ ନିଜ ପରିବାରରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।
* ଶାନ୍ତି–ଅଶାନ୍ତି କେବଳ ମନର ଭାବନା, ଦୂର କରିବା ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ମନରେ ଅଛି ।

୧.୨.୩.୫. ତୁମ ପାଇଁ କାମ : ୧

ନିମ୍ନ ସାରଣୀରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର କେତେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବିଙ୍କର ନାମ ରହିଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ତୁମ ଟିପାଖାତାରେ ଲେଖ ।

–	–	ଚା	ଣ	କ୍ୟ	କୁ	ହ	ଗ	ଣା	ଢ୍ୟ	ବା
ବି	ଷ୍ଣୁ	ଶ	ର୍ମା	–	ମା	ଶି	ବ	ଦା	ସ	ଲ୍ମୀ
ହେ	ମ	ଚ	ନ୍ଦ୍ର	ଭା	ର	ବି	ପା	ଣି	ନି	କି
ମା	କା	ଳି	ଦା	ସ	ଦା	ଶା	ଦ	କୁ	ବି	ସୋ
ଘ	–	ଶ୍ରୁ	ଦ୍ର	କ	ସ	ଖ	ପ	ମା	ଶ୍ୱ	ମ
ଭୋ	–	–	ଭ	ବ୍ୟା	ଶୀ	ଦ	ଣ୍ଡୀ	ରି	ନା	ଦେ
ଜ	ୟ	ଦେ	ବ	ସ	ଳା	ଭ	ହ	ଳ	ଥ	ବ
ରା	–	–	ଭ୍ରୁ	କ୍ଷେ	ମେ	ନ୍ଦ୍ର	ର୍ଷ	ଭ	ଚ୍ଚି	–
ଜ	–	–	ତି	ମ	ହି	ମ	ଭ	ଙ୍ଗ	ବା	ଣ

ତୁମ ପାଇଁ କାମ : ୨

ଶବ୍ଦ / କ୍ରିୟା	ମୂଳଧାତୁ	ପୁରୁଷ
ଅସ୍ତି	ଅସ୍	ପ୍ର.ପୁରୁଷ
ଚିନ୍ତୟତି	ଚିନ୍ତ୍	ପ୍ର.ପୁରୁଷ
ପାରୟାମଃ	ପାର୍	ଉ. ପୁରୁଷ
ଆଗଚ୍ଛତି	ଆ+ଗମ୍	ପ୍ର. ପୁରୁଷ

ଉପରୋକ୍ତ ଉଦାହରଣ ଅନୁସାରେ ଖାଲିସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

ଯାପୟତି

ନାସ୍ତି

ଭବନ୍ତି

ଦଦାତି

ଅର୍ପୟତି

ସ୍ଥାପୟତି

କରୋତି

ପଶ୍ୟତି

ନୟତି

ନିବସତି

ତୁମ ପାଇଁ କାମ : ୩

ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ପାଠ୍ୟାଂଶରୁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବାଛି ଖାଲିଘରେ ଲେଖ :

ବିଭକ୍ତି	ଏକବଚନ	ଦ୍ୱିବଚନ	ବହୁବଚନ	ମୂଳ ଶବ୍ଦ
ଯଥା : ପ୍ରଥମା	ବଟବୃକ୍ଷଃ	ବଟବୃକ୍ଷୌ	ବଟବୃକ୍ଷାଃ	ବଟବୃକ୍ଷ
ଦ୍ୱିତୀୟା	ଭୋଜନମ୍	ଭୋଜନେ	ଭୋଜନାନି	ଭୋଜନମ୍
ତୃତୀୟା	-	-	-	-
ଚତୁର୍ଥୀ	-	-	-	-
ପଞ୍ଚମୀ	-	-	-	-
ଷଷ୍ଠୀ	-	-	-	-
ସପ୍ତମୀ	-	-	-	-
ସମ୍ବୋଧନ	-	-	-	-

୧.୨.୩.୬ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନ :

(i) ବଟବୃକ୍ଷଃ କୁତ୍ର ଆସୀତ୍ ?

(ii) କସ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିଃ ବ୍ୟବସ୍ଥିତା ଅସ୍ତି ?

(iii) ଖଞ୍ଜନପରିବାରଃ କୁତ୍ର ଅବସତ୍ ?

(iv) ଖଞ୍ଜନମାତୁଃ ଶୁକଂ ପ୍ରତି କୀଦୃଶୀ ଭାବନା ଆସୀତ୍ ?

(v) 'ଅରଣ୍ୟେ' ଅତ୍ର କା ବିଭକ୍ତିଃ ?

୧.୨.୩.୭ ପରିଭାଷା

* ପ୍ରତିଦିନମ୍ : ଦିନଂ ଦିନମ୍ - ଅବ୍ୟୟୀଭାବ ସମାସ– ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନ
* ସାନନ୍ଦମ୍ : କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ : ଶିଶୁଃ ସାନନ୍ଦଂ ଚନ୍ଦ୍ରଂ ପଶ୍ୟତି ।
* ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା : ଦେଖି - ଦୃଶ୍ + କ୍ତ୍ୱା - ସଃ ଚନ୍ଦ୍ରଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ହସତି ।
* ସୁଖେନ : ପ୍ରକୃତ୍ୟାଦିଭ୍ୟଃ ୩ୟା : କୃଷକଃ ସୁଖେନ ନିବସତି ।
* ବନ୍ଧନମ୍ : ବାନ୍ଧିହେବା / ଆବଦ୍ଧକରିବା ବନ୍ଧ୍ + ଲ୍ୟୁଟ୍ ଜାଲସ୍ୟ ବନ୍ଧନମ୍ - ଜାଲ ବନ୍ଧନମ୍
* ବ୍ୟବସ୍ଥିତା - (ବି+ଅବ+ସ୍ଥା+କ୍ତ+ଟାପ୍) ସମାହିତ / ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ / ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ

୧. ୨.୩.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ।

(i) ଅରଣ୍ୟେ (ii) ଈଶ୍ୱରସ୍ୟ (iii) ବଟବୃକ୍ଷସ୍ୟ କୋଟରେ (iv) ହୀନ ଭାବନା / ଈର୍ଷ୍ୟା (v) ସପ୍ତମୀ, ଅଧିକରଣେ ।

୧.୨.୩.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(i) ବଟବୃକ୍ଷଃ କୁତ୍ର ଆସୀତ୍ ?

(ii) କା ହୀନଭାବନୟା ପୀଡ଼ିତା ଅଭବତ୍ ?

(iii) କେନ ପ୍ରକାରେଣ ଖଞ୍ଜନମାତୁଃ ହୀନଭାବନା ଗତା ?

(iv) କୋକିଳସ୍ୟ ସ୍ୱରଃ କୀଦୃଶଃ ?

(v) ଶୁକଃ କୁତ୍ର ଆଗଚ୍ଛତ୍ ?

(ଖ)(i) ପକ୍ଷିଣଃ ଅସ୍ମାକଂ କମ୍ ଉପକାରଂ କୁର୍ବନ୍ତି ?

(ii) ମଧୁମାସଃ ଆୟାତି ଇତି କା ପକ୍ଷୀ ଜ୍ଞାପୟତି ?

(iii) ବାତସଃମ୍ରମେଃପି କସ୍ୟାଃନୀଡ଼ଂ ସୁରକ୍ଷିତଂ ଭବତି ?

(iv) ବର୍ଷାକାଳଃ ଆଗମିଷ୍ୟତୀତି କା ଆକାଶଂ ପ୍ରତି / ବର୍ଷାକାଳଂ ପ୍ରତି ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ ?

(v) କାଃ ଅସ୍ମାନ୍ ପ୍ରାତଃ ଶଯ୍ୟାୟାଃ ଉତ୍ଥାପୟନ୍ତି ?

୧.୨.୩.୧୦ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ

(i) କେତେଜାତି ପକ୍ଷୀ : ଡଃ ସୌମେନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ୍ : ବିଦ୍ୟାପୁରୀ କଟକ

(ii) ଜୀବଜନ୍ତୁବି କଥା କହନ୍ତି : ୟୁରି ବମିତ୍ରିଏଭ୍, ଅନୁବାଦ : ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ପରିଡ଼ା ।

(iii) ସନାତନ ଧର୍ମର ସାରକଥା : ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ।

(iv) କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବରଥଙ୍କ କବିତା 'ଜଗତେ କେବଳ' ପଢ଼ ।

(v) ଭରତପୁର ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଭିତରକନିକା ବଗଗହନ, ଚିଲିକା ନଳବଣ–ସଂପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କର ।

(vi) ଈଶାଦି ନୌ ଉପନିଷଦ୍ : ଗୀତା ପ୍ରେସ୍, ଗୋରଖପୁର (UP)

ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ (Regional Museium of Natural History) ର ପାଠାଗାର ଏବଂ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ସମ୍ଭବହେଲେ ଦେଖ ।

❊ ❊ ❊

ପଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ - ୧

'କ' ବିଭାଗ

GROUP - A ବିଷୟ–ସୁଭାଷିତାନି–୧

ଏକକ (Unit-1) ଉପବିଭାଗ (Sub Unit)–୩

୧.୩.୧.୧.	ଉପକ୍ରମ (Introduction)
୧.୩.୧.୨.	ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (General learning objectives)
୧.୩.୧.୩.	ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Special learning objectives)
୧. ୩.୧.୪.	ବିଷୟ ବିଭାଗ (Content Division)
୧.୩.୧.୫.	ସହାୟକ ଉପକରଣ (Teaching aids)
୧.୩.୧.୬.	ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ (Previous Knowledge)
୧.୩.୧.୭.	ପ୍ରସ୍ତାବନା (Prologue)
୧.୩.୧.୮.	ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକଥନ (Learning objectives)
୧.୩.୧.୯.	ଆଦର୍ଶପାଠ (Ideal Reading)
୧.୩.୧.୧୦.	ଅନୁପାଠ (Loud Reading)
୧.୩.୧.୧୧.	ଅଶୁଦ୍ଧିସଂଶୋଧନ (Correction of errors)
୧.୩.୧.୧୨.	ପଦଚ୍ଛେଦ (disjunction of words)
୧.୩.୧.୧୩.	କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ (Remove of difficulties)
୧.୩.୧.୧୪.	ତୁମପାଇଁ କାମ (Activity)
୧.୩.୧.୧୫.	ନିଜକୁ ନିଜ ପରଖିବା (self-check exercises)
୧.୩.୧.୧୬.	ସାରାଂଶ (summary)
୧.୩.୧.୧୭.	ପରିଭାଷା (Glossary)
୧.୩.୧.୧୮.	ନିଜକୁ ନିଜ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Anwers to self-check exercise)

୧.୩.୧.୧. ଉପକ୍ରମ–

'ସୁଭାଷିତ' ହେଉଛି ଉତ୍ତମ କଥିତ (କଥନ)– Good saying, nice (eloquent) speech. ଏହା ଦେଶର ବଶିଷ୍ଟ କବି ଅଥବା ଲେଖକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥାଏ । 'ସୁ'- ଅର୍ଥାତ୍ ଶୋଭନ (ସୁନ୍ଦର), 'ଭାଷିତ'–ଅର୍ଥାତ୍ କଥିତ (ବଚନ), ଏହାକୁ ସୂକ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ 'ସୁଭାଷିତ' ପଦ୍ୟାକାରରେ ରଚିତ ହୋଇଥାଏ ।

୧.୩.୧.୨. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ–

ଏତାଦୃଶ ପଦ୍ୟ ପାଠକରିବାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଅଭିରୁଚି ଜାତ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ଯତିପାତ-ସ୍ୱର-ଲୟ-ତାଳ ଅନୁସାରେ କାବ୍ୟପଠନଶୈଳୀର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ଅର୍ଥସହିତ ଉଚ୍ଚାରଣଯୋଗ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୁଏ । ପଦ୍ୟଗତ କଳ୍ପନା ଅବବୋଧ କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପଦ୍ୟରଚନା ଶୈଳୀ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ କବି / ଲେଖକମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ରମଶଃ ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କଳ୍ପନା-ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଭୃତି ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତିର ଅଭିବର୍ଦ୍ଧନ ହୋଇଥାଏ ।

ସେମାନେ ସଂସ୍କୃତ-କାବ୍ୟ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରସାସ୍ୱାଦନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣାଲାଭ କରନ୍ତି, ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ କାବ୍ୟ-କବିତା ରଚନା କରିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

୧.୨.୧.୩. ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ–

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକାନ୍ତର୍ଗତ 'ସୁଭାଷିତାନି' ପଦ୍ୟପାଠ କରିବାଦ୍ୱାରା 'କୂପ–ବାପୀ–ହ୍ରଦ-ଦ୍ରୁମ-ପର୍ଜନ୍ୟ–ଯୋଭ–ପାଷାଣ' ପ୍ରଭୃତି କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରିବେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବେ, ପଦ୍ୟଟିର ନିଷ୍କର୍ଷ ପ୍ରତି ସ୍ୱତଃ ଆଗ୍ରହପ୍ରକାଶ କରିବେ । ସୁଭାଷିତପଦ୍ୟର ନୀତିମାର୍ଗରେ ନିଜକୁ ପରିଚାଳିତ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିବେ ।

୧.୩.୧.୪. ବିଷୟ ବିଭାଗ–

'ବିଷୟ' ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶକରିବା ପୂର୍ବରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତୋଟି ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୩.୧.୫. ସହାୟକ-ଉପକରଣ–

କଳାପଟା, (black board) ଚକ୍ (chalk), ଡଷ୍ଟର (duster), ପଏଣ୍ଟର (pointer), ପାଠ୍ୟବିଷୟର ଚିତ୍ର (picture relating to the concerned topic)

୧.୩.୧.୬. ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ –

'ସୁଭାଷିତାନି'ରେ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଯେଉଁ ପଦ୍ୟରେ ଯାହା ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି, ଯଥା ବୃକ୍ଷ, ରତ୍ନାଦି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କର ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ସାମାନ୍ୟଭାବରେ ରହିଥାଏ ।

୧.୩.୧.୭. ପ୍ରସ୍ତାବନା–

'ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରତି ଗମନ'–ଏହି ଶିକ୍ଷଣସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଉନ୍ମୁଖ କରିବାପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ, ଯେପରି – 'କୂପ' କ'ଣ ? 'ବାପୀ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ? 'ବୃକ୍ଷ'ର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?

୧.୩.୧.୮. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଥନ–

ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବେ ଯଥା– ଆଜି ଏବେ ଆମେ ସୁଭାଷିତ ଶୀର୍ଷକରେ ଥିବା ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ବୃକ୍ଷ, ରତ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ପଢ଼ି ଜାଣିବା । ଅଧ୍ୟାପକ କଳାପଟାରେ ବିଷୟର ଶୀର୍ଷକଟିକୁ ଲେଖିବେ । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକନାମାଦି ମଧ୍ୟ ଲେଖିବେ । ଯଥା– ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ–ଭାଷାକଳିକା–ପ୍ରଥମଭାଗ–ପୃଷ୍ଠାସଂଖ୍ୟା–136

୧.୩.୧.୯. ଆଦର୍ଶପାଠ–

ପ୍ରଥମଶ୍ଳୋକଃ– दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः ।
दशह्रदसमपुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः ।।
ଦଶକୂପସମା ବାପୀ ଦଶବାପୀ ସମୋ ହ୍ରଦଃ ।
ଦଶହ୍ରଦସମପୁତ୍ରୋ ଦଶପୁତ୍ରସମୋ ଦ୍ରୁମଃ ।।

ଅଧ୍ୟାପକ ଗତି-ଯତି-ଲୟ-ସ୍ୱର-ତାଳ ସହିତ ଆରୋହ-ଅବରୋହ କ୍ରମରେ ପ୍ରଭାବଜାତ କରାଉଥିବା ଶୈଳୀରେ ପଦ୍ୟଟିର ଆଦର୍ଶ / ଅନୁକରଣୀୟ ପାଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ ଏବଂ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ତାହା ଶୁଣିବେ ।

୧.୩.୧.୧୦– ଅନୁପାଠ– ଅଧ୍ୟାପକ ନିଜେ ଯେପରି ଭାବରେ ପାଠ କରିଥିଲେ, କେତେକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେହିପରି ସ୍ୱର-ଲୟ-ତାଳରେ ପାଠକରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବେ । ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ତାହା ଶ୍ରବଣ କରିବେ ।

୧.୩.୧.୧୧. ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ– ଅନୁପାଠସମୟରେ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ପାଠକରିଥିବା ଅଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦକୁ କଳାପଟାରେ ଲେଖି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ସଂଶୋଧନ କରାଇବେ ।

୧.୩.୧.୧୨. ପଦଚ୍ଛେଦ– ଦଶକୂପସମା, ବାପୀ, ଦଶବାପୀସମଃ, ହ୍ରଦଃ, ଦଶହ୍ରଦସମଃ, ପୁତ୍ରଃ, ଦଶପୁତ୍ରସମଃ, ଦ୍ରୁମଃ ।

୧.୩.୧.୧୩ କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ଅର୍ଥ– କୂପ=କୂଅ, ବାପୀ= ବଡ଼ କୂଅ ସଦୃଶ ଜଳାଧାର, ହ୍ରଦ=ବିଶାଳ ସରୋବର ତୁଲ୍ୟ ଜଳାଶୟ, ଯେପରି ଚିଲିକା, ଅଂଶୁପା ଇତ୍ୟାଦି, ପୁତ୍ର=ପୁଅ, ଦ୍ରୁମ=ବୃକ୍ଷ । ସମାସାଦି = ଦଶକୂପସମା - ଦଶ ସଂଖ୍ୟକାଃ କୂପାଃ, ଦଶକୂପାଃ, ଦଶକୂପୈଃ ସମା - ଦଶକୂପ ସମା ।

୧.୩.୧.୧୪ ତୁମପାଇଁ କାମ– ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷା କରିବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– 'କୂପ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ? — ଉତ୍ତର– ପ୍ରାୟଶଃ ଘରର ବାଡ଼ି ମାନଙ୍କରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲାକାର, ଗଭୀର ଜଳାଧାରକୁ କୂପ କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– 'ବାପୀ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? — ଉତ୍ତର–କୂପଠାରୁ ବଡ଼ ଆକାରର ଜଳାଧାର

ପ୍ରଶ୍ନ– 'ହ୍ରଦ' କ'ଣ ? — ଉତ୍ତର–ସରୋବର ଠାରୁ ବହୁତ ବଡ଼ ଜଳାଶୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନ – ଓଡ଼ିଶାରେ କେଉଁ ହ୍ରଦ ରହିଛି ? — ଉତ୍ତର–ଚିଲିକା, ଅଂଶୁପା ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ଦଶଟି ହ୍ରଦପରି ବୋଲି କାହାକୁ କୁହାଯାଇଛି ? — ଉତ୍ତର– ପୁତ୍ରକୁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ଦଶଟି ପୁତ୍ର ସଦୃଶ କାହାକୁ କହନ୍ତି ? — ଉତ୍ତର– ବୃକ୍ଷକୁ ।

୧.୩.୧. ୧୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
'କୂଅ'ରେ କ'ଣ ଥାଏ ?	ପାଣି
ସାଧାରଣତଃ କୂଅର ଆକାର କିପରି ?	ଗୋଲ
'ବାପୀ' କ'ଣ ?	ବଡ଼କୂଅପରି, ସେଥିରେ ଅଧିକ ଜଳ ରହେ ।
'ହ୍ରଦ' ଦେଖିବାକୁ କିପରି ?	ସମୁଦ୍ରର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶପରି, ବୃହତ୍ ଜଳାଶୟ ।
'ଦ୍ରୁମ' କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ?	ମୂଳ, କାଣ୍ଡ, ଶାଖା, ପ୍ରଶାଖା, ପତ୍ରଫୁଲ, ଫଳାଦି ବିଶିଷ୍ଟ, ବୃକ୍ଷକୁ

୧.୩.୧.୧୬ ସାରାଂଶ

ଜଳ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ । ଜଳକୁ 'ଜୀବନ' କୁହାଯାଏ । ଜଳ ପାଇବା ପାଇଁ ଲୋକେ ମାଟିଖୋଳି ଗୋଲାକାର ନନ୍ଦ (ring) ବସାଇ କୂଅ ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । କୂଅରେ ସବୁବେଳେ ଜଳରହେ । ବର୍ଷାଦିନେ କୂଅର ଜଳସ୍ତର ବଢ଼େ, ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ କମେ । ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ଏଥିରୁ ଜଳସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ । ବାପୀ କୂଅଠାରୁ ବଡ଼, ଦଶଟି କୂଅର ମିଶ୍ରଣରେ ଗୋଟିଏ ବାପୀର ଆକାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇପାରେ । ସେହିପରି ଦଶଟି ବାପୀରେ ଯେତେ ଜଳ ରହେ । ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦରେ (ବୃହତ୍ ସରୋବରରେ) ସେହି ପରିମାଣର ବା ତତୋଧିକ ଜଳ ଥାଏ । କୌଣସି ବଂଶରେ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଦଶଟି ହ୍ରଦର ଆବଶ୍ୟକତା ସହ ତୁଳନା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମ ଉପକାର ସାଧନ କରୁଥିବା ହେତୁ ଦଶଟି ପୁତ୍ର ସହିତ ଦ୍ରୁମ (ବୃକ୍ଷ) ତୁଳନୀୟ ହୋଇଅଛି ।

୧.୩.୧.୧୭. ପରିଭାଷା : କୂପ, ବାପୀ, ହ୍ରଦ, ପୁତ୍ର, ଦ୍ରୁମ ।

୧.୩.୧.୧୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର–

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ (ପଦ୍ୟଟିକୁ) ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରିଦେଖିବେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ଳୋକଃ– काले वर्षतु पर्जन्य: पृथिवी शस्यशालिनी ।
देशोऽयं क्षोभरहित: सज्जना: सन्तु निर्भया: ।
କାଳେ ବର୍ଷତୁ ପର୍ଜନ୍ୟଃ ପୃଥିବୀ ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ ।
ଦେଶୋଽୟଂ କ୍ଷୋଭରହିତଃ ସଜ୍ଜନାଃ ସନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟାଃ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅନୁପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ–ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ–

କାଳେ, ବର୍ଷତୁ, ପର୍ଜନ୍ୟଃ, ପୃଥିବୀ, ସସ୍ୟଶାଳିନୀ, ଦେଶଃ, ଅୟମ୍, କ୍ଷୋଭରହିତଃ, ସଜ୍ଜନାଃ, ସନ୍ତୁ, ନିର୍ଭୟାଃ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ–

ଅର୍ଥ– କାଳେ= (ଆବଶ୍ୟକ) ସମୟରେ, ବର୍ଷତୁ= ବର୍ଷାକରୁ, ପର୍ଜନ୍ୟଃ= ମେଘ, ସସ୍ୟଶାଳିନୀ= ଉତ୍ତମ ଫସଲ ସମ୍ପନ୍ନା, କ୍ଷୋଭ= ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟୁତ୍ପାତ, ରହିତ=ଶୂନ୍ୟ, ସଜ୍ଜନାଃ=ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ, ନିର୍ଭୟାଃ=ଭୟଶୂନ୍ୟ ।

ସମାସାଦି– ସସ୍ୟଶାଳିନୀ= ସସ୍ୟୈଃ ଶାଳତେ (ଶୋଭତେ) ଯା, କ୍ଷୋଭରହିତଃ= କ୍ଷୋଭୈଃ ରହିତଃ, ସଜ୍ଜାନଃ=ସନ୍ତଃଜନାଃ, ନିର୍ଭୟାଃ= ନିଃ (ନାସ୍ତି) ଭୟଂ ଯେଷାଂତେ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ

ପୂର୍ବବତ୍ । ପ୍ରଶ୍ନ– 'କାଳେ' ର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଉତ୍ତର– ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ । ପ୍ର– 'ପ୍ରର୍ଜନ୍ୟଃ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଉ– ମେଘକୁ ? ପ୍ର–କ୍ଷୋଭରହିତ ପଦର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ? ଉ– ଦେଶରେ ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାକୃତିକ (ଦୈବୀ) ଦୁର୍ବିପାକ ଦେଖା ନଯିବା । ସସ୍ୟ (ଶସ୍ୟ) ଶାଳିନୀ ପୃଥିବୀ ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଫସଲରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଶୋଭାପାଏ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା –

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ମେଘ କେତେବେଳେ ଜଳବର୍ଷା କରେ ?	ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ
ପୃଥିବୀ କିପରି ହେଉ ବୋଲି କାମନା କରାଯାଇଛି ?	ଶସ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିରେ ସୁନ୍ଦର ।
ଦେଶ କିପରି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ?	ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକ ରହିତ ।
ସଜ୍ଜନ କେଉଁମାନେ ?	ଉତ୍ତମଗୁଣ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ।
ସଜ୍ଜନ କାହାକୁ ଭୟକରନ୍ତି ?	ଦୁର୍ଜନଙ୍କୁ
ସେହି ସଜ୍ଜନମାନେ କିପରି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ?	ଭୟରହିତ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ମେଘ ସ୍ୱ-ଇଚ୍ଛାରେ ଜଳବୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ; ଅନେକସମୟରେ ଅନାବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ବୃଷ୍ଟି କରେ ଏବଂ ତାହାଦ୍ୱାରା ଜୀବ-ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କର ବହୁତ କ୍ଷତିଘଟେ । ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ବୃଷ୍ଟିହେଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହୁଅନ୍ତା । ପୃଥିବୀ ଅଧିକ ଶସ୍ୟ- ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସୁଶୋଭିତ ହେଲେ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ ହୋଇପାରିବ । ବନ୍ୟା-ବାତ୍ୟା-ଚଡ଼କ-ମଡ଼କ-ଅତିବୃଷ୍ଟି-ଅନାବୃଷ୍ଟି-ଦୁର୍ଭିକ୍ଷାଦି ଦେଖାଦେଲେ ଦେଶ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ଦେଶ ଏ ସମସ୍ତ ବିପତ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତ ରହିଲେ, ଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ଶାନ୍ତିରେ କାଳାତିପାତ କରିପାରନ୍ତେ । ସାଧୁଜନମାନେ ଦୁଷ୍ଟଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭୟକରନ୍ତି; କାରଣ ସେମାନେ ସରଳ, ପରୋପକାରୀ ଏବଂ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ । ସେମାନେ ନିର୍ଭୀକ ହେଲେ ସମାଜରେ ସାଧୁତା-ସରଳତା-ପରୋପକାର-ଶୃଙ୍ଖଳାଦିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ । ଶ୍ଳୋକଟିରେ ସତ୍‌କାମନା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାହିଁ ଆମଦେଶ ସଂସ୍କୃତିର ମହନୀୟତା ଅଟେ ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

କାଳ, ପର୍ଜନ୍ୟ, ସସ୍ୟ, (ଶସ୍ୟ), କ୍ଷୋଭ, ରହିତ, ସଜ୍ଜନ,

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check exercises)

–ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟବିଷୟ (ପଦ୍ୟଟିକୁ) ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ପରୀକ୍ଷାକରି ଦେଖିବେ ।

ତୃତୀୟ ଶ୍ଳୋକ– पृथ्वीव्यां त्रिणी रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् ।

मूढै: पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा बिधीयते ।।

ପୃଥିବ୍ୟାଂ ତ୍ରୀଣି ରତ୍ନାନି ଜଳମନ୍ନଂ ସୁଭାଷିତମ୍ ।

ମୂଢ଼ୈଃ ପାଷାଣଖଣ୍ଡେଷୁ ରତ୍ନସଂଜ୍ଞା ବିଧୀୟତେ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅନୁପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ–ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ– ପୃଥିବ୍ୟାମ୍, ତ୍ରୀଣି, ରତ୍ନାନି, ଜଳମ୍, ଅନ୍ନମ୍, ସୁଭାଷିତମ୍, ମୂଢ଼ୈଃ, ପାଷାଣଖଣ୍ଡେଷୁ, ରତ୍ନସଂଜ୍ଞା, ବିଧୀୟତେ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ–

ଅର୍ଥ–ପୃଥିବ୍ୟାମ୍ = ପୃଥିବୀରେ, ରତ୍ନାନି= ବହୁମୂଲ୍ୟ ମୁକ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକ, ଅନ୍ନମ୍ = ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ, ସୁଭାଷିତମ୍ = ଉତ୍ତମବାଣୀ (ବଚନ), ମୂଢ଼ୈଃ = ମୂର୍ଖମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା, ପାଷାଣଖଣ୍ଡେଷୁ= ପଥରଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ, ସଂଜ୍ଞା=ନାମ, ବିଧୀୟତେ = (ନାମକରଣ) କୁହାଯାଏ ।

ସମାସାଦି– ପାଷାଣଖଣ୍ଡେଷୁ= ପାଷାଣାନାଂ ଖଣ୍ଡାନି, ତେଷୁ । ରତ୍ନସଂଜ୍ଞା= ରତ୍ନମ୍ ଇତି ସଂଜ୍ଞା ।

ତୁମପାଇଁ କାମ (Activity)–

ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ରତ୍ନ କେତୋଟି ?	ଉତ୍ତର- ତିନିଗୋଟି ।
ପ୍ରଶ୍ନ-ତିନୋଟି ରତ୍ନ କ'ଣ ଅଟନ୍ତି ?	ଉତ୍ତର–ଜଳ, ଅନ୍ନ ଏବଂ ସୁଭାଷିତ ।
ପ୍ରଶ୍ନ- ମୂଢ଼ କିଏ ?	ଉତ୍ତର–ମୂର୍ଖଲୋକ ।
ପ୍ରଶ୍ନ- ମୂଢ଼ମାନେ କାହାକୁ ରତ୍ନ କହନ୍ତି ?	ଉତ୍ତର- ପଥରଖଣ୍ଡକୁ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (Self - check Exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ପୃଥିବୀରେ ବାସ୍ତବରେ କେତୋଟି ରତ୍ନ ଅଛି ?	ତିନିଗୋଟି
ସେହି ତିନିଗୋଟି ରତ୍ନର ନାମ କ'ଣ ?	ଜଳ, ଅନ୍ନ ଏବଂ ସୁଭାଷିତ ।
ଜଳ କାହିଁକି ରତ୍ନ ?	ଏହା ତୃଷା ଦୂରକରେ, ଏହାକୁ ଜୀବନ କହନ୍ତି ।
ଅନ୍ନ କାହିଁକି ରତ୍ନ ପଦବାଚ୍ୟ ?	ଅନ୍ନକ୍ଷୁଧା ଦୂର କରେ । ଅନ୍ନବିନା ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚିତ ।
ସୁଭାଷିତ କାହିଁକି ରତ୍ନ ?	ଏହା ସନ୍ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶକ, ସମାଜରକ୍ଷକ ।

ମୂର୍ଖଲୋକ କାହାକୁ ରତ୍ନ କହନ୍ତି ? . ବିଭିନ୍ନ ପଥର ଖଣ୍ଡକୁ ।

ପଥର କେଉଁ କାରଣରୁ ରତ୍ନ ? ସାଧାରଣତଃ କେତେକ ପଥର ମୂଲ୍ୟବାନ୍, ଏଣୁ ରତ୍ନ, ମୂର୍ଖମାନେ ପଥରଖଣ୍ଡର ରୂପ-ରଙ୍ଗ ଦେଖି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରତ୍ନକହି ବିଭିନ୍ନ ନାମ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ପୃଥିବୀରେ ନାନାବିଧ ରୂପ-ରଙ୍ଗ-ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ରହିଛି । ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରତ୍ନବୋଲି ନାମଦେଇ, ଆଦରକରି, ମୂଲ୍ୟ କଳନା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପଥର ଖଣ୍ଡ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ନୁହଁନ୍ତି ! ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ସେଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣ ପଥରଖଣ୍ଡଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଏବଂ ଆକର୍ଷଣୀୟ ରୂପଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର କବିଙ୍କ ମତରେ ବାସ୍ତବରେ ରତ୍ନ କହିଲେ ଅନ୍ୟକିଛିକୁ ବୁଝାଏ । ସବୁ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ତାକୁ ରତ୍ନ କୁହାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟାଦି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପରମ ଆବଶ୍ୟକ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ତିନି ଅଟେ । ଯଥା– ଅନ୍ନ ଜଳ ଏବଂ ସୁଭାଷିତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଈଶ୍ୱରସୃଷ୍ଟ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟାଦି (ବିଶେଷତଃ ମନୁଷ୍ୟର) ଆବଶ୍ୟକତା ପୂର୍ଣ୍ଣକରେ । ଅନ୍ନ ଏବଂ ଜଳ ବିନା କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚିପାରିବା ଅସମ୍ଭବ । ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ସୁଭାଷିତ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ଏହା ମାର୍ଗଦର୍ଶକ । ମାର୍ଗ ଦର୍ଶନ ବିନା ଅନ୍ଧର ଜୀବନ ଚାଲିଯାଇପାରେ । ସୁଭାଷିତ ବିନା ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ଧତୁଲ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଜାତୌ ଜାତୌ ଯଦୁତ୍କୃଷ୍ଟଂ ତଦ୍ରତ୍ନମିବୋଚ୍ୟତେ ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ରତ୍ନ, ଅନ୍ନ, ମୂଢ଼, ପାଷାଣ, ସଂଜ୍ଞା ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check exercise)

–ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟବିଷୟ (ପଦ୍ୟଟିକୁ) ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବେ ।

ଚତୁର୍ଥଶ୍ଳୋକଃ– प्रथमे नार्जिता विद्या द्वितीये नार्जितं धनम् ।
तृतीये नार्जितं पुण्यं चतुर्थे किं करिष्यति ?
ପ୍ରଥମେ ନାର୍ଜିତା ବିଦ୍ୟା ଦ୍ୱିତୀୟେ ନାର୍ଜିତଂ ଧନମ୍ ।
ତୃତୀୟେ ନାର୍ଜିତଂ ପୁଣ୍ୟଂ ଚତୁର୍ଥେ କିଂ କରିଷ୍ୟତି ?"

ଆଦର୍ଶପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅନୁପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ–ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ– ପ୍ରଥମେ, ନ, ଅର୍ଜିତା, ବିଦ୍ୟା, ଦ୍ୱିତୀୟେ, ନ, ଅର୍ଜିତମ୍, ଧନମ୍, ତୃତୀୟେ, ନ, ଅର୍ଜିତମ୍, ପୁଣ୍ୟମ୍, ଚତୁର୍ଥେ, କିଂ, କରିଷ୍ୟତି ?

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ପ୍ରଥମେ=ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ, ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ, ନ ଅର୍ଜିତା= ଉପାର୍ଜନ (ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ନାହିଁ), ଦ୍ୱିତୀୟେ= ଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ, ଯୁବ ଦଶାରେ, ଧନମ୍ = ସମ୍ପତ୍ତି, ତୃତୀୟେ=ଜୀବନର ତୃତୀୟ ଅଂଶରେ, ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥାରେ ପୁଣ୍ୟମ୍= ସତ୍‌କର୍ମର ପ୍ରଭାବ, ସୁକୃତ, ଚତୁର୍ଥେ=ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– 'ପ୍ରଥମେ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଉତ୍ତର- ଜୀବନର ପ୍ରଥମଭାଗରେ ।

ପ୍ର– ବିଦ୍ୟା କାହାକୁ କୁହନ୍ତି ? ଉ–ବିଶେଷ ଭାବରେ ଜାଣିବାକୁ, ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନକୁ । ପ୍ର– 'ଦ୍ୱିତୀୟେ' କେଉଁ ଅବସ୍ଥା ? ଉ–ଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ, ପ୍ର– 'ପୁଣ୍ୟ' କ'ଣ ? ଉ–ସୁକୃତ, ଉତ୍ତମ କର୍ମର ଫଳ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (Self-check Exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ କ'ଣ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ ?	ବିଦ୍ୟା
ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ କ'ଣ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ?	ଧନ
ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କ'ଣ ଲାଭ କରାଯାଇଥାଏ ?	ପୁଣ୍ୟ
ଜୀବନର ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା କେଉଁଟି ?	ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ
ବିଦ୍ୟାର୍ଜନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ କିଏ ?	ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା
ଧନୋପାର୍ଜନରେ ଉପଯୁକ୍ତ କାଳ କିଏ ?	ଯୌବନ / ଗୃହସ୍ଥାବସ୍ଥା
ପୁଣ୍ୟାର୍ଜନର ଯଥାର୍ଥ ସମୟ କେଉଁଟି ?	ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା / ବାନପ୍ରସ୍ଥକାଳ
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ କ'ଣ ଅର୍ଜନ କରିହୁଏ ?	ପ୍ରାୟ କିଛି ଅର୍ଜନ କରି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ସଂସାରରେ ମାନବଜୀବନ ଲାଭକରିବା ଦୁର୍ଲଭ ଅଟେ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକୁ ଚାରିଗୋଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଥମଟି ବାଲ୍ୟ ଏବଂ କୌମାର, ଦ୍ୱିତୀୟ ହେଉଛି ଯୌବନ ବା ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ, ତୃତୀୟ ପ୍ରୌଢ଼ ବା ବାନପ୍ରସ୍ଥାବସ୍ଥା ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ହେଉଛି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅବସ୍ଥା । ପ୍ରଥମଭାଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ କରିବା ପ୍ରଶସ୍ତ; ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଧନାର୍ଜନ କରାଯାଏ; ଏବଂ ତୃତୀୟରେ ପୁଣ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି କରାଯାଇଥାଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଯଥେପ୍ସିତ ବସ୍ତୁ ପ୍ରାପ୍ତି (ଲାଭ) ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ଉଚିତକାଳରେ ତତ୍‌କାଳୋଚିତ ବସ୍ତୁ ଅର୍ଜନ କରା ନ ଯାଏ, ତେବେ ସମୟକୁ ନିରର୍ଥକ ଭାବରେ ଅତିବାହିତ କରାଗଲା ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହ ନ କରାଗଲେ ସମୟର ବୃଥା ଅପଚୟ ହୁଏ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରାୟଶଃ ନିର୍ଭର କରେ । ସେତେବେଳେ ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ବିଦ୍ୟା-ଧନ ଏବଂ ପୁଣ୍ୟ ଜୀବନଯାତ୍ରାରେ ସହାୟକ ହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯଥାକାଳରେ ସେସବୁର ସଂଗ୍ରହ ହୋଇ ନଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସହାୟକଶୂନ୍ୟ ବୋଲି ନିଜକୁ ମନେକରେ ଏବଂ ବହୁ ଅନୁତାପକରି ଦୁଃଖପାଏ; ମାତ୍ର ଅତୀତ ଆଉ ଫେରିଆସେନା ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନ ନିରର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ କ'ଣ ବା କରିପାରିବ ?

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ପ୍ରଥମ, ଅର୍ଜିତ, ବିଦ୍ୟା, ଧନ, ପୁଣ୍ୟ

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର -

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟ ପଦ୍ୟଟି ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବେ ।

ପଞ୍ଚମଶ୍ଳୋକ– वृक्षः कल्पद्रुमः साक्षाद् जीवजगद्धिताय च ।
ददाति शीतलच्छायां जीवनमौषधं फलम् ।

ବୃକ୍ଷଃ କଳ୍ପଦ୍ରୁମଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ଜୀବଜଗଦ୍ଧିତାୟ ଚ ।
ଦଦାତି ଶୀତଳଚ୍ଛାୟାଂ ଜୀବନମୌଷଧଂ ଫଳମ୍ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅନୁପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ–ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ–ବୃକ୍ଷଃ, କଳ୍ପଦ୍ରୁମଃ, ସାକ୍ଷାତ୍, ଜୀବ- ଜଗତ୍-ହିତାୟ ଚ, ଦଦାତି, ଶୀତଳଚ୍ଛାୟାମ୍, ଜୀବନମ୍, ଔଷଧମ୍, ଫଳମ୍ ।।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ବୃକ୍ଷ=ଗଛ, କଳ୍ପଦ୍ରୁମଃ= କଳ୍ପନା (କାମନା) ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ପାରୁଥିବା, ଦ୍ରୁମଃ=ତରୁ, ସାକ୍ଷାତ୍= ସ୍ୱରୂପ, ଜୀବ=ପ୍ରାଣୀ, ଜଗତ୍=ସଂସାର, ହିତ=ମଙ୍ଗଳ, ଶୀତଳ=ଥଣ୍ଡା, ଛାୟା=ଛାଇ, ଜୀବନମ୍=ପ୍ରାଣ, ଔଷଧମ୍=ଯାହା ରୋଗମୁକ୍ତ କରେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ବୃକ୍ଷ କାହା ପରି ? ଉତ୍ତର- କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ପରି ।

ପ୍ର– ବୃକ୍ଷ କ'ଣ କରେ ? ଉ–ଜୀବମାନଙ୍କର ତଥା ଜଗତର ହିତକରେ ।

ପ୍ର– ବୃକ୍ଷ କ'ଣ ଦିଏ ? ଉ–ଏହା ସୁଶୀତଳ ଛାୟା ଦେଇଥାଏ ।

ପ୍ର– ଆଉ କ'ଣ ଦିଏ ? ଉ–ବୃକ୍ଷ ଜୀବନ, ଔଷଧ ଏବଂ ଫଳଦାନ କରେ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
କଳ୍ପଦ୍ରୁମ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?	ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରାଣୀର କଳ୍ପନା (କାମନା) ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ, ତାକୁ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ କୁହାଯାଏ ।
ବୃକ୍ଷ କାହିଁକି କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ?	ବୃକ୍ଷ ଆମର ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂର୍ଣ୍ଣକରିଥାଏ ।
ବୃକ୍ଷର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ?	ଏହା ପ୍ରାଣୀ ଜଗତର ଅଥବା ଜୀବମାନଙ୍କର ତଥା ସଂସାରର ହିତ ସାଧନ କରିଥାଏ ।
ବୃକ୍ଷ କ'ଣ ଦିଏ ?	ଏହା ଶୀତଳଛାୟା, ଔଷଧ, ଫଳ ତଥା ଜୀବନ ଦାନ କରିଥାଏ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ବୃକ୍ଷକୁ ସାକ୍ଷାତ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଏପରି ଏକ ଦ୍ରୁମ (ବୃକ୍ଷ) ଯାହା କଳ୍ପନା ବା କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ । ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷକୁ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କାରଣ ବୃକ୍ଷ ଜୀବମାନଙ୍କର ତଥା ସଂସାରର ହିତସାଧନ କରିଥାଏ । ଅଥବା ଜୀବଜଗତର ହିତସାଧନ ହେଉଛି ବୃକ୍ଷର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହାବ୍ୟତିତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପ୍ରତପ୍ତ ଜୀବମାନେ ସନ୍ତାପିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଛାୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି । ବୃକ୍ଷହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟତାପ ପୀଡ଼ିତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ସୁଶୀତଳ ଛାୟା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଏହାସହ ବହୁତ ଔଷଧ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ମିଳିଥାଏ । ଖାଦ୍ୟ ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ । ବୃକ୍ଷ ଫଳଦ୍ୱାରରେ ଖାଦ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂର୍ଣ୍ଣକରେ । ମୋଟ୍ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଏହା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଜୀବନ ଦାନ କରେ । ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଜୀବିତ ରହିବାର ମୂଳ ଉପାଦାନ ଅମ୍ଳଜାନ, ଗୃହୋପକରଣ, ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଫଳ ଇନ୍ଧନଶକ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ଲାଭକରନ୍ତି । ବୃକ୍ଷ ହେତୁ କୃଷିହୋଇଥାଏ । ତାହା ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳ (ଯାହା ପ୍ରାଣୀ ତ୍ୟାଗକରନ୍ତି) କୁ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ମନୁଷ୍ୟାଦି ପ୍ରାଣୀ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ, ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତହେବା ପାଇଁ ଔଷଧର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ଔଷଧ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟଃ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ମିଳିଥାଏ । ଏଣୁ ବୃକ୍ଷ ହିଁ ଜୀବନ ଦାତା ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ବୃକ୍ଷ, କଳ୍ପଦ୍ରୁମ, ସାକ୍ଷାତ୍, ଜୀବ, ଜଗତ, ଶୀତଳ, ଜୀବନ, ଔଷଧ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର –

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପାଠ୍ୟ ପଦ୍ୟଟି ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବେ ।

ଭାଷାକଳିକା - ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ - **ସୁଭାଷିତାନି** - ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ ପୃ. ୧୦୪

ପ୍ରଥମଶ୍ଳୋକଃ– मातृ शत्रु: पिता वैरी येन वालो न पाठित: ।
न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा ।।
ମାତା ଶତ୍ରୁଃ ପିତା ବୈରୀ ଯେନ ବାଳୋ ନ ପାଠିତଃ ।
ନ ଶୋଭତେ ସଭାମଧ୍ୟେ ହଂସମଧ୍ୟେ ବକୋ ଯଥା ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅନୁପାଠ–ପୂର୍ବବତ୍ । ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ–ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ–ମାତା, ଶତ୍ରୁଃ, ପିତା, ବୈରୀ, ଯେନ, ବାଳଃ, ନ, ପାଠିତଃ, ନ, ଶୋଭତେ, ସଭାମଧ୍ୟେ, ହଂସମଧ୍ୟେ, ବକଃ, ଯଥା ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ଶତ୍ରୁଃ=ରିପୁ, ଅମିତ୍ର, ବୈରୀ=ଶତ୍ରୁ, ବାଳଃ=ଶିଶୁଃ, ବାଳକଃ, ନ ଶୋଭତେ=ଶୋଭାପାଏନାହିଁ, ହଂସ=ହଂସପକ୍ଷୀ, ବକଃ=ବଗ, ସମାସ– ସଭାମଧ୍ୟେ= ସଭାୟାଃ ମଧ୍ୟେ, ଷଷ୍ଠୀତତ୍ପୁରୁଷଃ, ହଂସମଧ୍ୟେ= ହଂସାନାଂ ମଧ୍ୟେ, ଷଷ୍ଠୀତତ୍ପୁରୁଷ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ପିଲାକୁ ପାଠ ନ ପଢ଼ାଇଥିବା ମାତା କିପରି ?	ଉତ୍ତର- ଶତ୍ରୁପରି ।
(i) ପ୍ର– ପିଲାକୁ ପାଠ ନ ପଢ଼ାଇଥିବା ପିତା କିପରି ?	ଉ–ଶତ୍ରୁପରି ।
(ii) ପ୍ର– ପିତା ଏବଂ ମାତା କାହାର ଶତ୍ରୁ ?	ଉ–ପାଠ ନ ପଢ଼ିଥିବା ବାଳକର ।
(iii) ପ୍ର– ସେ ବାଳକ କେଉଁଠି ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ ?	ଉ–ସଭା ମଧ୍ୟରେ ।
(iv) ପ୍ର–ସେ କିପରି ଶୋଭାପାଏ ନାହିଁ ?	ଉ–ହଂସମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଗ ପରି ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(i) କେଉଁ ମାତା ନିଜ ଶିଶୁର ଶତ୍ରୁପରି ?	ଯେଉଁ ମାଆ ନିଜ ବାଳକକୁ ନ ପଢ଼ାନ୍ତି ?
(ii) ଶିଶୁର ଶତ୍ରୁସଦୃଶ ପିତା କିଏ ?	ଯେଉଁ ପିତା ନିଜ ଶିଶୁକୁ ନ ପଢ଼ାନ୍ତି ?
(iii) ଅପାଠୁଆ ପିଲା କିପରି ଦିଶେ ?	ମୂର୍ଖପିଲା ସଭାରେ ଭଲଦିଶେ ନାହିଁ ।
(iv) କେଉଁ ମାନଙ୍କର ସଭା ?	ବିଦ୍ୱାନ୍ ମାନଙ୍କର ସଭା ।
(v) ହଂସ ମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିଏ ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ ?	ବଗ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

କୌଣସି ପରିବାରରେ ସନ୍ତାନଟିଏ ଜାତହେଉ, ଏହା ସମସ୍ତେ କାମନା କରନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ପିତା ଏବଂ ମାତା ଶିଶୁଟିର ମୁଖଦର୍ଶନ ଅଭିଳାଷରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଶିଶୁଟି ଜନ୍ମହେଲେ ତାକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ଦାୟିତ୍ୱ ସେହି ପିତା ଏବଂ ମାତାଙ୍କର । ଯଦି ସେମାନେ ସନ୍ତାନକୁ ପାଠ ନ ପଢ଼ାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ହିଁ ଉକ୍ତ ସନ୍ତାନର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ଉକ୍ତ ସନ୍ତାନର ଯଥାର୍ଥ ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ଅଥବା ମିତ୍ରପରି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାଲାଭ କଲେ ଯାଇ

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼େ ଏବଂ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନାଦି ସୁକର ହୁଏ । ମାତ୍ର ଅଶିକ୍ଷିତ ସେ ସମସ୍ତରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ପିତା-ମାତାଙ୍କୁ ହିଁ ଦାୟୀ କରେ । ସେହି ମୂର୍ଖ ସନ୍ତାନ ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ସଭାରେ ବସିଲେ ଆଦୌ ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ । ତାହା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଶ୍ଳୋକଟିରେ ଏକ ଉପମାର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି । ତାହା ଏହିପରି–କେତେଗୁଡ଼ିଏ ହଂସ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏକତ୍ର ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଗଟିଏ ଆଦୌ ଭଲଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ହଂସ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଏବଂ ବଗ ନିର୍ଗୁଣ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେହିପରି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହେ ଯେପରି ବିଦ୍ୱାନ ଏବଂ ମୂର୍ଖ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ଏଣୁ ସବୁ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ପାଠପଢ଼ାଇ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ଦାୟିତ୍ୱ ପିତା-ମାତାଙ୍କର ଅଟେ ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ମାତା, ପିତା, ଶତ୍ରୁ, ବୈରୀ, ବାଳ, ସଭା, ହଂସ, ବକ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର –

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ପଦ୍ୟଟି ବୋଧଗମ୍ୟ ହେଲା କି ନାହିଁ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

–ଦ୍ୱିତୀୟଶ୍ଳୋକ–

पठतो नास्ति मूर्खत्वं जपतो नास्ति पातकम् ।
मौनिन: कलहो नास्ति न भयं चास्ति जाग्रत: ।।
ପଠତୋ ନାସ୍ତି ମୂର୍ଖତ୍ୱଂ ଜପତୋ ନାସ୍ତି ପାତକମ୍ ।
ମୌନିନଃ କଳହୋ ନାସ୍ତି ନ ଭୟଂ ଚାସ୍ତି ଜାଗ୍ରତଃ ।।

ପଦଚ୍ଛେଦ–ପଠତଃ, ନାସ୍ତି, ମୂର୍ଖତ୍ୱମ୍, ଜପତଃ, ନାସ୍ତି, ପାତକମ୍ ମୌନିନଃ କଳହଃ, ନାସ୍ତି, ନ, ଭୟମ୍, ଚାସ୍ତି, ଜାଗ୍ରତଃ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ପଠତଃ=ପଢୁଥିବାଲୋକର, ମୂର୍ଖତ୍ୱମ୍= ମୂର୍ଖତା, ନ ଅସ୍ତି = ରହେନାହିଁ, ଜପତଃ= ଜପ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର, ପାତକଂ = ପାପ, ମୌନିନଃ= ମୌନ ରହୁଥିବା ଲୋକର, କଳହଃ= କାହାରି ସହ ବିବାଦ; ଜାଗ୍ରତଃ=ଉନ୍ନିଦ୍ର ଉଜାଗର ରହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର, ଭୟମ୍ = ଡର ।

ସନ୍ଧି–ନାସ୍ତି = ନ+ଅସ୍ତି, ଚାସ୍ତି= ଚ+ ଅସ୍ତି, ପଠତୋନାସ୍ତି= ପଠତଃ +ନାସ୍ତି, କଳହୋ ନାସ୍ତି = କଳହଃ+ନାସ୍ତି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ପଢୁଥିବା ଲୋକର କ'ଣ ନଥାଏ ?	ଉତ୍ତର- ମୂର୍ଖତା ।
ପ୍ର– ଜପକରୁଥିବା ଲୋକର କ'ଣ ରହେନାହିଁ ?	ଉ–ପାପ ।
ପ୍ର– ମୌନୀର କ'ଣ ହୁଏନାହିଁ ?	ଉ– ବିବାଦ ।
ପ୍ର– ଜାଗ୍ରତ ବ୍ୟକ୍ତିର କ'ଣ ନଥାଏ ?	ଉ–ଭୟ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
କାହାର ମୂର୍ଖତା ରହେନାହିଁ ?	ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ।
କିଏ ନିଷ୍ପାପ ହୋଇପାରେ ?	ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମନ୍ତ୍ରାଦି ଜପ କରନ୍ତି; ସେ ।
କାହା ଜୀବନରେ କଳହ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ?	ଯିଏ ପ୍ରାୟଃ ମୌନ ରହନ୍ତି ସେ
କିଏ ଭୟଶୂନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ?	ଯେଉଁ ଲୋକ ପ୍ରାୟଶଃ ଜାଗ୍ରତ ଥା'ନ୍ତି ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ମାନବଜୀବନ ଜଞ୍ଜାଳମୟ । ଜୀବନକୁ ଦୁଃଖମୟ କରୁଥିବା କେତେକ କାରଣକୁ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଇପାରେ । ଯେପରି ମୂର୍ଖତା, ପାପ, କଳହ ଏବଂ ଭୟ । ବ୍ୟକ୍ତି ମୂର୍ଖ ବା ଅଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିଷହ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଯେ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କଠାରୁ ମୂର୍ଖତା ଦୂରହୁଏ ଏବଂ ସେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରି ବିଦ୍ୱାନ୍ ଭାବରେ ସମାଦର ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ନାନାବିଧ ପାପ କରିଥାଏ । ପାପରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ ଆବଶ୍ୟକ । ତାହା ହେଉଛି -ମନ୍ତ୍ରାଦି ଜପ, ଐକାନ୍ତିକ ଭାବରେ ନିଷ୍ଠାର ସହ ପାପକୁ ଅନ୍ତରରେ ସ୍ୱୀକାର କରି ସମୁଚିତ ମନ୍ତ୍ରାଦି ଜପ କରିବାଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ କୃତପାତକରୁ ମୁକ୍ତିମିଳେ । ବଚନ ହିଁ ଅନେକ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ବାଣୀରେ ଅମୃତ ତଥା ବିଷ ଉଭୟ ରହିଛି । ମାତ୍ର ଅନେକ ସମୟରେ ଅନିଚ୍ଛାକୃତ ବଚନ କହି ମନୁଷ୍ୟ କଳହକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇଥାଏ । ତେଣୁ ସଂଯତ ହୋଇ ବଚନ କହିବା ଅଥବା ଅନେକ ସମୟରେ ମୌନ ରହିଲେ କାହାସହ କଳହ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନଥାଏ । ସେହିପରି କେହି ନିର୍ଭୀକ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ ତାଙ୍କ ମନରେ ନାନାବିଧ ଭୟ ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଭୟ ଦୂରୀକରଣର ଉପାୟ ହେଉଛି ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ସଜାଗ ରହିବା । ଯେପରି କେହି ଚୌରଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ, ରାତ୍ରିରେ ଯଦି ଜାଗ୍ରତ ରହିପାରିବେ, ତେବେ ସେହିପରି ଭୟ ରହେନାହିଁ ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ପଠତଃ, ମୂର୍ଖତ୍ୱମ୍, ଜପତଃ ପାତକମ୍, ମୌନିନଃ, ଜାଗ୍ରତଃ, ଭୟମ୍ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check exercises)–

ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ୟଟି ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ ।

–ତୃତୀୟଶ୍ଳୋକ–

विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम् ।
पात्रत्वाद् धनम् आप्नोति धनाद्धर्मः ततः सुखम् ।।
ବିଦ୍ୟା ଦଦାତି ବିନୟଂ ବିନୟାଦ୍ ଯାତି ପାତ୍ରତାମ୍ ।
ପାତ୍ରତ୍ୱାଦ୍ ଧନମ୍ ଆପ୍ନୋତି ଧନାଦ୍ଧର୍ମଃ ତତଃ ସୁଖମ୍ ।।

ପଦଚ୍ଛେଦ–ବିଦ୍ୟା, ଦଦାତି, ବିନୟମ୍, ବିନୟାତ୍, ଯାତି, ପାତତ୍ରାମ୍, ପାତ୍ରତ୍ୱାତ୍, ଧନମ୍, ଆପ୍ନୋତି, ଧନାତ୍, ଧର୍ମଃ, ତତଃ, ସୁଖମ୍ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ବିଦ୍ୟା=ଶାସ୍ତ୍ରାଦି ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜାତ ବୁଦ୍ଧି, ବିନୟ= ବିନୀତତା, ପାତ୍ରତା=ଯୋଗ୍ୟତା, ଉତ୍ତମବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ପନ୍ନତା, ଧନମ୍= ସମ୍ପତ୍ତି, ଧର୍ମଃ=ସଦାଚାରଃ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତା, ସୁଖମ୍= କଲ୍ୟାଣ, ଆନନ୍ଦ ।

ସନ୍ଧି – ଧନାଦ୍ଧର୍ମଃ = ଧନାତ୍ + ଧର୍ମଃ । ବିନୟାଦ୍‌ଯାତି=ବିନୟାତ୍ +ଯାତି

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ବିଦ୍ୟା କ'ଣ ପ୍ରଦାନକରେ ?	ଉତ୍ତର- ବିନୟ
ପ୍ର– ବିନୟରୁ କ'ଣ ଲାଭକରାଯାଏ ?	ଉ–ଯୋଗ୍ୟତା, (ସତ୍‌ପାତ୍ରତା) ।
ପ୍ର– ଯୋଗ୍ୟତା ରୁ କ'ଣ ମିଳେ ?	ଉ–ଧନ ।
ପ୍ର– ଧନରୁ କ'ଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ?	ଉ–ଧର୍ମ ଏବଂ ସୁଖ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ବିନମ୍ରତା କେଉଁଥିରୁ ଲାଭ କରାଯାଏ ?	ବିଦ୍ୟାର୍ଜନରୁ ।
ସତ୍‌ପାତ୍ରତା ବା ଯୋଗ୍ୟତା କିପରି ମିଳେ ?	ବ୍ୟକ୍ତିର ବିନୀତତାରୁ ।
ଧନପ୍ରାପ୍ତି କିପରି ସହଜ ହୁଏ ?	ବ୍ୟକ୍ତି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।
ଧର୍ମ ଧାରଣ-ପାଳନ-ରକ୍ଷଣ କାହାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବହୁଏ ?	ଧନଲାଭ ହେତୁ ।
ଧର୍ମଲାଭରୁ କ'ଣ ମିଳିଥାଏ ?	ସୁଖମୟ ଜୀବନ ଅଥବା ଜୀବନରେ ସୁଖ ବା ଆନନ୍ଦ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରାପ୍ତି ଅଟେ । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲାଭ ଦୁର୍ଲଭତର । ବିଦ୍ୟା ବିବିଧବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଯେତେ ଯେତେ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ, ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ସେତେ ସେତେ ଅଜ୍ଞ ପରି ଭାବେ । ଫଳରେ ତା' ନିକଟରେ ବିନୟ ଗୁଣର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ । ବିନୀତ ହେବା ଏକ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଅଟେ । ସେହି ଗୁଣ ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୋଗ୍ୟବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତାର ବିନିଯୋଗ କରିବାଦ୍ୱାରା ଧନୋପାର୍ଜନ କରିବା ସହଜ ବା ସୁଗମ ହୋଇଥାଏ । ଧନଲାଭ ହେଲେ ଧର୍ମପାଳନ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତାକୁ ଧର୍ମ କହନ୍ତି । ଧର୍ମ ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲେ ତାହା ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରେ । ଧର୍ମକୁ ନୀତି ସମୁଚ୍ଚୟ କୁହାଯାଇପାରେ । ଧନଲାଭ ହେଲେ ପରୋପକାର ମୂଳକ-କାର୍ଯ୍ୟାଦି କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ନିର୍ଦ୍ଧନ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଧନାଭାବ ହେତୁ କାହାରି କିଛି ଉପକାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କଥାରେ ଅଛି – 'ପରୋପକାରାୟ ସତାଂ ବିଭୂତୟଃ' । ଅଥବା 'ଧନ ଅର୍ଜନେ ଧର୍ମକରି' । ବ୍ୟକ୍ତି ଧାର୍ମିକ ଅଥବା ଧର୍ମପରାୟଣ ହେଲେ, ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଆନନ୍ଦଲାଭ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ସୀମିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହା ଲାଭକରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ତେଣୁ ବିପରୀତକ୍ରମରେ ଦେଖିବାକୁଗଲେ ସବୁରି ମୂଳରେ ରହିଛି ବିଦ୍ୟା, ବିଦ୍ୟାହିଁ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯାଇ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇ ଥାଏ ।

ପରିଭାଷା (Glossary)–

ବିଦ୍ୟା, ବିନୟଃ, ପାତ୍ରତା, ଧର୍ମଃ, ସୁଖମ୍ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check exercises)–

ଏହି ପଦ୍ୟଟିକୁ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବିବିଧ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବେ ।

ଚତୁର୍ଥଶ୍ଳୋକ–

वृक्षो ददाति पुष्पाणि शाकं सस्यं फलानि तु ।
प्राणवायुं (अम्लजानं) च छायां वै कुरु वृक्षस्य रोपणम् ।।
ବୃକ୍ଷୋ ଦଦାତି ପୁଷ୍ପାଣି ଶାକଂ ସସ୍ୟଂ ଫଳାନି ତୁ ।
ପ୍ରାଣବାୟୁଂ (ଅମ୍ଳଜାନଂ) ଚ ଛାୟାଂ ବୈ କୁରୁ ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ରୋପଣମ୍ ।।

ପଦଚ୍ଛେଦ–ବୃକ୍ଷଃ, ଦଦାତି, ପୁଷ୍ପାଣି, ଶାକଂ, ସସ୍ୟଂ, ଫଳାନି, ତୁ ପ୍ରାଣବାୟୁଂ (ଅମ୍ଳଜାନଂ) ଚ, ଛାୟାଂ, ବୈ, କୁରୁ, ବୃକ୍ଷସ୍ୟ, ରୋପଣମ୍ ।।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ –

ଅର୍ଥ–ବୃକ୍ଷ=ଗଛ, ଦଦାତି=ଦିଏ, ପୁଷ୍ପାଣି=ଫୁଲ ଗୁଡ଼ିକୁ, ଶାକଂ=ଶାଗକୁ, ସସ୍ୟଂ = ଧାନ୍ୟ-ଗୋଧୂମାଦି ଉଦ୍ଭିଦ ଜାତ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ, ପ୍ରାଣବାୟୁଂ = ଜୀବନଧାରକ ପବନ ଯଥା ଅମ୍ଳଜାନକୁ, ଛାୟାଂ= ଗଛର ଛାଇକୁ, ବୈ=ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ, ରୋପଣଂ = ଲଗାଇବା,

ସନ୍ଧି – ବୃକ୍ଷୋଦଦାତି = ବୃକ୍ଷଃ +ଦଦାତି,

ସମାସ– ପ୍ରାଣବାୟୁଂ = ପ୍ରାଣନାମା ବାୟୁଃ, ତତ୍ପ. ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧାରୟ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ବୃକ୍ଷ କ'ଣ ଦିଏ ? ଉତ୍ତର- ଫୁଲ, ଶାଗ, ସସ୍ୟ(ଶସ୍ୟ), ଫଳ, ପ୍ରାଣବାୟୁ ତଥା ଛାୟା ।

ପ୍ର– ଶାଗ କ'ଣ ? ଉ–ଉଦ୍ଭିଦ ପତ୍ର । ଏହାକୁ ପାକ କରି ଖାଦ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

ପ୍ର– ପ୍ରାଣବାୟୁ କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଉ– ଅମ୍ଳଜାନକୁ

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(i) ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଥିରୁ ସୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ?	ବୃକ୍ଷରୁ ।
(ii) ଶାକକୁ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ?	ଖାଦ୍ୟଭାବରେ ।
(iii) ସସ୍ୟ କ'ଣ ହୁଏ ?	ଧାନ୍ୟ-ଯବ-ଗୋଧୂମାଦି ସସ୍ୟ ଖାଦ୍ୟଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।
(iv) ଅମ୍ଳଜାନର ଅନ୍ୟ ନାମ କ'ଣ ?	ପ୍ରାଣବାୟୁ ।
(v) ଏହାକୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବୋଲି କାହିଁକି କହନ୍ତି ?	ଏହା ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ଯାଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଏ ।
(vi) ବୃକ୍ଷ ରୋପଣର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?	ଗଛ ଲଗାଇବା ।

ସାରାଂଶ (Summary)

କେଉଁ ଅନାଦିକାଳରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରିଅଛି । ସେ ବୁଝିପାରିଛି ଯେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବାପାଇଁ ବୃକ୍ଷର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେବ । କାରଣ ବୃକ୍ଷଠାରୁ ସେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବସ୍ତୁ ଲାଭକରେ । ବିଭିନ୍ନ ବୃକ୍ଷଠାରୁ ମାନବ ବିବିଧ ପୁଷ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରେ । ଏହା ପ୍ରକୃତିକୁ କେବଳ ସୁନ୍ଦର କରେନାହିଁ । ଅପରନ୍ତୁ ବାୟୁମଣ୍ଡଳକୁ ସୁଗନ୍ଧରେ ଭରିଦିଏ । ବିଭିନ୍ନ ପୁଷ୍ପର ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଗୁଣ ରହିଛି । ବୃକ୍ଷ ଶାକପ୍ରଦାନ କରେ । ଶାକ ଏକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ । ଏହା ଆମର ଅନେକ ଉପକାର କରେ । ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସୁସ୍ୱାଦୁ ହୋଇଥାଏ । ନାନାବିଧ ସସ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷୁଧାନିବାରଣ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୁଏ । ଧନ୍ୟାଦି ସସ୍ୟ ନଥିଲେ ମାନବ ବୁଭୁକ୍ଷାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରନ୍ତା । ଏଣୁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ଭାବରେ ବୃକ୍ଷଆମକୁ ସସ୍ୟ ପ୍ରଦାନକରେ । ବୃକ୍ଷରେ ନାନାସ୍ୱାଦୁଯୁକ୍ତ ଫଳ ଫଳିଥାଏ । ଏହି ଫଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରମୁଖଖାଦ୍ୟ ଭାବରେ ପରମୋପକାର ସାଧନ କରିଥାନ୍ତି । ମୁଖ୍ୟତଃ ବୃକ୍ଷ ଆମକୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ (ଅମ୍ଳଜାନ) ଯୋଗାଇଥାଏ । ଏହିବାୟୁ ଜୀବନରକ୍ଷକ ହୋଇଥିବାହେତୁ ଏହାକୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ-ଜୀବନଧାରକ ବାୟୁ- ଅମ୍ଳଜାନ କହନ୍ତି । ଅମ୍ଳଜାନ ବିନା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣଧାରଣ ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ସର୍ବୋପରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆତପରୁ ବୃକ୍ଷଛାୟା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ଶୀତଳତା ପ୍ରଦାନ କରେ । ତେଣୁ ବୃକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟର ପରମମିତ୍ର ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏହାର ରୋପଣ ପରମାବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ସେଥିପାଇଁ ସୁଭାଷିତର ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପଦ୍ୟରେ ବୃକ୍ଷଲଗାଇବାପାଇଁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ।

ପରିଭାଷା (Glossary)– ପୁଷ୍ପ, ଶାକଂ, ସସ୍ୟଂ, ପ୍ରାଣବାୟୁଃ ଅମ୍ଳଜାନଂ, ଛାୟା, ରୋପଣମ୍ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check exercises)–

ପଦ୍ୟଟିର ଭାବାର୍ଥ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ନାନାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ସେମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବେ ।

ପଞ୍ଚମଶ୍ଳୋକ–

अयं निज: परो वेति गणना लघुचेतसाम् ।
उदारचरितानां त वसुधैव कुटुम्बकम् ।।

ଅୟଂ ନିଜଃ ପରୋ ବେତି ଗଣନା ଲଘୁଚେତସାମ୍ ।
ଉଦାରଚରିତାନାଂ ତୁ ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍ ।।

ପଦଚ୍ଛେଦ– ଅୟଂ, ନିଜଃ, ପରଃ, ବା, ଇତି, ଗଣନା, ଲଘୁଚେତସାମ୍, ଉଦାରଚରିତାନାଂ, ତୁ, ବସୁଧା, ଏବ, କୁଟୁମ୍ବକମ୍ ।।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ :

ଅର୍ଥ– ଅୟଂ=ଇଏ, ନିଜଃ=ଆତ୍ମୀୟ / ନିଜର, ପରଃ=ଅନାତ୍ମୀୟ / ନିଜରନୁହେଁ, ଗଣନା=ବିଚାର, ଲଘୁଚେତସାଂ= ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା ଲୋକଙ୍କର, ଉଦାରଚରିତାନାଂ=ପ୍ରଶସ୍ତ ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର, ତୁ = କିନ୍ତୁ, ବସୁଧା = ପୃଥିବୀ / ସମସ୍ତ ଧରିତ୍ରୀ, ଏବ=ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ, କୁଟୁମ୍ବକଂ= ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଅନ୍ତର୍ଗତ (ଏହି ବିଚାର ଅଟେ) ।

ସନ୍ଧି – ପରୋବେତି=ପରଃ+ବା+ଇତି, ବସୁଧୈବ=ବସୁଧା+ଏବ, ସମାସ– ଲଘୁଚେତସାମ୍ = ଲଘୁ ଚେତା ଯେଷାଂ, ତେଷାମ୍, ବହୁବ୍ରୀହିଃ, ଉଦାରଚରିତାନାମ୍ = ଉଦାରଂ ଚରିତଂ ଯେଷାଂ, ତେଷାମ୍, - ବହୁବ୍ରୀହିଃ

ତୁମ ପାଇଁ କାମ (Activity) ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ– ଇଏ ମୋ' ନିଜର ବୋଲି କିଏ କହେ ? — ଉତ୍ତର- ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ପ୍ର– ଇଏ ମୋର ପର ବୋଲି କିଏ କହେ ! — ଉ - ସଂକୁଚିତମନା ବ୍ୟକ୍ତି

ପ୍ର - ଉଦାର ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି କ'ଣ ଭାବେ ? — ଉ–ସମସ୍ତ ସଂସାର ମୋର କୁଟୁମ୍ବ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercise)–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଲଘୁହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ?	ଯାହାର ମନ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ।
ଲଘୁଚେତା ଲୋକ କ'ଣ ଭାବେ ?	ପ୍ରାଣାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଇଏ ମୋ ନିଜର, ଇଏ ପର ଏମିତି ଭାବେ ।
ଉଦାରଚରିତ ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ?	ଯାହାଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଦାରତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଉଦାରଚେତାଙ୍କର ବିଚାର କିପରି ?	ଉଦାରହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ କୁଟୁମ୍ବର ବୋଲି ବିଚାର କରନ୍ତି ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ଏହି ପୃଥିବୀ ବିବିଧତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ବିଚାରଧାରାରେ ବିଶ୍ୱାସକରନ୍ତି । ସେଥିରୁ କେତେକଙ୍କର ମନ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସଙ୍କୁଚିତ । ସେମାନେ କେବଳ ନିଜକଥାକୁ ହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥପୂରଣ କରିବାରେ ସହାୟକକୁ ନିଜର ବୋଲି ବିଚାର କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂସାରରେ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମନ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଦାର ଏବଂ ବିଚାରଧାରା ଉନ୍ନତ ତଥା ମାର୍ଜିତ । ସେମାନେ ନିଜ-ପର ଏପରି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ସମଗ୍ର ସଂସାର ଗୋଟିଏ ପରିବାର । ସ୍ଥାନ-କାଳ-ପାତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । କଥାରେ ଅଛି- "ଯେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼େଯେତେ ଦୂର । ସେ ଜାଣେ ତାହାର ବେଭାର" । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାର ତଥା ସମାଜକୁ ଯିଏ ଯେପରି ବୁଝେ, ତା' ମନରେ ସେହିପରି ଭାବନା ବସାନାନ୍ଧେ । ବସ୍ତୁତଃ, ସଂସାରରେ କେହି ଅମର ନୁହଁନ୍ତି । ଜନ୍ମନେଉଥିବା ସମସ୍ତେ ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରନ୍ତି । କେହି କିଛି ନେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ଲଘୁଚେତା ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ରାମାୟଣ-ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଘଟିଥିବା ପରିଣାମକୁ ମଧ୍ୟ ଭୂକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହେଲେ ବି ସଂସାର ଏବଂ ସମାଜ ଲଘୁଚେତାକୁ ହେୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ ଏବଂ ଉଦାରଚରିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିଥାଏ--ଏହାସତ୍ୟ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚେତା ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗକରେ ଏବଂ ଉଦାରମନା ଆନନ୍ଦରେ କାଳାତିପାତ କରନ୍ତି ।

ପରିଭାଷା (Glossary)– ନିଜଃ, ପରଃ, ଗଣନା, ଲଘୁଚେତାଃ, ଉଦାରଚରିତଃ, ବସୁଧା, କୁଟୁମ୍ବ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Answers to self-check excercises)–

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ପଦ୍ୟଟିର ଆଶୟ ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ବିବିଧ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଜାଣିବେ ।

❊ ❊ ❊

ପଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ - ୨

'କ' ବିଭାଗ

GROUP - A

ଏକକ (Unit-I) ଉପବିଭାଗ (Sub Unit)–୩ ବିଷୟ –ନୀତିମଞ୍ଜରୀ–୨

୧.୩.୨.୧. ଉପକ୍ରମ (Introduction)

୧.୩.୨.୨. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (General learning objectives)

୧.୩.୨.୩. ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Special learning objectives)

୧. ୩.୨.୪. ବିଷୟ ବିଭାଗ (Content Division)

୧.୩.୨.୫. ସହାୟକ ଉପକରଣ (Teaching aids)

୧.୩.୨.୬. ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ (Previous Knowledge)

୧.୩.୨.୭. ପ୍ରସ୍ତାବନା (Prologue)

୧.୩.୨.୮. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକଥନ (Learning objectives)

୧.୩.୨.୯. ଆଦର୍ଶପାଠ (Ideal Reading)

୧.୩.୨.୧୦. ଅନୁପାଠ (Loud Reading)

୧.୩.୨.୧୧. ଅଶୁଦ୍ଧିସଂଶୋଧନ (Correction of errors)

୧.୩.୨.୧୨. ପଦଚ୍ଛେଦ (disjunction of words)

୧.୩.୨.୧୩. କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ (Removal of difficulties)

୧.୩.୨.୧୪. ତୁମପାଇଁ କାମ (Activity)

୧.୩.୨.୧୫. ନିଜକୁ ନିଜ ପରଖିବା (self-check exercises)

୧.୩.୨.୧୬. ସାରାଂଶ (summary)

୧.୩.୨.୧୭. ପରିଭାଷା (Glossary)

୧.୩.୨.୧୮. ନିଜକୁ ନିଜ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (Anwers to self-check exercise)

୧.୩.୨.୧. ଉପକ୍ରମ (Introduction)–

ନୀତିର ଅର୍ଥ 'ନୟ' (ପ୍ରାପଣ) ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତମ ମାର୍ଗପ୍ରଦର୍ଶନ (Guidance, direction, management) ଐହିକ (belonging to this world) ଏବଂ ଆମୁଷ୍ମିକ ବା ପାରଲୌକିକ (belonging to the other world) ଉପାୟଗୁଡ଼ିକ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଥବା ଯାହାଠାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି; ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନୀତି କୁହାଯାଏ । (ନୀୟୁକ୍ତ= ସଂଲକ୍ଷ୍ୟନ୍ତେ ଉପାୟାଦୟଃ ଐହିକ ଆମୁଷ୍ମିକାୟାଂ ବା ଅସ୍ୟାମ୍ ଅନୟା ବା) । ନୀତିର ମୂଳ ବିନୟ । ବିନୟ ହେଉଛି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଶ୍ଚୟବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜୟ ।

ବିନୀତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତୁଳ ଶ୍ରୀ, କୀର୍ତ୍ତି ଲାଭ କରେ । ନୀତିଜ୍ଞ ବିଜୟୀ ତଥା ସୁଖୀ ହୋଇଥାଏ । ସଜ୍ଜନ ତଥା ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ରଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉତ୍ତମମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାଏ । ଏଣୁ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର (science of morality) ବହୁକାଳରୁ ଆଲୋକସ୍ତମ୍ଭ ଭାବରେ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ କରି ସମାଜରେ ଆଦରଣୀୟ ହୋଇଅଛି । ନୀତିବାଣୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟଶଃ ପଦ୍ୟାକାରରେ ରହିଥାଏ ।

୧.୩.୨.୨. ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (General learning objectives)

ସଂସ୍କୃତସାହିତ୍ୟରେ ନୀତିକବିତା (didactic poetry) ପ୍ରମୁଖସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛି । ଏହି ନୀତିମୂଳକ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପାଠକଲେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ଜୀବନ ଧାରାକୁ ସମୁଚିତ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିପାରିବେ । ତଦନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଲାଭ କରିବେ । ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନଙ୍କ ସହ ପରିଚିତ ହେବେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନର ପରିସୀମା ବୃଦ୍ଧି କରି ପାରିବେ ।

୧.୩.୨.୩. ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Special learning objectives)

ଅଭିଜ୍ଞ ନୀତି ବିଶାରଦମାନଙ୍କର ସୁପରୀକ୍ଷିତ ତଥା ଅନୁଭୂତିରୁ ସମୁତ୍ପନ୍ନ ବଚନ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ଗଢ଼ିତୋଳିବ ଏବଂ ସେମାନେ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିପାରିବେ । ପଦ୍ୟରେ ନିହିତ ନୀତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସଫଳତା ଲାଭ କରିବେ । ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାର ସାହସ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ।

୧. ୩.୨.୪. ବିଷୟ ବିଭାଗ (Content Division)

'ବିଷୟ' ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେକ ବିନ୍ଦୁପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧.୩.୨.୫. ସହାୟକ ଉପକରଣ (Teaching aids)

କଳାପଟା (black-board) ପ୍ରଭୃତି ।

୧.୩.୨.୬. ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ (Previous Knowledge)

ନୀତିମଞ୍ଜରୀରେ ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ନୁହଁନ୍ତି । ଏଥିରେ ବ୍ୟବହୃତ- ଅଭିବାଦନ, ଆୟୁ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ଥାଏ ।

୧.୩.୨.୭. ପ୍ରସ୍ତାବନା (Prologue)

ଅଧ୍ୟାପକ "ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରତିଗମନ"– ଏହି ଶିକ୍ଷଣ ସୂତ୍ରାନୁସରଣରେ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପାଠ୍ୟବିଷୟ ପ୍ରତି ଅଭିମୁଖ କରିବାପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ । ଯେପରି -ଅଭିବାଦନ କ'ଣ ?

୧.୩.୨.୮. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଥନ (Learning objectives)

ପଠନୋଦ୍ଦେଶ୍ୟ କହିବେ । ଯେପରି–ଆଜି ଆମେ ନୀତିମଞ୍ଜରୀ ଶୀର୍ଷକରେ ଥିବା ପଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ–ଆୟୁ- ବିଦ୍ୟାଦି ବୃଦ୍ଧିର ଉପାୟ, ଦୁର୍ଜନସଙ୍ଗତିର ପରିଣତି, କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନର ସମୟାଦି ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଶୀର୍ଷକଟିକୁ ଅଧ୍ୟାପକ କଳାପଟାରେ ଲେଖିବେ । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକନାମ, ପୃଷ୍ଠାସଂଖ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଲେଖିବେ ।

ପ୍ରଥମଶ୍ଳୋକ

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविन: ।
चत्वारि तस्य वर्द्धन्ते आयुर्विद्यायशोबलम् ।।
ଅଭିବାଦନଶୀଳସ୍ୟ ନିତ୍ୟଂ ବୃଦ୍ଧୋପସେବିନଃ ।
ଚତ୍ୱାରି ତସ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ୍ତେ ଆୟୁର୍ବିଦ୍ୟାଯଶୋବଳମ୍ ।।

୧.୩.୨.୯. ଆଦର୍ଶପାଠ (Ideal Reading)

ଅଧ୍ୟାପକ ଗତି-ଯତି-ଲୟ-ସ୍ୱର-ତାଳ ସହ ଆରୋହ-ଅବରୋହ କ୍ରମରେ ପ୍ରଭାବ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ଶୈଳୀରେ ଆଦର୍ଶପାଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଶୁଣାଇବେ ।

୧.୩.୨.୧୦. ଅନୁପାଠ (Loud Reading)

ଅଧ୍ୟାପକ ସ୍ୱୟଂ ଯେପରି ପାଠକଲେ, କେତେକ ଛାତ୍ର / ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ତଦ୍‌ବତ୍ ସ୍ୱରାଦିସହ ପାଠକରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବେ । ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ତାହା ଶ୍ରବଣ କରିବେ ।

୧.୩.୨.୧୧. ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ (Correction of errors)

ଅନୁପାଠ ସମୟରେ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ଯଦି ଅଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ପାଠ କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କଳାପଟାରେ ଲେଖି ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ସଂଶୋଧନ କରାଇଦେବେ ।

୧.୩.୨.୧୨. ପଦଚ୍ଛେଦ (disjunction of words)

ଅଭିବାଦନଶୀଳସ୍ୟ, ନିତ୍ୟଂ ବୃଦ୍ଧୋପସେବିନଃ, ଚତ୍ୱାରି, ତସ୍ୟ, ବର୍ଦ୍ଧନ୍ତେ, ଆୟୁଃ, ବିଦ୍ୟା, ଯଶଃ, ବଳମ୍ ।।

୧.୩.୨.୧୩. କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ (Remou of difficulties)

ଅର୍ଥ– ଅଭିବାଦନ = ନିୟମ ଓ ବିନିୟ ସହ ପ୍ରଣାମ ନିବେଦନ, ଶୀଳ= ସ୍ୱଭାବ, ନିତ୍ୟ = ସର୍ବଦା, ବୃଦ୍ଧ= ବୁଢ଼ା (ବୟସ୍କ), ଉପସେବୀ= ସେବକ, ଚତ୍ୱାରି=ଚରିଗୋଟି, ବର୍ଦ୍ଧନ୍ତେ = ବଢ଼ିଥାଏ । ଆୟୁଃ= ଆୟୁଷ, ବିଦ୍ୟା= ଜ୍ଞାନ, ଯଶଃ =କୀର୍ତ୍ତି, ବଳ=ସାମର୍ଥ୍ୟ ।

୧.୩.୨.୧୪. ତୁମପାଇଁ କାମ (Activity)

ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ଉତ୍ତର ଅପେକ୍ଷା କରିବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(i) ଅଭିବାଦନ କ'ଣ ?	ପ୍ରଣାମ କରିବା ।
(ii) ବୃଦ୍ଧୋପସେବୀ କିଏ ?	ବୟସ୍କଲୋକଙ୍କ ସେବାକାରୀ ।
(iii) ଆୟୁ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ?	ପରମାୟୁ-ବଞ୍ଚିରହିବା କାଳକୁ ।
(iv) ଯଶ କ'ଣ ?	କୀର୍ତ୍ତିକୁ ଯଶ କୁହାଯାଏ ।

୧.୩.୨.୧୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercises)

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(i) ଅଭିବାଦନଶୀଳ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?	ଯିଏ ପୂଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରେ ।
(ii) ଶୀଳର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?	ସ୍ୱଭାବ, ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଯାହାର ଅଭ୍ୟାସ ।
(iii) ନିତ୍ୟ ବୃଦ୍ଧୋପସେବୀ କିଏ ?	ଯିଏ ସର୍ବଦା ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷା କରନ୍ତି ।
(iv) ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର କ'ଣ ହୁଏ ?	ତାଙ୍କର ଚାରିଗୋଟି ବସ୍ତୁର ବୃଦ୍ଧିଘଟେ ।
(v) ସେ ଚାରୋଟି ବସ୍ତୁ କ'ଣ କ'ଣ ?	ଆୟୁ, ବିଦ୍ୟା, ଯଶ ଏବଂ ବଳ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନକୁ ତଥା ମାନବସମାଜକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ଦିଗରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ନୀତିବାଣୀର ଯଥେଷ୍ଟ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ଏହା ଉତ୍ତମ ଚରିତ୍ର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଆଲୋକବର୍ତ୍ତିକା ସଦୃଶ ଅଟେ ।

ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ଗତିକରିଥାଏ । ଜନ୍ମରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଶୈଶବ-ଯୌବନ-ପ୍ରୌଢ଼ତ୍ୱ ତଥା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାୟଶଃ ଭୋଗକରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ମୃତ୍ୟୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏବଂ ଅନ୍ତିମଭାଗ । ବୃଦ୍ଧଜନ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ । ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ବହୁବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ସଞ୍ଚିତ ଥାଏ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାୟଃ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷାକୁ ସେ ଅପେକ୍ଷା ରଖନ୍ତି । ସେ ସର୍ବାଧିକ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଏବଂ ସମ୍ମାନନୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ କନିଷ୍ଠମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେବାକରିବା ବିଧେୟ ।

ଠିକ୍ ସେହିପରି ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମକରିବା ଏକ ଉତ୍ତମ ଅଭ୍ୟାସ । ସମାଜରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-କନିଷ୍ଠ ଏକତ୍ର ବାସକରନ୍ତି । କନିଷ୍ଠମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହ ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କରିବା ବିଧେୟ । ଏପରି ନ ହେଲେ ସମାଜରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବନାହିଁ । କେବଳ ସେତିକିନୁହେଁ– ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ କରୁଥିବା ଏବଂ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସେବା କରୁଥିବା ଲୋକର ଚାରିଗୋଟି ଦିଗ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳହୁଏ । ସେ ଦୀର୍ଘାୟୁ, ବିଦ୍ୱାନ୍, ଯଶସ୍ୱୀ ଏବଂ ବଳଶାଳୀ ହୋଇଥାଏ । ପୂଜ୍ୟ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଦିଚ୍ଛା, ଶୁଭକାମନା ତଥା ଆଶୀର୍ବାଦ ଜୀବନକୁ ସୁଖ-ଶାନ୍ତିରେ ଭରିଦିଏ । ଏହା ମନୁସ୍ମୃତି ପରି ପ୍ରାମାଣିକ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ନୀତିବଚନ ଅଟେ । "ପ୍ରତିବଧ୍ନାତି ହି ଶ୍ରେୟଃ ପୂଜ୍ୟ ପୂଜା ବ୍ୟତିକ୍ରମଃ । ରଘୁବଂଶମ୍ - କାଳିଦାସ ।

୧.୩.୨.୧୭. ପରିଭାଷା (Glossary)– ଅଭିବାଦନ, ଶୀଳ, ନିତ୍ୟ, ବୃଦ୍ଧ, ଉପସେବୀ, ଆୟୁ, ବିଦ୍ୟା, ଯଶ ଓ ବଳ

୧.୩.୨.୧୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (self-check exercises)

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ପଦ୍ୟଟିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲେ କି ନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ ବିବିଧ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପରୀକ୍ଷା କରିବେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟଶ୍ଳୋକ–

सर्पदुर्जनयोर्मध्ये वरं सर्पो न दुर्जनः ।
सर्पो दशति कालेन दुर्जनस्तु पदेपदे ।।
ସର୍ପଦୁର୍ଜନୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ବରଂ ସର୍ପୋ ନ ଦୁର୍ଜନଃ ।
ସର୍ପୋ ଦଶତି କାଳେନ ଦୁର୍ଜନସ୍ତୁ ପଦେପଦେ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ, ଅନୁପାଠ, ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ - ସର୍ପଦୁର୍ଜନୟୋଃ, ମଧ୍ୟେ, ବରମ୍, ସର୍ପଃ, ନ, ଦୁର୍ଜନଃ, ସର୍ପଃ, ଦଶତି, କାଳେନ, ଦୁର୍ଜନଃ, ତୁ, ପଦେପଦେ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ସର୍ପ=ସାପ, ଦୁର୍ଜନ = ଅଶିଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି, ବରଂ= ବରଞ୍ଚ ଭଲ, ଦଶତି= ଦଂଶନକରେ, କାମୁଡ଼େ, କାଳେନ= କେବେ ଥରେ, ପଦେପଦେ = ବାରଂବାର, ସର୍ବଦା ।

ତୁମପାଇଁ କାମ–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ସର୍ପ କ'ଣ ?	ଏହା ସରୀସୃପ ଜୀବ ।
ଦୁର୍ଜନ କିଏ ?	ଦୁଷ୍ଟଲୋକ ।
ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ବରଂ ଭଲ ?	ସର୍ପ ବରଂ ଭଲ ।

ସର୍ପ କାହିଁକି ବରଂ ଭଲ ?

ଦୁର୍ଜନ ସର୍ପ ଅପେକ୍ଷା କାହିଁକି ଭଲ ନୁହେଁ ।

କାରଣ ସର୍ପ କେବେ ଥରେ ବା ଦଂଶନ କରିଥାଏ

ଦୁର୍ଜନ ବାରମ୍ବାର (ସର୍ବଦା) ଅସୁବିଧାଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରେ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ସର୍ପ କିପରି ଜୀବ ?	ସର୍ପ ଏକ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରାଣୀ ।
ସେ କ'ଣ କରେ ?	ସର୍ପ ଦଂଶନ କରିଥାଏ ।
ସର୍ପ ଦଂଶନରୁ କ'ଣ ହୁଏ ?	ଯାହାକୁ ଦଂଶନକରେ, ତାହା ଶରୀରରେ ବିଷ ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ଏବଂ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରାଣୀ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରେ ।
ଦୁର୍ଜନ କିଏ ?	ଦୁଷ୍ଟ ବା ଅଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ।
ଦୁର୍ଜନ କାହାସହ ତୁଳନୀୟ ?	ସର୍ପସହିତ ।
ସର୍ପ ଏବଂ ଦୁର୍ଜନ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ଅଧିକ କ୍ଷତିକାରକ ?	ଦୁର୍ଜନ ।
କାହିଁକି ?	ସର୍ପ କଦାଚିତ ଦଂଶନକରେ, ମାତ୍ର ଦୁର୍ଜନ ବାରମ୍ବାର ସର୍ପଦଂଶନ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅଧିକ କଷ୍ଟଦିଏ । ସର୍ପ ଥରେ ଦଂଶେ ଓ ଜୀବନ ନିଏ । ଦୁର୍ଜନ ପ୍ରତିପଦରେ ଜୀବନ ନେବାଠାରୁ ଅଧିକ ପୀଡ଼ା ଦିଏ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ମନୁଷ୍ୟର ସୁଗୁଣ ଅଧିକଥିଲେ ସେ ଶିଷ୍ଟ, ଭଦ୍ର, ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ନିଜର ଦୁର୍ଗୁଣ ହେତୁ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ବା ଦୁର୍ଜନ ରୂପେ ପରିଚିତ ହୋଇଥାଏ । ସୁଜନ ଉତ୍ତମଚରିତ୍ର ଯୁକ୍ତ, ସୁଗୁଣାବଳୀର ଅଧିକାରୀ, ପରୋପକାରୀ, ନିରଭିମାନ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣବାନ୍ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଦୁର୍ଜନ ଏସମସ୍ତର ବିପରୀତ ଦୋଷ ଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି ।, ସର୍ପ ଯେପରି ଦଂଶନ କରି ଅନ୍ୟର ଶରୀରରେ ବିଷସଞ୍ଚାର କରାଇ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ହୋଇଥାଏ; ଦୁର୍ଜନ ସେହିପରି ଅନ୍ୟକୁ ଆଘାତ ଦେଇ ଅନ୍ୟର ଶାରୀରିକ ଏବଂ ମାନସିକ କ୍ଷତିସାଧନ କରିଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଦୁର୍ଜନକୁ ବିଷାକ୍ତ ସର୍ପସହ ବିଜ୍ଞଜନମାନେ ତୁଳନା କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦୁର୍ଜନ ସର୍ପଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ଏବଂ ଅଧିକ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କାରଣ ସର୍ପ କଦାଚିତ (କେବେ କିପରି / କେତେବେଳେ କେମିତି) ଦଂଶନ କରି ବିଷଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିସାଧନ କରେ, ମାତ୍ର ଦୁର୍ଜନ ସଦାସର୍ବଦା ନିଜର ଦୁର୍ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗକରି ଲୋକମାନଙ୍କର ବିପୁଳକ୍ଷତି ଘଟାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେ ଯଦି ଦୁର୍ଗୁଣ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ବାରମ୍ବାର କ୍ଷତିକରେ, ତେବେ ସେ ସର୍ପଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଦୁଷ୍ଟ ବୋଲି ଭାବିବା ଯଥାର୍ଥ ।

ପରିଭାଷା– ସର୍ପ, ଦୁର୍ଜନ, ବରମ୍, ଦଶତି, କାଳେନ, ପଦେପଦେ ।

ତୃତୀୟଶ୍ଳୋକ–

श्वः कार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्णे चापराह्णिकम् ।
न हि प्रतीक्षते मृत्युः कृतमद्य न वा कृतम् ।।
ଶ୍ୱଃ କାର୍ଯ୍ୟମଦ୍ୟ କୁର୍ବୀତ ପୂର୍ବାହ୍ଣେ ଚାପରାହ୍ଣିକମ୍ ।
ନ ହି ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ ମୃତ୍ୟୁଃ କୃତମଦ୍ୟ ନ ବା କୃତମ୍ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ, ଅନୁପାଠ, ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦେଶବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ - ଶ୍ୱଃ, କାର୍ଯ୍ୟମ୍, ଅଦ୍ୟ, କୁର୍ବୀତ, ପୂର୍ବାହ୍ଣେ, ଚ, ଆପରାହ୍ଣିକମ୍, ନ, ହି, ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ, ମୃତ୍ୟୁଃ, କୃତମ୍, ଅଦ୍ୟ, ନ, ବା, କୃତମ୍

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ଶ୍ୱଃ = ଆସନ୍ତାକାଲି, କାର୍ଯ୍ୟମ୍=ଯାହା କରାଯିବା ଉଚିତ, ଅଦ୍ୟ=ଆଜି, କୁର୍ବୀତ=କରିବା ଉଚିତ, ପୂର୍ବାହ୍ଣେ=ଦିବସର ପ୍ରଥମଭାଗରେ, ଆପରାହ୍ଣିକମ୍=ଅପରାହ୍ଣରେ କରାଯିବାକୁ ଥିବା, ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ = ଅପେକ୍ଷାକରେ, ନହି=କେବେ ନୁହେଁ, ମୃତ୍ୟୁ = ମରଣ, ଅଦ୍ୟ = ଆଜି, କୃତମ୍ = କରାଯାଇଥାଉ, ନ ବା କୃତମ୍ = କରା ନ ଯାଇ ଥାଉ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଆସନ୍ତାକାଲିର କାମ କେବେ କରିବ ?	ଆଜି ।
ଅପରାହ୍ଣର କାମ କେତେବେଳେ କରିବ ?	ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ ।
ମୃତ୍ୟୁ କ'ଣ କରେ ?	କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ।
ମୃତ୍ୟୁ କ'ଣ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ?	କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଛି ବା ସମାପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ, ଏସବୁକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଆସନ୍ତା କାଲିର କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?	ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଜି ନ କଲେ ଚଳିବ।
ତାହା କେବେ କରିବ ?	ଯଦି ସମ୍ଭବ ତେବେ ଆଜି ହିଁ କରିଦେବା ଉଚିତ୍ ।
ଅପରାହ୍ଣର କାର୍ଯ୍ୟ କେବେ କରିବ ?	ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ କରିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।
କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ବରୁ କାହିଁକି କରିବ ?	କାଳେ ଯଥା ସମୟରେ କରି ନ ହେବ ।
ଯଥା କାଳରେ ଶେଷକରିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କ'ଣ ?	ମୃତ୍ୟୁ
କିପରି ?	କାରଣ, ମୃତ୍ୟୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ, ଏସବୁକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖେନାହିଁ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ଯାହା କରଣୀୟ (କରାଯିବା ବିଧେୟ) ତାହା କାର୍ଯ୍ୟ, ସଂସାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ଏଠାରେ ବିହିତକାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ କରାଯାଏ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥାଏ । ସେହି ସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟଟି କରାଯିବା ଉଚିତ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ନୀତିକାରଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ଭିନ୍ନ । ତାଙ୍କ ମତରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟସଂପାଦନ ବିଷୟରେ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବିଚାରକରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା ପରିହାର କରି ପୂର୍ବୋଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ । ଯଥେଷ୍ଟ ପୂର୍ବରୁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କଲେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ସମାପ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ପୂର୍ବରୁ କାର୍ଯ୍ୟଟି ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇ ପାରିଲେ ଆହୁରି ଭଲ । କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଯେହେତୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ପୂର୍ବରୁ ସାରିବାର ପ୍ରୟାସ ନ କରିବା କାହିଁକି ?

ମୃତ୍ୟୁକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭାବରେ ଗଣନା କରାଯାଇଛି । ମୃତ୍ୟୁ କେତେବେଳେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ, କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ସମାପ୍ତ ହେବାକୁ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅସମାପ୍ତ ରଖିଦେଇପାରେ । ଯାହା କରାଯିବା ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହୋଇଛି, ତାହା ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଆସିଯାଇପାରେ । ସେ କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଛି କି ନା, ଏହା ମୃତ୍ୟୁ ବିଚାରକରି ଆସି ନଥାଏ । ସେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ନିଜ ସମୟରେ ଆସିଥାଏ । ମୃତ୍ୟୁ ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲେ ଅସମାପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମାପ୍ତ ରହିଯାଏ ।

ସେଥିପାଇଁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ କାଲି କରିବାକୁ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଜି, ଅପରାହ୍ନରେ କରିବାକୁ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ସାରିଦେବା ଉଚିତ । ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସାରଣୀ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁର ଆଗମନ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ପରିଭାଷା ନଥାଏ । ଏଣୁ ମଣିଷ ନିଜ କରିବା କର୍ମ ଆଗହୁଁ ସାରିବା ଉଚିତ୍ ।

ପରିଭାଷା– ଶ୍ଵଃ କାର୍ଯ୍ୟମ୍, ପୂର୍ବାହ୍ନ, ଅପରାହ୍ନ, ମୃତ୍ୟୁ, କୃତମ୍, ଅଦ୍ୟ,

ଚତୁର୍ଥଶ୍ଳୋକ–

गते शोकं न कुर्वीत भविष्यं नैव चिन्तयेत् ।
वर्त्तमानेषु कालेषु वर्त्तयन्ति विचक्षणा: ।।
ଗତେଶୋକଂ ନ କୁର୍ବୀତ ଭବିଷ୍ୟଂ ନୈବ ଚିନ୍ତୟେତ୍ ।
ବର୍ତ୍ତମାନେଷୁ କାଳେଷୁ ବର୍ତ୍ତୟନ୍ତି ବିଚକ୍ଷଣାଃ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ, ଅନୁପାଠ, ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦେଶବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ - ଗତେ, ଶୋକମ୍, ନ, କୁର୍ବୀତ, ଭବିଷ୍ୟମ୍, ନ, ଏବ, ଚିନ୍ତୟେତ୍, ବର୍ତ୍ତମାନେଷୁ କାଳେଷୁ, ବର୍ତ୍ତୟନ୍ତି, ବିଚକ୍ଷଣାଃ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ଗତେ=ଘଟିସାରିଥିବା ଘଟଣାବିଷୟରେ, ଶୋକ=ଦୁଃଖ, ନକୁର୍ବୀତ= କରିବା ଉଚିତ୍‌ନୁହେଁ, ଭବିଷ୍ୟମ୍=ଭବିଷ୍ୟତରେ ଘଟିବାକୁ ଥିବା ଘଟଣା ବିଷୟରେ (ମଧ୍ୟ), ନୈବ ଚିନ୍ତୟେତ୍ = କଦାପି ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ବିଚକ୍ଷଣାଃ= ବିଜ୍ଞଲୋକମାନେ, ବର୍ତ୍ତମାନେଷୁ=ସାଂପ୍ରତିକ ଘଟଣା ବିଷୟରେ, ଚିନ୍ତୟନ୍ତି=ଚିନ୍ତାକରନ୍ତି ।

ତୁମପାଇଁ କାମ–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଗତ ବିଷୟ କ'ଣ ?	ଯାହା ଘଟିସାରିଛି ।
ଶୋକ କେତେବେଳେ କରନ୍ତି ?	ପ୍ରତିକୂଳ ଘଟଣା ଘଟିଲେ ।
ଗତବିଷୟରେ ଶୋକ କରିବା ଉଚିତ କି ?	ନାହିଁ
ଭବିଷ୍ୟ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?	ଯାହା ଆଗାମୀ କାଳରେ ଘଟିବାକୁ ଥାଏ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର ଅର୍ଥ ?	ସଂପ୍ରତି ଯାହା ଘଟୁଛି, ତାହା ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଗତବିଷୟରେ କାହିଁକି ଶୋକ କରିବନାହିଁ ?	ଗତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତୀତ, ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିସାରିଲାଣି, ସେଥିପାଇଁ ଶୋକ କଲେ ଲାଭ ନାହିଁ ।
ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ନ କରିବ ?	ଭବିଷ୍ୟତ ଅଦୃଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନିଶ୍ଚିତ, ତେଣୁ ସେ ସଂପର୍କରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ?
ବିଚକ୍ଷଣ କିଏ ?	ଜ୍ଞାନୀ ବା ବିଜ୍ଞଜନ ।
ସେମାନେ କେଉଁଥିରେ ରହନ୍ତି ?	ବର୍ତ୍ତମାନରେ ।
କାରଣ ?	ଏବେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଆସିଛି ତାହାକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ବା ତାହାର ପ୍ରତିକାର ହିଁ କରଣୀୟ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ମନୁଷ୍ୟ ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆନନ୍ଦିତ, ତଥା ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ଆମେ ଅତୀତର ପ୍ରତିକୂଳ ଘଟଣାକୁ ସ୍ମରଣ କରି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଉ । ସେପରି କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଅଟେ । କାରଣ କୁହାଯାଏ– 'ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା ନାସ୍ତି' । ଯାହା ଘଟିସାରିଛି, ତାହା ତ ଏବେ ଆଉ ଘଟୁନାହିଁ; ସେଥିପାଇଁ ଏବେ ଆଉ ଦୁଃଖ କରି ଲାଭ କ'ଣ ? ଏପରି ଦୁଃଖ ଅଯଥାର୍ଥ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । କାରଣ, ଭବିଷ୍ୟତକୁ କେହି ପୂର୍ବରୁ ଜାଣି ନଥାନ୍ତି । ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କିପରି ତାହା କେହି କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯାହା ଅଜ୍ଞାତ, ଅଦୃଷ୍ଟ ଏବଂ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସେ ସଂପର୍କରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଏହିସବୁ କଥାକୁ ବିଚାର କରି ବିଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ (ଉପସ୍ଥିତସମୟ) କୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ କିଛି ପ୍ରତିକାର କରିବା ହିଁ ବିଜ୍ଞତାର ପରିଚୟ । ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତୀତରେ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ବର୍ତ୍ତମାନରେ ପରିଣତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଯାହା ବିଗତ ବା ଅତୀତ ହୋଇଯାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ କିଛି ଆଉ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଯାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆସିବ ଅଥବା ଘଟିବ ତାହା ଅଜଣା ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବାରେ ଯଥାର୍ଥତା ନଥାଏ ।

ଏଣୁ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ମତରେ ବିଜ୍ଞଜନମାନେ ସର୍ବଦା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟକୁ ନେଇ ରହନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂପ୍ରତି ଯାହା, ଆଗରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇଛି, ତାହାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । "ଆଗତଂ ତୁ ଭୟଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତିକୁର୍ଯ୍ୟାତ୍ ଯଥୋଚିତମ୍ ।" ଏଣୁ ତିନିକାଳ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଇଂରାଜୀରେ କହନ୍ତି– Don't qurrel over the split milk ଏବଂ A bird in hand is better than two in the bush.

ପରିଭାଷା– ଗତ, ଶୋକ, ଭବିଷ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ, କାଳ, ବିଚକ୍ଷଣ ।

ପଞ୍ଚମଶ୍ଳୋକ–

अल्पानामपि वस्तूनां संहति: कार्यसाधिका ।
तृणैरारभ्यते रज्जु: तया नागोऽपि बध्यते ।।
ଅଳ୍ପନାମପି ବସ୍ତୂନାଂ ସଂହତିଃ କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା ।
ତୃଣୈରାରଭ୍ୟତେ ରଜ୍ଜୁଃ ତୟା ନାଗୋଽପି ବଧ୍ୟତେ ।।

ଆଦର୍ଶପାଠ, ଅନୁପାଠ, ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦେଶବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ - ଅଙ୍ଗାନାମ, ଅପି, ବସ୍ତୁନାମ, ସଂହତିଃ, କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା, ତୃଣୈଃ, ଆରଭ୍ୟନ୍ତେ ରଜ୍ଜୁଃ, ତଥା, ନାଗଃ, ଅପି, ବଧ୍ୟନ୍ତେ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ଅଙ୍ଗ = ସଂଖ୍ୟାନ୍ୟୂନ, ବସ୍ତୁ=ପଦାର୍ଥ, ସଂହତି=ଏକତା, କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା=କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନକାରୀ, ତୃଣ=ଘାସ, ଆରଭ୍ୟନ୍ତେ=ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ, ରଜ୍ଜୁଃ=ଦଉଡ଼ି, ନାଗ=ହସ୍ତୀ, ବଧ୍ୟନ୍ତେ=ବନ୍ଧାଯାଏ ।

ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ – ଅଙ୍ଗାନାମ୍ +ଅପି, ତୃଣୈଃ+ଆରଭ୍ୟନ୍ତେ, ନାଗଃ+ଅପି ।

ତୁମପାଇଁ କାମ–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଅଙ୍ଗବସ୍ତୁ କ'ଣ ?	କ୍ଷୁଦ୍ରବସ୍ତୁ ଅଥବା କମ୍‌ସଂଖ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ।
ସଂହତିର ଅର୍ଥ ?	ଏକାଠିହେବା, ଏକତା, ମିଳିତ ହେବା,
କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା କାହାକୁ କହିବା ?	ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ।
ଗଡ଼ ଜାହାଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୁଏ ?	ତୃଣଦ୍ୱାରା ।
ରଜ୍ଜୁରେ କ'ଣ ବାନ୍ଧିହୁଏ ?	ହସ୍ତୀକୁ ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଧିହୁଏ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଅଙ୍ଗ ବସ୍ତୁ କିପରି ଥାଏ ?	କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଥବା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଥବା ଅସଂହତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ ।
ଅଙ୍ଗ ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକେ କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ?	ହେୟ ବା ତୁଚ୍ଛ ଦୃଷ୍ଟିରେ ।
ଅଙ୍ଗ ବସ୍ତୁ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ କ'ଣ କରିପାରେ ?	କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ।
ତୃଣଟିଏ ଏକାକୀ କ'ଣ କରିପାରିବ ?	କିଛି କରିପାରିବ ନାହିଁ ।
ତୃଣଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ମିଳିତ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ?	ରଜ୍ଜୁଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବ ।
ସେହି ଦଉଡ଼ିରେ କାହାକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧାଯାଇପାରେ ?	ହାତୀକୁ ମଧ୍ୟ ।
ତୃଣଦ୍ୱାରା ହାତୀକୁ ବାନ୍ଧିବା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଉଛି ?	ତୃଣମାନଙ୍କର ସଂହତି ହେତୁ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ସଂସାରରେ ଅଙ୍ଗ ବା କ୍ଷୁଦ୍ରବସ୍ତୁକୁ ହେୟ ବା ତୁଚ୍ଛ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିବା ଅନୁଚିତ । କାରଣ ସେହି ଅଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣରେ ହିଁ ବୃହତ୍‌ର ସୃଷ୍ଟି । ବିନ୍ଦୁବିନ୍ଦୁ ଜଳମିଶି ସିନ୍ଧୁ ତଥା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ମିଶି ହାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ କୁହାଯାଇଛି–ସଂହତିଃ କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା, ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାଠିକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ସହଜ; ମାତ୍ର ସେହି କାଠି ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ରି କରି ବିଡ଼ାଟିଏ ତିଆରି ହେଲେ, ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଯାଏ । ଇଂରାଜୀରେ କହନ୍ତି– United we stand, divided we fall, ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ଦେବାକୁ ଯାଇ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍‌ମାନେ କହନ୍ତି ଯେ– ତୃଣ ବା ଘାସ ଏକ ତୁଚ୍ଛ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଘାସକୁ ଯେ କେହି ଅତିସହଜରେ ଛିଡ଼ାଇ ଦେଇପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର, ସେହି ତୃଣଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରି ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ରଜ୍ଜୁ ବା ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଦଉଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇପାରେ । ସେହି ଦଉଡ଼ି ଏତେ ଶକ୍ତି ସଂପନ୍ନ ହୋଇଯାଏ ଯେ ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀପରି ମହାବଳଶାଳୀ ଜନ୍ତୁକୁ ବାନ୍ଧି ଅଟକାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ମହାବଳୀ ଗଜ ମଧ୍ୟ ସେହି ସୁସଂହତ ରଜ୍ଜୁକୁ ଛିନ୍ନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେହି ତୁଚ୍ଛ ବସ୍ତୁ ତୃଣ ଏକତ୍ର ହେବା ଫଳରେ କଳ୍ପନାତୀତ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରୁଛି ।

ପରିଭାଷା– ଅଙ୍ଗ, ବସ୍ତୁ, ସଂହତି, କାର୍ଯ୍ୟସାଧିକା, ତୃଣ, ରଜ୍ଜୁ, ନାଗ ।

❊ ❊ ❊

ପଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ - ୩

GROUP - A

ଗେୟଂଗୀତମ୍, ଶୀର୍ଷକ : ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ କାନନମ୍

ଉପକ୍ରମ – ଗେୟମ୍– ଏହାର ଅର୍ଥ 'ଗାତବ୍ୟମ୍' ଅର୍ଥାତ୍ 'ଗାୟନମ୍' ବା ଗାନଯୋଗ୍ୟ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତେ ବିନୀତ ହୁଅନ୍ତି (ଗେୟେ କଃ ନ ବିନୀତୋ ବା) ? ଏହାକୁ Art of singing କୁହାଯାଏ । ଗାନକାରୀକୁ 'ଗେୟଃ କହନ୍ତି (ଗେୟଃ ମାଣବକଃ ସାମ୍ନାମ୍) । 'ଗେୟ'ର ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଥାଏ । (ଅନନ୍ତା ବାଙ୍ମୟସ୍ୟାହୋ ଗେୟସ୍ୟେବା ବିଚିତ୍ରତା) । ସେହିପରି 'ଗୀତ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗାନ ଅଟେ । ଗାୟତେ ଇତି ଗୀତମ୍ 'ଗୀତଂ ଗାନମ୍ ଇମେ ସମେ'- (ଅମରକୋଷ) । ଗୀତ ପ୍ରାୟଶଃ ତାଳ-ବାଦ୍ୟାନୁଗାମୀ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ନଟ-ନଟୀପ୍ରଭୃତି ଗାନ କରିଥାନ୍ତି ।

ସାମାନ୍ୟ – ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକଥନ– ସଂସାରରେ 'ଗୀତ' ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ । ଅନନ୍ତ କାଳରୁ ନିର୍ଝରିଣୀର କୁଳୁକୁଳୁ ତାନ, କୋକିଳର କୁହୁକୁହୁଗାନ, ଭ୍ରମରର ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଗୁଞ୍ଜନ ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରବଣ କରି ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିଠାରୁ ଗୀତ ଗାଇବା ଶିକ୍ଷାକରିଛି । ମୃଗ-ସର୍ପ ପ୍ରଭୃତି ଜୀବ-ଜନ୍ତୁ ଗୀତଶ୍ରବଣରେ ବଶୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି । ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାମାନେ ଗୀତମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଛନ୍ଦ-ସ୍ୱର-ତାଳ-ଯତି ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ଗୀତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜକ ହୁଏ । ଶିକ୍ଷକମାନେ କୋମଳମତି ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗୀତଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଷୟଟି ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼େ । ସୁସ୍ୱରରେ ଗାଇବାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସହଜରେ ବିଷୟଟିକୁ ମନେରଖନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମପଦ୍ୟ–

रक्ष रक्ष काननं वृक्षराशि-शोभनम् ।
काले वृष्टिकारकं शुद्धवायुदायकम् ।।
ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ କାନନଂ ବୃକ୍ଷରାଶି-ଶୋଭନମ୍
କାଳେ ବୃଷ୍ଟିକାରକଂ ଶୁଦ୍ଧବାୟୁଦାୟକମ୍ ।।୧

ଆଦର୍ଶପାଠ, ଅନୁପାଠ, ଅଶୁଦ୍ଧି ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦେଶବତ୍ ।

ପଦଚ୍ଛେଦ - ରକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, କାନନମ୍, ବୃକ୍ଷରାଶିଶୋଭନମ୍, କାଳେ ବୃଷ୍ଟିକାରକମ୍, ଶୁଦ୍ଧବାୟୁଦାୟକମ୍ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ–

ଅର୍ଥ - ରକ୍ଷ=ରକ୍ଷାଂକୁରୁ, ରକ୍ଷାକର, ଗୁରୁତ୍ୱଆରୋପ- ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁଇଥର 'ରକ୍ଷ' ପଦର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । କାନନମ୍=ବନକୁ । କାନନ କିପରି ? ଏହା - ବୃକ୍ଷ=ଗଛ, ରାଶି = ସମୂହ, ଦ୍ୱାରା, ଶୋଭନମ୍=ଶୋଭିତ ଅଟେ । କାଳେ=ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ, ବୃଷ୍ଟି= ବର୍ଷା, କାରକମ୍=କରାଇଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ=ପରିଷ୍କୃତ, ବାୟୁ=ପବନ, ଦାୟକମ୍=ପ୍ରଦାନକାରୀ ଅଟେ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ– ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନପଚାରି ଉତ୍ତର ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
'କାନନ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ?	ବନକୁ
ରକ୍ଷା କରିବ କାହାକୁ ?	କାନନକୁ ।
କାନନ କିପରି ?	ବୃକ୍ଷସମୂହଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ ।
ଏହା କ'ଣ କରେ ?	ଯଥୋଚିତ ସମୟରେ ବୃଷ୍ଟି କରାଏ ।
ଏହା କ'ଣ ଦିଏ ?	କାନନ ବିଶୁଦ୍ଧବାୟୁ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
କାନନକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କାହାକୁ କୁହାଯାଇଛି ?	ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ତଥା ଏହି ପଦ୍ୟର ଗାନ / ପାଠକାରୀଙ୍କୁ
ଉଚ୍ଚ-ଉଚ୍ଚ ଦୋଳି ଦୁଇଥର କାହିଁକି ଅଛି ?	ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ପାଇଁ ।
କାନନ କାହିଁକି ସୁନ୍ଦର ?	ଏହା ନାନାଦି ବୃକ୍ଷ ସମୂହ ଦ୍ୱାରା ନୟନ ରଞ୍ଜକ ।
ବନ କ'ଣ କରିପାରେ ?	ଉପଯୁକ୍ତ ଋତୁରେ ବର୍ଷା କରାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।
ଏହା ଆଉ କ'ଣ ଦେଇଥାଏ ?	ପ୍ରାଣୀମାନେ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ପ୍ରଦାନ କରେ ।
ଏହାକୁ କିଏ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ?	ମନୁଷ୍ୟାଦି ପ୍ରାଣୀମାନେ ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ଭୂମି-ଆକାଶ-ସାଗର-ପର୍ବତ-ନିର୍ଝର-ବୃକ୍ଷଲତାର ମିଶ୍ରିତରୂପ ହିଁ ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଘେରି ରହିଥିବା ପ୍ରକୃତି । ବୃକ୍ଷଲତାଦିର ସମଷ୍ଟିକୁ କାନନ କୁହାଯାଏ । ଏହି କାନନର ଶୋଭା ଅତୁଳନୀୟ । କାନନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଏବଂ ପଖର ତାପକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ଶୀତଳତା ପ୍ରଦାନ କରେ । ବନର ହରିତବର୍ଣ୍ଣ ମନୋହାରୀ । ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ ତରୁମାନଙ୍କର ଶାଖାପ୍ରଶାଖା-ପତ୍ର ଫାଙ୍କରେ କାନନ ଭୂମିରେ ଛାଇ-ଆଲୁଅର ଖେଳ ଅତି ଚମତ୍କାର । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଅଥବା ସାଧକ-ତପସ୍ୱୀ ପରି ବୃକ୍ଷମାନେ ମସ୍ତକରେ ତୀବ୍ର ସୌରତାପ ସହି ନିମ୍ନଭାଗରେ ଆଶ୍ରିତମାନଙ୍କୁ ଶୀତଳଛାୟା, ପୁଷ୍ପ, ପତ୍ର, ଫଳ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟାଦିପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଗୃହୋପକରଣ ବସ୍ତୁ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ, ଔଷଧାଦି ଯୋଗାଇଦେବା ସହ ଜୀବନ୍ତ ଅଥବା ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କର ଇନ୍ଧନ (ଜାଳେଣୀ)ର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ବନକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଉଚିତ ।

ବୃଷ୍ଟି ସହିତ ବନର ସମ୍ପର୍କ ନିବିଡ଼ । ଅନ୍ୟତ୍ର କୁହାଯାଇଛି–ଗହନ କାନନ ବନରେ ଘୋର ବରଷାକାଳ । ପର୍ବତ ଯେପରି ମେଘର ବନ୍ଧୁ, କାନନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । କାନନ ଦ୍ୱାରା ବୃଷ୍ଟି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ । ଯଥା ସମୟରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ଏହା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣସାଧନ କରେ । କାନନ ବର୍ଷାଋତୁରେ ଆବଶ୍ୟକ ବର୍ଷା କରାଇବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏଣୁ କାନନର ସୁରକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ ।

କାନନ ପାଖରେ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଆଉ ଏକ କାରଣରୁ ଋଣୀ । କାନନ ହିଁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରିଛି । କାରଣ ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ଶୁଦ୍ଧବାୟୁ ଏବଂ ଅମ୍ଳଜାନାଦିର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଦୂଷିତ ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳାଦି ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ବୃକ୍ଷ-ଲତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବିଶୁଦ୍ଧପବନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ବୃକ୍ଷ-ଲତାର ସାମଗ୍ରିକ ରୂପ କାନନ ଆମର ଜୀବନ ପ୍ରଦାୟକ ।

ଏହାକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଦୁଇଥର କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ? (ରକ୍ଷ-ରକ୍ଷ) । ଏହା ଏକ ଆକୁଳ ନିବେଦନ । ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିବାପାଇଁ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ହେ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀ ବୃନ୍ଦ, ହେ ପାଠକମଣ୍ଡଳୀ, ହେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ – ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅରଣ୍ୟକୁ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ରକ୍ଷାକରିବା ଉଚିତ । କାନନକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ମନୁଷ୍ୟହିଁ ଅଧିକ ବିନଷ୍ଟ କରୁଅଛି । ବୃକ୍ଷରୋପଣ ନକରି ଅବାରିତ ଭାବରେ ସେ ବୃକ୍ଷଛେଦନ କରିଚାଲିଛି । ବୃକ୍ଷଠାରୁ ବହୁ ଉପକାର ମିଳୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ-ଏହା ଜୀବନପ୍ରଦାୟକ ହୋଇଥିଲେ ବି ଅଜ୍ଞମାନେ ଏହାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରୁଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ବିଜ୍ଞମାନେ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଦେବତାରୂପେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ବୃକ୍ଷାମାନଙ୍କର ମହିମାଗାନରେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣାଦି ଶତମୁଖ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏଣୁ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କରିବା, ସେଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୁକ୍ତ ଯତ୍ନନେବାଦ୍ୱାରା ଅରଣ୍ୟର ନିଜର କିଛି ଲାଭ ହୁଏନି; ଲାଭ ମନୁଷ୍ୟାଦି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ହିଁ ହୋଇଥାଏ । କୁହାଯାଇଛି- ପିବନ୍ତି ନଦ୍ୟଃ ସ୍ୱୟମେବ ନାମ୍ଭଃ, ନ ଭକ୍ଷୟନ୍ତି ଫଳାନି ବୃକ୍ଷାଃ ।" ତେଣୁ ବନସଂପତ୍ତି ଅମୂଲ୍ୟ, ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ପରମ ଆବଶ୍ୟକ ।

ପରିଭାଷା=

ଜୀବନ, ବୃକ୍ଷ, ଡାଳି, ଶୋଭାକର, ଜୀବଜନ୍ତୁ, ବୃଷ୍ଟି, ଶୁଷ୍କ, କାଷ୍ଠ ।

ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ପରସ୍ପର ମିଳିମିଶି ବୁଝିବେ କି ନାହିଁ - ମାତ୍ର କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ଶିକ୍ଷାଦେବା=

ଶୈଳାବାସୀମାନେ ସୁଖିଲେ ନାହିଁ ।
ସମସ୍ତେ ତ ସମାନ ଜୀବନ ମିଳିଲା ।
ଗୋଲକଗୋଲେଖିଲେ ଚୁଲିରେ ଜଳେନାହିଁ ।
ଭାଗିଲା କି ଭାଗିଲା ଜୀବନ ନିରିଖିଲେ ।।

ପାଠଟିକ - ଗୋଲ, କାଗଜଖଣ୍ଡିକା, ଚୁଲିରେ, ଜଳେ, ଖିଲା, ଶଂଖାଳୁ, କି, ଶଂଖାଳୁ, ଜୀବନରେ, ନିରିଖିଲେ ।

ଜଟିଳତା ଦୂରୀକରଣ=

ଗୋଲ-ଗୋଲା, କାଗଜ=ନିଦେଖ ଜଳିବା-ଜଳିଲା, ଚୁଲିରେ-ଚୁଲ, ଚୁଲି, ଖିଲା=ଖାଏ । ଭାଗିଲା-ଭାଗିଯିବାକୁ ଚାହିଁଲି, ଭାଗ-ଦେଖି ଭାଗି, ନିରିଖିଲେ=ଜଳ ଶଂଖାଳୁରେ ନିଦେଖି ଖାଇବାକୁ ଶିଖିଥିଲେ ।

ଦୁଇଘୋଡ଼ି କାମ=

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଗୋଲ କ'ଣ ?	ଗୁଣ୍ଡ ଜାତୀୟର ଜୀବଜନ୍ତୁ, କୀଟ ।
ଗୋଲକଗୋଲେ-ଜୀବନ କିଏ ?	ବୃଷ୍ଟି ଜଳରେ ଜନ୍ମ ନିଏ ।
ଚୁଲିରେ ଜଳେଇଁ ଖାଏ ?	ଜୀବଜନ୍ତୁରେ ।
ଶଂଖାଳୁ କ'ଣ ?	ମାଛ ।
ଜୀବନ କିପରି ଶଂଖାଳୁ ?	ଶୈଳ ଭାଗି ଥରେ ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ପରୀକ୍ଷା=

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଗୋଲ କ'ଣ କରେ ?	ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ଭଳି ମୁହାଁମାନଙ୍କୁ ଘାଣିଲି ।।
ଗୋଲ କାଗଜଖଣ୍ଡିକା କିପରି ହୁଏ ?	ଗିଳିଲା ଦ୍ୱାରା ।
ଗିଳିଲା କ'ଣ ମଣିଷମାନେ ଖାଏ ?	ହଁ, ବୃଷ୍ଟି ଜଳରେ ଗୋଲ-ଚୁଲି, ମାତ୍ର ପୁଷ୍ଟିକରି ଗିଳିଲା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହୁଏ ।
ଶଂଖାଳୁ କ'ଣ କରେ ?	ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଖାଇଲା କରେ ।
ମଣିଷମାନେ କ'ଣ ଖାଇଥାନ୍ତି ?	ଜଳ ଶଂଖାଳୁ ମାଛରେ ଶୈଳ ଭାଗି ।

ସାରାଂଶ (Summary)

ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ନିଜମଧ୍ୟରେ ଜୀବନଟି ଖୁବ୍ଭଲ ଜୀବନ । ଗୋଲଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଜୀବନରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କରନ୍ତି । ଗୋଲଗୁଡ଼ିକ ମଣିଷଙ୍କରେ ପ୍ରାଣଜନ୍ତୁ କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହି ଗିଳିଲାରେ ଗୋଲର ନିଜାଜରେ ନିଦେଖ ଜାତିକି ଗିଳିଲା କଳକାରଖାନା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟେଲେ ପ୍ରକାର କରିଛନ୍ତି । ଗିଳିଲାଗୁଡ଼ିକ ନିଜିର ବସ୍ତୁକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମେଳାଥାଏ । ଏହିପରି ମଣିଷମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖ ପ୍ରକାର ଲାଭ ମଧ୍ୟରେ । ଏଣୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭଲରେ ଖାଇ ହୁଏଁ, ଏବଂ ଏହି ଶୈଳ ଖାଇ ଗୋଲି ନିଜଜୀବନ ଜୀବାଇଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଜୀବନର ଖୁବ୍ଭଲ ଶଂଖାଳୁରେ ନିଦେଖ ନିଜ ମାଳକରେ ।

ପରିଭାଷା- ଗୋଲ, ଜୀବନ, ଜଳିବ, ଚୁଲିରେ, ଶଂଖାଳୁ ।

–ତୃତୀୟପଦ୍ୟ–

कानन हि जीवनं रक्ष रक्ष तद् धनम्
काननस्य नाशनं स्वस्य बिद्धि नाशनम् ।।
କାନନଂ ହି ଜୀବନଂ ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ ତଦ୍ ଧନମ୍ ।
କାନନସ୍ୟ ନାଶନଂ ସ୍ୱସ୍ୟ ବିଦ୍ଧି ନାଶନମ୍ ।।

ପଦଚ୍ଛେଦ - କାନନମ୍, ହି, ଜୀବନମ୍, ରକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, ହି, ଧନମ୍, କାନନସ୍ୟ, ନାଶନମ୍, ସ୍ୱସ୍ୟ, ବିଦ୍ଧି, ନାଶନମ୍ ।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ଜୀବନ=ପ୍ରାଣ, ଧନ=ସମ୍ପତ୍ତି, ନାଶନ=ବିନାଶ, ବିଦ୍ଧି=ଜାଣ, ସ୍ୱସ୍ୟ=ନିଜର ।

ତୁମପାଇଁ କାମ–

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ବନକୁ କ'ଣ କହନ୍ତି ?	ଜୀବନ
କାନନ କିପରି ?	ଏହା ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ।
ଏହାକୁ ନଷ୍ଟକରିବାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?	ନିଜକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ।

–ସାରାଂଶ–

ଅରଣ୍ୟହିଁ ଜୀବନ ଧାରକ । ଏହା ପ୍ରାଣପ୍ରଦାୟକ ଏବଂ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି । ଏହାକୁ ନଷ୍ଟକରିବାର ଅର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ନଷ୍ଟକରିବା ସହ ସମାନ ।

–ଚତୁର୍ଥପଦ୍ୟ–

काननस्य वर्द्धने निरत: सत्यरक्षणे ।
त्वं भविष्य चिन्तने युक्तमानसो भव ।।
କାନନସ୍ୟବର୍ଦ୍ଧନେ ନିରତଃ ସତ୍ୟରକ୍ଷଣେ ।
ତ୍ୱଂ ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତନେ ଯୁକ୍ତମାନସୋ ଭବ ।।

ପରିଚ୍ଛେଦ–କାନନସ୍ୟ, ବର୍ଦ୍ଧନେ, ନିରତଃ, ସତ୍ୟରକ୍ଷଣେ, ତ୍ୱମ୍ ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତନେ, ଯୁକ୍ତମାନସୋ ଭବ ।।

କଠିନତା ଦୂରୀକରଣ– ବର୍ଦ୍ଧନେ= ବୃଦ୍ଧିକରିବାରେ, ନିରତଃ=ଲାଗିରୁହ, ସତ୍ୟରକ୍ଷଣେ=ବନକୁ ରକ୍ଷାକରିବି ଏହି ସତ୍ୟ ରକ୍ଷାକରିବାରେ, ଭବିଷ୍ୟ=ଆଗାମୀଦିନ ଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ, ଚିନ୍ତନେ=ଚିନ୍ତା କରିବାରେ, ଯୁକ୍ତମାନସଃ=ମନଯୋଗକର ।

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
କାନନପାଇଁ ତୁମେ କ'ଣ କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ ?	ଜଙ୍ଗଲ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ସତ୍ୟ ରକ୍ଷାକରିବା ଉଚିତ୍ । ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ।

–ସାରାଂଶ–

ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନେ ଏହି ପଦ୍ୟକୁ ସୁସ୍ୱର ସହିତ ଗାନ କରିବା ସହ କାନନ ପାଇଁ କିଛିକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେପରି କାନନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ ସେଦିଗରେ ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବେ। ଯେଣୁ କାନନର ବିନାଶରେ ନିଜର ବିନାଶ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ଏଣୁ ବନର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ଉକ୍ତ ସତ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହେବା ଉଚିତ୍ କେବଳ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲକୁ ବିନଷ୍ଟ କରିଦେବାର ଅର୍ଥ ନିଜର ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ନିଜ ବଂଶଧରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇବା । ଏଣୁ ସଂଯତ ହୋଇ ମନଯୋଗ ସହକାରେ କାନନରକ୍ଷା ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ ।

ପରିଭାଷା– ବର୍ଦ୍ଧନ, ନିରତ, ସତ୍ୟରକ୍ଷଣ, ଭବିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତନ, ଯୁକ୍ତମାନସ ।

❊ ❊ ❊

ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ

GROUP - A ବିଭାଗ- 'କ'

ଏକକ-୨-ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷଣ / ଶିକ୍ଷାଦାନ

ଶବ୍ଦରୂପ

ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ

ବିଶ୍ୱର ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତିରେ ଭାରତବର୍ଷର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଯେପରି ପ୍ରାଚୀନ, ମନୁଷ୍ୟ 'ବାକ୍'ର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ପରିପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ ସେପରି ପ୍ରାଚୀନ ଅଟେ । ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ଭବ । ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରସେତେ ପରିମାଣରେ ସମୃଦ୍ଧ ଯାହାର ଭାଷା ଯେତେ ଉନ୍ନତ ବା ସମୃଦ୍ଧ ଅଟେ । କାରଣ ଭାଷାହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଚୟକୁ ବହନ କରେ ।

ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ଭେଦରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଦ୍ୱିବିଧ ଅଟେ । ବେଦରେ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ ନିତ୍ୟ ଓ ଅପୌରୁଷେୟ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରାଶି ବୈଦିକ ଅଟେ ଏବଂ ଲୋକପ୍ରଚଳିତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ ଅନିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରାଶି ଲୌକିକ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ଅତୀତରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଆଜିକାଲିପରି କେବଳ ବିଦ୍ୱତ୍‌ସମାଜର ଆଳଂକାରିକ ଦିବ୍ୟଭାଷା ନଥିଲା ବରଂ ଆଞ୍ଚଳିକଭାଷାର ଉଦ୍ଭବପୂର୍ବରୁ ଏହା ଆମ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନଜାତିର କଥିତ ଭାଷା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଲୋକଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ଲୋକ ପ୍ରଚଳିତ ସଂସ୍କୃତକୁ ପାଣିନି ଭାଷା ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ମୌଖିକୀ ପରମ୍ପରାରେ ଜୀବିତ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତ ବ୍ରାହ୍ମୀ, ଶାରଦା, ଗ୍ରନ୍ଥନାଗରୀ ତଥା ବହୁ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଲିପିରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖାଗଲା । ଭାଷା ଓ ବାଙ୍ମୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂସ୍କୃତର ଶବ୍ଦ ଭଣ୍ଡାର ଆଜି ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ତଥା ବିଶ୍ୱଭାଷାର ଏକ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଂଯୋଗ ସୂତ୍ର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଆସୁଛି ।

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷଣର ଗୁରୁତ୍ୱ :-

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବହୁଭାଷାର ଉପାଦାନ ବା ଆଧାର ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ, ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ତତ୍ସମ ଓ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦାବଳୀ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତି ଅଧମର୍ଣ୍ଣ (ଧାରକ/ Borrower) ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଭାଷା ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରରୂପରେ ଯେପରି ପ୍ରାଚୀନତାକୁ ବହନକରେ ସେପରି ସଂଗଣକଯନ୍ତ୍ର (କମ୍ପ୍ୟୁଟର)ରେ ଏହି ଭାଷାର ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ବୈଜ୍ଞାନିକତାକୁ ସୂଚାଉଥିବା କାରଣରୁ ଏହାର ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷଣର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଅଛି ।

୨. (ii) ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆଧାରଭିତ୍ତିରେ ଶିକ୍ଷଣର ଲକ୍ଷ୍ୟ :-

୧୦+୨+୩ ଶିକ୍ଷାନୀତିରେ ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷର ବିଦ୍ୟାଳୟସ୍ତରୀୟ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ଅତିଶୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଜାତୀୟଶିକ୍ଷାନୀତିରେ ଅଷ୍ଟମଶ୍ରେଣୀପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତିର ପରିସମାପ୍ତିକୁ ପ୍ରାଥମିକଶିକ୍ଷା କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଟି ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଶେଷରେ ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀରୁ ହିଁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାଶିକ୍ଷଣ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀରୁ ଅଷ୍ଟମଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ତିନୋଟି ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଭିତ୍ତି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ମାନସ ଓ ହୃଦୟପଟଳରେ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥାଏ । ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଯେପରି ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଅଟ୍ଟାଳିକା ସ୍ଥିର ରହି ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କରେ ସେପରି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବିବିଧ ଭାଷା ଓ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟହିଁ ଆଧାର ଅଟେ ।

୨. (iii) ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପ୍ରମୁଖ କୌଶଳ ହିଁ ତୁମ ପାଇଁ କାମ ଅଟେ :-

ସେଥିପାଇଁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ମନକୁ ଛୁଇଁଲାପରି କଥା କହି, ବିବିଧ ଚିତ୍ରଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ବିଧେୟ ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧନ ହୁଅନ୍ତେ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା ପୂର୍ବକ ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ କେତେଦୂର ସାର୍ଥକ ହେଲା ସେଥିପାଇଁ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷଣ) ପାଇଁ ଜିଜ୍ଞାସାମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା କିମ୍ବା ସନ୍ଦେହ ନିରାକରଣ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପଚାରିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା ଉଚିତ୍ ।

ଏଥିପାଇଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ ନିରୂପଣ ସହିତ ଏହି ଶିକ୍ଷଣର ଆଲୋଚନା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପାଇଁ କେତୋଟି ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ନିମ୍ନରେ ଦଉହେଲା । ଯଥ :– ୧. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା କାହିଁକି ଜାଣିବା ? (୨) ବ୍ୟାକରଣ କହିଲେ କ'ଣ ଜାଣୁଛେ, ବୁଝୁଛେ । (୩) ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ? ଇତ୍ୟାଦି

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାବ୍ୟାକରଣ ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ :–

ବ୍ୟାକରଣ (ବି+ଆଙ୍+କୃ+ଲ୍ୟୁଟ୍(ଅଣ) କରଣେ) ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଭାଗ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟାକରଣ ଶବ୍ଦଟିର ସୃଷ୍ଟି । ପୁନଶ୍ଚ "ଶବ୍ଦଃ ବ୍ୟାକ୍ରିୟତେ ଅନେନ ଇତି" ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାକରଣ ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପିତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମତଃ ସକଳଶବ୍ଦର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଦର୍ଶାଯାଇ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବ୍ୟାକରଣର ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ପରେ ସୂତ୍ରମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟାକରଣ ସ୍ୱରୂପର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ମନୀଷୀ ପାଣିନି ସିନ୍ଧୁସଦୃଶ ସଂସ୍କୃତବ୍ୟାକରଣ ସ୍ୱରୂପକୁ ସୂତ୍ରାତ୍ମକ ବିନ୍ଦୁରେ ପରିଣତକରି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଛନ୍ତି । କଥିତ ଅଛି –

ସମୁଦ୍ରବତ୍ ବ୍ୟାକରଣଂ ମହେଶ୍ୱରେ ତଦର୍ଦ୍ଧକୁମ୍ଭୋଦ୍ଭରଣଂ ବୃହସ୍ପତୌ ।

ତଦ୍‌ଭାଗାଚ୍ଚ ଶତଂ ପୁରନ୍ଦରେ କୁଶାଗ୍ର ବିନ୍ଦୁତ୍‌ପତିତଂ ହି ପାଣିନୌ ।।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷଣର ଆବଶ୍ୟକତା :–

ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସଂସ୍କୃତ ବୁଝିବାପାଇଁ ଓ ପରେ କହିବା ଲେଖିବା ପାଇଁ ଯଦିଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାକରଣ ଗତ ନିୟମ ରହିଛି ତଥାପି କୋମଳମତି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟାପନ କାଳରେ ଭାଷାଭିମୁଖୀ କରାଇବା ପାଇଁ ସହସା ବ୍ୟାକରଣ ଗତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିୟମ ଶିକ୍ଷା କରାଯିବା ବିଧେୟ ନୁହେଁ । ବରଂ ସରଳ ତତ୍‌ସମ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାରରେ, ଚିତ୍ର ଓ ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ଯେପରି ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ "ଭାଷାକଳିକା" ।ସଂସ୍କୃତ ବହିରେ ଦିଆଯାଇଛି ତାହାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ହସଖୁସିରେ ମଜେଇ ମଜେଇ ଅଭ୍ୟାସ କରାଇବା ଉଚିତ୍ । ଅଭ୍ୟାସ ଏବଂ ଅର୍ଥବୋଧର ପରିପନ୍ଥୀ ହିଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷଣର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ବହନକରେ ।

ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରବଣ, ଭାଷଣ, ପଠନ ଓ ଲେଖନ ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ କୌଶଳ ପରକ ଯୋଗ୍ୟତା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ ।

୨.୧. ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପ

୨.୧.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ଭାଷାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିରେ ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱର ଓ ଲେଖନରେ ବର୍ଣ୍ଣଲିପିତତ୍ତ୍ୱର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଅଦ୍ୟାବଧି କୋମଳମତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମାତୃଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଏହାର ସାମାନ୍ୟଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିଥା'ନ୍ତି । ହଠାତ୍ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦରୂପକୁ ବୁଝାଇବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ଛାତ୍ରର ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧନ ସହଜରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଏହି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପ ଗୁଡ଼ିକର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ, ସ୍ୱରୂପଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥବୋଧନ, କଥନ, ଲେଖନ ଏବଂ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନଶୈଳୀକୁ ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧକ (ଚିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ / ଜିଜ୍ଞାସାମୂଳକ ସରଳପ୍ରଶ୍ନ) ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅବଲମ୍ବନରେ ମାତୃଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଅଧ୍ୟାପନ କରାଯିବା ଉଚିତ ।

୨.୧.୨ : ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

୨.୧.୧ : ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ : (i) ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପରେ ପ୍ରାଥମିକ ଜ୍ଞାନ ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ :– ଭାଷାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ ଅଥବା ବର୍ଣ୍ଣଲିପି ତତ୍ତ୍ୱ ହିଁ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପରେ ପରିଚିତ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଶେଷ (ଅନ୍ତ)ରେ 'ଅଚ୍' ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର ଥାଏ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱର+ଅନ୍ତ=ସ୍ୱରାନ୍ତ ଅଥବା ଅଚ୍+ଅନ୍ତ=ଅଜନ୍ତ ଶବ୍ଦ କୁହାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ "ଅ ଠାରୁ ଔ" ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ସ୍ୱରାନ୍ତ / ଅଜନ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣରେ କୁହାଯାଇଛି ।

(ii) ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପର ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ :– ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱକୀୟ ଭାବପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଅନନ୍ତଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ରୂପ ଏକପ୍ରକାର ହୋଇ ନଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ବଚନ (ସଂଖ୍ୟା) ଭେଦରେ ତିନିପ୍ରକାର ଯଥା– ଜଣକୁ (ଗୋଟିକୁ) ବୁଝାଇଲେ ଏକବଚନ, ଦୁଇଟିକୁ ବୁଝାଇଲେ ଦ୍ୱିବଚନ ଏବଂ ଦୁଇରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ବହୁବଚନ ହୁଏ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ମୂଳ ଶବ୍ଦରେ (ପ୍ରକୃତିରେ) "ସୁ ଠାରୁ ସୁପ୍" ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକୋଇଶିଟି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଶବ୍ଦର ପର ପ୍ରଥମ ପ୍ରତ୍ୟୟ 'ସୁ' ଓ ଶେଷ ପ୍ରତ୍ୟୟ 'ସୁପ୍'ର ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ 'ପ୍'କୁ ନେଇ 'ସୁପ୍' ସଂଜ୍ଞା କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ (ପ୍ରକୃତି) ପର 'ସୁପ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପଦଲାଗେ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁପ୍+ଅନ୍ତ=ସୁବନ୍ତ (ପଦ) ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ପଦର ନିଷ୍ପତ୍ତି (ସୃଷ୍ଟି) ପାଇଁ ଶବ୍ଦ (ପ୍ରକୃତି)ରୁ ସୁପ୍ (ସୁ,ଔ,ଜସ୍ ପ୍ରଭୃତି) ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ବିଭକ୍ତି କୁହାଯାଏ । (ବିଭକ୍ତି ଶ୍ଚ ପା. ୧. ୪. ୧୦୪) ଏପରି ସଂସ୍କୃତ ମୂଳଶବ୍ଦ (ପ୍ରକୃତି)ରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗହୋଇ ସାତଗୋଟି ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭକ୍ତିରେ ତିନୋଟି ବଚନ ଥାଏ । ଏ ରୂପେ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ରୂପରେ ୭ x ୩ =୨୧ଟି ରୂପଥାଏ । ଏହାସହିତ ସାମାନ୍ୟ ପୃଥକ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ସମ୍ବୋଧନ ରୂପ ମଧ୍ୟ ଦିଏ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଥାଏ ।

ଏହି ଶବ୍ଦରୂପ ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଓ କ୍ଲୀବ (ନପୁଂସକ) ଏପରି ଲିଙ୍ଗ ଭେଦରେ ତ୍ରିବିଧ ଅଟେ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷକୁ ଯେଉଁ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ (ଅ ଠାରୁ ଔ ମଧ୍ୟରେ) ଥାଏ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ସେହି ସ୍ୱରାନ୍ତ ଶବ୍ଦ କୁହାଯାଏ । ଯଥା :– ବାଳକ (ଅ), ବାଳିକା (ଆ), ଫଳ (ଅ), ରବି (ଇ) ନଦୀ (ଈ) ଶିଶୁ (ଉ) ଧେନୁ (ଊ), ବଧୂ (ଊ), ଦାତୃ, ପିତୃ, ମାତୃ (ଋ), ଗୋ (ଓ) ନୌ (ଔ) ଇତ୍ୟାଦି ।

୨.୧.୩ : ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ : (i) ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ରୂପର ଅର୍ଥବୋଧନ ଓ ପ୍ରୟୋଗ କୌଶଳ :

ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବୋଧ ହିଁ ଭାଷା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥ ପରିପ୍ରକାଶ ଅଟେ । ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବୋଧ ବିନା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବିଫଳ ହୋଇଥାଏ । ଶବ୍ଦାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଅଧୀତି ଅର୍ଥାତ୍ ପଠନ, ଶ୍ରବଣ, ଦର୍ଶନ ମାଧ୍ୟମରେ ଓ ବୋଧ (ବୁଝିବା) ଯୋଗୁ ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରୋତା ଓ ଦ୍ରଷ୍ଟା (ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ)ର ତତ୍‌କାଳୀନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଅଭିମୁଖୀକରଣ କରାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାପରେ ସରଳ ମଧୁରବାଣୀରେ ଶବ୍ଦାର୍ଥବୋଧନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବା ଉଚିତ୍ 'ଏଥିପାଇଁ' ଦତ୍ତ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ରକୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ ଯଥା :– ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉକ୍ତି :– ସାଧୁ ! ଛାତ୍ରଗଣ ! କହିଲ ଦେଖି ତୁମମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା ହାତରେ କେତୋଟି ଲେଖାଏ ଆଙ୍ଗୁଳି ଅଛି ? ଛାତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତର= ଦୁଇ ହାତରେ ଦଶଟି ଆଙ୍ଗୁଳି ଅଛି । ତାପରେ ଦୁଇହାତ ପାପୁଲିରେ ଥିବା ଦଶଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଙ୍କା ଯାଉ । ସେହି ଚିତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଙ୍ଗୁଳିର ମଧ୍ୟରୁ ସାତଟି ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଦେଖାଯାଉ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବିଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଙ୍ଗୁଠିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ବ ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ଅଟେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ସାତଗୋଟି ବିଭକ୍ତିର ଅର୍ଥବୋଧ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଟିଏ, କୁ, ଦ୍ୱାରା, ପାଇଁ, ରୁ (ଠାରୁ), ର, ରେ (ଠାରେ) ବୋଲି ଅଭ୍ୟାସ କରାଇଲେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥବୋଧ ସହଜରେ ହୋଇଥାଏ ।

୨.୧.୪ : ତୁମପାଇଁ କାମ : ଶବ୍ଦରୂପ ଦ୍ୱାରା କଥନ ଓ ଲେଖନରେ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ।

ଯଥା ପ୍ରଶ୍ନ (i) ବାଳକଟିଠାରୁ = ଏହା କେଉଁ ଆଙ୍ଗୁଳିର କେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଜଣାଯିବ ?

(ii) ଛାତ୍ରେଷୁ = ଏହାର ମାତୃଭାଷାରେ ଅର୍ଥ କ'ଣ ?

(iii) ବାଳକ ଦୁଇଟିର = 'ବାଳକୟୋଃ' କାହିଁକି ହେଲା ?

ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହିକି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବୋଧ ପରେ ତାହାକୁ କଥନ ଓ ଲେଖନ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥା'ନ୍ତି । କୋମଳମତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ କ୍ରମରେ "ଅ କାରାନ୍ତ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଔକାରାନ୍ତ" ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଓ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରି ତଥା ଷଷ୍ଠଶ୍ରେଣୀ ସଂସ୍କୃତ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ଥିବା ଚିତ୍ରମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଚନକୁ ଆଧାର କରି କଥନ ଓ ଲେଖନରେ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ ଆବଶ୍ୟକ । ବିଶେଷକରି ସ୍ଥାନ ପ୍ରଯତ୍ନ ଅନୁସାରେ ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍ ।

୨.୧.୪ : ସାରାଂଶ :– ଶବ୍ଦରୂପ

ବିଭକ୍ତି	ଏକବଚନ	ଦ୍ୱିବଚନ	ବହୁବଚନ
ପ୍ରଥମା–	ଟିଏ	ଦୁଇଟି	ମାନେ / ଗୁଡ଼ିଏ / ଗୁଡ଼ିକ
ଦ୍ୱିତୀୟା	କୁ	ଦୁଇଟିକୁ	ମାନଙ୍କୁ / ଗୁଡ଼ିକୁ
ତୃତୀୟା	ଦ୍ୱାରା	ଦୁଇଟିଦ୍ୱାରା	ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା / ଗୁଡ଼ିକଦ୍ୱାରା
ଚତୁର୍ଥୀ	କୁ (ଦାନାର୍ଥେ) ପାଇଁ	ଦୁଇଟିକୁ / ପାଇଁ	ମାନଙ୍କୁ / ମାନଙ୍କ ପାଇଁ / ନିମନ୍ତେ/ ସକାଶେ
ପଞ୍ଚମୀ	ରୁ, ଠାରୁ	ଦୁଇଟିରୁ	ମାନଙ୍କଠାରୁ / ଗୁଡ଼ିକରୁ
ଷଷ୍ଠୀ	ର	ଦୁଇଟିର	ମାନଙ୍କର / ଗୁଡ଼ିକର
ସପ୍ତମୀ	ରେ (ଠାରେ)	ଦୁଇଟିଠାରେ	ମାନଙ୍କଠାରେ / ଗୁଡ଼ିକରେ

୨.୧.୬ : ସ୍ୱରାନ୍ତ ଶବ୍ଦ

କାରାନ୍ତ	ପୁଂଲିଙ୍ଗ	ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ	କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ
ଅ	ବାଳକ	–	ଫଳ
ଆ (।)	ସୋମପା	ଲତା	–
ଇ(ି)	ମୁନି	ମତି	ବାରି
ଈ(ୀ)	ସୁଧୀ	ନଦୀ	–
ଉ(ୁ)	ସାଧୁ	ଧେନୁ	ମଧୁ
ଊ(ୂ)	ସ୍ୱୟମ୍ଭୂ	ବଧୂ	–
ଋ (ୃ)	ଦାତୃ / ପିତୃ	ମାତୃ	–
ଓ (ୋ)	ଗୋ		
ଔ (ୌ)	ନୌ	–	–

୨.୧.୭ : ନିଜକୁ ନିଜେ ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :– (କ) ରାମଃ ଦଶରଥସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ (ଖ) ଜୀବସ୍ୟ ପ୍ରାଣାଃ ଅସ୍ଥିରାଃ । (ଗ) ଆଶ୍ରମେ ମୁନୟଃ ସନ୍ତି । (ଘ) ସାଧବଃ ଦୟାଳବଃ ଭବନ୍ତି (ଙ) ପୁତ୍ରଃ ପିତରଂ ନମତି (ଚ) କୃଷକାଃ ପଚାରି ପଚନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ (i) ଦତ୍ତ ଛଅଗୋଟି ବାକ୍ୟରେ କେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ 'ଅ' କାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅଟେ ?

ଉତ୍ତର (i) ରାମ, ଦଶରଥ, ପୁତ୍ର, ଜୀବ, ପ୍ରାଣ, ଅସ୍ଥିର, ଆଶ୍ରମ, କୃଷ୍ଣ, ଏବଂ ଫଳ ।

(ii) 'ଅ'କାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ କେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଅଟେ ?

ଉତ୍ତର (ii) 'ଅ' କାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ – ରାମ, ଦଶରଥ, ପୁତ୍ର, ଜୀବ, ପ୍ରାଣ, ଆଶ୍ରମ, କୃଷ୍ଣ, 'ଅ' କାରାନ୍ତ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ = ଫଳ

(iii) ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟରେ ରାମଃ, ଦଶରଥସ୍ୟ ଏହି ଦୁଇଟିପଦ କେଉଁ ବିଭକ୍ତି କେଉଁ ବଚନ ?

ଉତ୍ତର (iii) ରାମଃ = ପ୍ରଥମା ଏକବଚନ ଦଶରଥସ୍ୟ=ଷଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ.

(iv) 'ଆଶ୍ରମ' ଶବ୍ଦର ସପ୍ତମୀ ଏକବଚନ ଯେପରି ଆଶ୍ରମେ ହୁଏ ସେପରି ଜୀବ, କୃଷ୍ଣ, ଦଶରଥ ଶବ୍ଦର ସପ୍ତମୀ ଏକବଚନ ରୂପେ କ'ଣ ହେବ ?

ଉତ୍ତର (iv) ଜୀବେ, କୃଷ୍ଣେ, ଦଶରଥେ ଇତ୍ୟାଦି ।

(v) 'ପ୍ରାଣ' ଶବ୍ଦଟି 'ଅ' କାରାନ୍ତ ନିତ୍ୟ ବହୁବଚନ ଶବ୍ଦ ଅଟେ ସେପରି ଆଉ କେଉଁ ଶବ୍ଦ 'ପ୍ରାଣ' ଶବ୍ଦ ପରି ରୂପହୁଏ ?

ଉତ୍ତର : (v) ଦାର (ସ୍ତ୍ରୀ), ଲାଜ (ଖଇ), ଅକ୍ଷତ (ଅରୁଆଚାଉଳ)

(vi) ବର୍ଗା ଓ ଲତା ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ କ'ଣ ?

ଉତ୍ତର (vi) ଉଭୟେ 'ଆ' କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ 'ବର୍ଗା' ଶବ୍ଦ ନିତ୍ୟ ବହୁବଚନ ଅଟେ । ସିକତା, ସମା (ବର୍ଗ) ଏହି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ 'ବର୍ଗା' ଶବ୍ଦ ପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ ଓ ନିତ୍ୟବହୁବଚନ ।

୨.୧.୮ : ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ : (କ) ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାୟା ଅନୁବାଦଂ କୁରୁତ ।

(i) ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକରେ (ii) ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର (iii) ମାଧବର ମିତ୍ର ଘରେ

(iv) ପୁଷ୍କରିଣୀ ମଧ୍ୟରୁ (v) ଛାତ୍ରଟି ଭୟରେ (vi) ଲତାରେ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ

(ଖ) ମାତୃଭାଷୟା ଅନୁବାଦଂ କୁରୁତ ।

(i) ଗ୍ରାମବାସିନଃ (ii) ଛାତ୍ରଃ ବିଦ୍ୟାଳୟେ (iii) ଲତାୟାଃ ପୁଷ୍ପାଣି (iv) ପୁତ୍ରଃ ପିତରଂ ମାତରଂ ଚ ପ୍ରଣମତି (v) ନଦୀତୀରେ ଶୋଭା ମନୋହରା ।

(ଗ) ଶବ୍ଦରୂପାଣି ଲିଖତ :

(i) ମୁନି – ଷଷ୍ଠୀ ବହୁବଚନେ (ii) ଲତା– ସପ୍ତମୀ ଏକବଚନ (iii) ବାଳିକା– ତୃତୀୟା ଦ୍ୱିବଚନ (iv) ନଦୀ– ଚତୁର୍ଥୀ ଏକବଚନେ (v) ଫଳ– ଦ୍ୱିତୀୟା ବହୁବଚନେ ।

ମନେରଖ :– ସ୍ୱରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ (ଅ, ଇ, ଉ, ଋ, କାରାନ୍ତ) ୨ୟା ବହୁବଚନ ଦୀର୍ଘ ପରେ 'ନ୍' ସ୍ୱରାନ୍ତ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ପୁଂଲିଙ୍ଗ । ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ (ଅ, ଇ, ଉ କାରାନ୍ତ) ୬ଷ୍ଠୀ ବହୁବଚନ ଦୀର୍ଘ ପରେ, ନାମ୍ (ଆମ୍) ସ୍ୱରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ (ଆ, ଇ, ଈ, ଉ, ଊ, ଋ) କାରାନ୍ତ ୨ୟା ବହୁବଚନ ଦୀର୍ଘ ପରେ = ଃ ସ୍ୱରାନ୍ତ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ (ଅ / ଇ /ଉ) କାରାନ୍ତ ୨ୟା ବହୁବଚନ ଦୀର୍ଘ ପରେ (ଈ) ହୁଏ ।

ଯଥା –

	ପୁଂଲିଙ୍ଗ	ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ	କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ	୨ୟାବହୁବଚନ	୬ଷ୍ଠୀବହୁବଚନ
'ଅ'କାରାନ୍ତ	ବାଳକ			ବାଳକାନ୍	ବାଳକାନାମ୍
			ଫଳ	ଫଳାନି	ଫଳାନାମ୍
'ଆ'କାରାନ୍ତ		ଲତା		ଲତାଃ	ଲତାନାମ୍
'ଇ'କାରାନ୍ତ	ମୁନି			ମୁନୀନ୍	ମୁନୀନାମ୍
		ମତି		ମତୀଃ	ମତୀନାମ୍
			ବାରି	ବାରୀଣି	ବାରୀଣାମ୍
'ଈ' କାରାନ୍ତ		ନଦୀ		ନଦୀଃ	ନଦୀନାମ୍
'ଉ' କାରାନ୍ତ	ସାଧୁ			ସାଧୂନ୍	ସାଧୂନାମ୍
			ମଧୁ	ମଧୂନି	ମଧୂନାମ୍
		ଧେନୁ		ଧେନୂଃ	ଧେନୂନାମ୍
'ଊ' କାରାନ୍ତ		ବଧୂ		ବଧୂଃ	ବଧୂନାମ୍
'ଋ'କାରାନ୍ତ	ଦାତୃ			ଦାତୄନ୍	ଦାତୄଣାମ୍
		ମାତୃ		ମାତୄଃ	ମାତୄଣାମ୍
	ପିତୃ			ପିତୄନ୍	ପିତୄଣାମ୍

ଏକକ୍ ୨.୨.

ଧାତୁରୂପ

୨.୨.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରାଶି ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରାଶିକୁ ଅପଶବ୍ଦରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଆସୁଛି । ବ୍ୟାକରଣକୁ ବେଦାଙ୍ଗର ମୁଖ ଏବଂ ଶବ୍ଦାନୁଶାସନ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଇଛି । ଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଯାହା ବାକ୍ୟରେ କଥନ ଅଥବା ଲେଖନ ହୁଏ ତହିଁରେ ଶୁଦ୍ଧ କ୍ରିୟା (ଧାତୁ) ପଦର ପ୍ରୟୋଗ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ରେ "ତିଙ୍" ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଯେଉଁ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହା 'ତିଙନ୍ତ' (ସାଧୁକ୍ରିୟାପଦ) ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ପ୍ରାକୃତ, ଅପଭ୍ରଂଶ ଓ ପ୍ରଚଳିତ ମାତୃଭାଷାରେ ଥିବା ବହୁ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ସଂସ୍କୃତରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ । ଏଣୁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁ ରୂପର ପରିଚୟପାଇ ଯୋଗ୍ୟତା ବିସ୍ତାର କରିବା ପରମ ଆବଶ୍ୟକ । ଭାଷାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସେତେବେଳେ ସାର୍ଥକ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥାଏ ।

୨.୨.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :–

କୋମଳମତି ତଥା ପ୍ରଥମକରି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ "ଧାତୁ" ବିଷୟରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ ଥାଏ । ଏଣୁ ଶିକ୍ଷକ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧନ ପାଇଁ ପ୍ରଥମତଃ ମାତୃଭାଷାରେ ପଢ଼ିବା, ଖେଳିବା, ଦେଖିବା ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ରୂପକୁ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରି କରାଇ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଉଚିତ୍ । ତା'ପରେ ମାତୃଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ଟି ସଂସ୍କୃତରେ- ପଢ଼ିବା = ପଠ୍ ଖେଳିବା= ଖେଲ୍ / କ୍ରୀଡ୍, ଦେଖିବା = ଦୃଶ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଧାରଣା ଦୃଢ଼ କରାଯିବା ବିଧେୟ ।

୨.୨.୩. ବିଷୟପ୍ରବେଶ :–

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଧାତୁଭଣ୍ଡାରରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ ୨୧୧୫ଟି ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ମଧ୍ୟରୁ ପଠ୍ = ପଢ଼ିବା, ଗମ୍ = ଯିବା, ଦୃଶ୍ = ଦେଖିବା, ନୀ = ନେବା, ସ୍ଥା = ରହିବା, ପା = ପିଇବା, କୃ = କରିବା, ଦା = ଦେବା, ସେବ୍ = ସେବା କରିବା ଅନ୍ୟତମ । ଏହି ଧାତୁ(କ୍ରିୟା) ପରସ୍ମୈପଦୀ (ଲଟ୍-ତି), ଆତ୍ମନେପଦୀ (ଲଟ୍-ତେ) ଓ ଉଭୟପଦୀ ଭେଦରେ ତ୍ରିବିଧ । ମାତୃଭାଷାରେ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଶିଶୁ କହିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାହା ଶୁଣିଶୁଣି କହିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମକରି ଷଷ୍ଠ ଓ ସପ୍ତମଶ୍ରେଣୀର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସଂସ୍କୃତଭାଷା କଥନ ଓ ଲେଖନ କାଳରେ ତ୍ରୁଟି ଭୟରେ ସଂକୋଚ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଏଣୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମନରୁ ଭୟ ଓ ସଂକୋଚ ଦୂରକରିବା ଶିକ୍ଷକର ସର୍ବପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ ।

୨.୨.୪. ତୁମପାଇଁ କାମ :–

ଶିକ୍ଷକ ଧାତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ନିକଟରେ ଉତ୍ତମ ଧାରଣା ନିମ୍ନମତେ ଦେଇ ସଂକୋଚ ଅଥବା ଭୟଦୂର କରିବା ବିଧେୟ ଯଥା- (କ) ସମସ୍ତ ଧାତୁର ଲକାର ରୂପ (ତିଙନ୍ତ) ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଅଟେ ।

(ଖ) ଧାତୁକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରସ୍ମୈପଦୀ (ଲଟ୍-ତି) ଓ ଆତ୍ମନେପଦୀ (ଲଟ୍-ତେ) ଦୁଇଭାଗରେ ବଣ୍ଟାଯାଇଛି ।

ତିପ୍ - ତସ୍ - ଝି, ସିପ୍ - ଥସ୍-ଥ, ମିପ୍ - ବସ୍-ମସ୍ = ଏହି ନଅଟି ପରସ୍ମୈପଦୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।

ତ-ଆତାମ୍-ଝ, ଥାସ୍-ଆଥାମ୍-ଧ୍ୱମ୍, ଇଟ୍-ବହି-ମହିଙ୍, ଏହି ନଅଟି ଆତ୍ମନେପଦୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।

(ଗ) (i) ଭ୍ୱାଦି (ii) ଅଦାଦି (iii) ଜୁହୋତ୍ୟାଦି (iv) ଦିବାଦି (v) ସ୍ୱାଦି (vi) ତୁଦାଦି (vii) ରୁଧାଦି (viii) ତନାଦି (xi) କ୍ର୍ୟାଦି ଏବଂ (x) ଚୁରାଦି ଏପରି ଏହି ଦଶଟି ଗଣରେ ସମସ୍ତ ଧାତୁକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

(ଘ) ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର କାଳ "ଲକାର" ନାମରେ ପରିଚିତ । ଗୋଟିଏ ଧାତୁରେ (i) ଲଟ୍ (ii) ଲିଟ୍ (iii) ଲୁଟ୍ (iv) ଲୃଟ୍ (v) ଲେଟ୍ (vi) ଲୋଟ୍ (vii) ଲଙ୍ (viii) ବିଧିଲିଙ୍ (xi) ଲୁଙ୍ (x) ଲୃଙ୍ ଏପରି ୧୦ଟି ଲକାର ଅଛି ।

କିନ୍ତୁ (i) ଲଟ୍ (ii) ଲଙ୍ (iii) ଲୃଟ୍ (iv) ବିଧିଲିଙ୍ (v) ଲୋଟ୍ ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ଲକାର ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ।

(ଙ) (i) ମୁଁ ପଢୁଛି (ii) ତୁମେ ପଢୁଛ (iii) ଛାତ୍ରଟି ପଢୁଛି ଏହି ତିନୋଟି କାବ୍ୟ ଶୁଣିବା ପରେ ମାତୃଭାଷାରେ ତଥା ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ (i) ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ (1st person) (ii) ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ (2nd person) (iii) ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ (3rd person) ବୋଲି ଯଥା କ୍ରମେ ଯେପରି କୁହାଯାଏ ସେପରି ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲକାରରେ ଯଥା- ପ୍ରଥମପୁରୁଷ, ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ଓ ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ନାମରେ ତିନୋଟି ପୁରୁଷ ଅଛି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷରେ ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଲକାରରେ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ନଅଟି ରୂପ ଅଛି ।

ଉଦାହରଣ ଯଥା :– ପଠ୍ଧାତୁ ଲଟ୍ ଲକାର

	ଏକବଚନ	ଦ୍ୱିବଚନ	ବହୁବଚନ
ପ୍ରଥମପୁରୁଷ–	ପଠତି	ପଠତଃ	ପଠନ୍ତି
ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ–	ପଠସି	ପଠଥଃ	ପଠଥ
ଉତ୍ତମପୁରୁଷ–	ପଠାମି	ପଠାବଃ	ପଠାମଃ

୨.୨.୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :

ଗୋଟିଏ ଲକାରରେ କ୍ରିୟାର ନଅଟି ରୂପ ଜାଣିବା ପରେ ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ ଓ ଲେଖନାଦିରେ ଯଥାର୍ଥବୋଧ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତନ ଓ ତର୍କଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଆବଶ୍ୟକ । ଯଥା– "ତୁମର ପଢ଼ିବା ଉଚିତ୍" ଏହି ବାକ୍ୟରେ ଥିବା କ୍ରିୟା ପଦ କେଉଁ ଲକାର, କେଉଁ ପୁରୁଷ ଓ କେଉଁ ବଚନ ହେବ ତାହା ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏଥିପାଇଁ ଲକାର ପ୍ରୟୋଗ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଅଟେ ।

୨.୨.୬. ସାରାଂଶ :– (କ) ଗୋଟିଏ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ୫ଟି ଲକାର (କାଳ ବୋଧ).

(i) ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ମାତୃଭାଷାରେ ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର ଶେଷକୁ - ଛ, ଛି, ଛୁ, ଛେ, ଛନ୍ତି, ଏ ରହେ ସେଠାରେ = ଲଟ୍‌ଲକାର

(ii) ଅତୀତ କାଳ ଏବଂ (ପଢ଼ିଛୁ) ପଢ଼ି ଥିଲି ଅର୍ଥାତ୍ ଶେଷକୁ ଲ, ଲା, ଲି, ଲୁ, ଲେ ରହିଲେ ସେଠାରେ= ଲଙ୍‌ଲକାର

(iii) ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ କ୍ରିୟାର ଶେଷକୁ ବ, ବା, ବି, ବୁ, ବେ, ରହିଲେ = ଲୃଟ୍‌ଲକାର

(iv) ବିଧି ଓ ସମ୍ଭାବନା ଅର୍ଥରେ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାର ଶେଷକୁ ଉଚିତ୍, ପାରେ, ପାରୁ, ପାରନ୍ତି ଥିଲେ = ବିଧିଲିଙ୍ ଲକାର

(v) ଆଦେଶ ଅନୁଜ୍ଞା, ଅନୁରୋଧ ଅର୍ଥରେ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାର ଶେଷକୁ ଅ, ଉ, ନ୍ତୁ, ରହିଲେ = ଲୋଟ୍ ଲକାର

ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ (ଲଟ୍ ଲକାର) କ୍ରିୟା ରୂପେ "ସ୍ମ" ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତାହା ଅତୀତକାଳକୁ ବୁଝାଏ । ଏପରି ଧାରଣା ନେଇ ଲକାର ବ୍ୟବହାର କଲେ କ୍ରିୟା (ଧାତୁ)ର ଲକାର ନିର୍ଭୁଲହୁଏ ।

(ଖ) ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ସଂବନ୍ଧରେ ଧାରଣା :– ମାତୃଭାଷା (ଓଡ଼ିଆ) ଓ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର କର୍ତ୍ତା ଯଥା–

ମୁଁ (I) – ଆମେ (We) = ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ (1st person)

ତୁମେ (you) –ତୁମ୍ଭେମାନେ (you) = ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ (2nd person)

ସେ (He/She) – ସେମାନେ (They) = ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ (3rd person) ଅଟେ ।

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଏହା ଠିକ୍ ବିପରୀତ ଅଟେ

ଯଥା ଓଡ଼ିଆ / ଇଂରାଜୀ	ସଂସ୍କୃତ
୧ମ ପୁରୁଷ	ଉତ୍ତମପୁରୁଷ
୨ୟ ପୁରୁଷ	ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ
୩ୟ ପୁରୁଷ	ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ।

ଏବଂ ସଂଖ୍ୟା ଜଣେ - ଏକବଚନ, ଦୁଇଜଣ - ଦ୍ୱିବଚନ, ଦୁଇରୁ ଅଧିକ = ବହୁବଚନ ହେବ ।

୨.୨.୭. ପରିଭାଷା :–

ବାକ୍ୟଟିଏ ଶୁଣିବା, କହିବା, ପଢ଼ିବା, ଲେଖିବା କାଳରେ କର୍ତ୍ତା କ୍ରିୟାର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କିମ୍ବା ପରୋକ୍ଷଭାବେ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ । କ୍ରିୟାର କାଳକୁ ନେଇ "ଲକାର" ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ହୁଏ । "ତୁମେମାନେ ପଢୁଛ" = ଯୂୟଂ ପଠଥ"

ନିମ୍ନମତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଉତ୍ତର ଜାଣିବା । ଉପରଲିଖିତ ବାକ୍ୟର କର୍ତ୍ତା କିଏ ?

ଉତ୍ତର- କ୍ରିୟାକୁ କିଏ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନକରିବାରୁ ଉତ୍ତର 'ତୁମ୍ଭେମାନେ' (ଯୂୟମ୍) ଆସିଲା, ଏଣୁ କ୍ରିୟାର ମୁଖ୍ୟ ହେତୁ 'ତୁମେମାନେ' (ଯୂୟମ୍) ହିଁ କର୍ତ୍ତା ।

ପ୍ରଶ୍ନ ୨. ପଢୁଛ = ଏହା କେଉଁ କାଳର କ୍ରିୟା ? କେଉଁ ଲକାର ହେବ ?

ଉତ୍ତର– ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ କ୍ରିୟା ଏଣୁ ଲଟ୍ ଲକାର ହେବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ୩. ପଠ୍ ଧାତୁ ଲକାରରେ "ପଠତି" ଠାରୁ ପଠାମଃ" ଏପରି ନଅଟି ରୂପଅଛି, ସବୁ କ୍ରିୟା ରୂପର ଅର୍ଥ ପଢୁଛି, ପଢୁଛ ଇତ୍ୟାଦି ତେବେ ଉପର ବାକ୍ୟରେ "ପଠଥ" କାହିଁକି ହେବ ?

ଉତ୍ତର :– ଧାତୁର ତିନୋଟି ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ, ଶବ୍ଦର ତିନୋଟି କର୍ତ୍ତାର ବଚନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଅର୍ଥାତ୍ 'ତିଙ୍'ର ତିନୋଟି ପୁରୁଷ ଓ ତିନୋଟି ବଚନ ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରଥମ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ଓ ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ରୂପେ ପରିଚିତ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ କର୍ତ୍ତାକୁ ଅଭିଧାନ କରନ୍ତି । ଯଥା :–

	ପ୍ରଥମପୁରୁଷର କର୍ତ୍ତା	ମଧ୍ୟମପୁରୁଷର କର୍ତ୍ତା	ଉତ୍ତମପୁରୁଷର କର୍ତ୍ତା
ଏକବଚନ–	ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଓ ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟସମସ୍ତ ଶବ୍ଦର	ତ୍ୱମ୍=ତୁମେ	ଅହମ୍ = ମୁଁ
ଦ୍ୱିବଚନ–	ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି	ଯୁବାମ୍ = ତୁମେଦୁହେଁ	ଆବାମ୍=ଆମ୍ଭେଦୁହେଁ
ବହୁବଚନ–		ଯୂୟମ୍ = ତୁମ୍ଭେମାନେ	ବୟମ୍ = ଆମ୍ଭେମାନେ

ଅତଏବ = ଯୂୟଂ ପଠଥ । ଏହିବାକ୍ୟରେ "ଯୂୟମ୍" ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ବହୁବଚନର କର୍ତ୍ତା ହେତୁ ପଠ୍ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ଲଟ୍ ଲକାର ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ବହୁବଚନ "ପଠଥ" ହିଁ ହେବ ।

ସ୍ମରଣୀୟ :– ବିଭିନ୍ନ ପୁରୁଷରେ ତିଙନ୍ତ କ୍ରିୟାପଦ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପଦକୁ ହିଁ ଅଭିଧାନ କରନ୍ତି । ଏସବୁର ସୂଚନା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ପାଠ୍ୟ ଧାତୁ- ପଠ୍, ଗମ୍, ଦୃଶ୍, ନୀ, ସ୍ଥା, ପା, ଦା, କୃ ଏବଂ ସେବ୍ ଅଟେ ।

୨.୨.୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :–

(କ) ଛାତ୍ରଃ ପଠତି	(ଖ) ତ୍ୱଂ ପଠସି	(ଗ) ଅହଂ ପଠାମି ।
(ଘ) ଛାତ୍ରୌ ପଠତଃ	(ଙ) ଯୁବାଂ ପଠଥଃ	(ଚ) ଆବାଂ ପଠାବଃ ।
(ଛ) ଛାତ୍ରାଃ ପଠନ୍ତି	(ଜ) ଯୂୟଂ ପଠଥ	(ଝ) ବୟଂ ବଠାମଃ ।

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(i) ଦତ୍ତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଧାତୁର ନାମ କ'ଣ ?	ପଠ୍
(ii) ଦତ୍ତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଥିବା କ୍ରିୟା କେଉଁ କାଳର ଅଟେ ?	ଲଟ୍ ଲକାର (ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ)
(iii) "ପଠତି ଠାରୁ ପଠାମଃ" ଏହା କେଉଁ ଲକାର (କାଳ)ର କି ପ୍ରକାର କ୍ରିୟା ?	ଲଟ୍ ଲକାରର ସମାପିକା କ୍ରିୟା
(iv) 'ଖ' ବାକ୍ୟରେ 'ପଠସି' କ୍ରିୟା ରୂପ କାହିଁକି ହୋଇଛି ?	କର୍ତ୍ତା ଯୁଷ୍ମଦ୍ ପ୍ରଥମା (ତ୍ୱମ୍) ହେତୁ ।

ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ବାକ୍ୟ ସମେତ ଅନ୍ୟ ଲକାର ଗୁଡ଼ିକର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

୨.୨.୯. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :–

(କ) କ୍ରିୟାପଦାନାମ୍ ଅଶୁଦ୍ଧିଂ ସଂଶୋଧୟତ :

(i) ଯୂୟଂ ପଠନ୍ତି (ii) ଆବାମ୍ ପଠେୟୁଃ (iii) ଛାତ୍ରାଃ ପଠିଷ୍ୟଥ (iv) ତ୍ୱଂ ପଠତାମ୍ (v) ବୟଂତିଷ୍ଠସି (vi) ଯୁବାମ୍ ଅପଶ୍ୟନ୍ (vii) ବାଳକଃ ନୟେତମ୍ ।

(ଖ) ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନଂ ପୂରୟତ ।

(i) ଅହମ୍ _____ (ଗମ୍, ଲଡ୍) ।

(ii) ଯୁବାଂ _____ (ସ୍ଥା, ଲୋଟ୍)।

(iii) ଛାତ୍ରାଃ ବିଦ୍ୟାଳୟଂ _____ (ଗମ୍, ବିଧିଲିଙ୍)।

(iv) ତ୍ୱଂ ଚିତ୍ରଂ _____ (ଦୃଶ୍, ଲୃଟ୍)।

(v) ବାଳିକାଃ ଜଳମ୍ _____ (ନୀ, ଲଡ୍)।

(vi) ଶ୍ରମିକୌ କାର୍ଯ୍ୟଂ _____ (କୃ, ଲଟ୍)।

(ଗ) ଲୃଟ୍ ଲକାରେ ଧାତୁରୂପାଣାଂ ପରିବର୍ତ୍ତନଂ କୁରୁତ ।

(i) ଆବାଂ ବିଦ୍ୟାଳୟେ ପଠାବ (ii) ତ୍ୱଂ ପୁସ୍ତକଂ ନୟସି (iii) ବାଳକାଃ ଜଳମ୍ ଅପିବନ୍ । (iv) ଯୂୟଂ ଗ୍ରାମେ ତିଷ୍ଠଥ । (v) ଅହଂ ପାଠଂ କରୋମି (vi) ତ୍ୱଂ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଂ ମା ପଶ୍ୟ ।

୨.୨.୧୦. ପୁସ୍ତକ ସୂଚୀ= ୧. ଯେ କୌଣସି ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ପୁସ୍ତକ :–

ଏହି ପାଠରୁ ଜାଣିବା :– ଧାତୁରୂପ ସଂଜ୍ଞା, ଭେଦ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଶିକ୍ଷଣ କୌଶଳ ଓ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ।

ଏକକ ୨.୩.୧

ଅବ୍ୟୟପ୍ରକରଣ

୨.୩.୧. ଆମେ ଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଯାହା କହୁ କିମ୍ବା ଲେଖୁ କିମ୍ବା ଶୁଣୁ ସେ ସବୁ ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା (୧) ସୁବନ୍ତ ପଦ (୨) ତିଦନ୍ତ ପଦ (କ୍ରିୟା) । ଏହି ସୁବନ୍ତ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ, ସର୍ବନାମ ଓ ଅବ୍ୟୟ ରୂପରେ ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅବ୍ୟୟପଦ ତାହା ଯାହା ସ୍ଥାନ କାଳ ପାତ୍ର ନିର୍ବିଶେଷରେ ତିନିଲିଙ୍ଗ, ସାତ ବିଭକ୍ତି ଏବଂ ତିନି ବଚନରେ ଏକରୂପ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା- ଦିବା, ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରାତଃ, ନକ୍ତମ୍, ଇତ୍ୟାଦି ।

୨୩.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :– (କ) ପ୍ରକରଣପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି :–

ଅବ୍ୟୟ ଏପରି ଏକ ପଦ ଯାହାର ବ୍ୟୟ ଅର୍ଥାତ୍ ରୂପରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା– 'ଦିବା' ଅବ୍ୟୟ ପଦଟିର ଅର୍ଥ ଦିବସ, ଦିବସକୁ, ଦିବସଗୁଡ଼ିକର ଇତ୍ୟାଦି ଏଣୁ "ଦିବସ" ଶବ୍ଦର ବିଭକ୍ତି ବଚନ ସ୍ମରଣ କରି କଥନ ଲେଖନରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ରୂପରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହୁଥିବା ଦିବା ଅବ୍ୟୟ ପଦଟିର ବ୍ୟବହାର ଅତି ସହଜ ଅଟେ । ସେପରି =. ପ୍ରାତଃ =ପ୍ରଭାତ, ନକ୍ତମ୍ = ରାତ୍ରି, ସାୟମ୍ = ସଂନ୍ଧ୍ୟା, ଐଷମଃ = ଏବର୍ଷ, ଅଧୁନା = ବର୍ତ୍ତମାନ / ଆଜିକାଲି । ସହଜ ବୋଧଗମ୍ୟ ଅବ୍ୟୟ ପଦର ବ୍ୟବହାର କରି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ପ୍ରକରଣ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇବା ଉଚିତ୍

୨.୩.୩. ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ : (i) ପିଲାଟି ମିଛଟାରେ କାନ୍ଦୁଛି (ii)ସେ ବୃଥାଟାରେ ଯାଉଛି ।

ଅନୁବାଦ = ବାଳକଃ ମିଥ୍ୟା କ୍ରନ୍ଦତି (iii) ସଃ ବୃଥା ଗଚ୍ଛତି ।

ଏହି ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ମିଛଟାରେ ଓ ବୃଥାଟାରେ ଏଠାରେ ମିଥ୍ୟା ଓ ବୃଥା ଅବ୍ୟୟ ପଦ ହୋଇଥିବା କାରଣ ରୁ 'ରେ' ୩ୟା /୭ମୀ ବିଭକ୍ତିର ରୂପ ମଧ "ମିଥ୍ୟା ଓ ବୃଥା" ହିଁ ହେଲା ।

ପୁନଶ୍ଚ = (i) ରାତିରେ ଦହି ଖାଆ ନାହିଁ - ରାତ୍ରୌ / ରଜନ୍ୟାଂ / ନିଶାୟାଂ / ନକ୍ତଂ ଦଧି ନ ଖାଦ ।

ଏଠାରେ (i) ରାତ୍ରି / ରଜନୀ / ନିଶା ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ସ୍ମରଣ କରି ଲେଖିବାକୁ ବାଧ, କିନ୍ତୁ 'ନକ୍ତମ୍' ଅବ୍ୟୟ ପଦହେତୁ ଏଠାରେ "ନକ୍ତମ୍" ହେବ, କାରଣ "ନକ୍ତମ୍"ର ବିଭକ୍ତି ରୂପ ହିଁ ନାହିଁ ।

୨.୩.୪. ତୁମପାଇଁ କାମ :– କେତେକ ଅବ୍ୟୟପଦ ଓ ତା'ର ଓଡ଼ିଆ ଅର୍ଥ ଲେଖି, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୟୋଗବିଧି ସଂବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ସଂମ୍ପାଦନ କରାଇ, କଥନ ଲେଖନରେ ସମର୍ଥ କରାଇବା ତୁମ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟ କାମ ଅଟେ । ଏଣୁ କତିପୟ ଅବ୍ୟୟ ପଦ ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ନିମ୍ନମତେ ଦତ୍ତ ହେଲା ।

ସ୍ୱର୍ = ସ୍ୱର୍ଗ

ଅଥ = ଏହାପରେ

ଅଦ୍ୟ = ଆଜି

ଅଧୁନା = ଆଜିକାଲି / ବର୍ତ୍ତମାନ

ହ୍ୟ = ଗତକାଲି

ଶ୍ୱଃ = ଆସନ୍ତାକାଲି

ନୂନମ୍ = ନିଶ୍ଚୟ

ସୁଷ୍ଠୁ / ସମ୍ୟକ୍ = ଭଲଭାବରେ / ଉତ୍ତମରୂପେ

ଇବ = ପରି /ଭଳି

ଏବ = ହିଁ (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ)

ପୁରା = ପୂର୍ବକାଳରେ

ଐଷମଃ = ଏବର୍ଷ

ପରୁତ୍ = ପୂର୍ବବର୍ଷ

ଇହ / ଅତ୍ର = ଏଠାରେ / ଏଠାକୁ

ଇତଃ = ଏଠାକୁ

ତତ୍ର = ସେଠାରେ

ଯତ୍ର = ଯେଉଁଠାରେ

କୁତ୍ର = କେଉଁଠାରେ / କୁଆଡ଼େ

ଅନ୍ୟତ୍ର = ଅନ୍ୟଠାରେ

ସର୍ବତ୍ର = ସବୁଠାରେ

କଥମ୍ = କାହିଁକି / କିପରି

ଅତଃ = ଏଣୁ

ତତଃ = ତେଣୁ / ତାହାପରେ

ଯତଃ = ଯେଣୁ

କ୍ୱ / କୁତଃ = କେଉଁଠୁ /କେଉଁଠାରୁ

ତର୍ହି = ତେବେ / ତେଣୁ

ମନାକ୍ = ଅଳ୍ପ

ଦିବା = ଦିନରେ / ଦିନକୁ

ନକ୍ତମ୍ = ରାତି

ସାୟମ୍ = ସନ୍ଧ୍ୟା

ପ୍ରାତଃ=ପ୍ରଭାତ / ସକାଳ

ଯଦା= ଯେତେବେଳେ

ତଦା=ସେତେବେଳେ

କଦା=କେବେ / କେତେବେଳେ

ଅନ୍ୟଦା=ଅନ୍ୟଦିନ

ସଦା / ସର୍ବଦା= ସବୁବେଳେ

ଯଥା = ଯେପରି

ତଥା = ସେପରି

ଅନ୍ୟଥା = ଅନ୍ୟପ୍ରକାରରେ

ସର୍ବଥା = ସବୁପ୍ରକାରରେ

କିମ୍=କ'ଣ / କାହିଁକି

ଉଚ୍ଚୈଃ=ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ /ଜୋରରେ

ନୀଚୈଃ=ନୀଚସ୍ୱରରେ / ଧୀରେ

ଶନୈଃ=ଧୀରେ

ଯାବତ୍=ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ତାବତ୍=ତେବେ ।

ଆମ୍ / ବାଢ଼ମ୍=ହଁ

ନ /ମା / ନହି=ନାହିଁ

ଯଦି /ଚେତ୍=ଯଦି

ସହ / ସାକମ୍ / ସମମ୍ / ସାର୍ଦ୍ଧମ୍ = ସହିତ

ଭୂୟଃ /ପୁନଃ=ପୁଣି

ଭୃଶମ୍ /ନିତରାମ୍ / ଅତୀବ=ଅତିଶୟଭାବରେ

ସପଦି=ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍

ସହସା=ହଠାତ୍

ସଦ୍ୟଃ= ସଂଗେ ସଂଗେ / ତୁରନ୍ତ

ଚ = ଏବଂ / ଓ

ଇତସ୍ତତଃ=ଏଣେତେଣେ

ତୁ / ପରମ୍ /ପରନ୍ତୁ / କିନ୍ତୁ = କିନ୍ତୁ

ତୂଷ୍ଣୀମ୍ = ନୀରବ

ସାଧୁ = ଠିକ୍

ସ୍ୱୟମ୍ = ନିଜେ

ସ୍ୱୈରମ୍ = ମନଇଚ୍ଛା

ଦ୍ୱିଧା=ଦୁଇଭାଗରେ

ତ୍ରିଧା=ତିନିପ୍ରକାରରେ

ବହୁଧା=ବହୁପ୍ରକାର / ଭାଗରେ

ଚିରାତ୍ = ବହୁଦିନରୁ

ଏବମ୍ / ଇତ୍ଥମ୍ = ଏପରି

ରହସି=ଗୋପନରେ

ମିଥ୍ୟା / ମୃଷା = ମିଛ

ବୃଥା / ଅଳମ୍ =ବୃଥା

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା=ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ

ଅନ୍ତଃ=ଭିତରେ

ବହିଃ=ବାହାରେ

ଅନ୍ତରା=ମଧ୍ୟରେ (In between)

ଅନ୍ତରେଣ / ବିନା / ନାନା / ଋତେ=ବ୍ୟତୀତ / ବିନା / ବ୍ୟତିରେକ

ଅନୁ=ପଛରେ

ଅନୁ=ନିକୃଷ୍ଟ

ସକୃତ୍=ଥରେ

ଅସକୃତ୍=ବହୁଥର

ଆରାତ୍=ଦୂର /ନିକଟ

ପରିତଃ=ଚାରିପାଖରେ

ଉଭୟତଃ=ଦୁଇପାଖରେ

ଅଭିତଃ= ଆଗରେ / ଆଗକୁ

ସର୍ବତଃ=ସବୁଆଡ଼େ

ପୁରଃ / ପୁରତଃ /ପୁରସ୍ତାତ୍=ଆଗରେ / ଆଗକୁ

ସମୟା / ନିକଷା = ନିକଟରେ / ନିକଟରୁ / ନିକଟକୁ

ଅଧଃ / ଅଧସ୍ତାତ୍=ତଳେ

ପ୍ରାକ୍ /ପୂର୍ବମ୍=ପୂର୍ବରୁ

ପରମ୍ /ଅନନ୍ତରମ୍=ପରେ

ଅନିଶମ୍=ଦିନରାତି

୨.୩.୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :– ଅବ୍ୟୟ ପଦର ଧାରଣା ନେଇ ଶ୍ରବଣ, କଥନରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ପୂର୍ବକ ଲେଖନାଦିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାକ୍ୟ ସଂରଚନାଦିରେ ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ କରାଇବା ହିଁ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ଅଟେ । ଏଣୁ ଅବ୍ୟୟ ପଦର ବ୍ୟବହାର କୌଶଳକୁ କାରକ ବିଭକ୍ତି ଏକକ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଅନୁବାଦ ଏକକ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାକରି ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ କରିବା ବିଧେୟ ।

୨.୩.୬. ସାରାଂଶ : ସମସ୍ତଲିଙ୍ଗ, ସମସ୍ତ ବଚନ ଓ ସମସ୍ତ ବିଭକ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ ତାହା ହିଁ ଅବ୍ୟୟ ଅଟେ । ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ କୁହାଯାଇଛି ।

ସଦୃଶଂ ତ୍ରିଷୁ ଲିଙ୍ଗେଷୁ ସର୍ବାସୁ ଚ ବିଭକ୍ତିଷୁ ।

ବଚନେଷୁ ଚ ସର୍ବେଷୁ ଯନ୍ନବ୍ୟେତି ତଦବ୍ୟୟମ୍ ।।

୨.୩.୭. ପରିଭାଷା :–

(i) ଅବ୍ୟୟରୁ ବିହିତ 'ଆପ୍' ଓ 'ସୁପ୍'ର ଲୋପ ହୁଏ ଯଥା :–ଅଧିହରି, ଯଥାଶକ୍ତି ଏଠାରେ ଅଧିହରି+ସୁ ହୋଇ ସୁ (ସୁପ୍)ର ଲୁକ୍ ହୋଇଛି ।

(ii) ସ୍ୱରାଦି ଗଣୀୟ ଶବ୍ଦ ଓ ନିପାତ ସଂଜ୍ଞକ ଶବ୍ଦ ଅବ୍ୟୟ ଅଟେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ୨.୩,୪ରେ "ତୁମପାଇଁ କାମ"ରେ ଦତ୍ତ ହୋଇଛି ।

(iii) ପ୍ରାଦିଗଣୀୟ (ଅଦ୍ରବ୍ୟବାଚକ) ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଅବ୍ୟୟ (ନିପାତ) ସଂଜ୍ଞକ ଅଟନ୍ତି, ଯଥା- ପ୍ର. ପରା, ଅପ, ସମ୍, ଅନୁ, ଅବ, ନିର୍, ଦୁର୍, ବି, ଆଙ୍, ନି, ଅଧି, ଅପି, ଅତି, ସୁ, ଉତ୍, ଅଭି, ପ୍ରତି, ପରି, ଉପ, ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଉପସର୍ଗ କୁହାଯାଏ । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା କୋଡ଼ିଏ, ଯଦି ଦୁସ୍, ନିସ୍‌କୁ ଯୋଗକରାଯାଏ, ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ବାଇଶି ଅଟେ । ଏହି ଉପସର୍ଗ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରିୟା ପଦର ଆରମ୍ଭରେ ହିଁ ଯୋଗ ହୁଏ ।

(iv) ଅବ୍ୟୟୀଭାବ ସମାସର ସମସ୍ତପଦଟି ମଧ୍ୟ ଅବ୍ୟୟ ଅଟେ । ଯଥା-ପ୍ରତିଦିନମ୍

(v) କ୍ତ୍ୱା, ଲ୍ୟପ୍ ଓ ତୁମୁନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ କୃଦନ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକ ଅବ୍ୟୟଅଟେ । ଯଥା–ଗତ୍ୱା, ପ୍ରଦାୟ, ବକ୍ତୁମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨.୩.୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :–

ପ୍ରଶ୍ନ-୧- ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଅଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଜ୍ଞକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ କ'ଣ ?

ଉତ୍ତର–ଯାହାର ଲିଙ୍ଗ, ସଂଖ୍ୟା ଓ କାରକ ଥାଏ ତାହାଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଜ୍ଞକ, ଯାହାର ଏ ସବୁ ନ ଥାଏ ତାହା ଅଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଜ୍ଞକ ।

ପ୍ରଶ୍ନ-୨- ଚାଦିଗଣୀୟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଅବ୍ୟୟ ଅଟେ ।

ଉତ୍ତର– ଚାଦିଗଣୀୟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଅଦ୍ରବ୍ୟବାଚକ ହେତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅବ୍ୟୟ (ନିପାତ) ସଂଜ୍ଞକ ।

ପ୍ରଶ୍ନ-୩- ଚାଦିଗଣୀୟ ଅବ୍ୟୟ ପଦର ଉଦାହରଣ ଅର୍ଥ ସହିତ ଲେଖ ।

ଉତ୍ତର–ଚ = ଏବଂ, ବା = କିମ୍ବା (ବିକଳ୍ପ), ଏବ=ହିଁ ନୂନମ୍= ନିଶ୍ଚୟ, ଶଶ୍ୱତ୍ = ସର୍ବଦା, ଯାବତ୍=ଯେବେ, ତାବତ୍ - ତେବେ / ସେତେବେଳେ, ଖଲୁ = ନିଶ୍ଚୟ, ଅଥ=ଏହାପରେ, ଇବ=ପରି, କୁତ୍ର = କେଉଁଠାରୁ / କେଉଁଠାରେ /କେଉଁଠାକୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨.୩.୯. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :–

(କ) ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଶୋଧନ କରିଲେଖ ।

(i) ସଃ <u>ଦିବାୟାଂ</u> ଖେଳତି । (ii) ରାମଃ <u>ପାତେ</u> ଭ୍ରମତି (iii) ନାସ୍ତି ପାପଂ <u>ମିଥ୍ୟାୟାଃ</u> ପରମ୍ ।

(ଖ) ଦତ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର । –ଯଥା, ଏବମ୍, ନୂନଂ, ଇଦାନୀମ୍, କୁତଃ

(ଗ) ଅବ୍ୟୟ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝିଲ ଲେଖ ।

ଏହି ପାଠରୁ ଜାଣିବା -

ଅବ୍ୟୟର ସଂଜ୍ଞା, ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଅବ୍ୟୟ ଅର୍ଥବୋଧନ ଓ ରଚନାରେ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ।

❊ ❊ ❊

ଏକକ ୨.୪.

ଉପସର୍ଗ

୨.୪.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ପଦ ଅଥବା ପଦଗୁଡ଼ିକ (ଅଦ୍ରବ୍ୟବାଚକ ନିପାତସଂଜ୍ଞକ) ଅବ୍ୟୟ ଅଟେ । ସେହି ଅବ୍ୟୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଉପସର୍ଗ କୁହନ୍ତି । ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ବ୍ୟତିରେକେ ଉପସର୍ଗ ସଂଜ୍ଞାଲାଭ କରିପାରେନାହିଁ ।

୨.୪.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :–

ଧାତୁରେ ଏହି ଉପସର୍ଗ ଯୋଗ ହେବାଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟାର ବାଚ୍ୟାର୍ଥରେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ତାହା ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ଏହି ବୋଧଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ଲେଖନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚାରୁରୂପେ ସଂପାଦିତ ହୋଇଥାଏ ।

୨.୪.୩. ବିଷୟପ୍ରବେଶ :–

ଧାତୁର ପୂର୍ବରେ ଲାଗି ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ଅର୍ଥକୁ ବିପରୀତ ମୁଖୀ କରୁଥିବା କିମ୍ବା ଭିନ୍ନାର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା କିମ୍ବା ଅଳଂକୃତ କରୁଥିବା କିମ୍ବା ଶ୍ରୁତିମଧୁର କରୁଥିବା ଏହି ଉପସର୍ଗ ସଂଖ୍ୟା କୋଡ଼ିଏ (୨୦) ଅଟେ ଯଥା :– ପ୍ର, ପରା, ଅପ, ସମ୍, ଅନୁ, ଅବ, ନିର୍, ବି, ଦୁର୍, ଆଙ୍ (ଆ), ନି, ଅଧି, ଅପି, ଅତି, ସୁ, ଉତ୍, ଅଭି, ପ୍ରତି, ପରି, ଉପ ।

୨.୪.୪. (i) ଉପସର୍ଗର କାର୍ଯ୍ୟ :–

(କ) ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ବାଧକ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାର ବାସ୍ତବ ଅର୍ଥକୁ ବିପରୀତମୁଖୀ କରାଇ ଦିଏ ଯଥା :– ଧାତୁ ଜି= ଜୟକରିବା, ପରା+ଜି=ପରାଜିତ କରିବା, ନୀ=ନେବା, ଆ+ନୀ=ଆଣିବା ଇତ୍ୟାଦି

(ଖ) କେତେ ଉପସର୍ଗ ଧାତୁର ପୂର୍ବରେ ଲାଗି ଧାତୁର ଅର୍ଥକୁ ଅଳଂକୃତ, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ସଂପୁଟ କରାଇଥାଏ । ଯଥା :– ନଶ୍ = ନଷ୍ଟହେବା, ବି+ନଶ୍=ବିଶେଷ ଭାବରେ ନଷ୍ଟହେବା, ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ କୁହାଯାଇଛି :–

ଉପସର୍ଗେଣ ଧାତ୍ୱର୍ଥୋ ବଳାଦନ୍ୟତ୍ର ନୀୟତେ ।
ପ୍ରହାରାହାରସଂହାରବିହାରପରିହାରବତ୍ ।।

(ଗ) ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ର ଅର୍ଥକୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୟ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାଦ୍ୱାରା ଭାଷା ସରଳ, ସରସ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାଏ । ଉପସର୍ଗଦ୍ୱାରା ଅକର୍ମକଧାତୁ ସକର୍ମକ ଧାତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା– "ଭୂ" ଅକର୍ମକ ଧାତୁରେ 'ଅନୁ' ଉପସର୍ଗ ଲାଗିଲେ ତାହା 'ଅନୁଭବ' ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ସକର୍ମକ ଧାତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ ।

(ଘ) କେତେକ ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ଯୋଗ ହୋଇ ମୂଳଧାତୁ ରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ କେତେକ ପରସ୍ମୈପଦୀ ଧାତୁ ଉପସର୍ଗ ଯୁକ୍ତହୋଇ ଆତ୍ମନେପଦୀରେ ଏବଂ ଆତ୍ମନେପଦୀ ଧାତୁ ପରସ୍ମୈପଦୀ ଧାତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ ଯଥା :– ରମ୍ ଧାତୁ ଆତ୍ମନେପଦୀ ଓ ଏହାର ରୂପ "ରମତେ... ଇତ୍ୟାଦି" ହୁଏ କିନ୍ତୁ ବି+ରମ୍ ="ବିରମତି" ପରସ୍ମୈପଦୀରେ ପରିଣତ ହୁଏ ପୁନଶ୍ଚ 'ଜି'ଧାତୁ ପରସ୍ମୈପଦୀ ରୂପ ଯଥା= 'ଜୟତି'..... ଇତ୍ୟାଦି ତାହା "ପରା+ଜି=ପରାଜୟତେ" ଏପରି ଆତ୍ମନେପଦୀ ହୋଇଯାଏ ।

୨.୪.୫. ତୁମପାଇଁ କାମ– ଉପସର୍ଗ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଘଟୁଥିବା ବିବିଧ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧାରଣା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ମନରେ ସଠିକ୍‌ଭାବେ ସୃଷ୍ଟିକରିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନ ଉଦାହରଣ ଅନୁଶୀଳନୀୟ ଅଟେ ଯଥା :–

'ହୃ' ଧାତୁର ଅର୍ଥ ହରଣ କରିବା କିନ୍ତୁ ପ୍ର+ହୃ=ପ୍ରହାରକରିବା, ଆ+ହୃ=ଆହରଣ କରିବା, ସମ୍+ହୃ=ସଂହାର (ହତ୍ୟା) କରିବା, ବି+ହୃ=ବିହାର (ଭ୍ରମଣ) କରିବା, ପରି+ହୃ= ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା

୨.୪.୬. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :–

ଉପସର୍ଗ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା କଥନ ଓ ଲେଖନରେ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ପାଇଁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଚିନ୍ତନ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ଧାତୁ ଓ ତା'ର ଅର୍ଥ ଏବଂ ଉପର୍ସଗଯୁକ୍ତ ସେହି ଧାତୁ ଓ ତା'ର ଅର୍ଥ ଯାହା ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖି (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା) କରିନିଅ ।

ଧାତୁ–ଅର୍ଥ	ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତଧାତୁ–ଅର୍ଥ
ଚର=ଚରିବା	ପ୍ର+ଚର୍=ପ୍ରଚାରିତ ହେବା
ଭୂ=ହେବା	ଅନୁ+ଭୂ = ଅନୁଭବ କରିବା
ନୀ=ନେବା	ପରି+ନୀ=ବିବାହ କରିବା
	ଆ+ନୀ=ଆଣିବା
	ପ୍ର+ନୀ=ରଚନା କରିବା
ତ୍ୟଜ୍=ଛାଡ଼ିବା	ପରି+ତ୍ୟଜ୍=ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରିବା
ଲଂଘ୍=ଲଘିବା	ଦୁର୍+ଲଂଘ୍=ଲଘନ କଷ୍ଟକର ହେବା
କୃ=କରିବା	ପ୍ରତି+କୃ= ପ୍ରତିକାର କରିବା
	ଅନୁ+କୃ=ଅନୁକରଣ କରିବା
ଗମ୍=ଯିବା	ଅନୁ+ଗମ୍=ପଛେ ପଛେ ଯିବା
	ପ୍ରତି+ଗମ୍=ଫେରିବା
	ଆ+ଗମ୍=ଆସିବା
	ଅବ+ଗମ୍= ବୁଝିବା / ଜାଣିବା

୨.୪.୭. ସାରାଂଶ

ଉପସର୍ଗ ଏକପ୍ରକାର ଅବ୍ୟୟ (ନିପାତ ସଂଜ୍ଞକ)ଅଟେ ଯାହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଏହି ଉପସର୍ଗ ସଂଖ୍ୟା କୋଡ଼ିଏ (ଦୁସ୍ ଓ ନିସ୍ ବ୍ୟତୀତ) ଅଟେ । ଉପସର୍ଗର କାର୍ଯ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ତ୍ରିବିଧ ଯାହା :– ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ଅର୍ଥର ବାଧକ, ଉପସର୍ଗ ଏକାଧାରରେ ଧାତୁଯୁକ୍ତ ପଦର ଅଳଂକାରକ, ପରିବର୍ତ୍ତକ ଓ ସଂପୁଟକ । ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତ ଧାତୁ ପଦଟି ଅର୍ଥର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୟ କାରକ । ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ କୁହାଯାଇଛି :–

ଧାତ୍ୱର୍ଥଂ ବାଧତେ କଶ୍ଚିତ୍କଶ୍ଚିତ୍ତମନୁବର୍ତ୍ତତେ ।
ବିଶିନଷ୍ଟି ତମେବାର୍ଥମୁପସର୍ଗଗତିସ୍ତ୍ରିଧା ।।

୨.୪.୮. ଉପ+ବସ୍=ବାସକରିବା ଏବଂ ଉପବାସ କରିବା

ବି+ବଦ୍=ବିବଦତେ (ଆତ୍ମନେପଦୀ) କଳହ କରିବା ।

ଅବ+ଇ=ଅବୈତି=ଜାଣେ / ବୁଝେ ।

ଅବ+ଗମ୍=ଅବଗଚ୍ଛତି = ଜାଣେ / ବୁଝେ ।

ସମ୍+ଉପ+ଆ+ଗମ୍=ସମୁପାଗଚ୍ଛତି = ନିକଟକୁ ଆସୁଛି ।

୨.୪.୯. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର)

ମାତୃଭାଷାରେ ଥିବା କାବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ଅନୁବାଦ ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା)ରେ କରି ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା କରାଯାଉ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର

୧. ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ସବୁଠାରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଛି= ଶିକ୍ଷକସ୍ୟ ଖ୍ୟାତିଃ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚରତି । (ପ୍ର+ଚର୍)

୨. ଛାତ୍ରଟି ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପଛରେ ଯାଉଛି= ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକମ୍ ଅନୁଗଚ୍ଛତି (ଅନୁ+ଗମ୍)

୩. ସେ କଟକରୁ ଗାଁକୁ ଫେରୁଛି = ସଃ କଟକାତ୍ ଗ୍ରାମଂ ପ୍ରତ୍ୟାଗଚ୍ଛତି (ପ୍ରତି+ଆ+ଗମ୍)

୪. ରାଜା ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ମାରୁଛନ୍ତି= ନୃପଃ ଶତ୍ରୂନ୍ ସଂହରତି (ସମ୍+ହୃ)

୫. ରାମସୀତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ= ରାମଃ ସୀତାଂ ପରିଣୟତିସ୍ମ (ପରି+ନୀ)

୬. ଗୋପାଳ ବହିଟି ଆଣୁଛି= ଗୋପାଳଃ ପୁସ୍ତକମ୍ ଆନୟତି (ଆ+ନୀ)

୭. କବି କାବ୍ୟ ରଚନା କରେ= କବିଃ କାବ୍ୟଂ ପ୍ରଣୟତି (ପ୍ର+ନୀ)

୮. ସେହି ପର୍ବତକୁ ଲଙ୍ଘିବା କଷ୍ଟକର = ସଃ ପର୍ବତଃ ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟତେ (ଦୁର୍+ଲଙ୍ଘ୍)

୨.୪.୧୦. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :–

(କ) ନିମ୍ନରେ ଦତ୍ତ ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତ ଧାତୁ ଗୁଡ଼ିକର ଲଟ୍ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ଏକବଚନ ରୂପ ସହିତ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଏହାର ଅର୍ଥକୁ ଲେଖ ।

୧. ପ୍ର+ଭୂ=	୪. ଉପ+କୃ	୭. ସମ୍+ଗମ୍
୨. ପରା+ଭୂ=	୫. ସମ୍+ଭୂ	୮. ନିର୍+ଅସ୍
୩. ଅପ+କୃ =	୬. ଆ+ଗମ୍	୯. ଆ+ଦା

ଖ. ନିମ୍ନ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର (ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ)

୧. ଅଭ୍ୟସ୍ୟତି–	୪. ବିହରତି	୭. ଅଭିନିବିଶତେ
୨. ଅତିଚରତି	୫. ବିସ୍ମରତି	୮. ବ୍ୟବହରତି
୩. ପରାଜୟତେ	୬. ପ୍ରବିଶତି	୯. ପରିତ୍ୟଜତି

ଏକକ-୨ କ : 'ଣ'ତ୍ୱ ବିଧି

୨.୫.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ଭାଷାର କଥନ ଓ ଲେଖନରେ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ନ୍' ବର୍ଣ୍ଣଟିର ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଣ୍'ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଧାନ (ନିୟମ)କୁ "ଣତ୍ୱ" ବିଧାନ ଅଥବା "ଣତ୍ୱ" ବିଧି କୁହାଯାଏ ।

୨.୫.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :–

'ନ୍' ବର୍ଣ୍ଣ 'ଣ୍'ରେ କେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କେଉଁ ବିଧାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ତାହାକୁ ଜାଣିବା ।

୨.୫.୩. ବିଷୟ :–

ଶ୍ରବଣ, ଭାଷଣ, ପଠନ, ମନନ, ସ୍ମରଣ, ଲିଖନ, ଈକ୍ଷଣ, ଗ୍ରହଣ, ବିଧାନ, ଏହି ଉପରଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଧାତୁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକୁ ପରିଶୀଳନ କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ଏହି ପଦଗୁଡ଼ିକର ଧାତୁରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତଥା ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ପତ୍ୟୟ "ଅନ (ଲ୍ୟୁଟ)" ହୋଇଛି । ସେହି ଧାତୁ ଗୁଡ଼ିକ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ତାହାର "ଅନ" ହୋଇଛି ତ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ତାହା "ଅଣ" ହୋଇଛି ଅର୍ଥାତ୍ "ନ"ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ 'ଣ' ହୋଇଛି ଏହାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଦେଖାଇବା –

୨.୫.୪ ତୁମପାଇଁ କଳାପଟାର କାମ 'ଯଥା :–

ଶ୍ରୁ+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ଶ୍ରବଣ, ପଠ୍+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ପଠନ

ଭାଷ୍+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ଭାଷଣ ମନ୍ +ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ମନନ

ସ୍ମୃ+ଲ୍ୟୁଟ (ଅନ) =ସ୍ମରଣ ଲିଖ୍+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ଲିଖନ

ଈକ୍ଷ୍+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ଈକ୍ଷଣ ବି+ଧା+ଲ୍ୟୁଟ୍ (ଅନ)=ବିଧାନ

ଗ୍ରହ+ଲ୍ୟୁଟ (ଅନ)=ଗ୍ରହଣ

୨.୫.କ.୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷଣ)

ଉପର ଲିଖିତ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ (ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି)କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ର, ର,(ୃ) କାର , ର, 'ର' ଫଳା (্র), ରେଫ୍ (র্), ଷ୍, କ୍ଷ, ପରବର୍ତ୍ତୀ 'ନ୍' ବର୍ଣ୍ଣଟି 'ଣ୍'ରେ ପରିଣତ ହେଉଛି । ଯଥା :–ର+ନ=ରଣମ୍, ତୃ+ନମ୍=ତୃଣମ୍, ପୂର୍+ନମ୍=ପୂର୍ଣ୍ଣମ୍, କୃଷ୍+ନଃ=କୃଷ୍ଣଃ ।

ପୁନଶ୍ଚ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣପରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ 'କ', ବର୍ଗ, 'ପ' ବର୍ଗ, ଯ୍, ବ୍, ର୍, ହ୍ ଓ ଅନୁସ୍ୱାର (ଂ) ବ୍ୟବଧାନରେ ମଧ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ନ୍' 'ଣ' ହୁଏ ଯଥା :– ମୂର୍+ଖ+ଏନ=ମୂର୍ଖେଣ, ପ୍ର+ଅୟ୍+ଏନ=ପ୍ରାୟେଣ ବୃ+ଂ+ହ୍+ଅ+ନମ୍=ବୃଂହଣମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

(i) କିନ୍ତୁ ପଦାନ୍ତ 'ନ୍' କଦାପି 'ଣ୍' ହୁଏ ନାହିଁ ଯଥା :–ନରାନ୍, ପିତୃନ୍, କୃଷକାନ୍, ବୃକ୍ଷାନ୍, ସମୁଦ୍ରାନ୍, ସର୍ପାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

(ii) ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣପରେ ତ, ଥ, ଦ, ଧ, ଚ ବର୍ଗ, ଟ ବର୍ଗ, ବ୍ୟବଧାନରେ ପରବର୍ତ୍ତି 'ନ୍' 'ଣ' ହୁଏ ନାହିଁ ଯଥା :– ଗ୍ରନ୍ଥାନାମ୍, କୃନ୍ତନମ୍, କ୍ରନ୍ଦନମ୍, ରନ୍ଧନମ୍, ମରୀଚେନ, ମର୍କଟେନ, ଅର୍ଜନମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

(iii) ଉପସର୍ଗ ଭିନ୍ନ ଗୋଟିଏ ପଦରେ 'ର୍, ର, ର, ଷ ଥାଇ ଅନ୍ୟ ପଦରେ 'ନ୍' ଥିଲେ 'ଣ' ହୁଏ ନାହିଁ ଯଥା- ତ୍ରିନୟନଃ, ସର୍ବନାମ, ଚିତ୍ରାଙ୍କନମ୍, ପିତୃନାଥଃ, ନରନାଥଃ, ବୃଷନାଥଃ, ଚାରୁନେତ୍ରା, ବୃଷନାଦଃ ଇତ୍ୟାଦି ।

(iv) ଅଗ୍ରେ, ଶର, ଈକ୍ଷୁ, ପ୍ଲକ୍ଷ, ଆମ୍ର ଏବଂ ଖଦିର ଶବ୍ଦ ପରେ ଥିବା 'ବନ'ର ନିତ୍ୟ 'ଣତ୍ୱବିଧି' ହୋଇ ତାହା 'ବଣ' ହୁଏ ଯଥା=ଅଗ୍ରେବଣମ୍, ଶରବଣମ୍, ଈକ୍ଷୁବଣମ୍, ପ୍ଲକ୍ଷବଣମ୍, ଆମ୍ରବଣମ୍, ଖଦିରବଣମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

(v) ପ୍ରଥମ ପଦର ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ 'ର, ଷ' ପରେ 'ପାନ' ପଦ ଆସିଲେ ତାହା ବିକଳ୍ପରେ 'ଣ' ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ "ପାନ ଏବଂ ପାଣ" ହୁଏ ଯଥା= କ୍ଷୀରପାନମ୍ / କ୍ଷୀରପାଣମ୍, ବିଷପାନମ୍ / ବିଷପାଣମ୍ ।

୨.୫.କ.୬. ସାରାଂଶ :– ଯେଉଁ ପ୍ରକିୟା (ବିଧି / ନିୟମ)ରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ନ୍'ଟି ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଣ୍'ରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ତାହାହିଁ "ଣତ୍ୱବିଧି" ଅଟେ । ଏଥିପାଇଁ ଏକକ ୨.୫. କ, ୫. ଟି ଅନୁଶୀଳନୀୟ ଅଟେ ।

୨.୫.କ.୭. ପରିଭାଷା : ସ୍ୱଭାବତଃ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ସ୍ୱତଃ 'ଣ୍' ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ଯଥା.

କଙ୍କଣଂ କିଙ୍କିଣୀ କୋଣଃ କଣିକା କାକିଣୀ କଣଃ । କଲ୍ୟାଣଂ କୁଣପଃ କାଣଃ କଫୋଣିଶ୍ଚ ଚିକ୍କଣଃ କିଣଃ ।।୧।।

ନିକ୍ୱାଣୋନିକ୍ୱଣଃ କ୍ୱାଣୋ ଲାବଣ୍ୟଂ ଗଣିକାଗଣଃ । ମତ୍କୁଣଃ ଶୋଣିତଂ ଶୋଣଃ ପଣ୍ୟଂ ପୁଣ୍ୟଂ ପଣୋମଣିଃ ।।୨।।

ବାଣିଜ୍ୟଂ ବିପଣିଃ ଶାଣୋ ବଣିଗାପଣ ଭଲ୍ୱଣଃ । ବାଣୋ ବୀଣା ଘୁଣୋ ବେଣୁସ୍ଥୂଣଃ ସ୍ଥାଣୁଃ ଫଣା ଫଣୀ ।।୩।।

ପଣବୋ ଲବଣଂ ଗୋଣୀ ଚଣକୋଽଣୁର୍ଣଃ କୁଣିଃ । ମାଣିକ୍ୟଂ ପକ୍ୱଣୋ ବେଣୀ ପାଣିରେଣ ସ୍ତଥୈବଚ ।

ଭାଣା ବାଣୀ ସ୍ୱତୋ ହ୍ୟେତେ ଶବ୍ଦା ଣତ୍ୱଂ ପ୍ରପେଦିରେ ।।

୨.୫.କ.୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :

ଯେପରି ପ୍ରଣାମଃ = ପ୍ର+ନାମଃ ସେପରି ନିମ୍ନପଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖ ।

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଶୂର୍ପଣଖା=	ଶୂର୍ପ+ନଖା
ରାମାୟଣମ୍=	ରାମ+ଅୟନମ୍

ପୁନଶ୍ଚ= 'ଦୃଢ଼ାନି' ଏହି ପଦରେ 'ଣତ୍ୱ'ର ବାଧକ ଯେପରି 'ଢ' ବର୍ଣ୍ଣ ସେପରି ନିମ୍ନ ବାଧକ ବର୍ଣ୍ଣଟିକୁ ପୃଥକ୍ କର ।

ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ବାଧକବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

ମାର୍ଦ୍ଦନମ୍= (ଦ) ବର୍ଦ୍ଧନେନ=(ଧ) ଅର୍ଚ୍ଚନେନ= (ଚ)

୨.୫.କ.୯. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରୟୋଗ ଯୋଗୁଁ 'ନ' 'ଣ' ହୋଇଛି ନିମ୍ନ ପଦରୁ ତାହାକୁ ଅଲଗା କରି କୋଠରୀରେ ଲେଖ । ଯଥା- ପିତୃଣାମ୍= (ର /ଃ)

ତଥା= କର୍ଣ୍ଣଃ= ( ), ଶିକ୍ଷକାଣାମ୍= ( ), ବୃକ୍ଷେଣ= ( ),

ଅର୍ଣ୍ଣବଃ = ( ), ବର୍ଣ୍ଣନାମ୍= ( ), ବିଷ୍ଣୁଃ= ( )

୨. ସଂଶୋଧନଂ କୁରୁତ । (i) ମିତ୍ରାନାଂ ବିବାଦଃ ନ ସୁଖାବହଃ (ii) ହେଳାୟାଃ ପରିନାମଃ ଭୟଙ୍କରଃ (iii) ଶୃଗାଳଃ ମୃଗେନ ସହ ଭ୍ରମତି (iv) କୃଷକାନାମ୍ ଅଭାବଃ ପୂରନୀୟଃ । (v) ମର୍କଟେଣ ଫଳାନି ଖାଦିତାନି ।

୩. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନଂ "ନ=ଣ" ମଧ୍ୟୟୋଃ ସମୀଚୀନବର୍ଣ୍ଣୈଃ ପୂରୟତ ।

(i) ଭାଷ _____ ମ୍ (ii) ସନ୍ତୋଷେ _____ (iii) ଭ୍ରମେ _____ (iv) ପ୍ର _____ ଧାନମ୍
(v) ମହାରାଜେ _____ (vi) ଗୃହା _____ (vii) ପ୍ରଧା _____ମ୍ ।।

ଏହି ପାଠରୁ ଜାଣିବା

୧. 'ଣ' ତ୍ୱ ବିଧି ସଂଜ୍ଞା, ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କୌଶଳ ଓ ରଚନାରେ ନିର୍ଭୁଲ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ବିସ୍ତାର ।

ଏକକ ୨.୫. ଖ. : 'ଷ'ତ୍ୱ ବିଧି

୨.୫.କ.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ଲିଖନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାଷାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ଅଥବା ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ସଂକେତକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣ କୁହାଯାଏ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ୱର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଭେଦରେ ଦ୍ୱିବିଧ । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ସହାୟତା ବିନା ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ୩୩ ଅଟେ, ପୁନଶ୍ଚ ବର୍ଗୀୟବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ଅବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଭେଦରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ିକ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ୨୫, ଅବର୍ଗୀୟ (ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ଓ ଉଷ୍ମ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ୮ । ଏହି ଅବର୍ଗୀୟ ବଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣ 'ଶ୍ ଷ୍ ସ୍ ହ୍" ସଂଖ୍ୟା ୪ । ପ୍ରାୟଶଃ ଲିଖନ କାଳରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ନିକଟରେ "ସ୍" / ଷ୍" ଲେଖିବାରେ ସନ୍ଦେହାତ୍ମକ ତ୍ରୁଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ବିଶେଷ କରି ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ୍' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ୍'ରେ ଯେଉଁ ବିଧିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ "ଷତ୍ୱବିଧି" କୁହାଯାଏ ।

୨.୫.ଖ.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :–

ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ୍' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ୍'ରେ ପରିଣତ ହେବା ବିଧି (ପ୍ରକ୍ରିୟା) ଜ୍ଞାନକୁ ଆସିଥାଏ । ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ନିଃସନ୍ଦେହ ତ୍ରୁଟିଶୂନ୍ୟ ଲେଖନ / ରଚନାରେ ବିକାଶ ଘଟାଇବା ।

୨.୫.ଖ.୨.. ବିଷୟ :–

ଶବ୍ଦରୂପ ଓ ଧାତୁରୂପ ପଠନ କାଳରେ "ସ୍ ଓ ଷ୍" ର ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଥାଏ ଯେ ଶବ୍ଦର ମୂଳରୂପର ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ 'ସ୍' ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଭକ୍ତି ରୂପବେଳେ ସେହି 'ସ୍' 'ଷ୍'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ଯଥା= ହବିସ୍, ସର୍ପିସ୍, ବିଦ୍ୱସ୍, ଧନୁସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପୁନଶ୍ଚ ଧାତୁ ରୂପର ଲଟ୍ ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ଏକବଚନର ପ୍ରତ୍ୟୟ 'ସି' କେତେକ ସ୍ଥଳରେ 'ଷି' ହେଉଅଛି । ଉଦାହରଣ ଯଥା :

ହବିସ୍ ୧ମା- ହବିଃ –ହବିଷୀ–ହବାଂଷି । ଧନୁସ୍ ୧ମା–ଧନୁଃ–ଧନୁଷୀ–ଧନୂଂଷି ।

ବିଦ୍ୱସ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରେ ବିଦ୍ୱସ୍+ଙୀପ୍=ବିଦୁସୀ ନ ହୋଇ ବିଦୁଷୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୁନଶ୍ଚ 'ପଠ୍' ଲଟ୍ ମ.ପୁ. ଏକବଚନ = ପଠ୍+ସି=ପଠସି ଏଠାରେ 'ସ' ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ କୃ+ସି=କରୋଷି ଶ୍ରୁ+ସି=ଶୃଣୋଷି ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହେଉଅଛି । ଏହି ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ୍'ର ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ୍'ରେ ପରିଣତ ବିଧି ବିଷୟ ହିଁ "ଷତ୍ୱବିଧି" ।

୨.୫.ଖ.୪. ନିମ୍ନମତେ "ଷତ୍ୱ" ବିଧିର କୌଶଳ ଅର୍ଜନ କରିବା ତୁମପାଇଁ କାମ ଅଟେ ।

ଯଥା :– (i) ଅ, ଆ, ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ୍' ହୁଏ ଯଥା=ଲତାସୁ, ଅସୁରଃ, ଅସୁହୃଦ୍

(ii) ଅ, ଆ, ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ହଳନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଅନସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗ ଲାଗି ବ୍ୟବଧାନ ସୃଷ୍ଟିକଲେ ମଧ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ୍' ହୁଏ ଯଥା- ରାଜନ୍ + ସୁ=ରାଜସୁ, ପୟଃସୁ, ପୟାଂସି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହି ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ନିମ୍ନକାରଣରୁ ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୋଇଥାଏ । ଯଥା–

(i) ଅ, ଆ, ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ପରବର୍ତ୍ତି ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ୍' ହୁଏ ଯଥା :–

ମୁନି+ସୁ=ମୁନିଷୁ, ଶିଶୁ+ସୁ=ଶିଶୁଷୁ, ନଦୀ+ସୁ=ନଦୀଷୁ । ଦାତୃ+ସୁ=ଦାତୃଷୁ ବାକ୍+ସୁ=ବାକ୍ଷୁ, ହବାଂଷି, ଆଶାଃଷୁ, ଚକ୍ଷୁଃଷୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

(ii) ବର୍ଗର ପୂର୍ବରେ ଥିବା ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ'କାର ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୁଏ ଯଥା :– ବୃଷ୍ଟିଃ, କଷ୍ଟମ୍

(iii) ସୁ, ବି, ନିର୍ ଏବଂ ଦୁର୍ ଉପସର୍ଗ ପରେ ଥିବା "ସମ" ଶବ୍ଦର ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ ଷ ହୁଏ ।
ଯଥା : ବିଷମଃ, ସୁଷମଃ, ନିଃଷମଃ, ଦୁଃଷମଃ ।

(iv) ଅମ୍ବ, ଗୋ, ଭୂମି, ଅଙ୍ଗୁ, ଦିବି, ଦ୍ୱି, ତ୍ରି ଏବଂ ଅଗ୍ନିଶବ୍ଦ ପରେ 'ସ୍ଥ'ରେ ଥିବା ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୋଇ 'ଷ୍ଠ' ହୁଏ ଯଥା– ଅମ୍ବଷ୍ଠଃ, ଗୋଷ୍ଠମ୍, ଭୂମିଷ୍ଠଃ, ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠଃ, ଦିବିଷ୍ଠଃ, ଦ୍ୱିଷ୍ଠଃ, ତ୍ରିଷ୍ଠଃ, ଅଗ୍ନିଷ୍ଠଃ

(v) ମାତୃ ଓ ପିତୃ ଶବ୍ଦ ପରେ "ସ୍ୱସୃ" ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୁଏ କିନ୍ତୁ ମାତୃ, ପିତୃ ଶବ୍ଦ ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସ୍ୱସୃ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ବିକଳ୍ପରେ ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୁଏ ଯଥା :–ମାତୃଷ୍ୱସା, ପିତୃଷ୍ୱସା ।
ବିଭକ୍ତି ଯୋଗରେ= ମାତୃଃଷ୍ୱସା / ମାତୃଃସ୍ୱସା, ପିତୃଃସ୍ୱସା / ପିତୃଃଷ୍ୱସା

୨.୫.ଖ.୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷଣ)

ଅ, ଆ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ପରେ 'ସାତ୍' ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଥିବା ଆଦ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ'ର ପରିବର୍ତ୍ତନହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଅଗ୍ନିସାତ୍, ନଦୀସାତ୍, ଧୂଳିସାତ୍, ଭସ୍ମସାତ୍, ଇତ୍ୟାଦିରେ 'ସ' ହୁଏ ।

୨.୫.ଖ.୫. ସାରାଂଶ :– (i) ଅ, ଆ ପରେ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' (ii) ଅ, ଆ ପରେ ଅନୁସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗ ଓ ହଳନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବଧାନରେ ମଧ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' (iii) 'ସାତ୍' ପ୍ରତ୍ୟୟର ଆଦ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହେ ଏବଂ ପ୍ରାୟଶଃ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୁଏ ।

୨.୫.ଖ.୭. ପରିଭାଷା :– ସ୍ୱଭାବତଃ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ସ୍ୱତଃ ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ' ହୋଇଥାନ୍ତି ଯଥା :
ଈଷତ୍ କୋଷ ଇଷୁ ଯୋଷିଦ୍ ଭୂଷଣଂ ବିଷମୋଷଧିଃ । ଉତ୍କର୍ଷୋବର୍ଷଣଂ ହର୍ଷଃ ଷୋଡ଼ଶଃ ଷଣଃ ଉଷରମ୍ ।
ଅମର୍ଷୋ ଦୂଷଣଂ ଶ୍ଳେଷୋ ଦୋଷ୍ୟ ଦ୍ୱେଷଃ ଷଡ଼ାନନଃ । ପରୁଷଃ ପୁରୁଷଃ ଶ୍ଳେଷା ପୁଷଂଭାଷ୍ଟ୍ରୋ ବିଭାଷଣଃ ।।
ବିଷୟୋ ମୂଷିକୋ ମେଷ୍ୟ ମହିଷୋ ଘୋଷଣା ବୃଷଃ । ବର୍ଷା ବିଶେଷ୍ୟଂ ଭାଷୋଷ୍ଣ୍ଣ ପୌଷ ଆଷାଢ଼ ଔଷଧମ୍ ।।
ପ୍ରଦୋଷଃ ସର୍ଷପଃ ପ୍ରୋକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ତୋଷଣଂ ପୋଷଣଂ ଭିଷକ୍ । ଭାଷଣଂ ଶୋଷଣଂ ଶେଷଃ କଷାୟଃ ନିକଷାଽଽ ମିଷମ୍ ।।
ଉଷା ତୁଷାରଃ ପାଷାଣଃ କାଷାୟଶ୍ଚ ତତଃପରମ୍ । ଗଣ୍ଡୂଷଃ କଳୁଷଂ ଶଷ୍ପଂ ସ୍ୱତଃଷଡ଼ମିମେ ଗତାଃ ।।

୨.୫.ଖ.୮. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ବିଳାସଃ	ବି+ଳସ୍ (ରମଣେ)+ଘଞ୍ ଏଠାରେ ଳସ୍ 'ଳ' ଅନ୍ତ୍ୟରେ ଥିବା ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ସ୍ୱତଃ ଅଟେ ।
ଅଭିଳାଷଃ	ଅଭି+ଳଷ୍ (ଇଚ୍ଛାୟାଂ) + ଘଞ୍ ଏଠାରେ 'ଳଷ୍' ଏଠାରେ ଅନ୍ତରେ ଥିବା ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ 'ଷ୍' ସ୍ୱତଃ ନୁହେ । 'ଷତ୍ୱ' ବିଧି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ ।

୨.୫.ଖ.୮. ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :–

(୧) ସଂଶୋଧନଂ କୁରୁତ (i) ପରିବେଷସ୍ୟ ପରିଷ୍କାରଃ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଃ (ii) ଋଷିସୁ ବାଲ୍ମୀକିଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ । (iii) ଲାକଷ୍ଟ ମୁଗଂ ଅନ୍ୱିଷ୍ୟାନ୍ ତତ୍ରାଗତଃ । (iv) ଧନୁସ୍ଟଙ୍କାରଃ ଏକଃ ବିସମଃ ରୋଗଃ ଭବତି (v) ବୃକ୍ଷଃ ବିସଣ୍ଣ ସଂଜାତଃ ।

(୨) ରିକ୍ତ ସ୍ଥାନଂ "ସ୍-ଷ୍" ମଧ୍ୟୟୋଃ ସମୀଚୀନବର୍ଣ୍ଣେନ ପୂର୍ଣ୍ଣଂ କୁରୁତ ।

ଆନୁ _____ ଙ୍ଗିକ । ପ୍ରାଡ୍ _____ । ବିଦ୍ୟା _____ । ଅଭ୍ୟ _____ ୟତି । ସୁ _____ ମଃ ।

ଏହି ପାଠରୁ ଜାଣିବା :– 'ଷଂତ୍ୱ' ବିଧିସଜ୍ଞା, ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କୌଶଳ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ ।

ଅନୁସ୍ୱାର– 'ମ୍' କାର

ଏକକ୨.୫. ଗ.

୨.୫.ଗ.୧. ଙ୍, ଞ୍, ଣ୍, ନ୍, ମ୍, – ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ କୁହାଯାଏ । 'ନ୍' 'ମ୍'ର ଅନୁସ୍ୱାର (ଂ) ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ।

୨.୫.ଗ.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :– ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ବିଧିକୁ ଜାଣି ଲେଖନ ଓ କଥନରେ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କରିବା

୨.୫.ଗ.୩. ବିଷୟ :– ସନ୍ଧିକାଳରେ ପଦାନ୍ତ ନ୍ ଓ ମ୍ ପରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଆସିଲେ "ନ୍ ଓ ମ୍" ଅନୁସ୍ୱାରରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଯଥା–

(i) ପଦାନ୍ତ 'ନ୍' ପରେ 'ତ୍' କିମ୍ବା 'ଥ୍' ଥିଲେ 'ନ୍' ସ୍ଥାନରେ ଅନୁସ୍ୱାର ସହ 'ସ୍' ହୋଇଥାଏ ।

ଉଦାହରଣ :– ତସ୍ମିନ୍ +ତଡ଼ାଗେ= ତସ୍ମିଂସ୍ତଡ଼ାଗେ, ଭବାନ୍+ ତାତଃ= ଭବାଂସ୍ତାତଃ ଅସ୍ମିନ୍ + ଥୁତ୍କାରେ = ଅସ୍ମିଂସ୍ଥୁତ୍କାରେ ।

(ii) ପଦାନ୍ତ 'ନ୍', 'ମ୍' ପରେ ଶ୍, ଷ୍, ସ୍, ହ୍, ଥିଲେ 'ନ୍' / 'ମ'ଟି ଅନୁସ୍ୱାର ହୁଏ= ଯଶାନ୍ +ସି =ଯଶାଂସି, ନମ୍+ସ୍ୟତି=ନଂସ୍ୟତି

(iii) ପଦାନ୍ତ 'ନ' ପରେ 'ଚ' / ଛ' ଥିଲେ 'ନ୍' ସ୍ଥାନରେ ଅନୁସ୍ୱାର ସହିତ 'ଶ୍' ହୁଏ ।

ଯଥା– କସ୍ମିନ୍ +ଚିତ୍ = କସ୍ମିଂଶ୍ଚିତ୍, ବିଦ୍ୱାନ୍+ଛାତ୍ର=ବିଦ୍ୱାଂଶ୍ଛାତ୍ରଃ ।

(iv) ପଦାନ୍ତ 'ନ' ପରେ 'ଟ' / 'ଠ' ଥିଲେ 'ନ୍' ସ୍ଥାନରେ ଅନୁସ୍ୱାର ସହିତ 'ଷ୍' ହୁଏ । ମହାନ୍ + ଟଙ୍କାରଃ = ମହାଂଷ୍ଟଙ୍କାରଃ

ଯଥା– ମହାନ୍+ଠକୁରଃ= ମହାଂଷ୍ଠକୁରଃ

(v) "ସମ୍ ଓ ପୁମ୍" ଅନ୍ୟ "ମ୍' ପରେ 'କ' ଥିଲେ ପଦାନ୍ତ 'ମ୍' ଅନୁସ୍ୱାର ସହିତ 'ସ୍' / ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସହ 'ସ' ହୋଇଥାଏ ।

ଯଥା–ପୁମ୍+କୋକିଳଃ = ପୁସ୍କୋକିଳଃ /ପୁଁସ୍କୋକିଳଃ, ସମ୍+କାରଃ=ସଂସ୍କାରଃ / ସଁସ୍କାରଃ ।

(vi) 'ମ୍' ପରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ 'ମ୍' ଅନୁସ୍ୱାର ହୁଏ ଯଥା–ରାମମ୍+ବନ୍ଦେ= ରାମଂ ବନ୍ଦେ, ସତ୍ୱରମ୍+ଧାବ=ସତ୍ୱରଂଧାବ ।

(vii) 'ମ୍' ଟି ଅନୁସ୍ୱାର ହେବାପରେ ଯଦି ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ, ୨ୟ, ୩ୟ, କିମ୍ବା ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ଆସେ ତେବେ ପୁନଃ ସେହି 'ଅନୁସ୍ୱାର' ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ ବିକଳ୍ପରେ ହୋଇଯାଏ । ଯଥା -

ତ୍ୱମ୍+ତ୍ରାୟସ୍ୱ = ତ୍ୱଂ ତ୍ରାୟସ୍ୱ / ତ୍ୱନ୍ତ୍ରାୟସ୍ୱ, କିମ୍+ଚିତ୍=କିଂଚିତ୍ /କିଞ୍ଚିତ୍, ସ୍ୱୟମ୍+ଭୂଃ=ସ୍ୱୟଂଭୂଃ । ଇତ୍ୟାଦି

(viii) କିନ୍ତୁ ବାକ୍ୟଶେଷରେ 'ମ୍' କଦାପି ଅନୁସ୍ୱାର ହେବନାହିଁ ।

୨.୫.ଗ.୪. ତୁମପାଇଁ କାମ :

ନିମ୍ନମତେ କିଛି ଉଦାହରଣ ଦେଇ କେତେ ଦୂର ଏହି ଏକକରେ ବୋଧଜ୍ଞାନ ସଂପାଦିତ ହେଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ ।

ଯଥା- ଯୂୟମ୍ ଗଚ୍ଛତ, ଆସ୍ମାକମ୍ ଗୃହମ୍, ଛାତ୍ରମ୍ ବଦ, ନଦୀମ୍ ପଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

୨.୫.ଗ.୩. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :–

ସନ୍ଧିଂ କୁରୁ : ଗୃହମ୍+ଆଗତଃ, ଲତାମ୍+ପ୍ରତି, କାନ୍+ଚିତ୍, ସମ୍ + ଯୋଗଃ, ସମ୍ + ଜାତଃ

୨.୫.ଗ.୩. ସାରାଂଶ :–

ପଦାନ୍ତ ମ୍ ପରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ 'ମ୍' ଅନୁସ୍ୱାର 'ଂ' ହୁଏ ।

ବାକ୍ୟର ଶେଷରେ 'ମ୍' ଅନୁସ୍ୱାର ହେବନାହିଁ ।

୨.୫.ଗ.୩. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :–

ଗୃହମ୍+ଆଗତଃ= ଗୃହମାଗତଃ, ଲତାମ୍+ପ୍ରତି=ଲତାଂପ୍ରତି, କାନ୍+ଚିତ୍=କାଂଶ୍ଚିତ୍, ସମ୍+ଯୋଗଃ=ସଂଯୋଗଃ,

ସମ୍+ଜାତଃ=ସଂଜାତଃ / ସଞ୍ଜାତଃ

ଏକକ– ୨.୫. ଘ. ଯ – ୟ

୨.୫.ଘ.୧.

ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ଅନ୍ତଃସ୍ଥ 'ଯ' ଓ ୟ ଏପରି ବର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇଟି ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ ଦେବନାଗରୀ ଲିପି ରେ 'ୟ' ଓ 'ଯ'ର ଲିପି ଗୋଟିଏ ଅଟେ ଯଥା "ଯ" ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ କେବଳ 'ୟ' ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପଦାରମ୍ଭରେ 'ୟ' ଉଚ୍ଚାରଣ ନ ହୋଇ ତାହା 'ଯ' ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ଯଥା–ଯଦା ଯଦାହି, ଯମ, ଯାଗଃ ଯସ୍ମିନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପୁନଶ୍ଚ ଉପସର୍ଗ ପରସ୍ଥିତ 'ଯ'ଟି ଅନ୍ୟଭାଷାରେ 'ୟ' ଉଚ୍ଚାରଣ ହେଉଥିବାବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ଯ' ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ । ଯଥା–ସମ୍+ଯୋଗଃ=ସଂଯୋଗଃ ନ 'ସଂୟୋଗଃ'

ଏକକ- ୨.୬. କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି

୨.୬.୧. ଉପକ୍ରମ :–

ଶିଶୁଟିଏ କଥା କହି ଶିଖିବା ପରଠାରୁ ନିଜର ଭାବକୁ ଯେଉଁ ପଦ ଓ ବାକ୍ୟ ବିନିମୟରେ ପ୍ରକାଶକରେ ତାହା ସ୍ୱୟଂ ସିଦ୍ଧ ଅଭ୍ୟାସ ହେତୁ ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଶିଶୁଟି କହୁଥିବା ଉକ୍ତିର ବ୍ୟାକରଣ ବିଧି ଧାରଣା ନ ଥାଏ । ବ୍ୟାକରଣ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ହିଁ କଥିତ, ଲିଖିତ, ଦୃଷ୍ଟ ଅଥବା ଶ୍ରୁତ ବାକ୍ୟର ପଦନିର୍ମାଣ ହେତୁକୁ ତର୍ଜମା କରି ଜ୍ଞାତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟରେ କ୍ରିୟା (ଧାତୁ) ସହିତ ସଂବନ୍ଧଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ମତ ବିନିମୟ କରିଥାଏ । ଏହି ପଦଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାବ୍ୟାକରଣରେ କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ଆଧାରିତ ।

୨.୬.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :–

କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି ବିଷୟର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରି ବୋଧ ସଂପାଦନ ଦ୍ୱାରା ମହତ୍ତ୍ୱବର୍ଣ୍ଣନ ସହିତ କଥନ ପଠନ ଲେଖନାଦିରେ ଦକ୍ଷତା ବିସ୍ତାର କରିବା ।

୨.୬.୩. ବିଷୟ :– କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି ।

(କ) "କ୍ରିୟାନ୍ୱୟିତ୍ୱଂ କାରକତ୍ୱମ୍" ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ ଯେଉଁପଦର ସମ୍ବନ୍ଧ (ଅନ୍ୱୟ) ଥାଏ ତାହା କାରକ ଅଟେ । କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, କରଣ, ସଂପ୍ରଦାନ, ଅପାଦାନ ଓ ଅଧିକରଣ ନାମରେ କାରକ ସଂଖ୍ୟା ଛଅଟି ।

(ଖ) "ସଂଖ୍ୟାକାରକ ବୋଧୟିତ୍ରୀ ବିଭକ୍ତିଃ" ଅର୍ଥାତ୍ ପଦଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ପରିମାଣ ଏବଂ କାରକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଯେଉଁ ସଂକେତ (ଚିହ୍ନ) ଦ୍ୱାରା ଜଣାହୁଏ ତାହା ବିଭକ୍ତି ଅଟେ । ଏହି ବିଭକ୍ତି ସାତଗୋଟି ଯଥା–ପ୍ରଥମା, ଦ୍ୱିତୀୟା, ତୃତୀୟା, ଚତୁର୍ଥୀ, ପଞ୍ଚମୀ, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ସପ୍ତମୀ ।

୨.୬.୪. ତୁମ ପାଇଁ କାମ :– କଥନ ଅଭ୍ୟାସ ଥିବା ହେତୁ ଆମେ ଯେପରି ମାତୃଭାଷାରେ ଭାବବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛେ ସେପରି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କହିବା ବେଳେ ମନରେ ଦ୍ୱିଧା ଓ ସଂକୋଚ ସୃଷ୍ଟିହେଉଛି । ଏହାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ସଂସ୍କୃତରେ କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତି ଅରୁଚିପୋଷଣ ।

ପୂର୍ବତ୍ର ଶବ୍ଦ ଓ ଧାତୁପ୍ରକରଣ ଏକକରେ ଆମେ ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଗ ବିଧି ଜାଣିଥାଏ ବା ଶିଖିଥାଏ ତାହା ମାଧ୍ୟମରେ ସଂସ୍କୃତରେ ବାକ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରୁଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆମେ ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟକୁ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରିବା

ଯଥା :- (i) ପୁତ୍ରଃ କଟକଂ ଗଚ୍ଛତି । (ii) ଗୋପାଳସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ପଠନାୟ ଗ୍ରାମାତ୍ ବସ୍‌ଯାନେନ କଟକଂ ଗଚ୍ଛତି । ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାକ୍ୟ ଦୁଇଟିରେ ଥିବା କ୍ରିୟା (ଧାତୁ) ପଦ ସହିତ "ପୁତ୍ରଃ" ପଦଟିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ପଠନାୟ, ଗ୍ରାମାତ୍, ବସ୍‌ଯାନେନ, କଟକଂ ପଦଗୁଡ଼ିକର ସେହି କ୍ରିୟା ସହିତ ଅନ୍ୱୟ (ସମ୍ବନ୍ଧ) ଥିବା କାରଣରୁ ଏହି ପଦଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାରକ ଅଟନ୍ତି, ପୁନଶ୍ଚ "ଗୋପାଳସ୍ୟ" ଏହି ପଦଟିର କ୍ରିୟା ସହିତ ଆଦୌ ସମ୍ବନ୍ଧ (ଅନ୍ୱୟ) ନାହିଁ ବରଂ ଏହାର "ପୁତ୍ରଃ" ପଦଟି ସହିତ "ଜନ୍ୟଜନକ" ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବାରୁ "ଗୋପାଳସ୍ୟ" ପଦଟିକୁ କାରକ ନ କହି ତାହାକୁ ସମ୍ବନ୍ଧପଦ କୁହାଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କୌଶଳକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିମ୍ନରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ଦିଆଗଲା ।

୨.୬.୪ (କ) କର୍ତ୍ତୃକାରକ ଓ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ।

ସୂତ୍ର - ୧ ଉକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ପ୍ରଥମା :- (କର୍ତ୍ତାଠାରେ ପ୍ରଥମା) କ୍ରିୟା ପାଇଁ ଯିଏ ମୁଖ୍ୟ ଅଥବା କ୍ରିୟା - ସାଧନା ପାଇଁ ଯିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଥବା ପ୍ରଧାନ ଅଥବା ଉକ୍ତ ଅଟେ, ସେ ହିଁ କର୍ତ୍ତା । ଏହି କର୍ତ୍ତାଠାରେ ପ୍ରଥମା ହୁଏ ଯଥା :- ରାମଃ ପଠତି । ସୂତ୍ର - ୨ - ଉକ୍ତେ କର୍ମଣି ପ୍ରଥମା = (ଉକ୍ତ / ପ୍ରଧାନ କର୍ମ ଠାରେ ପ୍ରଥମା) ଏହା କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତାର ଇପ୍‌ସିତତମ କର୍ମ ଉକ୍ତ ଅଥବା ପ୍ରଧାନ ହେଲେ ସେହି କର୍ମ ଠାରେ ପ୍ରଥମା ହୁଏ ଏବଂ ସେହି ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାଟି ଅନୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅପ୍ରଧାନ ହେତୁ ସେହି କର୍ତ୍ତା ଠାରେ ତୃତୀୟା ହୁଏ, ତାକୁ 'ଅନୁକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ତୃତୀୟା' (ଅନୁକ୍ତ କର୍ତ୍ତା ଠାରେ ତୃତୀୟା) କୁହାଯାଏ ।

ଯଥା :- ରାମେଣ ଇତିହାସଃ ପଠ୍ୟତେ, ରାମେଣ - ଅନୁକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ତୃତୀୟା ଇତିହାସଃ - ଉକ୍ତେ କର୍ମଣି ୧ମା

ସୂତ୍ର - ୩ - ସମ୍ବୋଧନେ ପ୍ରଥମା :- (ସମ୍ବୋଧନ ଠାରେ ପ୍ରଥମା) । ଆବାହନ (ଡାକିବା) ସମୟରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦଟି ସମ୍ବୋଧନ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସମ୍ବୋଧନ ପଦଟି ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେତୁ ଏହାକୁ ସମ୍ବୋଧନେ ପ୍ରଥମା କୁହାଯାଏ, ଯଥା :- ହେ ରାମ ! ସଂସ୍କୃତଂ ପଠ ।

ସୂତ୍ର - ୪ ଅବ୍ୟୟ ଯୋଗେ ପ୍ରଥମା :- ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଅବ୍ୟୟପଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦଟି ୧ମା ହୁଏ । ଯଥା :- ଇତି (ବୋଲି) - ରାମଃ ଇତି ବାଳକଃ ପଠତି । ନାମ (ନାମକ) - ରାମଃ ନାମ ବାଳକଃ ପଠତି । ଇବ (ପରି / ଭଳି) - ରାମଃ ଇବ ବାଳକଃ ପଠତି । ଏବ (ହିଁ) = ରାମଃ ଏବ ମମ ବାନ୍ଧବଃ ।

୨.୬.୪ (ଖ) କର୍ମକାରକ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି

"କର୍ତ୍ତୁରୀପ୍‌ସିତତମମ୍" ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତାର ଇପ୍‌ସିତତମ କର୍ମ ଅଟେ । ଏହି କର୍ମ କାରକରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । କିଛି କ୍ରିୟା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧଥିବା ହେତୁ କର୍ମକାରକ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଏବଂ କେତେକ ଅବ୍ୟୟପଦ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ହେତୁ ସେହି ଉପପଦ ଯୋଗେ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୁଏ ।

ସୂତ୍ର – ୧ :- କର୍ମଣି ଦ୍ୱିତୀୟା – କର୍ମ ଠାରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ଯଥା :- ରାମଃ ଗୃହଂ ଗଚ୍ଛତି ।

ସୂତ୍ର – ୨ :- ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଦ୍ୱିତୀୟା :- ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଯୋଗ (ବ୍ୟାପ୍ତି / Continue) ଅର୍ଥରେ କାଳ / ସମୟବାଚକ (ଦିନ, ଦଣ୍ଡ, କ୍ଷଣ, ମାସ, ବର୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି) ଏବଂ ମାର୍ଗବାଚକ (କ୍ରୋଶ ଇତ୍ୟାଦି) ଶବ୍ଦଟି ଦ୍ୱିତୀୟା ହୁଏ, ତାକୁ ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ୨ୟା କୁହାଯାଏ । ଯଥା :- ରାମଃ ମାସଂ ବ୍ୟାକରଣଂ ପଠତି ଏବଂ ପର୍ବତଃ କ୍ରୋଶଂ ବର୍ତ୍ତତେ ।

ସୂତ୍ର – ୩ :- କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣେ ଦ୍ୱିତୀୟା :- ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣ (Adverb) ପଦଟି ସର୍ବଦା କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଦ୍ୱିତୀୟା ଏକ ବଚନ ହୁଏ । ବାକ୍ୟରେ କ୍ରିୟାକୁ ନେଇ କେମିତି / କିପରି / କିଭଳି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ଉତ୍ତରଟି କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣ ଅଟେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା :- (i) ମୃଗଃ ଦ୍ରୁତଂ ଧାବତି । (ii) କୋକିଳଃ ମଧୁରଂ ଗାୟତି, ଏତଦ୍ ଭିନ୍ନ କେତେକ ଅବ୍ୟୟ ଓ କ୍ରିୟା ପଦଯୋଗେ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା :-

୧. ଅଧିଶେତେ (ଅଧିଶୟନ କରେ / କରନ୍ତି) – ବିଷ୍ଣୁଃ ବୈକୁଣ୍ଠମ୍ ଅଧିଶେତେ ।

୨. ଅଧିତିଷ୍ଠତି (ରହେ) – ସିଂହଃ ବନମ୍ ଅଧିତିଷ୍ଠତି ।

୩. ଅଧାସ୍ତେ (ରହେ / ଆସୀନ ଅଛନ୍ତି) – ଗୁରୁଃ ଆସନମ୍ ଅଧାସ୍ତେ । } ସୂତ୍ର – ଅଧିଶୀଙ୍ ସ୍ଥାସାଂ କର୍ମ

୪. ଉପବସତି / ଅନୁବସତି / ଅଧିବସତି / ଆବସତି (ବାସ କରେ) କୃଷକଃ ଗ୍ରାମମ୍ ଉପବସତି / ଅନୁବସତି /ଅଧିବସତି / ଆବସତି (ସୂତ୍ର – ଉପାନ୍ୱଧ୍ୟାଙ୍ବସଃ)

୫. ଅଭିନିବିଶତେ (ମନଦିଏ) – ରାମଃ ପାଠମ୍ / ଅଭିନିବିଶତେ । (ସୂତ୍ର – ଅଭିନିବିଶଶ)

(୬) ଅଭିକ୍ରୁଧ୍ୟତି (ରାଗୁଛି / ରାଗେ) – ରାମଃ ଶ୍ୟାମମ୍ ଅଭିକ୍ରୁଧ୍ୟତି ।

(୭) ଅଭିଦ୍ରୁହ୍ୟତି (ଦ୍ରୋହ କରେ) – ଦୁଷ୍ଟଃ ଶିଷ୍ଟମ୍ ଅଭିଦ୍ରୁହ୍ୟତି । ସୂତ୍ର: କ୍ରୁଧ୍ ଦ୍ରୁହୋରୁପସୃଷ୍ଟୟୋଃ କର୍ମ ।

(୮) ନମସ୍କରୋତି (ନମସ୍ + କୃ) ନମସ୍କାର କରେ :- ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକଂ ନମସ୍କରୋତି ।

(୯) ବିନା / ନାନା / ଋତେ / ଅନ୍ତରେଣ (ବ୍ୟତୀତ / ବିନା) – ଶ୍ରମଂ ବିନା ଫଳଂ ନାସ୍ତି ।

(୧୦) ଅନ୍ତରା (ମଧ୍ୟରେ / Inbetween) ଜଗନ୍ନାଥଂ ବଳଭଦ୍ରଂ ଚ ଅନ୍ତରା ସୁଭଦ୍ରା ବିରାଜତେ ।

(୧୧) ପ୍ରତି (ଆଡ଼କୁ / ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ମୃଗଃ ବନଂ ପ୍ରତି ଧାବତି ।

(୧୨) ଅନୁ (ପଛରେ) – ଶିକ୍ଷକମ୍ ଅନୁଛାତ୍ରଃ ଗଚ୍ଛତି ।

(୧୩) ଅନୁ (ନିକୃଷ୍ଟ) ଅସୁରାଃ ଦେବାନ୍ ଅନୁ ।

(୧୪) ଯାବତ୍ (ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) – ରାମଃ ବିଦ୍ୟାଳୟଂ ଯାବତ୍ ଗଚ୍ଛତି ।

(୧୫) ନିକଷା / ସମୟା – (ନିକଟରେ) ଗ୍ରାମଂ ନିକଷା ନଦୀ ବହତି ।

(୧୬) ଧିକ୍ – (ଧିକ୍କାର) – ମୂର୍ଖଂ ଧିକ୍ ।

(୧୭) ସ୍ମରତି (ସ୍ମରଣ କରେ) ପୁତ୍ରଃ ଜନକଂ / ଜନକସ୍ୟ ସ୍ମରତି ।

(୧୮) ଦୟତେ (ଦୟାକରେ) ଦାତା ଦରିଦ୍ରଂ / ଦରିଦ୍ରସ୍ୟ ଦୟତେ ।

(୧୯) ଈଷ୍ଟେ (ଆଧିପତ୍ୟବିସ୍ତାର କରେ) – ରାଜା ରାଜ୍ୟଂ ରାଜ୍ୟସ୍ୟ ବା ଈଷ୍ଟେ ।

(୨୦) ଘାତୁକଃ (ହତ୍ୟାକରେ), ବ୍ୟାଧଃ ମୃଗଂ ଘାତୁକଃ ।

(୨୧) ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି / ଅଧଧି (ଉପରକୁ ଉପରେ) - ବୃକ୍ଷମ୍ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି / ଅଧଧି ଶାଖାଃ ସନ୍ତି ।

(୨୨) ଅଧୋଽଧଃ (ତଳକୁ ତଳ) - ଭୂମିମ୍ ଅଧୋଽଧଃ ଜଳମ୍ ଅସ୍ତି ।

(୨୩) ଅଭିତଃ (ଆଗରେ) - ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରମ୍ ଅଭିତଃ ଅରୁଣସ୍ତମ୍ଭଃ ଶୋଭତେ ।

୨.୬.୪ (ଗ) କରଣକାରକ ଓ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି

"ସାଧକତମଂ କରଣମ୍" ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟାପଦର ସିଦ୍ଧିରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସହାୟକ / ସାଧନ ହିଁ କରଣ ଅଟେ । ପୁନଶ୍ଚ କ୍ରିୟତେ ଅନେନ ଇତି କରଣମ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ଦ୍ୱାରା କରାଯାଏ ବୋଲି ଏହାକୁ (ସାଧନ / ସହାୟକକୁ) କରଣ କୁହାଯାଏ । ଏହି କରଣ କାରକଟି ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ।

ସୂତ୍ର - ୧. କରଣେ ତୃତୀୟା :- ଛାତ୍ରଃ କଳମେନ ଲିଖତି । ('କଲମ' କ୍ରିୟାସିଦ୍ଧର ସାଧନ)

ସୂତ୍ର - ୨. ସହାର୍ଥେ ୩ୟା - 'ସହ / ସାର୍ଦ୍ଧଂ / ସାକଂ / ସମମ୍ ଏହା 'ସହିତ' ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ଏହି ପଦଯୋଗେ ୩ୟା ହୁଏ କିନ୍ତୁ ଏହି ପଦ ବ୍ୟବହାର ନହୋଇ ବାକ୍ୟସ୍ଥ ପଦଟି 'ସହିତ' ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେହି ପଦଟି ୩ୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ, ତାକୁ "ସହାର୍ଥେ ତୃତୀୟା" କହନ୍ତି । ଯଥା - ପିତ୍ରା ପୁତ୍ରଃ ଗଚ୍ଛତି (ପିତ୍ରା ସହ ପୁତ୍ରଃ ଗଚ୍ଛତି) ଏଠାରେ "ସହ / ସାର୍ଦ୍ଧଂ / ସାକଂ / ସମମ୍" ପଦ ବ୍ୟବହାର ନହେଲେ ବି "ପିତାଙ୍କ ସହିତ" ଏହି ଅର୍ଥକୁ ବୁଝାଉଥିବାରୁ ପିତୃ ଶବ୍ଦରୁ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତିରେ "ପିତ୍ରା" ହୋଇଅଛି ।

ସୂତ୍ର - ୩ :- ଅପବର୍ଗେ ତୃତୀୟା :- ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ବୁଝାଇବା (କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତି)କୁ ଅପବର୍ଗ କୁହାଯାଏ । ସେ ସ୍ଥଳରେ କଳାବାଚକ ଶବ୍ଦ (ଦିନ / ମାସ / ବର୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି) ତୃତୀୟା ହୁଏ । ତାହାକୁ "ଅପବର୍ଗେ ୩ୟା" କୁହାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ଯଥା :- (i) ବର୍ଷେଣ ଗୃହଂ ନିର୍ମିତମ୍ ଅଭବତ୍ । (ii) ରାମଃ ମାସେନ ଗଣିତମ୍ ଅପଠତ୍ ।

ସୂତ୍ର - ୪ - ଉପଲକ୍ଷଣେ ତୃତୀୟା :-

ଯେଉଁ ସଂକେତ (ଚିହ୍ନ) ଅଥବା ଲକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି, ବସ୍ତୁ ବା ପଦାର୍ଥର ଜ୍ଞାନ ହୁଏ, ସେହି ଚିହ୍ନ (ସଂକେତ)କୁ ଉପଲକ୍ଷଣ କୁହାଯାଏ । ସେହି ଉପଲକ୍ଷଣ ପଦଟି ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ଯଥା :- ଦଣ୍ଡେନ ସଃ ଦଣ୍ଡୀ । (ii) ଏଷଃ ଚାମରେଣ ଦେବସେବକଃ ।

ସୂତ୍ର : ୫ - ଅଙ୍ଗ ବିକାରେ (ଯେନାଙ୍ଗ ବିକାରେ) ତୃତୀୟା :- ଶରୀରସ୍ଥ ବିକୃତ ଅଙ୍ଗବାଚକ ପଦଟି ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ଯଥା :- (i) ସଃ ପାଦେନ ଖଞ୍ଜଃ / ନୟନେନ କାଣଃ / ନୟନାଭ୍ୟାମ୍ ଅନ୍ଧଃ / କର୍ଣ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ବଧିରଃ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୂତ୍ର ୬ - ହେତୌ ୩ୟା - 'ହେତୁ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥାଇ 'ହେତୁ' ବା କାରଣ କୁ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାହାଠାରେ (ହେତୌ = ହେତୁ / କାରଣ ଠାରେ) ତୃତୀୟା ଓ ପଞ୍ଚମୀ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ହେତୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲେ ସେଠାରେ କେବଳ ତୃତୀୟା ହେବ । ଯଥା - (i) ବୃଦ୍ଧଃ ଶୋକେନ / ଶୋକାତ୍ କ୍ରନ୍ଦତି । (ii) ଶିଶୁଃ କ୍ଷୁଧୟା କ୍ରନ୍ଦତି ।

ସୂତ୍ର - ୭ - ବିନିମୟେ (ମୂଲ୍ୟାର୍ଥେ) ତୃତୀୟା । ବସ୍ତୁ ବା ଦ୍ରବ୍ୟର ବିନିମୟ ମୂଲ୍ୟ ବାଚକ ଶବ୍ଦଟି ୩ୟା ହୁଏ ଯଥା - ରାମଃ ପଞ୍ଚଭିଃ ମୁଦ୍ରାଭିଃ ପୁସ୍ତକଂ କ୍ରୀଣାତି ।

ସୂତ୍ର = ୮ - ଗତ୍ୟର୍ଥେ ଅଧିକରଣ ତୃତୀୟା :- ଅର୍ଥାତ୍ ଗତି କ୍ରିୟା ର ବ୍ୟବହାର ବାକ୍ୟରେ ମାର୍ଗ / ମାର୍ଗ ବାଚକ ଶବ୍ଦଟି ସପ୍ତମୀ ନହୋଇ ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା - ରାମଃ ଅନେନ ମାର୍ଗେଣ / ପଥା ଗଚ୍ଛତି । ରାମଃ ତୟା ଦିଶା ଗତଃ ।

ସୂତ୍ର = ୯ - ପ୍ରକୃତ୍ୟାଦିଭ୍ୟଃ ତୃତୀୟା : ଜାତି, ପ୍ରକୃତି, ସ୍ୱଭାବ, ବେଗ, ଦୁଃଖ, କ୍ରମ ଆଦି ପଦଗୁଡ଼ିକ "ପ୍ରକୃତି" ଗଣରେ ଆସୁଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା = ଜାତ୍ୟା = ଜାତିରେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଃ ଜାତ୍ୟା କ୍ଷତ୍ରିୟଃ ।

ପ୍ରକୃତ୍ୟା - ପ୍ରକୃତିରେ । ଶର୍କରା ପ୍ରକୃତ୍ୟା ମଧୁରା । ସ୍ୱଭାବେନ (ସ୍ୱଭାବରେ) ସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ଜଳଂ ସ୍ୱଭାବେନ ଲବଣାକ୍ତମ୍ । ବେଗେନ (ବେଗରେ) = ପବନଃ ବେଗେନ ବହତି । ଦୁଃଖେନ (ଦୁଃଖରେ) - ସା ନାରୀ ଦୁଃଖେନ କ୍ରନ୍ଦତି । କ୍ରମେଣ (କ୍ରମରେ / ଧାଡ଼ିରେ) = ଛାତ୍ରାଃ କ୍ରମେଣ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ।

ମନେରଖ :- କ୍ରିୟାକୁ କିପରି / କିଭଳି / କେମିତି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ଉତ୍ତରଟି କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣ ହୁଏ । ସେଠାରେ ୨ୟା ବିଭକ୍ତି ନ ହୋଇ ତୃତୀୟା ହେଲେ ତାକୁ "ପ୍ରକୃତ୍ୟାଦିଭ୍ୟଃ ତୃତୀୟା" କହନ୍ତି ।

ସୂତ୍ର = ୧୦ - ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ ତୃତୀୟା - ଅର୍ଥାତ୍ ତୁଲ୍ୟ (ସମଃ, ସମାନଃ, ସଦୃଶଃ) ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କଲେ ତତ୍‌ସଂବନ୍ଧିତ ପଦଟି ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା - ଅର୍ଜୁନେନ ତୁଲ୍ୟଃ / ସମଃ ବୀରଃ ନାସ୍ତି ।

ନିମ୍ନ ପଦଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗେ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ।

(i) ସହ / ସାର୍ଦ୍ଧଂ / ସାକଂ / ସମମ୍ = (ସହିତ) ମାତ୍ରା ସହ / ସାର୍ଦ୍ଧଂ/ ସାକଂ / ସମମ୍ / କନ୍ୟା ଯାତି ।

(ii) ଊନଃ = ଊଣା = ରାମଃ ମତ୍ ଜ୍ଞାନେନ ଊନଃ ।

(iii) ହୀନଃ = ହୀନ = ଧନେନ ହୀନଃ ଦରିଦ୍ରଃ ଗଚ୍ଛତି ।

(iv) ଶୂନ୍ୟଃ = ଶୂନ୍ୟ = ପାଠେନ ଶୂନ୍ୟଃ ଜନଃ ମୂର୍ଖଃ ଭବତି ।

(v) ରହିତଃ = (ବଞ୍ଚିତ / ଶୂନ୍ୟ) ଜ୍ଞାନେନ ରହିତଃ ଜନଃ ନିନ୍ଦିତଃ ଭବତି ।

(vi) କିମ୍ / କୋଽର୍ଥଃ = କିଲାଭ = ରାମସ୍ୟ ବିବାଦେନ କିମ୍ / କୋଽର୍ଥଃ ।

(vii) ଅଳମ୍ = କୃଥା = ତବ ଶ୍ରମେଣ ଅଳମ୍ ।

(viii) ପ୍ରୟୋଜନମ୍ = (ଆବଶ୍ୟକ / ଲୋଡ଼ା) = ଛାତ୍ରସ୍ୟ ପୁସ୍ତକେନ ପ୍ରୟୋଜନମ୍ ।

(ix) ବିନା / ନାନା = ବ୍ୟତୀତ = ଧନଂ / ଧନେନ / ଧନାତ୍ ବିନା ସୁଖଂ ନାସ୍ତି ।

(x) ପୂର୍ବଃ / ଜ୍ୟେଷ୍ଠଃ = ବଡ଼ = ରାମଃ ଲକ୍ଷ୍ମଣାତ୍ ବୟସା ପୂର୍ବଃ / ଜ୍ୟେଷ୍ଠଃ ।

(xi) ଅବରଃ / କନୀୟାନ୍ = ସାନ = କୃଷ୍ଣଃ ବଳରାମାତ୍ ବୟସା ଅବରଃ ।

(xii) ଦୁଷ୍କରମ୍ = କଷ୍ଟକର = ଇଦଂ କାର୍ଯ୍ୟଂ ମୟା ଦୁଷ୍କରମ୍ ।

(xiii) ସୁକରମ୍ = ସହରି = ତତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟଂ ତ୍ୱୟା ସୁକରମ୍ ।

(xiv) ତୃପ୍ୟତି = ତୃପ୍ତହୁଏ = ତୃଷାର୍ତ୍ତଃ ଜଳେନ / ଜଳସ୍ୟ ତୃପ୍ୟତି ।

(xv) ତୁଲ୍ୟଃ / ସମଃ ସମାନଃ ସଦୃଶଃ - କର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ / କର୍ଣ୍ଣେନ ତୁଲ୍ୟଃ (ସମଃ / ସମାନଃ / ସଦୃଶଃ) ବୀରଃ ନାସ୍ତି ।

୨.୬.୪ (ଘ) ସମ୍ପ୍ରଦାନ କାରକ ଓ ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି

ସୂତ୍ର - ୧. ସମ୍ପ୍ରଦାନେ ଚତୁର୍ଥୀ :- ସ୍ୱ ସ୍ୱତ୍ୱନିବୃତ୍ତିପୂର୍ବକଂ ପର ସ୍ୱତ୍ୱୋତ୍ପାଦନଂ ଦାନମ୍" ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅଧିକ ଯାଇ ପରର ଅଧିକାର ସୃଷ୍ଟିକୁ 'ଦାନ' କୁହାଯାଏ । ସେହି ଦାନ ଗ୍ରହଣକାରୀ (ସମ୍ୟକ୍ ଦୀୟତେ ଅସ୍ମୈଇତି, ସମ୍ପ୍ରଦାନମ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କାରକରେ ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ଯଥା :- ରାଜା ବିପ୍ରାୟ ଧେନୁଂ ଦଦାତି ।

ସୂତ୍ର - ୨. ତାଦର୍ଥ୍ୟେ (ନିମିତ୍ତାର୍ଥେ) ଚତୁର୍ଥୀ :- ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କ୍ରିୟାଟି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ସେହି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦରେ ଚତୁର୍ଥୀ ହୁଏ, ତାକୁ ତାଦର୍ଥ୍ୟେ / ନିମିତ୍ତାର୍ଥେ ଚତୁର୍ଥୀ କୁହାଯାଏ ।

ଯଥା :- ରାମଃ ପଠନାୟ ଗଚ୍ଛତି । ହାରାୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଂ ଦେହି । ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୂତ୍ର - ୩. ପ୍ରୀତି ସଂପାଦନେ ଚତୁର୍ଥୀ :- କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପ୍ରୀତି ସଂପାଦିତ ହୁଏ, ସେ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କାରକ ହୁଏ । ଯଥା:- (i) ମାତା ପୁତ୍ରାୟ ଚନ୍ଦ୍ରଂ ଦର୍ଶୟତି । (ii) ମାତାମହୀ ନପ୍ତ୍ରେ ଗଳ୍ପଂ କଥୟତି ।

ନିମ୍ନ ଧାତୁ (କ୍ରିୟା) ପଦ ଏବଂ ଅବ୍ୟୟାଦି ପଦଯୋଗେ ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ।

୧. ଦଦାତି / ଯଚ୍ଛତି / ଅର୍ପୟତି (ଦେଉଛି / ଅର୍ପଣକରେ) = ରାମଃ ଭିକ୍ଷୁକାୟ ଭିକ୍ଷାଂ ଦଦାତି / ଯଚ୍ଛତି / ଅର୍ପୟତି ।

୨. ଧାରୟତି (ଧାରକରେ) = ଦରିଦ୍ରଃ ଧନିକାୟ ଧନଂ ଧାରୟତି । (ସୂତ୍ର - ଧାରେରୁତ୍ତମର୍ଣ୍ଣଃ)

୩. ସ୍ପୃହୟତି (ସ୍ପୃହାକରେ) = ବାଳିକା ପୁଷ୍ପାୟ ସ୍ପୃହୟତି । (ସୂତ୍ର - ସ୍ପୃହେରୀପ୍ସିତଃ)

୪. ରୋଚତେ (ଭଲଲାଗେ) = ରାମାୟ ମିଷ୍ଟକଂ ରୋଚତେ ।

୫. ସ୍ୱଦତେ (ସୁଆଦଲାଗେ) = ମହ୍ୟଂ ଦଧି ସ୍ୱଦତେ । (ସୂତ୍ର - ରୁଚ୍ୟର୍ଥାନାଂ ପ୍ରୀୟମାଣଃ)

୬. କ୍ରୁଧତି (ରାଗେ / ରାଗୁଛି) = ଦୁଷ୍ଟଃ ଶିଷ୍ଟାୟ କ୍ରୁଧତି ।

୭. ଦ୍ରୁହ୍ୟତି (ଦ୍ରୋହକରେ) = ଦୁର୍ଜନଃ ସଜ୍ଜନାୟ ଦ୍ରୁହ୍ୟତି ।

୮. ଈର୍ଷ୍ୟତି (ଈର୍ଷାକରେ) = ମୂର୍ଖଃ ପଣ୍ଡିତାୟ ଈର୍ଷ୍ୟତି

୯. ଅସୂୟତି (ଅସୂୟାକରେ) = କୃପଣଃ ବଦାନ୍ୟାୟ ଅସୂୟତି । ସୂତ୍ର : କ୍ରୁଧ୍ଦ୍ରୁହେର୍ଷ୍ୟାସୂୟାର୍ଥାନାଂ ଯଂ ପ୍ରତି କୋପଃ ।

୧୦. ପ୍ରତିଶୃଣୋତି / ଆଶୃଣୋତି (ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି / ଜବାବଦିଏ) = ରାମଃ ଶ୍ୟାମାୟ କଲମଂ ପ୍ରତିଶୃଣୋତି / ଆଶୃଣୋତି । (ସୂତ୍ର-ପ୍ରତ୍ୟାଙ୍ଭ୍ୟାଂ ଶ୍ରୁବଃ ପୂର୍ବସ୍ୟ କର୍ତ୍ତା)

୧୧. କଳ୍ପତେ (କଳ୍ପନାକରେ) = ଭକ୍ତିଃ ଜ୍ଞାନାୟ କଳ୍ପତେ ।

୧୨. ସମ୍ପଦ୍ୟତେ (ସମ୍ପାଦନ କରେ) = ଅଧର୍ମଃ ନରକାୟ ସମ୍ପଦ୍ୟତେ । (ସୂତ୍ର : କୃପିସମ୍ପଦ୍ୟମାନେ)

୧୩. ମନ୍ୟତେ (ମନେକରେ) = ସବଳଃ ଦୁର୍ବଳଂ ତୃଣାୟ / ତୃଣଂ ମନ୍ୟତେ । (ସୂତ୍ର - ମନ୍ୟକର୍ମଣ୍ୟନାଦରେ ବିଭାଷା ଅପ୍ରାଣିଷୁ)

୧୪. ନିବେଦୟତି (ନିବେଦନ କରେ) = ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକାୟ ଦୁଃଖଂ ନିବେଦୟତି (ସୂତ୍ର - ନିବେଦନାର୍ଥେ ୪ର୍ଥୀ)

୧୫. ଜ୍ଞାପୟତି (ଜ୍ଞାପନ କରେ) = ପୁତ୍ରଃ ଜନକାୟ ସର୍ବଂ ଜ୍ଞାପୟତି । (ସୂତ୍ର - ଜ୍ଞାପନାର୍ଥେ ୪ର୍ଥୀ)

୧୬. ନମଃ (ନମସ୍କାର) = ଶିବାୟ ନମଃ ।

୧୭. ସ୍ୱାହା (ଅର୍ପଣକରେ) = ଇନ୍ଦ୍ରାୟ ଘୃତଂ ସ୍ୱାହା ।

୧୮. ସ୍ୱଧା (ଅର୍ପଣ କରେ) = ପିତୃପୁରୁଷାୟ ଜଳଂ ସ୍ୱଧା ।

୧୯. ବଷଟ୍ (ଅର୍ପଣ କରେ) = ନାରାୟଣାୟ ପୁଷ୍ପଂ ବଷଟ୍ ।

୨୦. ଅଳମ୍ (ସମର୍ଥ) = ରାମଃ ରାବଣାୟ ଅଳମ୍ । ମଲ୍ଲୋ ମଲ୍ଲାୟ ଅଳମ୍ ।

୨୧. ସ୍ୱସ୍ତି (ମଙ୍ଗଳ) = ନୃପାୟ ସ୍ୱସ୍ତି ଭବତୁ ।

୨୨. ମଙ୍ଗଳଂ / କୁଶଳଂ / ସୁଖଂ / ହିତଂ / ଭଦ୍ରଂ / କଲ୍ୟାଣଂ / ସମୃଦ୍ଧିଃ / ଆୟୁଷ୍ୟମ୍ (ମଙ୍ଗଳ / କଲ୍ୟାଣ ଇତ୍ୟାଦି) ଯଥା :- ଛାତ୍ରାୟ / ଛାତ୍ରସ୍ୟ ମଙ୍ଗଳଂ / କୁଶଳଂ / ସୁଖଂ ..... ଭବତୁ ।

୨.୬.୪ (ଙ) ଅପାଦାନ କାରକ ଓ ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି

ସୂତ୍ର - ୧. ଅପାଦାନେ ପଞ୍ଚମୀ :- ଅପାଦୀୟତେ ବିଶ୍ଳିଷ୍ୟତେ ଅସ୍ମାତ୍ ଇତି ଅପାଦାନମ୍ ।

ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଧ୍ରୁବ (ସ୍ଥିର ବା ଗତିଶୀଳ) ବସ୍ତୁ ଠାରୁ (ଅପ + ଆଦାନ) ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ବିଚ୍ୟୁତି / ବିଚ୍ଛେଦ / ବିଶ୍ଳେଷର ସ୍ଥଳ ଅପାଦାନ କାରକ ଅଟେ । ଏହି ଅପାଦାନ କାରକରେ ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ଏହାକୁ ଅପାଦାନେ ପଞ୍ଚମୀ କୁହାଯାଏ । ଯଥା :- (i) ବୃକ୍ଷାତ୍ ଫଳାନି ପତନ୍ତି । (ii) ସୈନିକଃ ଧାବତଃ ଅଶ୍ୱାତ୍ ଅପତତ୍ ।

ସୂତ୍ର - ୨. ଲ୍ୟବ୍‌ଲୋପେ ପଞ୍ଚମୀ :- ଲ୍ୟପ୍ ଓ କ୍ତ୍ୱା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ଅସମାପିକା କୃଦନ୍ତ ପଦ ଲୋପ ହେଲେ ତତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀ କର୍ମକାରକ ଓ ଅଧିକରଣ କାରକ ସ୍ଥାନରେ ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ହେବ ।

ଯଥା : (i) ରାମଃ ପ୍ରାସାଦମ୍ ଆରୁହ୍ୟ ଯାତ୍ରାଂ ପଶ୍ୟତି । ଏହି ବାକ୍ୟରେ ଥିବା "ଆରୁହ୍ୟ" ଲ୍ୟପ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲୋପ ହେଲେ "ଆରୁହ୍ୟ" ର କର୍ମ ଠାରେ ପଞ୍ଚମୀ ହେବ । ଯଥା - ରାମଃ ପ୍ରାସାଦାତ୍ ଯାତ୍ରାଂ ପଶ୍ୟତି ।

(ii) ମୂଷିକଃ ବିଳେସ୍ଥିତ୍ୱା ସର୍ପଂ ପଶ୍ୟତି । ଏହି ବାକ୍ୟରେ 'ସ୍ଥିତ୍ୱା' କ୍ତ୍ୱା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲୋପ ହେଲେ 'କ୍ତ୍ୱା' ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଅଧିକରଣ ଠାରେ ପଞ୍ଚମୀ ହେବ । ଯଥା :- ମୂଷିକଃ ବିଳାତ୍ ସର୍ପଂ ପଶ୍ୟତି ।

ସୂତ୍ର ୩ - ହେତୌ ପଞ୍ଚମୀ - 'ହେତୁ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନ ହୋଇ ହେତୁ ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେହି ପୁଲିଙ୍ଗ / କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଟି ୩ୟା କିମ୍ବା ପଞ୍ଚମୀ ହୁଏ । ଶବ୍ଦଟି ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ହେଲେ କେବଳ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । "ହେତୌ ତୃତୀୟା" କରଣ କାରକ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ଅଟେ ।

ନିମ୍ନ କ୍ରିୟା ପଦ ଓ ଅବ୍ୟୟ ପଦ ଯୋଗେ ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ।

୧. ପ୍ରଭବତି = (ବାହାରି ଅଛି) ହିମାଳୟାତ୍ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରଭବତି ।

୨. ଜାୟତେ = (ଜାତହୁଏ) = ବୀଜାତ୍ ଅଙ୍କୁରଃ ଜାୟତେ ।

୩. ଉତ୍‌ପଦ୍ୟତେ (ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) = ତିଳାତ୍ ତୈଳମ୍ ଉତ୍‌ପଦ୍ୟତେ (ରାଶିରୁ ତେଲ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ)

୪. ତ୍ରାୟତେ / ରକ୍ଷତି (ରକ୍ଷାକରେ) = ଈଶ୍ୱରଃ ଦୁଃଖାତ୍ ତ୍ରାୟତେ / ରକ୍ଷତି ।

୫. ନିଲୀୟତେ = (ଲୁଚେ / ଲୁଚୁଛି) କୃଷ୍ଣଃ ମାତୁଃ ନିଲୀୟତେ / ଚୌରଃ ଗୃହସ୍ଥାତ୍ ନିଲୀୟତେ ।

୬. ଜୁଗୁପ୍‌ସତେ - (ଘୃଣାକରେ) ସଜ୍ଜନଃ ପାପାତ୍ ଜୁଗୁପ୍‌ସତେ ।

୭. ପ୍ରରାଜୟତେ = (ସହେ ନାହିଁ) = ସାଧୁଃ ପାପାତ୍ ପରାଜୟତେ ।

୮. ଲଜ୍ଜତେ - (ଲାଜକରେ) = ବଧୂଃ ଶ୍ୱଶୁରାତ୍ ଲଜ୍ଜତେ ।

୯. ବିଭେତି - (ଭୟକରେ) = ସର୍ପଃ ନକୁଳାତ୍ ବିଭେତି ।

୧୦. ବିରମତି / ପ୍ରମାଦ୍ୟତି (ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ / ବିରତ ହୁଏ / ଓହରି ଯାଉଛି) ଛାତ୍ରଃ ମଦାଭ୍ୟାସାତ୍ ବିରମତି / ପ୍ରମାଦ୍ୟତି ।

୧୧. ବାରୟତି = (ବାରଣ କରେ) । ରାମଃ ଶ୍ୟାମଂ ବିବାଦାତ୍ ବାରୟତି ।

୧୨. ବହିଃ - (ବାହାରେ) = ଗ୍ରାମାତ୍ ବହିଃ ମନ୍ଦିରମ୍ ଅସ୍ତି ।

୧୩. ଆରାତ୍ - (ଦୂର / ନିକଟ) = ଗ୍ରାମାତ୍ ଆରାତ୍ ନଦୀ ବହତି ।

୧୪. ଆରଭ୍ୟ / ପ୍ରଭୃତି (ଆରମ୍ଭକରି) = ରାମଃ ବାଲ୍ୟାତ୍ ଆରଭ୍ୟ / ପ୍ରଭୃତି ଚତୁରଃ ।

୧୫. ପ୍ରତି = ପ୍ରତିନିଧି = ପୁତ୍ରଃ ପିତୁଃ ପ୍ରତି ।

୧୬. ଭିନ୍ନାଃ (ଭିନ୍ନ) = ରାମଃ ଶ୍ୟାମାତ୍ ଭିନ୍ନଃ । ଅନ୍ୟଃ (ଭିନ୍ନ / ବ୍ୟତୀତ) = ରାମାତ୍ ଅନ୍ୟଃ କଃ ରକ୍ଷିଷ୍ୟତି ।
ପୃଥକ୍ (ଭିନ୍ନ / ଅଲଗା) = ସୁବର୍ଣ୍ଣଂ ରୌପ୍ୟାତ୍ ପୃଥକ୍ ।

୧୭. ବିନା / ନାନା / ରତେ (ବ୍ୟତୀତ / ବିନା) = ଧର୍ମାତ୍ ବିନା / ନାନା / ରତେ ସୁଖଂ ନାସ୍ତି ।

୧୮. ପ୍ରାକ୍ / ପୂର୍ବମ୍ (ପୂର୍ବରୁ) ପଠନାତ୍ ପ୍ରାକ୍ / ପୂର୍ବଂ ଗୁରୁଂ ସ୍ମର ।

୧୯. ପରମ୍/ଅନନ୍ତରମ୍(ପରେ)- ଭୋଜନାତ୍ ପରମ୍ /ଅନନ୍ତରଂ ନ ଖେଳ ।/ ଅନୃତାତ୍ ପରଂ / ଅନନ୍ତରଂ ପାପଂ ନାସ୍ତି ।

୨୦. ଉତ୍ତରା / ଉତ୍ତରାହି (ଉତ୍ତରରେ) ଭାରତାତ୍ ଉତ୍ତରା / ଉତ୍ତରାହି ହିମାଳୟଃ ଅସ୍ତି ।

୨୧. ଦକ୍ଷିଣା / ଦକ୍ଷିଣାହି (ଦକ୍ଷିଣରେ) = ଭାରତାତ୍ ଦକ୍ଷିଣା / ଦକ୍ଷିଣାହି କନ୍ୟାକୁମାରୀ ଅସ୍ତି ।

୨୨. ଚତୁରତରଃ = ରାମଃ ଗୋବିନ୍ଦାତ୍ ଚତୁରତରଃ (ଉତ୍କର୍ଷ / ଅପକର୍ଷ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନା ହେଲେ ସେଠାରେ ତରପ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ), ତାହା ଯୋଗୁଁ ୫ମୀ ହୁଏ । ସୂତ୍ର - ଅପେକ୍ଷାର୍ଥେ ପଞ୍ଚମୀ

୨୩. ନିମ୍ନ ଶବ୍ଦ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରାୟଶଃ ୫ମୀ ହୁଏ ଯଥା ।

ପଦ - ଅର୍ଥ - ପଞ୍ଚମୀ ରୂପ - ବାକ୍ୟ

୧. ଅଳ୍ପ - ଅଳ୍ପ - ଅଳ୍ପାତ୍ - ଗୋପାଳଃ ଅଳ୍ପାତ୍ ଦୁଃଖମୁକ୍ତଃ ଅଭବତ୍ ।

୨. ସ୍ତୋକ - ସାମାନ୍ୟ - ସ୍ତୋକାତ୍ - ରାମଃ ସ୍ତୋକାତ୍ ସଂକଟମୁକ୍ତଃ ଅଭବତ୍ ।

୩. କୃଚ୍ଛ - ଅତିକଷ୍ଟରେ - କୃଚ୍ଛାତ୍ - ବୃଦ୍ଧଃ କୃଚ୍ଛାତ୍ ଜୀବତି ।

୨/୬/୪ (ଚ) ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି

ସୂତ୍ର - ୧ : ସମ୍ବନ୍ଧେ (ଶେଷେ) ଷଷ୍ଠୀ : ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର କ୍ରିୟା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ଅପିତୁ କାରକପଦ ସହିତ ବିବିଧ ସମ୍ବନ୍ଧ (ଜନ୍ୟଜନକ / ଅବୟବ - ଅବୟବୀ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧ) ଥାଏ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧକୁ 'ଶେଷ' ବୋଲି ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ କୁହାଯାଇଛି । ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧ ଠାରେ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ଯଥା - ରାମଃ ଦଶରଥସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ । ପୁତ୍ରସ୍ୟ କରେ ଫଳମ୍ ଅସ୍ତି । ରାମସ୍ୟ ଶରେଣ ବାଳୀ ହତଃ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୂତ୍ର - ୨ : କୃଦ୍ ଯୋଗେ କର୍ତ୍ତରି ୬ଷ୍ଠୀ - କୃତ୍ (କ୍ତିନ୍, ଲ୍ୟୁଟ୍, ଘଞ୍ ଇତ୍ୟାଦି) ପ୍ରତ୍ୟୟଯୁକ୍ତ ପଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କର୍ତ୍ତାଟି ପ୍ରଥମା ନ ହୋଇ ୬ଷ୍ଠୀ ହୁଏ । ଯଥା - ଅଶ୍ୱଃ ଗଚ୍ଛତି - ଅଶ୍ୱସ୍ୟ ଗମନଂ ଭବତି ।

ସୂତ୍ର - ୩ : କୃଦ୍ ଯୋଗେ କର୍ମଣି ଷଷ୍ଠୀ - କୃତ୍ (କ୍ତିନ୍, ଲ୍ୟୁଟ୍, ଘଞ୍ ଆଦି) ପ୍ରତ୍ୟୟଯୁକ୍ତ କର୍ମପଦଟି ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ । ଯଥା - ରାମଃ ଜଳଂ ପିବତି = ରାମଃ ଜଳସ୍ୟ ପାନଂ କରୋତି । - ସାଧୁଃ ମଦ୍ୟାଭ୍ୟାସଂ ତ୍ୟଜତି = ସାଧୁଃ ମଦ୍ୟାଭ୍ୟାସସ୍ୟ ତ୍ୟାଗଂ କରୋତି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୂତ୍ର - ୪ : ଉଭୟପ୍ରାପ୍ତୌକର୍ମଣି ଷଷ୍ଠୀ - ଅର୍ଥାତ୍ କୃତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ କର୍ତ୍ତା ଓ କର୍ମ ଦୁହିଁଙ୍କଠାରେ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା ହେଲେ ସେପରି ସ୍ଥଳେ କେବଳ କର୍ମସ୍ଥାନରେ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ । ଏବଂ କର୍ତ୍ତାପଦଟି ଅନୁକ୍ତ ହେତୁ "ଅନୁକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ତୃତୀୟା" ସୂତ୍ରାନୁଯାୟୀ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ । ଯଥା - ନୃପେଣ ଧନସ୍ୟ ଦାନଂ କ୍ରିୟତେ / କୃତମ୍ ।

ସୂତ୍ର - ୫ : କୃତ୍ୟାନାଂ କର୍ତ୍ତରି ଷଷ୍ଠୀ = କୃତ୍ୟ (ତବ୍ୟ, ଅନୀୟ, ଯତ୍, ଣ୍ୟତ୍, କ୍ୟପ୍) ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗେ କର୍ତ୍ତା ପଦଟି ପ୍ରଥମା ପରିବର୍ତ୍ତେ ୩ୟା (ଅନୁକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ୩ୟା) କିମ୍ବା ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ । ଯଥା - ମୟା / ମମ ବିଦ୍ୟାଳୟଃ ଗନ୍ତବ୍ୟଃ / ଗମନୀୟଃ / ଗମ୍ୟଃ ।

ସୂତ୍ର - ୬ 'କ୍ତ'ସ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନେ ଷଷ୍ଠୀ = "କ୍ତ" ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ପଦଟି ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳିକ ହେଲେ କର୍ତ୍ତାଠାରେ ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଭାବ ବାଚ୍ୟରେ ବିକଳ୍ପରେ ତୃତୀୟା ହୁଏ । ଯଥା - ଇଦଂ ପଣ୍ଡିତାନାଂ ମତମ୍ । ଇତ୍ୟାଦି

ସୂତ୍ର - ୭ = ଷଷ୍ଠୀ ଚାନାଦରେ - ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାର ମୁଖ୍ୟ (କର୍ତ୍ତା) ପଦ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ମୁଖ୍ୟ (କର୍ତ୍ତା) ପଦଟିକୁ ଅନାଦର (ବେଖାତିର) କଲେ ସେହି କର୍ତ୍ତା ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା (ଶତୃ / ଶାନଚ୍ / ସ୍ୟତୃ / ସ୍ୟମାନ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ କ୍ରିୟାପଦ) ଦୁଇଟିଯାକ ଷଷ୍ଠୀ / ସପ୍ତମୀ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଅନାଦରଠାରେ ଷଷ୍ଠୀ ('ଚ' କାରରୁ) ବିକଳ୍ପରେ ସପ୍ତମୀ କୁହାଯାଏ । ଯଥା

-- ମମ ପଶ୍ୟତଃ / ମୟି ପଶ୍ୟତି କାକଃ ପିଷ୍ଟକମ୍ ଅନୟତ୍ । -- ତସ୍ମିନ୍ ବନେ ଭ୍ରମତି ବାତ୍ୟା ଅବହତ୍ ।

ସୂତ୍ର - ୭ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣେ ଷଷ୍ଠୀ / ସପ୍ତମୀ - ଗବାଂ ଗୋଷୁ କୃଷ୍ଣା ବହୁକ୍ଷୀରା / କବୀନାଂ / କବିଷୁ କାଳିଦାସଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ ।

ନିମ୍ନ ପଦ ଯୋଗେ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ ।

୧. କୃତେ / ନିମିତ୍ତମ୍ / ଅର୍ଥେ = (ପାଇଁ / ନିମିତ୍ତ) = ତବ କୃତେ ବଦିଷ୍ୟାମି ।

୨. ହେତୋଃ = ହେତୁରୁ = ବୃଦ୍ଧଃ ଦୁଃଖସ୍ୟ ହେତୋଃ କ୍ରନ୍ଦତି ।

୩. ସ୍ମରତି (ସ୍ମରଣ କରେ) = ପୁତ୍ରଃ ମାତରଂ / ମାତୁଃ ସ୍ମରତି (୨ୟା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ।

୪. ତୃପ୍ୟତି (ତୃପ୍ତ ହୁଏ) = ଅଗ୍ନିଃ ଘୃତେନ / ଘୃତସ୍ୟ ତୃପ୍ୟତି (୩ୟା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ।

୫. ଦୟତେ (ଦୟାକରେ) = ରାମଃ ଦରିଦ୍ରଂ /ଦରିଦ୍ରସ୍ୟ ଦୟତେ (୨ୟା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ।

୬. ଈଷ୍ଟେ = (ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରେ) = ନୃପଃ ରାଜ୍ୟଂ / ରାଜ୍ୟସ୍ୟ ଈଷ୍ଟେ (୨ୟା ଓ ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ।

୭. ତୁଲ୍ୟଃ / ସମଃ / ସମାନଃ / ସଦୃଶଃ = ଏକଲବ୍ୟେନ / ଏକଲବ୍ୟସ୍ୟ ତୁଲ୍ୟଃ / ସମଃ / ସମାନଃ / ସଦୃଶଃ ଶିଷ୍ୟଃ ବିରଳଃ (୩ୟା / ଷଷ୍ଠୀ ହୁଏ ।)

୮. ତୁଳା (ତୁଳନା) = କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ତୁଳା ନାସ୍ତି ।

୯. ଉପମା (ଉଦାହରଣ) = ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ ଉପମା ନାସ୍ତି ।

୧୦. ଉପରି (ଉପରେ) = ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଉପରି ବାନରାଃ ଖେଳନ୍ତି ।

୧୧. ଅଧଃ / ଅଧସ୍ତାତ୍ / ତଳେ (ତଳେ) = ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଅଧଃ/ ଅଧସ୍ତାତ୍ / ତଳେ ଛାଗାଃ ଚରନ୍ତି ।

୧୨. ପୁରତଃ / ପୁରତଃ / ପୁରସ୍ତାତ୍ / ଅଗ୍ରେ / ଅଗ୍ରତଃ / ସମ୍ମୁଖେ / ସମ୍ମୁଖତଃ = ଗୃହସ୍ୟ ପୁରତଃ / ପୁରତଃ / ପୁରସ୍ତାତ୍ / ଅଗ୍ରେ / ଅଗ୍ରତଃ / ସମ୍ମୁଖେ / ସମ୍ମୁଖତଃ ବାଳକାଃ ଖେଳନ୍ତି ।

୧୩. ପୃଷ୍ଠେ / ପୃଷ୍ଠତଃ / ପଶ୍ଚାତ୍ (ପଛରେ) = ଗୃହସ୍ୟ ପୃଷ୍ଠେ / ପୃଷ୍ଠତଃ / ପଶ୍ଚାତ୍ ବାଟିକା ଅସ୍ତି ।

୧୪. ମଧ୍ୟେ (ମଧ୍ୟରେ) = କୂପସ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଜଳମ୍ ଅସ୍ତି ।

୧୫. ସମୀପାତ୍ (ତାଡିପାଖାରେ) = ଶିକ୍ଷକସ୍ୟ ସମୀପାତ୍ ଛାତ୍ରାଃ ପଠନ୍ତି ।

୧୬. ସକୃତ୍ (ଥରେ) = ରାମଃ ମାସସ୍ୟ ସକୃତ୍ ଗ୍ରାମଂ ଗଚ୍ଛତି ।

୧୭. ଅସକୃତ୍ (ବହୁଥର) = ରାମଃ ମାସସ୍ୟ ଅସକୃତ୍ ଗ୍ରାମଂ ଗଚ୍ଛତି ।

୧୮. ଦ୍ୱିଃ (ଦୁଇଥର) = ରାମଃ ଦିବସସ୍ୟ ଦ୍ୱିଃ ଖାଦତି ।

୧୯. ତ୍ରିଃ (ତିନିଥର) = ମୁନିଃ ଦିନସ୍ୟ ତ୍ରିଃ ସ୍ନାତି ।

୨୦. ଚତୁଃ (ଚାରିଥର) = ବାଳକଃ ଦିବସସ୍ୟ ଚତୁଃ ଖାଦତି ।

୨୧. ପଞ୍ଚକୃତ୍ଃ (ପାଞ୍ଚଥର) = ଶ୍ୟାମଃ ମାସସ୍ୟ ପଞ୍ଚକୃତ୍ଃ ଗ୍ରାମଂ ଗଚ୍ଛତି ।

୨୨. ସହସ୍ରକୃତ୍ଃ (ହଜାରେ ଥର) = ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଦିନସ୍ୟ ସହସ୍ରକୃତ୍ଃ ମିଥ୍ୟା ବଦତି ।

୨୩. ଦୂରେ (ଦୂରରେ) = ଗ୍ରାମାତ୍ / ଗ୍ରାମସ୍ୟ ଦୂରେ ପର୍ବତଃ ଅସ୍ତି (୫ମୀ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ହୁଏ)

୨୪. ମଙ୍ଗଳଂ / କୁଶଳଂ / ଆୟୁଷ୍ୟଂ / ଭଦ୍ରଂ / ମଦ୍ରଂ/ କଲ୍ୟାଣଂ = ତବ / ତୁଭ୍ୟଂ ମଙ୍ଗଳଂ ଭବତୁ ।

୨୫. ସମୀପେ / ଅନ୍ତିକେ / ସକାଶେ / ନିକଟେ (ନିକଟରେ) = ଗ୍ରାମାତ୍ / ଗ୍ରାମସ୍ୟ ସମୀପେ / ଅନ୍ତିକେ / ସକାଶେ / ନିକଟେ ନଦୀ ବହତି (୫ମୀ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ହୁଏ) ।

୨୬. ପୂର୍ବତଃ (ପୂର୍ବରେ) = ଗ୍ରାମସ୍ୟ ପୂର୍ବତଃ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟଃ ଅସ୍ତି ।

୨୭. ପଶ୍ଚିମତଃ (ପଶ୍ଚିମରେ) = ଭାରତସ୍ୟ ପଶ୍ଚିମତଃ ସାଗରଃ ଅସ୍ତି ।

୨୮. ଉତ୍ତରେଣ / ଉତ୍ତରତଃ (ଉତ୍ତରରେ) = ଗ୍ରାମସ୍ୟ ଉତ୍ତରେଣ / ଉତ୍ତରତଃ ମନ୍ଦିରମ୍ ଅସ୍ତି।

୨୯. ଦକ୍ଷିଣେନ / ଦକ୍ଷିଣତଃ (ଦକ୍ଷିଣରେ) = ଗୃହସ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣେନ / ଦକ୍ଷିଣତଃ ବାଟିକା ଅସ୍ତି ।

୨/୬/୪ ((ଛ) ଅଧିକରଣ କାରକ ଓ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି

ସୂତ୍ର - ୧ ଅଧିକରଣେ ସପ୍ତମୀ = ସ୍ଥାନ, କାଳ, ବିଷୟର ଆଧାର ଅଧିକରଣ କାରକ ଅଟେ । ଏହି ଆଧାର (ଅଧିକରଣଠାରେ) ସପ୍ତମୀ ହୁଏ ଯଥା :-

୧ - କୃଷକଃ ଗ୍ରାମେ ବସତି ୨ - ଆଷାଢ଼େ ରଥଯାତ୍ରା ଭବତି ୩ - ବ୍ୟାକରଣେ ରାମସ୍ୟ ଆଗ୍ରହଃ ଅସ୍ତି ।

ସୂତ୍ର - ୨ : ଭାବେ ସପ୍ତମୀ - ଭାବ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରିୟା । ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ରିୟା (ବାକ୍ୟର ସମାପିକା କ୍ରିୟା କାଳର) ସୂଚନା ମିଳେ ତାକୁ ଭାବେ ୭ମୀ କୁହନ୍ତି । ସେହି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାଟିରେ (କ୍ତ, ଶାନଚ୍) ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗି (ସୁବନ୍ତ) ପଦରେ ପରିଣତ ହେବା ପରେ ସେହି ପଦ ଓ ତାର କର୍ତ୍ତା ଦୁଇଟି ଯାକ ପଦ ୭ମୀ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟୟଯୁକ୍ତ କ୍ରିୟାଟି ବିଶେଷଣ ରୂପେ ଲିଙ୍ଗ ଓ ବଚନ ଧାରଣ କରେ ।

ସରଳ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବାକ୍ୟ ମଝିରେ ଥିବା କ୍ରିୟା ପଦଟିର ଶେଷକୁ ଲେ, ନ୍ତେ, ରୁ ଥିଲେ ସେହି କ୍ରିୟାରେ 'କ୍ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ତାହା ପୁଂ-ବାଳକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଲତା, କ୍ଲୀ-ଫଳ ପରି ରୂପ ହୁଏ । ସେହି 'କ୍ତ'ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ପଦଟି ବିଶେଷଣ ରୂପେ ବିଶେଷ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଲିଙ୍ଗ ଓ ସପ୍ତମୀର ବଚନକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଯଥା:- ଚନ୍ଦ୍ରେ ଉଦିତେ କୁମୁଦଂ ବିକଶତି । ନିଶାୟାଂ / ରଜନ୍ୟାମ୍ ଆଗତାୟାଂ ସର୍ବେ ଗୃହଂ ଗତାଃ ।

ସୂତ୍ର - ୩ ; ନିମିତ୍ତାତ୍ କର୍ମଯୋଗେ ସପ୍ତମୀ । - ନିମିତ୍ତ ଯଦି ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେଠାରେ ୪ର୍ଥୀ ନ ହୋଇ ସପ୍ତମୀ ହୁଏ । ଯଥା - ଚର୍ମଣି ମୃଗଂ ହନ୍ତି । ଦନ୍ତୟୋଃ ଗଜଂ ହନ୍ତି । କେଶେଷୁ ଚମରୀଂ ହନ୍ତି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୂତ୍ର - ୪ ଅବଚ୍ଛେଦେ ସପ୍ତମୀ :- ଶରୀରର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ ଧରିବା ଗ୍ରହଣ କରିବା ସ୍ପର୍ଶ କରିବା, ହେଲେ ସେହି ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗଟି ଦ୍ୱିତୀୟା ନ ହୋଇ ସପ୍ତମୀ ହୁଏ, ତାକୁ ଅବଚ୍ଛେଦେ ସପ୍ତମୀ କୁହାଯାଏ । ଯଥା :- ଅନ୍ଧଂ କରେ ଧୃତ୍ୱା ବାଳକଃ ନୟତି । ଶିକ୍ଷକଃ ଛାତ୍ରଂ ହସ୍ତେ ଧୃତ୍ୱା ଉପଦେଶୟତି । ଶିଷ୍ୟଂ ଚୁଡ଼ୁଂ ପଦୟୋଃ ସ୍ପୃଷ୍ଟ୍ୱା ପ୍ରଣମତି ।

ନିମ୍ନପଦ ଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗେ ସପ୍ତମୀ ହୁଏ ।

୧. ସ୍ନିହ୍ୟତି (ସ୍ନେହଂ କରୋତି) (ସ୍ନେହ କରେ) - ମାତା ପୁତ୍ରେ ସ୍ନିହ୍ୟତି । (ସ୍ନିହ ଧାତୁ ଯୋଗେ ୭ମୀ)

୨. ବିଶ୍ୱସିତି (ବିଶ୍ୱାସଂ କରୋତି) । ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକେ ବିଶ୍ୱସିତି । (ବିଶ୍ୱସ ଧାତୁ ଯୋଗେ ୭ମୀ ।

୩. ଯୁଜ୍ୟତେ = (ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ) = ତିଳେ ତୈଳଂ ସଂଯୁଜ୍ୟତେ । ('ଯୁଜ୍' ଧାତୁ ଯୋଗେ ୭ମୀ)

୪. ବିରକ୍ତଃ - (ବିରକ୍ତି) - ରାମଃ ଶ୍ୟାମେ ବିରକ୍ତଃ ଭବତି । (ବିରକ୍ତ ପଦଟି କର୍ତ୍ତାର ବିଭକ୍ତି ବଚନକୁ ଧାରଣ କରେ)

୫. ଅନୁରକ୍ତଃ (ଅନୁରକ୍ତ) = ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକେ ଅନୁରକ୍ତଃ । (ଅନୁରକ୍ତ ପଦଟି କର୍ତ୍ତାର ବିଭକ୍ତି ବଚନକୁ ଧାରଣ କରେ)

୬. ସାଧୁଃ = (ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରଶୀଳ) = ସଃ ସତାୟାଂ ସାଧୁଃ ।

୭. ଅସାଧୁଃ = (ଅସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରୀ) = ଦୁଷ୍ଟଃ ଶିଷ୍ଟେ ଅସାଧୁ ।

୮. ଦକ୍ଷଃ / ନିପୁଣଃ / ପଟୁଃ / କୁଶଳଃ / ଧୂରୀଣଃ / ଶୌଣ୍ଡଃ / ପ୍ରବୀଣଃ = (ଦକ୍ଷ ଧୁରନ୍ଧର) ସଃ ଗଣିତେ ଦକ୍ଷଃ ..... ଇତ୍ୟାଦି ।

୯. ସାକ୍ଷୀ = (ସାକ୍ଷୀ) = ସଃ ବିବାଦେ ସାକ୍ଷୀ । ବେଲାଳସେନଃ ମହାଭାରତରଣେ ସାକ୍ଷୀ ଆସୀତ୍ ।

୧୦. ପ୍ରତିଭୂଃ = (ଜାମିନ୍‌ଦାର) ଗୋପାଳଃ ମୟି ପ୍ରତିଭୂଃ / ବିବାଦେ ପ୍ରତିଭୂଃ ଅଭବତ୍ ।

୧୧. ଭକ୍ତିଃ / ଭକ୍ତିମ୍ = ଛାତ୍ରସ୍ୟ ଶିକ୍ଷକେ ଭକ୍ତିଃ ଅସ୍ତି । ଛାତ୍ରଃ ଶିକ୍ଷକେ ଭକ୍ତିଂ କରୋତି ।

୧୨. ଉପବସତି (ଉପବାସ ଅଛି) = ଦରିଦ୍ରଃ କୁଟୀରେ ଉପବସତି ।

୨.୬.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା (ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷଣ)

ସମସ୍ତ କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ନିମ୍ନ ଶ୍ଳୋକ ଦୁଇଟିରୁ ପରଖି ନେବା ।

(କ) ରାମୋ ରାଜମଣିଃ ସଦା ବିଜୟତେ ରାମଂ ରମେଶଂ ଭଜେ ।

ରାମେଣ ନିହତା ନିଶାଚରଚମୂଃ ରାମାୟ ତସ୍ମୈ ନମଃ ।

ରାମାତ୍ ନାସ୍ତି ପରାୟଣଂ ପରତରଂ ରାମସ୍ୟ ଦାସୋଽସ୍ମ୍ୟହମ୍ ।

ରାମେ ଚିତ୍ତଲୟଃ ସଦାଭବତୁ ମେ ହେ ରାମ ! ମାମୁଦ୍ଧର ।।

(ଖ) ଶ୍ରୀରାମଃ ଶରଣଂ ସମସ୍ତଜଗତାଂ ରାମଂ ବିନା କା ଗତିଃ ।

ରାମେଣ ପ୍ରତିହନ୍ୟତେ କଳିମଳଂ ରାମାୟ ତୁଭ୍ୟଂ ନମଃ ।।

ରାମାତ୍ ତ୍ରସ୍ୟତି କାଳଭୀମଭୁଜଗଃ ରାମସ୍ୟ ସର୍ବଂ ବଶେ ।

ରାମେ ଭକ୍ତିରଖଣ୍ଡିତା ଭବତୁ ମେ ରାମ ! ତ୍ୱମେବାଶ୍ରୟଃ ।।

୨.୬.୬ ସାରାଂଶ :- କ୍ରିୟା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ପଦ କାରକ । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା = ଛଅ (୬)

ପଦର ସଂଖ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ପରିମାଣ ଏବଂ କାରକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଚିହ୍ନ ବିଭକ୍ତି । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା = ସାତ (୭)

୧ କାରକ = ୧ ବିଭକ୍ତି ୬ କାରକ = ୬ ବିଭକ୍ତି

ବଳକା ୧ ବିଭକ୍ତି, ତାହା ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି । ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି (ର, ଙ୍କର, ମାନଙ୍କର) ର କ୍ରିୟା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ (ଅନ୍ୱୟ) ନାହିଁ ବରଂ କାରକ ପଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ (ଅନ୍ୱୟ) ଥିବାରୁ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି କୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ପଦ କୁହାଯାଏ ।

ଛଅଟି କାରକ ଓ ସାତଟି ବିଭକ୍ତି ଯଥା -

୧. କର୍ତ୍ତୃକାରକ ଓ ସମ୍ବୋଧନରେ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି, ୨. କର୍ମକାରକ - ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି

୩. କରଣ କାରକ - ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ୪. ସମ୍ପ୍ରଦାନ କାରକ - ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି

୫. ଅପାଦାନ କାରକ - ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ୬. ଅଧିକରଣ କାରକ - ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି

୭. ସମ୍ବନ୍ଧପଦ - ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି

୨.୬.୭ ପରିଭାଷା : ଅଯୋଧ୍ୟାୟାଃ ରାଜା ଗୋଷ୍ଠାତ୍ ଧେନୁଂ ଗଙ୍ଗାକୂଳେ ସ୍ୱହସ୍ତେନ ବିପ୍ରାୟ ଦଦାତି ।

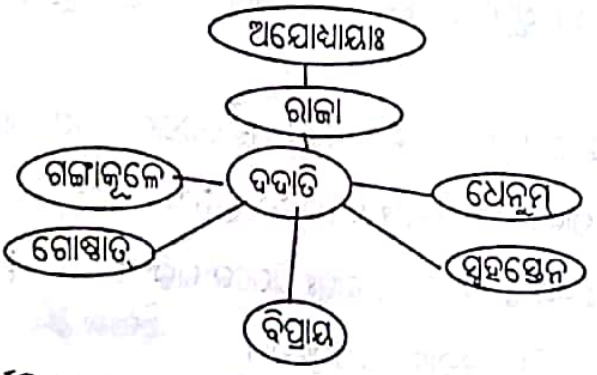

୧. ରାଜା ଉକ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ୧ମା (ଦଦାତି କ୍ରିୟା ପଦ ସହ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧ)

୨. ଅଯୋଧ୍ୟାୟାଃ - ସମ୍ବନ୍ଧେ ୬ଷ୍ଠୀ (ରାଜା କର୍ତ୍ତୃ ପଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ)

୩. ଧେନୁମ୍ - କର୍ମଣି ୨ୟା

୪. ସ୍ୱହସ୍ତେନ - କରଣେ ୩ୟା (କ୍ରିୟାର ସାଧନ)

୫. ବିପ୍ରାୟ - ସମ୍ପ୍ରଦାନେ ୪ର୍ଥୀ

୬. ଗୋଷ୍ଠାତ୍ - ଅପାଦାନେ ୫ମୀ

୭. ଗଙ୍ଗାକୂଳେ - ଅଧିକରଣେ ୭ମୀ

୨.୬.୮ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର :

ପ୍ରଶ୍ନ

୧. ଶିଶୁଃ କ୍ଷୁଧୟା କ୍ରନ୍ଦତି । ଏହି ବାକ୍ୟରେ କ୍ଷୁଧାୟାଃ (ହେତୌ ୫ମୀ) କାହିଁକି ହେବ ନାହିଁ ?

୨. ଗ୍ରାମଂ ଦକ୍ଷିଣେନ ମନ୍ଦିରମ୍ ଅସ୍ତି । ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଟି ଭୁଲ୍ ଅଛି କି ଯଦି ନାହିଁ କାରଣ କ'ଣ ? ବିକଳ୍ପରେ କେଉଁ ବିଭକ୍ତି ହୋଇ ପାରେ ?

୩. ମନ୍ଦିରଂ ବିର୍ଷେଣ ନିର୍ମିତମ୍ ଅଭବତ୍ । ରେଖାଙ୍କିତ ପଦ କେଉଁ ସୂତ୍ର ବଳରେ କେଉଁ ବିଭକ୍ତି ହୋଇଛି ?

ଉତ୍ତର

୧. 'କ୍ଷୁଧା' 'ଆ' କାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ । ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପଦଟି ହେତୁ ହେଲେ ୩ୟା ହୁଏ । ପଞ୍ଚମୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ 'କ୍ଷୁଧାୟାଃ' ହେବ ନାହିଁ ।

୨. ଏନ୍‌ମ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ପଦଯୋଗେ ୨ୟା, ୬ଷ୍ଠୀ, ହୁଏ, ଏଣୁ 'ଗ୍ରାମମ୍' ଭୁଲ ନାହିଁ । ବିକଳ୍ପରେ 'ଗ୍ରାମସ୍ୟ' ହେବ ।

୩. ବର୍ଷେଣ = ଅପବର୍ଗେ ୩ୟା ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ବୁଝାଇବାରୁ କାଳ ବାଚକ ଶବ୍ଦ 'ବର୍ଷ' ଟି ୩ୟା ହୋଇଅଛି ।

୨.୬.୯ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ସଂଶୋଧନଂ କୁରୁତ ।

(i) ରାମଃ ପୁତ୍ରମ୍ ଇବ ସେବତେ ।
(ii) ମାର୍ଗସ୍ୟ ଉଭୟତଃ ବୃକ୍ଷ ରୋପଣଂ କୁରୁ ।
(iii) କୋକିଳଃ ମଧୁରେଣ କୂଜତି ।
(iv) ଦୁଷ୍ଟଃ ବିବାଦେନ ଅଳମ୍ ।
(v) ଦରିଦ୍ରଂ ଧନଂ ଦେହି ।
(vi) ରଜକାୟ ବସ୍ତ୍ରଂ ଦେହି ।
(vii) ରାମଃ ଶ୍ୟାମଂ ବିଭେତି ।
(viii) ଭାରତସ୍ୟ ଉତ୍ତରା ହିମାଳୟଃ ।
(ix) ଶିକ୍ଷକଂ ସମୀପଂ ଗଚ୍ଛ ।
(x) ଶ୍ରୀରାମଂ ଭକ୍ତିଂ କୁରୁ ।
(xi) ମାତା ପୁତ୍ରଂ ବିରକ୍ତା ଭବତି ।

୨. ବନ୍ଧନୀସ୍ଥସ୍ୟ ଶବ୍ଦସ୍ୟ ଯଥାଯଥଂ ରୂପଂ ନିର୍ମାୟ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନଂ ପୂରୟତ ।

(i) ପୁରା ------ ନାମ ରାଜା ଅସୀତ୍ । (ରଘୁ)
(ii) ------ ଅନୁ ପୁତ୍ରଃ ଧାବତି । (ମାତୃ)
(iii) ରାଜା ------ କ୍ରୁଧତି । (ଶତ୍ରୁ)
(iv) ତବ ------ ଅଳମ୍ । (ଚେଷ୍ଟା)
(v) ------ ରାବଣଃ ହତଃ । (ରାମ)
(vi) ------ ଅଧୋଽଧଃ ଜଳମସ୍ତି । (ପୃଥିବୀମ୍)
(vii) ତ୍ୱଂ ------ ଦୟସ୍ୱ । (ଦରିଦ୍ର)
(viii) ------ ଭିକ୍ଷାଂ ଦେହି (ଭିକ୍ଷୁ)
(ix) ପୁତ୍ରଃ ------ ବିଶ୍ୱସିତି । (ପିତୃ)
(x) ------ ଗୁରୁଂ ପୂଜୟ । (ଭକ୍ତି)

୩. ଅଧସ୍ତନପଦାନାଂ ବାକ୍ୟେଷୁ ବ୍ୟବହାରଂ କୁରୁତ ।

ଅନ୍ତରା, ରତେ, ବହିଃ, ପ୍ରୟୋଜନମ୍, ସମୟା, ତ୍ୱରୟା, ଧାରୟତି, ଅସକୃତ୍, ଯୁଜ୍ୟତେ, ସମନ୍ତାତ୍, ଏବ, ଉପବସତି, ବିରମତି, ସାଧୁ ।

ଏହିପାଠରୁ ଜାଣିବା

କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତିର ସଂଜ୍ଞା, ପ୍ରକାର ଭେଦ, ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କୌଶଳ ଓ ରଚନାରେ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ।

ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷା

GROUP - A ବିଭାଗ 'କ'

ଏକକ ୩.୧.୦ ପ୍ରାଥମିକସ୍ତରରେ ମାତୃଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷଣ /ଶିକ୍ଷାଦାନ ।

୩.୧.୧ ଉପକ୍ରମ :- 'ଅନୁ' ଅର୍ଥାତ୍ ପଛରେ । ବାଦ = ବଦ୍ + ଘଞ୍ ଅର୍ଥାତ୍ କହିବା । ଅନୁବାଦର ଅର୍ଥ ପଶ୍ଚାତ୍ କଥନ । ଗୋଟିଏ ଭାଷାରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭାଷାରେ ଅବିକଳ ଭାବେ ସେପରି କହିବା ଅଥବା ରୂପଦେବା ହିଁ ଅନୁବାଦ ଅଟେ । ଅନୁବାଦର ଅର୍ଥ ଭାଷାନ୍ତରୀକରଣ, ଅନୁବାଦ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଓ ସୁନ୍ଦର ହେବା ଅତି ଦୁରୂହ । ମୂଳରଚନାର କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ ସର୍ବଥା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତଥାପି ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ୍ । ।

୩.୧.୨ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :- (i) ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷଣର ଗୁରୁତ୍ୱ :- ପ୍ରଥମତଃ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି । ତାପରେ ସେହି ଭାଷାକୁ ସୁସଂହତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଏକତା, ଅଖଣ୍ଡତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଉତ୍ସ ହିଁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା । ଏଣୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ସଂସ୍କୃତଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସାଧିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆଧାର - ୨୦୦୫ ଭିତ୍ତିରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କାରଣରୁ କଥନ-ଲେଖନରେ ଶୁଦ୍ଧତା ପ୍ରତିପାଦନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷଣର ଏକମାତ୍ର ଧ୍ୟେୟ ଅଟେ ।

ବିଷୟ : ରାମର ପୁଅ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗାଁରୁ ବସଯାନରେ କଟକ ଯାଉଛି ।

ଅନୁବାଦ :- ରାମସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟେ ପଠନାୟ ଗ୍ରାମାତ୍ ବସ୍‌ଯାନେନ କଟକଂ ଗଚ୍ଛତି ।

୩.୧.୪ ତୁମ ପାଇଁ କାମ :- ମାତୃଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ସମୟରେ ନିମ୍ନ ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ।

(i) ମୂଳରଚନାର ଭାବଧାରାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ରୂପଦେବା ଅନୁବାଦକର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(ii) ଶୈଳୀ ଓ ଲିଖନଭଙ୍ଗୀ ମୂଳ ରଚନାର ଅନୁରୂପ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(iii) ଅନୁବାଦଟି ମୂଳରଚନା ପରି ସାବଲୀଳ ହେବା ବିଧେୟ ।

(iv) ଏହି ଅନୁବାଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦ୍ୱିବିଧ ଯଥା - ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ (Translation) ଓ ଅନୁକୃତି (Transcription) ।

(v) ଅନ୍ୟଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଅନୁବାଦ କରିବା ସମୟରେ ମୂଳରଚନାର ଭାବକୁ ଅବିକଳ ରଖିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ପ୍ରମୁଖ କୌଶଳ :-

ଆମେ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରାୟ ତତ୍‌ସମ, ତଦ୍‌ଭବ, ଦେଶଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଏପରି ଚାରିପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରୁ । ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ତତ୍‌ସମ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିଭକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଅନୁବାଦ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ନିମ୍ନ କୌଶଳକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଉଚିତ୍ ।

(i) ଅନୁବାଦ ପାଇଁ ମାତୃଭାଷାର ବାକ୍ୟଟିକୁ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖ ।

(ii) ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାଟିକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରଥମେ କର୍ତ୍ତାପଦକୁ ୧ମା ବିଭକ୍ତିର ରୂପ ଦେଇ ଲେଖ ।

(iii) କର୍ତ୍ତା ପଦଟି ଲେଖିବା ପରେ କର୍ତ୍ତା ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟା (ଧାତୁ)ର ଲକାର ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ନିରୂପଣ କରି ଓଡ଼ିଆ କ୍ରିୟା ପଦ ତଳେ ସଂସ୍କୃତରେ କ୍ରିୟାପଦଟିକୁ ଲେଖିନିଅ ।

ଯୁଷ୍ମଦ୍‌ର ୧ମା ବିଭକ୍ତି ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା, ଅସ୍ମଦ୍‌ର ୧ମା ବିଭକ୍ତି ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ଏବଂ ଯୁଷ୍ମଦ୍ ୧ମା ଓ ଅସ୍ମଦ୍ ୧ମା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦର ୧ମା ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତା ଏହା ଯେପରି ବିସ୍ମୃତ ନ ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ନିମ୍ନମତେ କ୍ରିୟା ଓ ବଚନ ଚୟନ ପାଇଁ ଏକ ସାମାନ୍ୟ କୌଶଳ ଦିଆଗଲା ।

କର୍ତ୍ତା କ୍ରିୟା

ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ଓ ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଥିଲେ - ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଯଥା - ରାମଃ ଯୂୟଂ ଚ ପଠଥ । / ରାମ ଓ ତୁମେମାନେ ପଢୁଛ ।

ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ଓ ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଥିଲେ = ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଯଥା - ବାଳକାଃ ଅହଂ ଚ ପଠାମଃ । / ବାଳକମାନେ ମୁଁ ପଢୁଛେ ।

ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଓ ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଥିଲେ = ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଯଥା - ଯୂୟମ୍ ଅହଂ ଚ ପଠାମଃ । / ତୁମେମାନେ ଓ ମୁଁ ପଢୁଛେ ।

ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ, ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଓ ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଥିଲେ = ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଯଥା - ବାଳକାଃ ଯୁବାମ୍ ଅହଂ ଚ ପଠାମଃ / ବାଳକମାନେ, ତୁମେ ଦୁହେଁ ଓ ମୁଁ ପଢୁଛେ ଏବଂ ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ସମୁଦାୟ କର୍ତ୍ତା ଦୁଇଜଣ ହେଲେ = ଦ୍ୱିବଚନ

ଦୁଇରୁ ଅଧିକ କର୍ତ୍ତା ସଂଖ୍ୟା ହେଲେ = ବହୁବଚନ ହୁଏ ।

(iv) ଅନୁବାଦ ବେଳେ କିମ୍ବା / ଅଥବା କର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ଶେଷକୁ ଅର୍ଥାତ୍ କିମ୍ବା / ଅଥବା ପରେ ଥିବା କର୍ତ୍ତାଟି ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଯେଉଁ ବଚନର ହୋଇଥାଏ କ୍ରିୟା ତଦନୁଯାୟୀ ହେବ ।

ଯଥା -

(i) ମୁଁ କିମ୍ବା ରାମ ଯିବୁ = ଅହଂ ରାମଃ ବା ଗମିଷ୍ୟତି ।

(ii) ତୁମେ କିମ୍ବା ମୁଁ ଯିବା = ତ୍ୱମ୍ ଅହଂ ବା ଗମିଷ୍ୟାମି ।

(iii) ମୁଁ ରାମ କିମ୍ବା ତୁମେ ଯିବା = ଅହଂ ରାମଃ ତ୍ୱଂ ବା ଗମିଷ୍ୟସି ।

(iv) କର୍ତ୍ତା, କ୍ରିୟା ବାକ୍ୟରେ ଅନୂଦିତ ହେବା ପରେ ଅନ୍ୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭକ୍ତି ଓ କାରକକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପୂରଣ କରାଗଲେ ବାକ୍ୟଟିର ନିର୍ଭୁଲ ଓ ଅବିକଳ ଅନୁବାଦ ହେବ ।

୩.୧.୫. ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :

ନିମ୍ନ ବାକ୍ୟଟିକୁ ଅନୁବାଦ କରି ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

ଯଥା - ଛାତ୍ରମାନେ ଓ ତୁମେ ପଡ଼ିଆର ସବୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଛ । ଛାତ୍ରାଃ ତ୍ୱଂ ଚ ପ୍ରାନ୍ତରଂ ସର୍ବତଃ ଭ୍ରମଥ ।

ଏହି ବାକ୍ୟର ସମାପିକା କ୍ରିୟା ବୁଲୁଛ । କିଏ ବୁଲୁଛ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଛାତ୍ରମାନେ ଓ ତୁମେ - ଆସେ । ଏଣୁ ଏଠାରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଓ ତୁମେ ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ପଦ କର୍ତ୍ତା ଅଟେ ଏଥିରେ ୧ମା ହେବ । ତାପରେ କ୍ରିୟାକୁ କର୍ତ୍ତା ଅନୁସାରେ କରାଯିବ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତା 'ଛାତ୍ରାଃ' ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନ ଏବଂ ତ୍ୱଂ ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ ହେତୁ ନିୟମ ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟାପଦ ଲଟ୍ ଲକାର ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ବହୁ ଚବଚନ 'ଭ୍ରମଥ' ହେବ । ତାପରେ ସୁବଆଡ଼େ 'ସର୍ବତଃ' ଅବ୍ୟୟ ପଦ ଲେଖି ତ' ଯୋଗେ ପଡ଼ିଆ (ପ୍ରାନ୍ତର) ଶବ୍ଦଟି ୨ୟା ହୋଇ ଲେଖା ଗଲେ ବାକ୍ୟଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନିର୍ଭୁଲ ହେବ ଏପରି ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖି ଅନୁବାଦ କରିବା ବିଧେୟ ।

୩.୧.୬ ସାରାଂଶ

କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତୃପଦର ଅଧୀନ ଅଟେ । ଏଣୁ ଅନୁବାଦ ବେଳେ କର୍ତ୍ତୃପଦଟି କେଉଁ ପୁରୁଷ କେଉଁ ବଚନ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଏବଂ କ୍ରିୟାର ଲକାର (କାଳ) ସ୍ଥିର କରି ତଦନୁଯାୟୀ କ୍ରିୟା ପଦଟି ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ୨ଯତଃ କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ବାକ୍ୟର ଅନ୍ୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ତତ୍‌ସମ ପଦ (ସଂସ୍କୃତ) ଦ୍ୱାରା ପୂରଣ କରାଗଲେ ଅନୁବାଦ ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ବିଶେଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗ ଯେଉଁ ବିଭକ୍ତି ଯେଉଁ ବଚନ ହୁଏ, ବିଶେଷଣ ବିଶେଷ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସେହି ଲିଙ୍ଗ ସେହି ବିଭକ୍ତି ସେହି ବଚନ ହେବ ।

୩.୧.୭. ପରିଭାଷା

ମାତୃଭାଷାରେ ଏପରି କେତେକ ଶବ୍ଦ ଅଛି ଯାହା ତତ୍‌ସମ ଶବ୍ଦ ରୂପେ ପରିଚିତ । ଏଣୁ ତାକୁ ମାତୃଭାଷାରୁ ଅନୁବାଦ କଲା ବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ (ଫରକ/ ଭିନ୍ନତା) ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କର 'ଚିଲିକା' କାବ୍ୟର ଏକ ପଦକୁ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆମେ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନୁବାଦ କରି ଏହା ଜାଣିବା ଯେ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁ ତତ୍‌ସମ ଶବ୍ଦ ରହିଛି ଯାହାକି ସଂସ୍କୃତ ଅନୁବାଦ ବେଳେ ଅବିକଳ ତାହା ହୁଏ ଯଥା - ଉତ୍କଳକମଳାବିଳାସଦୀର୍ଘିକା

ମରାଳମାଳିନୀ ନୀଳାମ୍ବୁ ଚିଲିକା ।

ସେହିପରି କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ "ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ" କବିତା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଟେ ।

୩.୧.୮ - ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

ପ୍ରଶ୍ନ ୧. ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରଘୁ ବୋଲି ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ଥିଲେ ।

ଉ - ଅଯୋଧ୍ୟାୟାଂ ରଘୁଃ ଇତି ଏକଃ ପ୍ରସିଦ୍ଧଃ ରାଜା ଆସୀତ୍ ।

୨. ରମା ସ୍ୱଭାବରେ ସରଳ ଅଟେ ।

ଉ -ରମା ସ୍ୱଭାବେନ ସରଳା ଭବତି ।

୩. ତୁମେ ଗଛରୁ ପାଚିଲା ମିଠା ଫଳଗୁଡ଼ିକୁ ନିଅ ।

ଉ - ତ୍ୱଂ ବୃକ୍ଷାତ୍ ପକ୍ୱାନି ମଧୁରାଣି ଫଳାନି ନୟ ।

୩.୧.୯ - ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କର ।

ତୁମେ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ବର୍ଷା କାଳରେ ମୟୂର ବଣରେ ନାଚେ । ଅନ୍ଧର ହାତ ଧରି ମନ୍ଦିରକୁ ନିଅ । ରାମ ମାଆମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଖେଳୁଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁ ସହିତ ବୃଷଭାନୁର ମିତ୍ରତା ଅଛି । ମୁନିମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରିପାଖରେ ଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ମାଆ ନଈରୁ ପାଣି ଆଣୁଛନ୍ତି । ମିଠାଫଳଗୁଡ଼ିକ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗେ । ତୁମର ମୋତେ ମିଛ କହିବା ଅନୁଚିତ । କାମଟି ମୋ ପକ୍ଷେ' ଅତି କଷ୍ଟକର । ଜନନୀ ସ୍ୱର୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତରା ।

ଏହି ପାଠରୁ ଜାଣିବା ୧ - ଅନୁବାଦ ସଂଜ୍ଞା, ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କୌଶଳ ଓ ରଚନାରେ ଦକ୍ଷତା ବିସ୍ତାର ।

ଏକକ : ୩.୨.୦ – ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷଣ / ଶିକ୍ଷାଦାନ

୩.୨.୧ ଉପକ୍ରମ :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତାକୁ ବିକଶିତ କରାଇଥାଏ । ବିଶ୍ୱର ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ସମୃଦ୍ଧ ଭାଷା ରୂପେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ରହି ଆସିଛି । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିୟମାବଳୀରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହେତୁ ଏହା ଏକ ପରିଷ୍କୃତ ଅଥବା ମାର୍ଜିତ ଭାଷା ରୂପେ ବିଶ୍ୱର ଭାଷା ବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦୃତ । ଏହି ଭାଷା ରାଷ୍ଟ୍ରିୟ ଐକ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସୁସହାୟିକା । ବିବିଧ ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବଳିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଆମର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ଆମର ପରିଚୟକୁ ବିଶ୍ୱବକ୍ଷରେ ସାର୍ଥକ କରାଇଛି ।

୩.୨.୨. ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

ଯଦି କେହି ସଂସ୍କୃତରେ କ'ଣ ଅଛି ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରେ ତେବେ ଆମେ ନିରୁତ୍ତର ନ ରହି ସିଂହ ଦୃପ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସଂସ୍କୃତରେ କ'ଣ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ଉଚିତ । ବିଶ୍ୱକୁ ଭୌତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କୃତର ଅବାଦନ ଅତୁଳନୀୟ । ଭୌତିକ ବିଷୟରେ ବିଜ୍ଞାନ ଯଥା- ଭୌତିକଶାସ୍ତ୍ର, ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର, ଜୀବଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଗଣିତକୁ ଗଣନା କରାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଭୂଗୋଳ, ଖଗୋଳ, ଇତିହାସ, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର, ବିମାନ କଳା (ଜଳ, ସ୍ଥଳ, ଆକାଶ) ନଗର ନିର୍ମାଣ କଳା, କୃଷି ବିଜ୍ଞାନ, ଧାତୁ ବିଜ୍ଞାନ, ଆୟୁର୍ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି କ'ଣ ବା ନାହିଁ ? ଆଜି ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଯାହା କିଛି ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଛି ସେସବୁ ବହୁ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଆମର ସାରସ୍ୱତ ଭଣ୍ଡାରରେ ଗଚ୍ଛିତ ଅଛି । ଯାହାର ଉପଯୋଗ ଆମେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷଣ ଜ୍ଞାନ ଅବହେଳା କାରଣରୁ ସଠିକ ରୂପାୟନ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଏପରି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉଦାତ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ମାତୃଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଅନୁବାଦ କରାଇବା ପାଇଁ ରୁଚିବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ ।

୩.୨.୩ – ବିଷୟ ବିଭାଗ :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଥିବା ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ (ଶ୍ଳୋକ) ଆକାରରେ ଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁବାଦ କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦାନ ହିଁ ଏହି ଏକକର ବିଷୟବସ୍ତୁ ।

୩.୨.୪. ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ପୂର୍ବ ଏକକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶବ୍ଦ ରୂପ, ଧାତୁ ରୂପ, ଅବ୍ୟୟ, କାରକ ଓ ବିଭକ୍ତିକୁ ଅବଗତ ହୋଇ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମ ଅଟେ ।

୩.୨.୫ ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅବିକଳ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ତତ୍‌ସମ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅନୁବାଦ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ପରଖି ନେବା ବିଧେୟ । ଅନୁବାଦ କାଳରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରହିଥିବା ଗଦ୍ୟ / ଶ୍ଳୋକ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଆମେ କହୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ ମାତୃଭାଷାର ବାକ୍ୟ ପରି ସଜଡ଼ା ହୋଇ ନ ଥାଏ । କାରଣ ମାତୃଭାଷାର ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାଟି ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ଶେଷକୁ ରହି ବାକ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କର୍ତ୍ତା, କ୍ରିୟା, କର୍ମ, ପ୍ରଭୃତି ପଦଗୁଡ଼ିକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶୈଳୀର ଭାବଗମ୍ଭୀରକୁ ନେଇ ଯଥା ତଥା ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ୧ – ଅହଂ ଗମିଷ୍ୟାମି ମହାବନଂ ପ୍ରିୟେ । ତ୍ୱୟା ହି ବସ୍ତବ୍ୟମିହୈବ ଭାମିନି । ଯଥା ବ୍ୟଳୀକଂ କୁରୁଷେ ନ କସ୍ୟଚିତ୍ । ତଥା ତ୍ୱୟା କାର୍ଯ୍ୟମିଦଂ ବଚୋ ମମ ।

ଗଦ୍ୟାନୁସାରେ : ଆସୀତ୍ ଧୌମ୍ୟସ୍ୟ ଋଷେଃ ଉପମନ୍ୟୁର୍ନାମ ଶିଷ୍ୟଃ । ଧୌମ୍ୟସ୍ୟ ଋଷେଃ ଉପମନ୍ୟୁଃ ନାମ ଶିଷ୍ୟଃ ଆସୀତ୍ । ଧୌମ୍ୟ ଋଷିଙ୍କର ଉପମନ୍ୟୁ ନାମକ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ ।

ପଦ୍ୟ ଭାଗରେ ଦର ଶ୍ଳୋକଟିର ଅନ୍ୱୟ କରି ଅବିକଳ ଅନୁବାଦ କରିବା ବିଧେୟ । ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ରୀତିକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ ପୂର୍ବକ ଅନୁବାଦ କଲେ ତାହା ଯଥାର୍ଥତାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଗଦ୍ୟ ଏବଂ ପଦ୍ୟ ଭାଗରେ ଥିବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାକୁ ନେଇ, କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ କରଣ ସଂପ୍ରଦାନ ଅଧିକରଣ କାରକ ବିଭକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଡ଼ି ଲେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଅନୁବାଦ ସରଳ ହୁଏ । ଯଥା- ଦର ଶ୍ଳୋକ ଅନ୍ୱୟ ଅନୁସାରେ, ହେ ପ୍ରିୟେ ! ଅହଂ ମହାବନଂ ଗମିଷ୍ୟାମି, ହେ ଭାମିନି ! ତ୍ୱୟା ଇହ ଏବ ବସ୍ତବ୍ୟମ୍ । (ତ୍ୱଂ) କସ୍ୟଚିତ୍ ଯଥା ବ୍ୟଳୀକଂ ନ କୁରୁଷେ, ତଥା ତ୍ୱୟା କାର୍ଯ୍ୟମ୍ ଇଦଂ ମମ ବଚଃ ।

ହେ ପ୍ରିୟେ ! ମୁଁ ମହାବନକୁ ଯିବି, ହେ ଲାବଣ୍ୟମୟି ! ତୁମେ ଏଠାରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ହିଁ ବାସ କରିବ । (ଏଣୁ ପତି ବିରହରେ) ଯେପରି ଅନ୍ୟ କାହାର ଅପ୍ରିୟ ନ କର ସେପରି ତୁମର କରିବା ଉଚିତ, ଏହା ମୋର (ତୁମ ପ୍ରତି) ଉକ୍ତି ବା ଉପଦେଶ ଅଟେ ।

୩.୨.୬ - ସାରାଂଶ

ସଂସ୍କୃତରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ବେଳେ ଅସଜଡ଼ା ବାକ୍ୟଟିକୁ ସଜାଡ଼ିବାକୁ ଅନ୍ୱୟ କୁହାଯାଏ, ଯଥା- ଓଡ଼ିଆରେ ଏକ ଉଦାହାରଣ

ମୁଁ ଫୁଟବଲ ଖାଇ ଭାତ ଖେଳିବାକୁ ଯିବି । (ଅସଜଡ଼ା ବାକ୍ୟ)

ମୁଁ ଭାତ ଖାଇ ଫୁଟବଲ ଖେଳିବାକୁ ଯିବି । (ସଜଡ଼ା / ଅନ୍ୱୟ ବାକ୍ୟ)

ଏଣୁ ଅର୍ଥ ବୁଝି ଅନ୍ୱୟ (ସଜାଡ଼ି) କରି ଅନୁବାଦ କରଣୀୟ ।

୩.୨.୭ - ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର

ପ୍ରଶ୍ନ : ଅୟଂ ନିଜଃ ପରୋବେତି ଗଣନା ଲଘୁଚେତସାମ୍ । ଉଦାରଚରିତାନାଂ ତୁ ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍ ।।

ଉତ୍ତର : ଲଘୁଚେତସାମ୍ ଅୟଂ ନିଜଃ ପରଃ ବା ଇତି ଗଣନା ଭବତି । ତୁ (କିନ୍ତୁ) ଉଦାରଚରିତାନାଂ ବସୁଧା ଏବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍ ଇତି ଗଣନା ଭବତି ।

ଅର୍ଥାତ୍ - ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏଇଟି ଆପଣାର ସେ ପର ବୋଲି ଗଣନା (ଭାବନା) ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବିଶାଳମନାମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱ ପରିବାର ବୋଲି ଗଣନା (ଚିନ୍ତନ) ଥାଏ ।

୩.୨.୮ ଏକକ ଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

ମାତୃଭାଷୟା ଅନୁବାଦଂ କୁରୁତ :-

୧. ମାର୍ଜାରୀୟଂ ଖାଦତି ମୀନମ୍ । ପିବତି ଚ ଦୁଗ୍ଧଂ ତିଷ୍ଠତି ମୌନମ୍ ।

୨. ପଠତୋ ନାସ୍ତି ମୂର୍ଖତ୍ୱଂ ଜପତୋ ନାସ୍ତି ପାତକମ୍ ।

ମୌନିନଃ କଳହଃ ନାସ୍ତି ନ ଭୟଂ ଚାସ୍ତି ଜାଗ୍ରତଃ ।।

୩. ମିତ୍ର ! ମମ ଭାର୍ଯ୍ୟା ତବ ନିମନ୍ତ୍ରଣମ୍ ଅକରୋତ୍ ।

୪. ଅସ୍ତୁ, ଅଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତମ୍, ଶ୍ୱଃ ପୁନଃ ନୂତନଂ ବିଷୟଂ ଜ୍ଞାସ୍ୟାମଃ ।

୫. ପଶ୍ୟତ ଭଲ୍ଲୁକମିମଂ କରାଳମ୍ । ନୃତ୍ୟତି ଥଥଥୈ କୁରୁ କରତାଳମ୍ ।

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ - ତୃତୀୟ ଭାଷା ରୂପରେ ସଂସ୍କୃତର ଶିକ୍ଷାଦାନ ଓ ଶିକ୍ଷଣ

୪.୧ - ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ

୪.୨ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ

୪.୩ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସୁଗମ କୌଶଳ

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ

(Importance of learning Sanskrit at elementary level)

୪.୧.୧. - ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତିକାଳ

୪.୧.୨. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ

୪.୧.୩ ବିଶ୍ୱ ଭାଷାକୁ ସଂସ୍କୃତର ଅବଦାନ

୪.୧.୪. ଭାରତବର୍ଷରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ

୪.୧.୫ ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା

୪.୧.୬ ବିଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା

ଜୀବଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାଣୀ । ସେ ସ୍ୱକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁବିଧ ସୁଗମ ମାର୍ଗର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରୟାସକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ସରଳ କରିବା ପାଇଁ ତାର ଚେଷ୍ଟା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଅନ୍ୟ ଜୀବମାନେ ସେମାନଙ୍କ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ମାନବ ସମାଜର ବ୍ୟବସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା, ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରସାରଣ, ତଥା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଦକ୍ଷତା ଫଳରେ ତାର ବହୁକାଳର ଚେଷ୍ଟା ଜନିତ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ବଂଶଧରକୁ ଯେଉଁ ଅମୃତମୟୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରଦାନ କରି ଆସୁଅଛି, ତାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କିଏ କରିପାରିବ ? ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରାଯାଇଛି । ମାନବ ଜାତି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିଥିବା ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ସଂଯୋଗକାରୀ ଭାଷା ଭାବେ ଭାଷାବିତ୍‌ମାନେ ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

୪.୧.୧ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତିକାଳ :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଆଦ୍ୟ ବାଙ୍ମୟରୂପେ ବେଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ତହିଁରୁ ଅନ୍ୟ ଭାଷିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ । ବାକ୍ୟପଦୀୟକାର ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ ମତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଅନାଦି ନିଧନା ନିତ୍ୟା ବାଗୁତ୍‌ସୃଷ୍ଟା ସ୍ୱୟଂଭୁବା ।
ଆଦୌ ବେଦମୟୀ ଦିବ୍ୟା ଯତଃ ସର୍ବାଃ ପ୍ରବୃତ୍ତୟଃ ।।

ପୃଥିବୀର ପ୍ରାଚୀନତମ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ ରୂପେ ବେଦ ସ୍ୱୀକୃତ । ଏହା ବ୍ରହ୍ମା ମୁଖନିଃସୃତ ବାଣୀ । ଏହା ଚତୁର୍ବିଧ; ଯଥା - ଋକ୍, ଯଜୁଃ, ସାମ ଓ ଅଥର୍ବ । ଏହି ଚତୁର୍ବେଦ ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଋଗ୍‌ବେଦର ସୃଷ୍ଟି । ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍‌ରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଆଦି ପୁରୁଷ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରିବା ସହିତ ତାଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ ବଚନକୁ ରସ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ପୁରୁଷର ବାଚିକରସ ହେଉଛି ଋଗ୍‌ବେଦ । ଯଥା "ପୁରୁଷସ୍ୟ ବାଗ୍ ରସଃ, ବାଚ ଋଗ୍ ରସଃ ।" (୪-୫୮-୬୬) । ଋଗ୍ ବେଦ ରଚନାର ସମୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିଷୟରେ ଅନେକ ମତବାଦ ଓ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିଲେ ବି ପ୍ରମୁଖ ଐତିହାସିକ ତଥା ୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବେଦଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରକାଶକ, ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟଭୂତ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ମାକ୍‌ସ୍‌ମୁଲର ଏହାର ସମୟ ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୦୦୦ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କେତେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତବିତ୍ ଖ୍ରୀ.ପୂ./ ୨୫୦୦ ଭାବେ ସ୍ଥିର କରିଥିବା ବେଳେ ଭାରତୀୟ ଲୋକମାନ୍ୟ ବାଳଗଙ୍ଗାଧର ତିଳକ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମୟକୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୦୦୦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ବେଦର ମୌଖିକ ପରମ୍ପରାର କାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅଧିକ ଗବେଷଣା ସାପେକ୍ଷ ।

୪.୧.୨ - ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ, ଧ୍ୱନି, ଶାବ୍ଦିକ ପ୍ରୟୋଗ ତଥା ବହୁବିଧ ପ୍ରାୟୋଗିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖା ଦେଇଅଛି । ତଦନୁରୂପ ଉକ୍ତ ଭାଷାର ଲାକ୍ଷଣିକ ତଥା ପ୍ରାୟୋଗିକ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ବୈଜ୍ଞାନିକତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ରଚିତ । ସୂତ୍ର, ବାର୍ତ୍ତିକ, ଭାଷ୍ୟ, ବୃତ୍ତି ଓ ଟୀକା ପ୍ରଭୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟାକରଣ ଭାଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରେ । ଏହି ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ରୂପ ଛନ୍ଦଃ । ଏହା ବୈଦିକ ଶବ୍ଦ ବା ଭାଷା ରୂପରେ ପରିଚିତ । ଅନ୍ୟଟି ଭାଷା, ଯାହା ଲୌକିକ ଶବ୍ଦ ବା ଭାଷାର ସଂଜ୍ଞା ଲାଭ କରିଛି ।

(କ) ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ପରମ୍ପରା

ବେଦର ଭାଷା ଶୈଳୀରୁ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ପୁରାତନ ଭାଷା ରୂପେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ତାହାର କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତା ଓ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିରେ ଅନେକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଚିତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ସାଂପ୍ରତିକ ସଂସ୍କୃତର ବ୍ୟାକରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ ପଦଗୁଡ଼ିକର କେତେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀର ରଚୟିତା ବୈୟାକରଣିକ ପାଣିନି ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଅବସ୍ଥିତି ରୂପକୁ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଐନ୍ଦ୍ର, ଚାନ୍ଦ୍ର, କାଶକୃତ୍ସ, ସ୍ଫୋଟାୟାନ, ଶାକଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ଭାଷାର ସାଧୁ ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲେ । ତାର ପ୍ରୟୋଗ, ଲୋକପ୍ରିୟତା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାଣିନିଙ୍କର ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ ଅଧିକ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆଠଟି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଉଭୟ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ଭାଷାର ପ୍ରାମାଣିକତା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛନ୍ତି ।

(ଖ) ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ପରମ୍ପରା -

ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲବ୍ଧଜନ୍ମା ପାଣିନିଙ୍କର ରଚନାରେ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପ୍ରାକୃତର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଛନ୍ଦଃ ବା ବୈଦିକ ଶବ୍ଦର ତଥା ଲୌକିକ ଶବ୍ଦର ସାଧୁତା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା ପାଇଁ ସେ ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ ନାମକ ଏକ ସୂତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବାକ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧତା, ଭାବର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ, ପୂର୍ବାପର ସଙ୍ଗତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାର ଧାରା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱରୋପ କରିଥିଲା । ଏଣୁ ତାହାକୁ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ ସୂତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଆଧାର କରି ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି ।

କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା, ତାହାଠାରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇ ପୈଶାଚୀ, ପ୍ରାକୃତ, ଶୌରସେନୀ, ଅର୍ଦ୍ଧମାଗଧୀ, ମାଗଧୀ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଭାଷା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନର ହିନ୍ଦୀ, ଅହମିୟା, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ନୂତନ ଭାଷା ରୂପେ ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀ.୧୦୦୦ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନିଜକୁ ଆଧୁନିକ ଭାଷା

ରୂପେ ପରିଚିତ କରାଇଲେଣି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ଜନନୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତଦନୁରୂପ ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, କନ୍ନଡ଼, ମାଲାୟାଲାମ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପତ୍ତି ଧାରା ବିଚାର କରାଯାଏ ।

୪.୧.୩ ବିଶ୍ୱଭାଷାକୁ ସଂସ୍କୃତର ଅବଦାନ :

ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଭାଷାକୁ ଏକ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବାକୁ ଯାଇ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନବିତ୍‌ମାନେ "ଭାରୋପୀୟ ଭାଷା ପରିବାର" (Indo-European Language Group) ନାମକ ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଭାଷାକୁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳ ପ୍ରାଚ୍ୟ-ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ଭାବେ ସ୍ଥିର କରିବା ସହ ଭାରତ-ଇରାନୀ ଶାଖା ଓ ଗ୍ରୀକ୍ ଇଟାଲୀୟ ଶାଖା ନାମକ ଶାଖାଦ୍ୱୟ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି । ଏହି କୈଲଟିକ୍ ଶାଖା ଜର୍ମାନ ଭାଷା ଓ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଉତ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି । ତାହା ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

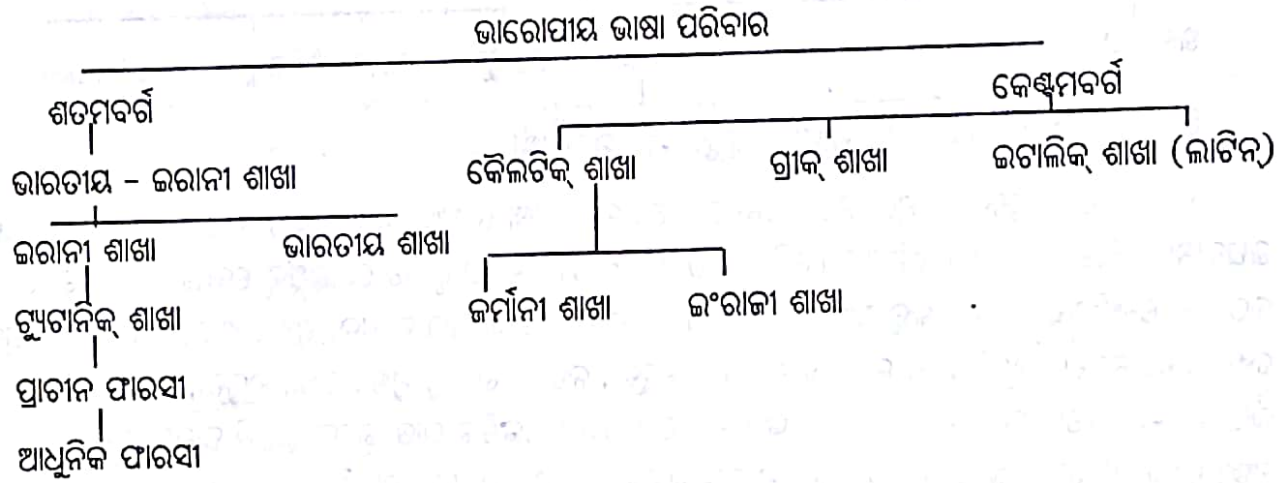

ଭାରତୀୟ ଶାଖାରେ ଅନେକ ଶାଖା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷା କହିଲେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ମୂଳ ଭାଷା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତାର ପ୍ରଭାବରେ ଭାରତରେ ଅନେକ ଭାଷା ଓ ଉପଭାଷା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସହିତ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତର ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ଭଳି ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଲୋକକଥିତ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ବୋଧହୁଏ ଜର୍ମାନୀ ଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରସାର ବହୁଳ ଭାବରେ ରହିଥିବାରୁ ୧୮୫୨ ମସିହାରେ ସାତଖଣ୍ଡ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ସଂସ୍କୃତ - ଜର୍ମାନୀ ଅଭିଧାନ ବୃହଦାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଯାହାକି ଏବେ ବି ଉପଲବ୍ଧ । ତଦ୍‌ବତ୍ ୧୮୫୧ରେ ଏସ୍. ମୋନିୟର - ଉଇଲିୟମ୍ ନାମକ ହାଲିବରିରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କଲେଜର ଜଣେ ସଂସ୍କୃତାଧ୍ୟାପକ ଇଂରାଜୀ-ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ସମାପ୍ତ କରି ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଏକ ସାମାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଧୋଭାଗରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

ମୂଳଭାଷା ସଂସ୍କୃତ -

ସଂସ୍କୃତ	ଓଡ଼ିଆ	ଜର୍ମାନୀ	ଇଂରାଜୀ	ଲାଟିନ୍
ନାମନ୍	ନାମ	Namen	Name	Namine
ମାତୃ	ମାତା	Mutter	Mother	Mater
ପିତୃ	ପିତା	Vater	Father	Pater
ଭ୍ରାତୃ	ଭ୍ରାତା	Bruder	Brother	Frater
ସପ୍ତ	ସାତ	Sieben	Seven	Saptam
ଦୁହିତୃ	ଦୁହିତା	Tochter	Daughter	Dater
ଦ୍ୱି	ଦୁଇ	Czwei	Two	Dovo

ପଦଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପତ୍ତି କେବଳ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ନୁହେଁ, ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପାଣିନି ବ୍ୟାକରଣର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନିୟମାବଳୀ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ । ଯଥା - ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କୌଣସି କ୍ରିୟାପଦକୁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲା ବେଳେ "ଲ୍ୟୁଟ୍" ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ "ଅନ" ଆଦେଶ ହୁଏ । ସେପରି ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର "tion"କୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣ - ଗମ୍+ଅନ = ଗମନ, Administrate - Administration. ସେହିପରି ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ତଦନୁରୂପ ଦେଖାଯାଏ । ଭାରତରେ କେତେକ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତର ଅବିକଳ ଥିବା ବେଳେ କେତେକ ସଂସ୍କୃତରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଅନେକାଂଶ ପଦ ସଂସ୍କୃତର ଅନୁଗାମୀ ଅଟନ୍ତି । ଏଣୁ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତରେ ଅନେକ ଭାଷା ଓ ଉପଭାଷା ଥିବାରୁ ତାର ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ବର୍ଗ ରୂପେ ଏକ ସାରଣୀ କରାଯାଇଛି ।

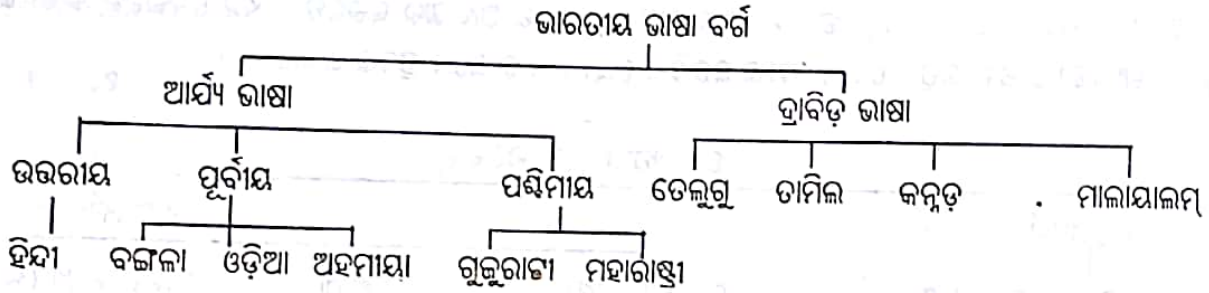

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ କେତେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ଓ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା ସହିତ ଅନେକ ଉପଭାଷା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଟି ମୁଖ୍ୟ ଭାଷା ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସମ୍ବଲପୁରୀ ପରି ଏକ ଉପଭାଷା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ହିସାବରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ସାନ୍ତାଳ, ଫୁଲବାଣୀରେ କୁଇ, କୋରାପୁଟରେ ବଣ୍ଡା, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ରେ ଭୂୟାଁ ପ୍ରଭୃତି କଥିତ ଭାଷା ସହିତ ଲୁହୁରା, ନରିହା, କୋହ୍ଲ, ମୁଣ୍ଡା, ଗଣ୍ଡା, କୁଲୁଡା, ଅଣ୍ଡ୍ରିଆ ଇତ୍ୟାଦି କଥିତ ଭାଷାର ଲୋକମାନେ ଦେଖାଯା'ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସାଙ୍କେତିକ ଭାଷା ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଥିବା ବେଳେ ଅନେକ ମୁଖ୍ୟ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତରୁ ଅପଭ୍ରଂଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନେକ ସଂସ୍କୃତାନୁକୃତା ଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି ।

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ଅତି ସୁଦୃଢ଼ । ଭାରତୀୟମାନେ ପୂର୍ବକାଳରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଏହା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣଭୂତା ଭାଷା ହୋଇଥିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ଦେବଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । କେତେକ ଏହାକୁ ସଂଜୀବନୀଭାଷା, ଅମୃତଭାଷା,ବିଶଦଭାଷା, ବେଦଭାଷା ବା ଦେବତାବାଣୀ ରୂପେ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି ।

୪.୧.୪ ଭାରତବର୍ଷରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ

ଭାରତବର୍ଷରେ ଅନେକ ଭାଷା, ଅନେକ ପରମ୍ପରା, ଅନେକ ଧର୍ମ, ଅନେକ ବେଶଭୂଷା, ଅନେକ ଜଳବାୟୁ, ଦେବଦେବୀ, ପର୍ବପର୍ବାଣି ଇତ୍ୟାଦି ରହିଛି । ବିଭିନ୍ନତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନା । ଭାରତବର୍ଷର ଅଖଣ୍ଡତା ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅମୀୟ ବେଦର "ଆ ନୋ ଭଦ୍ରାଃ କ୍ରତବୋ ଯନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱତଃ ।" ସଂଗଚ୍ଛଧ୍ୱଂ ସଂବଧ୍ୱମ୍, ସଂବୋ ମନାଂସି ଜାନତାମ୍", 'ଉଦାରଚରିତାନାନ୍ତୁ ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ଇତ୍ୟାଦି ବାଣୀ ଭାରତର ଏକତ୍ୱ ବହନରେ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରିଆସୁଛନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କ ବିଚରିତ "କୁମାରସମ୍ଭବମ୍" ନାମକ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣପୂର୍ବକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ୱରଜ୍ଜୁରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରିଛି ।

ସେହିପରି ପାଣିନି ନାମକ ଜଣେ ବୈୟାକରଣିକ ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି କେବଳ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ନୁହେଁ, ସାରା ଭାରତର ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ କଥିତ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ୱରପ୍ରକ୍ରିୟା ତଥା ପଦସମୂହର

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଏକି ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ "ବ୍ୟାକରଣଜନକ" (Father of Grammar) କୁହାଯାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଆମ୍ଭେ ଭାରତୀୟ ଗର୍ବାନ୍ୱିତ ।

ତଦ୍‌ବତ୍ ଶ୍ରୀଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାସଦେବପ୍ରଣୀତ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରକୁ ଆଧାର କରି "ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଶାରୀରିକ ଭାଷ୍ୟ" ନାମକ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି "ସର୍ବଂ ଖଲ୍ୱିଦଂବ୍ରହ୍ମ" ବାକ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତିକରି ମାନବସମାଜର କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ ଭାବଧାରାକୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ନିଗୂଢ଼ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱରେ ନିହିତ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ସର୍ବତ୍ର ପଦଚାରଣ କରି ବ୍ରହ୍ମଭାବ ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର କରିବା ସହ ଭାରତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଚାରୋଟି ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଏକ ନୀତିସମ୍ପନ୍ନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅମୃତମୟ ସ୍ରୋତରେ ମିଳିତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ଶତାଧିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତ ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିବା ସହିତ କେବଳ ସଂସ୍କୃତ ବିଷୟକୁ ଆଧାର କରି ଅନେକ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର କରଯାଉଛି । ୧୯୮୧ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ସାହିତ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ସର୍ବଦର୍ଶନ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ବେଦାନ୍ତ, ନ୍ୟାୟାଦି ବିଷୟ ଅଧ୍ୟାପନା କରାଯାଉଛି । ସେହିପରି ତିରୁପତି, ବାରାଣସୀ, ଦିଲ୍ଲୀ, ଜୟପୁର, ଦରଭଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି । ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂସ୍କୃତ ସଂସ୍ଥାନ ନାମକ ଏକ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧୀନରେ ୧୦ଟି ପରିସର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ପୁରୀସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ସଦାଶିବ ପରିସର ଅନ୍ୟତମ ।

୪.୧.୫ ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷା :

ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପରିଚିତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିଆଯାଉଛି । ପ୍ରଥମଟି ହେଲା ପୁରାତନ ପ୍ରଣାଳୀ । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଥମାଠାରୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କକ୍ଷାରେ ପାରମ୍ପରିକ ଭିତ୍ତିରେ ଟୋଲ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ମାଧ୍ୟମଟି ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁରହିଛି । ପୂର୍ବରୁ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରୁ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୦ ମସିହାରୁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରୁ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ନୂତନ ଭାବେ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି ।

ସେହିପରି ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପୂର୍ବରୁ ପୁରାତନ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଏହାର ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଭାରତ ସରକାର ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସପ୍ତମ ଦଶନ୍ଧିର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମେ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରୀୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଇଁ ୧୯୮୦ ମସିହାରେ ପୁରୀସ୍ଥ ତଦାନୀନ୍ତନ ଶ୍ରୀ ସଦାଶିବ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୟାପୀଠରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂସ୍କୃତ ସଂସ୍ଥାର ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରୀ (B.Ed.) ନାମକ ଏକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ରର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତାପରେ ୨୦୧୨ ମସିହାରେ ପୁରୀସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିସରରେ ଏହି ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ଅଥଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବେ ନ ଥିଲା । ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଯେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ୨୦୧୩ ମସିହାରୁ ଓଡ଼ିଶା ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା, ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଅଭିନବ ପ୍ରୟାସ ।

୪.୧.୬ - ବିଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା :

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ସାମାଜିକ ଆଚାରସଂହିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଫଳିତ । ସୁତରାଂ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଶିକ୍ଷାନୀତିରେ ଆକୃଷ୍ଟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶର ବିଦ୍ୱାନ୍‌ମାନେ ପ୍ରକୃତ ସାମାଜିକ

ସୁଖ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହୋଇ ବହୁ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ଆଡ଼କୁ ମନ ବଳାଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଣୁ H.S.Wilson କହିଛନ୍ତି – "ଭାରତସ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠେ ଦ୍ୱେ ସଂସ୍କୃତଂ ସଂସ୍କୃତିସ୍ତଥା ।''

(କ) ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଶାସନ ଭାର ଗ୍ରହଣ ଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ୧୮୫୭ ମସିହାରେ ମୋକ୍ଷମୂଳ (Max Muller) ଲୌହାକ୍ଷରରେ ଖୋଦିତ ଦେବନାଗରୀ ଲିପିରେ ଋଗ୍‌ବେଦ ସହ ସାୟଣଭାଷ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ବହୁ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ କରଯାଇଥିଲା ।

(ଖ) ଇଂଲଣ୍ଡ ଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚଳନ ହେତୁ ଏକାଧିକ ସଂସ୍କୃତ-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । M.M. William, OXFORD "A Dictionary English and Sanskrit ପୁସ୍ତକ ୧୮୫୧ ମସିହାରେ, A Sanskrit English. Dictionary ପୁସ୍ତକକୁ ୧୮୯୯ ମସିହାରେ, ବୋଡ଼େନ ପ୍ରଫେସର ARTHUR ANTHOMY MACDONNELL ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୱାନ୍ ୧୯୨୪ ମସିହାରେ A Practical Sanskrit Dictionary. ନାମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଛନ୍ତି ।

(ଗ) ଇଂରେଜ ସରକାର ସଂସ୍କୃତଭାଷା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗୀ ହୋଇ ୧୭୮୩ ମସିହାରେ ଭାରତର ତଦାନନ୍ତୀନ ରାଜଧାନୀ କଲିକତାରେ ଏକ ସଂସ୍କୃତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ରୟାଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟ୍ ନାମକ ଦୁଇଟି ସଂସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପ୍ରଥମ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ଓ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଅନେକ ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକର ଆଂଗ୍ଲୋଭାଷାନୁବାଦ ଓ ବହୁ ଅପ୍ରଚଳିତ ପୋଥିର ପ୍ରକାଶନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

(ଘ) ୧୭୮୫ ମସିହାରେ ଚାଲର୍ସ ଓ୍ୱିଲ୍‌କିନ୍ସ ଗୀତା ଓ ହିତୋପଦେଶ ଗ୍ରନ୍ଥର ତଥା ୧୭୮୯ ମସିହାରେ ସାର୍ ଜୋନ୍ସ ମହାକବି କାଳିଦାସକୃତ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ "ଅଭିଜ୍ଞାନଶାକୁନ୍ତଳମ୍" ର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ଼, କେମ୍ବ୍ରିଜ, ଲଣ୍ଡନ, ଏଡ଼େନ୍‌ବର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଛି ।

(ଙ) ଜର୍ମାନୀ ଦେଶରେ ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀପୂର୍ବରୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଆଦର ରହିଛି । ୧୮୫୨ ମସିହାରେ SANSKRIT WORTRBUCH ନାମକ ସଂସ୍କୃତ-ଜର୍ମାନୀ ଭାଷାର ସାତଖଣ୍ଡ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ବୃହଦ୍ ଅଭିଧାନ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଛି । ୧୭୯୧ ମସିହାରେ ଜାର୍ଜଫାଷ୍ଟନ ପଣ୍ଡିତ "ଅଭିଜ୍ଞାନଶାକୁନ୍ତଳମ୍" ନାଟକର ଜର୍ମାନୀ ଭାଷାନୁବାଦ କରି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ବେଶୀ ଲୋକପ୍ରିୟ କରିପାରିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଅନୁମେୟ ଯେ ଜର୍ମାନଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଓ ଲୋକାଦୃତତା ବହୁ ପରିମାଣରେ ରହିଆସିଅଛି ।

(ଛ) ସେହିପରି ୧୮୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ପ୍ୟାରିସ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ୧୮୩୫ ମସିହାରୁ ଫିନ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ହେଲ୍‌ସିଂକୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ୧୭୫୦ ମସିହାରୁ ହଙ୍ଗେରୀ ଦେଶର ଲିଡ଼ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତ ବିଭାଗ ଖୋଲା ଯାଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଚେକୋସ୍ଲୋଭିୟାରେ ଚାରୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ହଲାଣ୍ଡରେ ୪ଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଦକ୍ଷିଣଆମେରିକାର ପେରୁରେ, ଋଷ, ସ୍ୱୀଡ଼େନ, ପୋଲାଣ୍ଡ, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମରିସସ୍, ଫିଲପାଇନ୍ସ, ମାଲେସିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଆମେରିକାର ହାର୍ଭାର୍ଡ଼୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରମୁଖ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଆଦୃତ ହୋଇ ଆସିଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ : -

୧. ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ୨୫୦ଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦାନ କର ।

(କ) ବିଶ୍ୱଭାଷାକୁ ସଂସ୍କୃତର ଅବଦାନ କିପରି ରହିଛି ?

(ଖ) ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ଗ) ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ପରମ୍ପରା ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ଦିଅ ।

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦିଅ । (୫୦ଟି ଶବ୍ଦରେ)

(କ) ଭାରତୀୟ ଭାଷା ପରିବାର (ଖ) ବେଦମୁଦ୍ରଣ (ଗ) ପାଣିନି

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ

AIMS AND OBJECTIVES OF SANSKRIT TEACHING.

ଏକକ - ୪ :

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ସମ୍ + କୃ + କ୍ତ । ଏହି ଭାଷା ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିବା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଭାଷା ବିଷୟ ଯଥା - ଗଣିତ, ବିଜ୍ଞାନ, ନୃତତ୍ତ୍ୱ, ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ଭାଷାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରେ । ଜଗତରେ ଜ୍ଞାନସଂଗ୍ରହ ଓ ସଂସାରକୁ ବିତରଣ ହେଉଛି ଏହି ଭାଷାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହାର କୌଶଳାତ୍ମକବାଦ ସାରା ବିଶ୍ୱକୁ ଉଦ୍‌ଭାସିତ କରି ଆସୁଅଛି । ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ଥିତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଭାଷା ଭାରତର ଜ୍ଞାନଗୌରବ ରକ୍ଷା କରିବ । ଏଣୁ କୁହାଯାଇଛି :-

ଯାବଦ୍ ଗଙ୍ଗା ଚ ଗୋଦା ଚ ଯାବଦ୍ ବିନ୍ଧ୍ୟହିମାଚଳୌ ।
ତାବଦ୍ ଭାରତବର୍ଷଂ ସ୍ୟାତ୍, ତାବଦେବ ହି ସଂସ୍କୃତମ୍ ।।

୪.୨.୧ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟ (Aim of Sanskrit Language)

ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ୭୮୨ଟି ଭାଷାରେ ଲୋକମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ୬୩ଟି ଅଣଭାରତୀୟ ଭାଷା ରହିଛି । ବହୁଧର୍ମ, ବହୁଭାଷା, ବହୁ ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଅନେକ ମାନସିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଚାପ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ଇଂରେଜୀ ଭାଷା ସମେତ ୧୫ଟି ଭାଷାକୁ ଭାରତରେ ଲେଖନଭାଷା ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳିଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ୩ଟି ଭାଷା ପାଠ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୫୬ ମସିହାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶିକ୍ଷା ଉପଦେଷ୍ଟା ପରିଷଦ (Central Advisory Board of Education) ଦ୍ୱାରା ଏକ ତ୍ରିଭାଷା ସୂତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା । ଉକ୍ତ ନିୟମାବଳୀରେ ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଶିକ୍ଷା ଆୟୋଗ (Education Commission) ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଶିକ୍ଷଣକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ମାତୃଭାଷା, ଇଂରାଜୀ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ବା ସଂସ୍କୃତଭାଷାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ C.B.S.E ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ହିନ୍ଦୀ ଓ ଇଂରାଜୀ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରି ମାତୃଭାଷା / ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ସାରା ଭାରତବର୍ଷର ଶିକ୍ଷାଦାନରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ୩ଟି ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି ।

(କ) ଜ୍ଞାନାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Cognitive Aim)

(ଖ) ଭାବାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Affective Aim)

(ଗ) କୌଶଳାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Conative Aim)

୪.୨.୧.୧ ଜ୍ଞାନାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Cognitive Aim)

(କ) ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର, ହିତୋପଦେଶ ଇତ୍ୟାଦିର ବିଷୟବସ୍ତୁ ପ୍ରତି କୋମଳମତି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

(ଖ) ଚାଣକ୍ୟନୀତିଶ୍ଳୋକ, ବିଦୁରନୀତି ଇତ୍ୟାଦିର ମାନବୀୟ ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ଜାଗ୍ରତ କରାଇବା ।

(ଗ) ଅଜ୍ଞାତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରାଦି ବିଷୟକ ସଂସ୍କାରଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବା ।

(ଘ) କାଳିଦାସାଦି କବିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ କାବ୍ୟ, କବିତା ନାଟକାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟଗ୍‌ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ କରି ଶାବ୍ଦିକ ଜ୍ଞାନର ପରିପ୍ରକାଶ କରିବା ।

(ଙ) ଛନ୍ଦ, ଅଳଙ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟକ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବା ।

(ଚ) ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଶ୍ଳୋକାଦିରେ ଗୁରୁ ଲଘୁ ବିଚାର ପୂର୍ବକ ସସ୍ୱର ଗାନ କରିବା ।

୪.୨.୧.୨ ଭାବାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Affective Aim)

(କ) ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଖ) ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ନିର୍ମଳତା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ଉସ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

(ଗ) ପାଠ୍ୟବିଷୟ ବିନା ଚାରିତ୍ରିକ ଉନ୍ନୟନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ନୀତିବାଣୀସମ୍ବଳିତ ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

(ଘ) ମହାଭାରତ ଇତ୍ୟାଦି ଆଖ୍ୟାନର ପଠନ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶପ୍ରେମ ତଥା ଦେଶଭକ୍ତି ଉଦ୍ରେକ କରାଇବା ।

(ଙ) 'ରାମାଦିବତ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତବ୍ୟଂ ନ ରାବଣାଦିବତ୍' ପରି ରାମାୟଣ ମହାକାବ୍ୟର ଆଦର୍ଶମାର୍ଗକୁ ସର୍ବଦା ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରି ନିଜକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ଗଢ଼ି ତୋଳିବା ।

(ଚ) କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକାଦି ପଠନ କରାଇ ରସାନୁଭୂତିର ପରିପ୍ରକାଶ ସହିତ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଭାବାବେଗ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ।

(ଛ) ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମାନସିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସହ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁରାଗୀ କରାଇବା ।

୪.୨.୧.୩ କୌଶଳାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (Cognitive Aim)

(କ) ସ୍ୱଷ୍ଟୋଚ୍ଚାରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱମନୋଭାବକୁ ଯଥୋଚିତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଖ) ଭାଷା ଶ୍ରବଣମାତ୍ରକେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ବ୍ୟାବହାରିକ ପଦସଂଯୋଜନା ବିଷୟରେ ବୋଧ କରିବା ।

(ଗ) ସ୍ୱରଚିତ ବିଷୟକୁ ଲେଖିବା ସହ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ତାକୁ ପାଠ କରିବା ଓ ତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ।

(ଘ) ବୋଧଜ୍ଞାନର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ତ୍ରୁଟିଶୂନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଭାଷାରେ ସବିଶେଷ ଲେଖିବା ।

(ଙ) ପଠିତ ବିଷୟର ପାଠ୍ୟୋପଯୋଗୀ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆହରଣ କରିବା ସହ ତାର କୌଶଳାତ୍ମକ ବିଧି ନିର୍ମାଣ କରିବା ।

(ଚ) ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିବା ପଠିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାରବିମର୍ଶ ପୂର୍ବକ ସଭା-ସମିତିରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମ୍ପର୍କର ସେତୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇପାରିଲେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପଦ୍ଧତି ମୋଟାମୋଟି ସଫଳ ହେବ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର କୋମଳ ହୃଦୟରେ ବିଷୟଗତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ମାନସିକ ଚେତନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ଚିନ୍ତନ ଶକ୍ତିର କ୍ରମବୃଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନପରିମାପନର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନରେ ସମୁନ୍ନତି ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ସଂସ୍କୃତପଠନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆସେ ।

୪.୨.୨ ସ୍ୱଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ (Characteristics of self Learning materials)

ପୂର୍ବରୁ ଶିକ୍ଷାବିଧିରେ ମୁଖ୍ୟଦାୟିତ୍ୱ ରହିଥିବାରୁ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷଣବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶିକ୍ଷକକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଉପସ୍ଥାପନା ପ୍ରଣାଳୀ, ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ପ୍ରଣାଳୀ, କୃଷ୍ଣପଟରେ ଲେଖନ, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ପରିମାପନ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ନ୍ୟୂନ ସହଯୋଗିତା, କ୍ଲିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହମୋଚନ, ଛାତ୍ରର ମାନସିକ

ସ୍ତରରେ ଚିନ୍ତନଶକ୍ତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯଥୋଚିତ ଭାବେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ କାର୍ଯ୍ୟର ସମାପ୍ତି ପରେ ନିଜ ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନର ପରିମାପନ ସମ୍ଭବପର ହେଉ ନ ଥିଲା ।

ଏସବୁ ଅସୁବିଧାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷା ଶିକ୍ଷକ-କୈନ୍ଦ୍ରିକ ନ ହୋଇ ଛାତ୍ରକୈନ୍ଦ୍ରିକ ହେବାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଇଛି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟଗତ ଜିଜ୍ଞାସା, ପୂର୍ବଲବ୍ଧଜ୍ଞାନର ଉପଯୋଗିତା ଓ ପ୍ରୟୋଗ ହେବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ମାନସିକ ଜ୍ଞାନର ଶତାଂଶ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ପଠନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଉଦ୍ରେକ କରିବା, ସ୍ୱୟଂ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରତି ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି ଛାତ୍ରକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଶିକ୍ଷଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଫଳରେ ସେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅଜ୍ଞାତରୁ ଜ୍ଞାତ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଅଭିପ୍ରେରିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଛାତ୍ରର 'ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷଣ' କୁହାଯାଏ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟକାରଣଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

(କ) ସ୍ୱୟଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ (Self explanatory)

(ଖ) ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ (Self contained)

(ଗ) ସ୍ୱୟଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (Self directed)

(ଘ) ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରେରଣା (Self motivating)

(ଙ) ସ୍ୱୟଂ ମୂଲ୍ୟାୟନ (Self evaluating)

(ଚ) ସ୍ୱୟଂ ଶିକ୍ଷଣ (Self learning)

(କ) ସ୍ୱୟଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ – ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ବାଲ୍ୟ ଓ କୈଶୋର ଅବସ୍ଥାରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ସ୍ୱାନ୍ତଃକରଣରେ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଜିଜ୍ଞାସାରୂପରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥାଏ । ତାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ସେ ସ୍ୱତଃ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅକାଂକ୍ଷା କରେ ।

(ଖ) ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ – ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସ୍ୱୟଂ ଏକ ଆତ୍ମାର ପରିପ୍ରକାଶ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଆହରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ଆରମ୍ଭ କରି ତାର ଜ୍ଞାନରାଶି କ୍ରମଶଃ ନିଜକୁ ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ନିର୍ମାଣ କରେ ।

(ଗ) ସ୍ୱୟଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ – ଛାତ୍ର ପ୍ରଥମେ ନିଜେ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ କ୍ରମେ ଅନ୍ତଃପ୍ରେରଣା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନିଜେ ପାଇବା ପାଇଁ ହୃଦୟକନ୍ଦରରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଲାଭ କରେ । ଏହା ପାଇଁ କୌଣସି ମାଧ୍ୟମର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

(ଘ) ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରେରଣା– ଅତ୍ୟଧିକ ଜିଜ୍ଞାସା ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଜାଗ୍ରତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଟି ଅହୋରାତ୍ର ବିଭିନ୍ନ ପୁସ୍ତକ ପଠନକରେ । ତଜ୍ଜନିତ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ଫଳରେ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନଲାଭ ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନିଜମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଏ ।

(ଙ) ସ୍ୱୟଂ ମୂଲ୍ୟାୟନ – ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ମନରେ କୌଣସି ଅଭିପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଲାଭ କରିବା ପରେ ସ୍ୱାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନର ସଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏତନ୍ନିମିତ୍ତ ସେ ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରି ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ମନରେ ସ୍ଥିର କରେ ।

(ଚ) ସ୍ୱୟଂ ଶିକ୍ଷଣ – ଛାତ୍ର ତା'ର ଜୀବନକାଳରେ ଅଜ୍ଞାତ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ନିଷ୍ଠତାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହୋଇ ବସେ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ଓ ପରିବେଶ, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନରାଶିକୁ ଅଧିକ ତର୍ଜମା କରି ନିଜେ ନିଜେ କିଛି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରେ ।

୪.୨.୩ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Aims of Sanskrit language)

ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ସ୍ୱକୀୟ ଜ୍ଞାନରାଶି, ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନିଜସ୍ୱ ପରମ୍ପରା, ଚାରିତ୍ରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ପାଇଁ ନୀତିଶିକ୍ଷା ଆଦି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ତା'କୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଏହି ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି

ପ୍ରକ୍ରିୟା, ଶାବ୍ଦିକ ପରିପ୍ରକାଶ, ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କିତ ମହତ୍ତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଅତି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଛି । ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି ଭାଗରେ ବିଭାଜିତ କରାଯାଇପାରେ ।

(କ) ଗଦ୍ୟ ବିଭାଗ (ଖ) ପଦ୍ୟ ବିଭାଗ (ଗ)ବ୍ୟାକରଣ ବିଭାଗ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗର ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମ୍ନଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

୪.୨.୩.୧ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ପଠନର ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-

ପ୍ରତ୍ୟେକଭାଷାର ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଭାବାଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ମୁଖ୍ୟ ମାଧ୍ୟମ । ବକ୍ତାର ଭଦ୍ରୋଚିତ ବ୍ୟବହାର, ସରଳ ଭାବରେ ସ୍ୱମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା, ବିଷୟବସ୍ତୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ପ୍ରଭୃତି କେବଳ ହିଁ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବପର । ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଦା ଗଦ୍ୟାକୃତିରେ ସହଜରେ ନିଜର ମନୋଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ ।

(କ) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତସାହିତ୍ୟ, ପୁରାଣ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତି ରୁଚି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ।

(ଖ) ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଉପଲବ୍ଧ ଭାବଗତ ଶାବ୍ଦିକ ସମ୍ଭାର ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଅଭିରୁଚି ବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ।

(ଗ) ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରାଧାରିତ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାରଗତ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା ସହ ଶୁଦ୍ଧ ଲେଖନ ଓ ଶୁଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣ ପ୍ରତି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

(ଘ) ସମୋଚ୍ଚାରିତ, ସମପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚୀ ଶବ୍ଦ ସମୂହର ଆଲୋଚନା ପୂର୍ବକ ସେଗୁଡ଼ିକର ଆଭିଧାନିକ ତତ୍ତ୍ୱପ୍ରତି ରୁଚି ବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ।

(ଙ) ଭବିଷ୍ୟତରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବିଶାଳ ବାଙ୍ମୟ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଦେବନାଗରୀ ଅକ୍ଷର ସହିତ ପରିଚିତ ହେବା ।

(ଚ) ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ବାକ୍ୟସମୂହରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମୁଚିତ ଅର୍ଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ।

(ଛ) ଏହି ସାହିତ୍ୟରେ ରହିଥିବା ନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆଧାର କରି ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ଉପଲବ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ପଠନର ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-

ଯେ କୌଣସି ପାଠ୍ୟ ବିଷୟର ବିଷୟଗତ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନର ସଂକ୍ଷେପ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କୁହାଯାଏ । "ଅଳ୍ପଦେଶବୃତ୍ତିତ୍ୱଂ ବିଶେଷତ୍ୱମ୍ ।" ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେବଳ ମୁଖ୍ୟାର୍ଥ ସାରଭୂତ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା କରାଯାଏ ।

(କ) ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ନିଜ ପୁସ୍ତକର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ, ଶୁଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରିବା ।

(ଖ) ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ପଠନ କରି ମନରେ ସାହସିକତା ତଥା ନିର୍ଭୀକତାଗୁଣ ସମୁତ୍ପନ୍ନ କରାଇବା ।

(ଗ) ଅଭିନୟ କଳା ମାଧ୍ୟମରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୀମିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନାଟକାଦି ଦ୍ୱାରା କଥୋପକଥନ ଓ ବାକ୍ୟବିନିମୟ କରାଇବା ।

(ଘ) ପୁରାଣର ଆଖ୍ୟାନଗୁଡ଼ିକୁ ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଲୋଚନା କରି ମନରେ ଅଧିକ ଉତ୍ସୁକତା ଓ କୌତୂହଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

୪.୨.୩.୨ ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-

ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଉଚ୍ଚମାନର ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ । ଅଭିଜ୍ଞ, ବିଦ୍ୱାନ୍, ଦୂରଦର୍ଶୀ କବିମାନଙ୍କର ଉଦାରଚେତନା, ଭାବାବେଗ ତଥା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧଜ୍ଞାନ ସେମାନଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । କାବ୍ୟ କବିତା ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମାନସପଟରେ କବିପ୍ରତିଭାର ସ୍ଫୁରଣ ହୋଇଥାଏ । ନୂତନ ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ସମୟୋପଯୋଗୀ ଧାରଣା

ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନେ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଆଶା କରନ୍ତି । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକର ସରସତା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିବାରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସୁଯୋଗ ପାଇଥାଆନ୍ତି ।

(କ) ସସ୍ୱର ଗୁରୁ ଓ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣର ସଠିକ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ରସ ଗ୍ରହଣ ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସମର୍ଥ କରାଇବା ।

(ଖ) ଶ୍ଳୋକାନ୍ତ ଓ କୌଣସି ପଦକୁ ଆଧାର କରି କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିଥିବା ଶ୍ଳୋକକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଗାନ କରିବା ।

(ଗ) କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତି ବା ଘଟଣାକ୍ରମେ ପୂର୍ବରୁ ମୁଖସ୍ଥ ଥିବା ଶ୍ଳୋକ ବା ଉପଦେଶାବଳୀ ମନେପକାଇ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

(ଘ) ବାଳପାଠୋପଯୋଗୀ କେତେକ ପଦକୁ ଆଧାର କରି ନାଟ୍ୟାଭିନୟ ବା ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଭାଷାସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇବା ।

(ଙ) ବାଳକମାନଙ୍କ ମନରେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଶ୍ଳୋକାବୃତ୍ତି, ଗୀତାବୃତ୍ତି କରାଇ ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟ, ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରାଇବା ।

(ଚ) ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ଲୁପ୍ତ-ସୁପ୍ତପ୍ରାୟ କଳ୍ପନା, ବୋଧଶକ୍ତି ଓ ସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ଭାବର ଉନ୍ମେଷ ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିବା ।

(ଛ) ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍‌ଭବ ନିମନ୍ତେ ଆବେଗର ପରିସ୍ଫୁରଣ ଓ ଆନନ୍ଦାନୁଭୂତି ସୃଷ୍ଟି କରି ମନରେ 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ପଠନର ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-

"ସାହିତ୍ୟସଙ୍ଗୀତ କଳାବିହୀନଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ପଶୁଃ ପୁଚ୍ଛବିଷାଣହୀନଃ ।" ସଙ୍ଗୀତ ବା ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ମାନବସମାଜକୁ ପରମାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଡ଼କୁ ନେଇଯାଏ । ସୀମିତ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଅନନ୍ତ ମହାକାଶର ଉଦାରଭାବ ପ୍ରତି ପ୍ରାଣୀକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦିଏ । ରସାସ୍ୱାଦନ ନିମନ୍ତେ ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଅମୃତମୟ ସ୍ଥିତିର କଳ୍ପନାସାଗରରେ ନିଜକୁ ନିମଜ୍ଜନ କରାଏ । ଏପରି ଅନେକ ବିଶେଷତ୍ୱ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

(କ) କାଳିଦାସ ପ୍ରଭୃତି ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ କବିମାନଙ୍କ ଜୀବନାବଳୀର ଚମତ୍କାରିତା ବିଷୟରେ ସମ୍ୟଗ୍ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଖ) ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଛନ୍ଦରେ ସରଳ ଶ୍ଳୋକ ରଚନା ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରିତ କରିବା ।

(ଗ) ପୁରାତନ କବିତା ଓ ଆଧୁନିକ କବିତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚେତନା ଓ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରି ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଚାରିତ୍ରିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ।

(ଘ) ଆଳଙ୍କାରିକ ପ୍ରୟୋଗଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ସହ ସେଗୁଡ଼ିକର ରସାସ୍ୱାଦନ ପାଇଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।

(ଙ) ଅବୋଧଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକୁ ଗଦ୍ୟାକୃତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇବା ।

୪.୨.୩.୩ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷଣର ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

ବ୍ୟାକରଣ ଏକ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ପାଠ । ତାହାର ପ୍ରୟୋଗ କେବଳ ଭାଷାର ଶୃଙ୍ଖଳୀକରଣ ନୁହେଁ, ବରଂ ପଦର ସାଦୃଶ୍ୟ ସହିତ ପଦପ୍ରୟୋଗର ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ବର୍ଣ୍ଣସାମ୍ୟ, ଶବ୍ଦସାମ୍ୟ, ତଦନୁରୂପ କ୍ରିୟାପଦର ପ୍ରୟୋଗ ତଥା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ରୂପଧାରାକୁ ନେଇ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ପଠନ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ବିଧେୟ । ସନ୍ଧିପାଠନ ସମୟରେ ସ୍ୱରବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ, କର୍ତ୍ତୃପଦର ପ୍ରୟୋଗବେଳେ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ସର୍ବନାମପଦଗୁଡ଼ିକର ବିଚାର ଏବଂ କ୍ରିୟାପଦର ପଠନସମୟରେ କୃଦନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କୋମଳମତି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନମଧ୍ୟରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବାକ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ବିଧେୟ ଅଂଶର ଆଲୋଚନା ସମୟରେ କ୍ରିୟା ଓ କର୍ତ୍ତାକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଅନ୍ୟପଦମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(କ) ଶୁଦ୍ଧ ଲେଖନ କ୍ଷମତାର ବିକାଶସାଧନପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କୃଦନ୍ତ ଓ ତଦ୍ଧିତଗତ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଖ) ଶୁଦ୍ଧ ପଠନ ନିମନ୍ତେ ଗୁରୁ, ଲଘୁ ଓ ସଂଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ରହିଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଶୁଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ କୌଶଳ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(ଗ) କୌଣସି ବାକ୍ୟର ଯୋଗ୍ୟତା, ଆସତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପୁରୋଭାଗରେ ରଖି ପୂର୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଲେଖନ ।

(ଘ) ଧାତୁରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ଉପସର୍ଗ ଯୋଗରେ ନୂତନ ପଦସୃଷ୍ଟି, ତା'ର ଅର୍ଥଗତ ଭାବ ଓ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା ।

(ଙ) ସମାସାନ୍ତ ପଦର ଅର୍ଥ, ଉଚ୍ଚାରଣ ତଥା ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ଦେବା ।

(ଚ) କୌଣସି ଧାତୁକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ ପଦାର୍ଥଗତ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିବା ।

(ଛ) ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ରାନୁକୂଳ ଭାଷାର ପ୍ରାମାଣିକ ରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପୂର୍ବକ ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି ତଥା ତା'ର କାରଣ ସହିତ ସଂଶୋଧନ କରିବା ।

ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାର ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-

ଶିକ୍ଷକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟ ପାଠନ କରାଯାଏ; ସେହି ଦିନର ବିଷୟଗତ ପାଠ୍ୟସ୍ଥଳକୁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶବ୍ଦରୂପ ପାଠନ ସମୟରେ ପୁଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଓ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗର ଭାବଧାରାକୁ ପୁରୋଭାଗରେ ରଖି ତାପରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ଅକାରାଦି କ୍ରମରେ ପାଠନ କରାଗଲେ, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ । ବିଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ଶିକ୍ଷକ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୁର୍ବୋଧଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଶିକ୍ଷଣକ୍ରିୟା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ହେବା ସର୍ବାଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

(କ) ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନମାପନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକ ଆରୋହପଦ୍ଧତିମାଧ୍ୟମରେ ହେବା ସହିତ ଅର୍ଥବୋଧପରକ ହେବା ଉଚିତ ।

(ଖ) ଶିକ୍ଷକ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଶୈଳୀ ବିଶେଷତଃ ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ଆଧାରିତ ହେବା କାମ୍ୟ ।

(ଗ) ପଠିତ ବିଷୟ ସରଳ ଥିଲେ ବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ବୋଧର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲେ ଅବରୋହ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପାଠନ କଲେ ସହଜରେ ବୋଧଗମ୍ୟ ହୁଏ ।

(ଘ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦର ଉତ୍ପତ୍ତିପ୍ରଣାଳୀ, ପ୍ରତ୍ୟୟପ୍ରୟୋଗର ଅର୍ଥଗତ ଭାବ, ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କୌଶଳକୁ ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଛାତ୍ରମାନେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :

୧. ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୫୦ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(କ) ସ୍ୱୟଂ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ?

(ଖ) ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସମାଜର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ - ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ବୁଝାଅ ।

(ଗ) ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ପଠନରେ ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ କ'ଣ ?

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦିଅ । (୫୦ ଟି ଶବ୍ଦରେ)

(କ) ସ୍ୱୟଂ ମୂଲ୍ୟାୟନ (ଖ)ଭାବାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (ଗ) ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୩. ଟିପ୍ପଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(କ) ଜ୍ଞାନାତ୍ମକ ଲକ୍ଷ୍ୟ (ଖ) ସ୍ୱୟଂବ୍ୟାଖ୍ୟାନ (ଗ) ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା (ଘ) ମାତ୍ରା ବିଚାର (ଙ) ଅବୋଧ ଶ୍ଳୋକ

* * *

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ସୁଗମ କୌଶଳ

(Strategies for facilitating acquisition of language skills)

ଏକକ - ୪ :

୪.୩.୧ ଶ୍ରବଣ କୌଶଳ

- ୪.୩.୧.୧ ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ
- ୪.୩.୧.୨ ଚୟନାତ୍ମକ ଶ୍ରବଣ

୪.୩.୨ ଭାଷଣ କୌଶଳ

- ୪.୩.୨.୧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷଣ
- ୪.୩.୨.୨ ସମ୍ଭାଷଣାଭ୍ୟାସ
- ୪.୩.୨.୩ ଭାଷଣ ଦକ୍ଷତା

୪.୩.୩. ପଠନ କୌଶଳ

- ୪.୩.୩.୧ ମୁଖରତା
- ୪.୩.୩.୨. ଭାବଗ୍ରହଣୀୟତା ପଠନ
- ୪.୩.୩.୩. ପଠନଗତି

୪.୩.୪. ଲେଖନ କୌଶଳ

- ୪.୩.୪.୧ ଲେଖନଶିକ୍ଷଣ ବିଧି
- ୪.୩.୪.୨ ଲେଖନଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରକାର

୪.୩ ଭାଷାଶିକ୍ଷଣ କରିବାର ମୁଖ୍ୟଦାୟିତ୍ୱ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର । ତାର ମାନସିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ତୀକ୍ଷ୍ଣତା, ପରିବେଶଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଶିକ୍ଷଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପ୍ରଥମେ ପଠିତ ବିଷୟକୁ ଶ୍ରବଣ କରିବା ସହିତ ଶେଷରେ ତାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ସୁଗମ ଉପାୟକୁ ଶିକ୍ଷଣକୌଶଳ କୁହାଯାଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିକ୍ଷଣକୌଶଳ ଦୁଇପ୍ରକାର । ଯଥା :- (୧) ଗ୍ରହଣାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷଣ (୨) ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ୍ୟାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷଣ । ବିଦ୍ୟା ଆହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷଣ ଉପରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ନିର୍ଭର କରେ, ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷଣ କୁହାଯାଏ । ତାହା ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ମାନସିକ ବ୍ୟାପାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯଥା - (୧) ଶ୍ରବଣ ଶିକ୍ଷଣ, (୨) ପଠନ ଶିକ୍ଷଣ । ସେହିପରି ସ୍ୱକୀୟ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ତାହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ବା ପରିପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ୍ୟାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷଣ କହନ୍ତି । ତାହା ଦୁଇଟି ମାଧ୍ୟମରେ ସାଧିତ କରାଯାଏ । ଯଥା (୧) ଭାଷଣ ପ୍ରଣାଳୀ (୨) ଲେଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଭାଗୀକରଣକୁ ଅନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଶିକ୍ଷଣପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱିବିଧ । ଯଥା - (୧) ମୌଖିକ ପ୍ରଣାଳୀ, (୨) ଲିଖିତ ପ୍ରଣାଳୀ । ମୌଖିକ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା (୧) ଶ୍ରବଣ, (୨) ଭାଷଣ । ଲିଖିତକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଯଥା - (କ) ପଠନ (ଖ) ଲେଖନ । ଏଣୁ ଏହି ଉପାୟରେ ଶ୍ରବଣ, ଭାଷଣ, ପଠନ ଓ ଲେଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ରମରେ ଭାଷାଶିକ୍ଷଣର ଗୁଣାତ୍ମକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇଥାଏ ।

	ଗ୍ରହଣାତ୍ମକ	ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ୍ୟାତ୍ମକ
ମୌଖିକ	ଶ୍ରବଣ	ଭାଷଣ
ଲିଖିତ	ପଠନ	ଲେଖନ

ଶ୍ରବଣ କୌଶଳ :

କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଧ୍ୱନିଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଶ୍ରବଣ କୌଶଳ କୁହାଯାଏ । ବକ୍ତାର କଥନକୁ ଅନନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ଶବ୍ଦଗ୍ରହଣ କରିବାର ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ଶ୍ରୋତାର ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିର୍ଭର କରେ । ଶ୍ରବଣର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଲା ଅର୍ଥାବବୋଧାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଅର୍ଥବୋଧ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାହିତ ହୋଇଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ଅର୍ଥାବବୋଧର ବାଧକରୂପେ ଶ୍ରୋତା ଓ ବକ୍ତା ଉଭୟେ କାରଣ ଅଟନ୍ତି । ଶ୍ରବଣକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦୂଷିତ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପନାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ହ୍ରାସ ତଥା ଛାତ୍ରର ଅଧ୍ୟୟନରେ ଭ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଏ ।

ଶିକ୍ଷକଙ୍କର (୧) ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା । (୨) ଆଞ୍ଚଳିକ ପ୍ରଭାବ (୩) ବାହ୍ୟଭାଷାର ପ୍ରଭାବ (୪) ଶାରୀରିକ ଅକ୍ଷମତା (୫) ପ୍ରଶିକ୍ଷଣର ଅଭାବ କାରଣରୁ ତଥା ଛାତ୍ରର (୧) ଅଜ୍ଞାନତା । (୨) ପାରିବାରିକ ଅବହେଳା କାରଣରୁ ପାଠନ ଓ ପାଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନେକ ଭ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ ।

ସୁତରାଂ ଶିକ୍ଷକ-ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦାବଳୀର ପୁନଃ ପୁନଃ ନିରାକରଣ, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରସାମ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା, ପରିଦର୍ଶିତ ଭ୍ରମର ସଂଶୋଧନ କରି ପ୍ରୟୋଗର ବାରମ୍ବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା, ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଯଥୋଚିତ ଜ୍ଞାନର ଆହରଣ ଓ ବିତରଣ ତଥା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଫଳରେ ଛାତ୍ରର ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଶ୍ରୁତ ବିଷୟରେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଲବ୍ଧ ହୁଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷଣରେ (କ) ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ଲୁତବର୍ଣ୍ଣର ଯଥାର୍ଥ ଉଚ୍ଚାରଣ । (ଖ) ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ, ମହାପ୍ରାଣାଦି ଭେଦରେ ଉଚ୍ଚାରଣ । (ଗ) ନାସିକ-ଅନୁନାସିକ ଭେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଘ) ସଂଯୁକ୍ତ ବା ଅନୁସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗାଦି ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ୱଷ୍ଟୋକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲେ ଛାତ୍ରଟି କ୍ରମଶଃ ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରବଣ, ପଠନ ଓ ଲେଖନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ।

ଶ୍ରବଣ କୌଶଳ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ରହିଛି । ଯଥା (୧) ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ । (୨) ଚୟନାତ୍ମକ ଶ୍ରବଣ ।

୪.୩.୧.୧. ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ :-

ଭାଷାବିଷୟକ ଶ୍ରବଣକୁ 'ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ' କୁହାଯାଏ । ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ ତଥା ବିଷୟର ପୌନଃପୁନଃ ଶ୍ରବଣ ଫଳରେ ସ୍ୱଚ୍ଛସ୍ମରଣସମ୍ପନ୍ନ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟ ସମ୍ୟଗ୍ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରେ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶ୍ରବଣକୁ ସାମାନ୍ୟତଃ ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

(କ) ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଶ୍ରବଣ :- ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ବହୁବାର ଓ ଉତ୍ତମ ଭାବେ ଶ୍ରବଣକୁ 'ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଶ୍ରବଣ' କୁହାଯାଏ । ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ପାଠ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ବୋଧ କମ୍ ହେଲେ କିମ୍ବା ଛାତ୍ରଗଣଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଅବବୋଧରୂପକ କ୍ଲିଷ୍ଟତା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକ ବାରମ୍ବାର ସେହି ବିଷୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ପାଠଦାନ ସଫଳ ହୁଏ ।

(ଖ) ଶାନ୍ତଚିତ୍ତ ଶ୍ରବଣ :- ଗୀତାରେ କୁହାଯାଇଛି :- 'ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ଲଭତେ ଜ୍ଞାନଂ, ତତ୍ପରଃ ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ । ଜ୍ଞାନଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା ପରାଂ ଶାନ୍ତିମଚିରେଣାଧିଗଚ୍ଛତି ।।' ଛାତ୍ର ମନକୁ ଧୀରସ୍ଥିର କରି ବିଷୟକୁ ଶ୍ରବଣ କଲେ ଅବୋଧ୍ୟ ବିଷୟବି ବୋଧ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ସଂଯତ କରି ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଏକାଗ୍ରତା ରଖିବା ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାଲାଭରେ ଉନ୍ନତି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।

(ଗ) ଏକାଗ୍ରଶ୍ରବଣ :- "ସଙ୍କଳ୍ପପ୍ରଭବାନ୍ କାମାଂସ୍ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ସର୍ବାନଶେଷତଃ । ମନସୈବେନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମଂ ବିନିୟମ୍ୟ ସମନ୍ତତଃ ।। ଶନୈଃ ଶନୈରୁପରମେତଦ୍ ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ଧୃତିଗୃହୀତୟା । ଆତ୍ମସଂସ୍ଥଂ ମନଃ କୃତ୍ୱା ନ କିଞ୍ଚିଦପି ଚିନ୍ତୟେତ୍ ।" (ଗୀତା) । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସି ମନକୁ ଚଞ୍ଚଳ ନ କରି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଶାନ୍ତ କରି ଯାହା ଶ୍ରବଣ କରାଯାଏ; ତାହାକୁ "ଏକାଗ୍ର ଶ୍ରବଣ" କୁହାଯାଏ । ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱୟମଧ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ରଖି ନାସିକାର ପୁରୋଭାଗରେ ପୁସ୍ତକଧାରଣ କରି ଗୁରୁମୁଖରୁ ଜ୍ଞାନ ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ।

(ଘ) ଅନୌପଚାରିକ ଶ୍ରବଣ :- ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟ ବହିର୍ଭୂତ କିନ୍ତୁ ପାଠ୍ୟବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ଜ୍ଞାନସୀମା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ । ଫଳରେ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରାଯାଏ । ତାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅଧିକ ଜିଜ୍ଞାସା ପୂର୍ବକ ଆହରଣ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ "ଅନୌପଚାରିକ ଶ୍ରବଣ" କୁହାଯାଏ ।

(ଙ) ବାଧାହୀନ ଶ୍ରବଣ - " କାୟେନ ମନସା ବୁଦ୍ଧ୍ୟା କେବଳୈରିନ୍ଦ୍ରିୟୈରପି । ଯୋଗିନଃ କର୍ମ କୁର୍ବନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱାତ୍ମଶୁଦ୍ଧୟେ ।।"(ଗୀତା) ଶବ୍ଦପ୍ରଦୂଷଣ ନ ଥିବା କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀରେ ବସି ଛାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଯାହା ଶ୍ରବଣ କରିଥାଏ; ତାହାକୁ ବାଧାହୀନ ଶ୍ରବଣ କହନ୍ତି । ପାଠଦାନ ସମୟରେ ଡାକବାଜିଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗସ୍ୱର (High Volat) ରେ ରାସ୍ତାରେ ବାଜୁଥିବା ଶବ୍ଦ ଛାତ୍ରର କର୍ଣ୍ଣକୁହରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଫଳରେ ସେ ପାଠ୍ୟରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇଯାଏ କିମ୍ବା ଦୁଷ୍ଟ ଛାତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହେଲେ ବି ଗୁରୁମୁଖନିଃସୃତ ପାଠଶ୍ରବଣରେ ବାଧାସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହେଲେ ଶ୍ରବଣକାର୍ଯ୍ୟ ସୁଖରେ ଓ ସୁସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଚୟନାତ୍ମକ ଶ୍ରବଣ :-

ପାଠଦାନ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶ୍ରୁତ ବିଷୟବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ତାର ମନପସନ୍ଦ ଶିକ୍ଷାକୁ ଛାତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ "ଚୟନାତ୍ମକ ଶ୍ରବଣ" କୁହାଯାଏ । ଶିକ୍ଷଣବେଳେ ଶିକ୍ଷକ ଅବୋଧ ବସ୍ତୁକୁ ବୋଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ସରଳ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଶ୍ନୋପଯୋଗୀ ଉତ୍ତର ନ ହୋଇପାରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ସାଧାରଣଜ୍ଞାନରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥାଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚୟନାତ୍ମକ ଶ୍ରବଣକୁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରଯାଇଛି । ତାହା ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

(କ) ସମସ୍ୟାମୂଳକ ଶ୍ରବଣ :- ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁର କେତେକ ଅଂଶ ଦୁର୍ବୋଧ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଛାତ୍ରପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ୟାମୂଳକ/ କଠିନ ବିଷୟ ହୋଇଥାଏ । ଗୁରୁ ଉକ୍ତ ବିଷୟକୁ ପାଠନ କରିବା ସମୟରେ ଛାତ୍ରଟି ତାହାକୁ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ କରିଥାଏ ।

(ଖ) ନୂତନ ଶବ୍ଦ ଶ୍ରବଣ :- ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଆଗତ କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀରେ କ୍ରମଶଃ ବୋଧଗମ୍ୟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀରେ ଆଗତ ନୂତନଶବ୍ଦାବଳୀ ଦୁର୍ବୋଧ ବା ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ କଷ୍ଟସାଧ ହେଲେ, ତାହାକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଆବେଗରେ ଶ୍ରବଣ କରିବା ପାଇଁ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ ।

(ଗ) ସଂରଚନାପଦଶ୍ରବଣ :- ଭାଷା ଓ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ସାବଲୀଳ ତଥା ସୁରମ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେତେକ ଜ୍ଞାତ ପଦର ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ଛାତ୍ରଟି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନ ଥାଏ । ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେହି ପଦଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ଓ ପଦବ୍ୟାକୃତି ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ତଦନୁରୂପ ନୂତନ ପଦରଚନା କରିଥାଏ ।

(ଘ) ବ୍ୟାକରଣରୂପ ଶ୍ରବଣ - ପ୍ରାଥମିକସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଶବ୍ଦ ଓ ଧାତୁର ସଠିକ୍ ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଇ ନଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମାନୁସାରେ ସାଧନ ନ କରି ନରଃ, ବୃକ୍ଷଃ, ମୃଗଃ ଇତ୍ୟାଦି ଏକରୂପତାର ସୂତ୍ରକୁ ଗୁରୁମୁଖରୁ ଶ୍ରବଣ କରି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।

(ଙ) ସନ୍ଦର୍ଭବାକ୍ୟ ଶ୍ରବଣ :- ବିଷୟବସ୍ତୁ ଆଲୋଚନା ସମୟରେ ଶିକ୍ଷକ ବେଳେବେଳେ ଶ୍ଳୋକ ବା ଆପ୍ତବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ଛାତ୍ରଟି ସେସବୁ ନିଜ ଖାତାରେ ଲେଖି ମୁଖସ୍ଥ କରି ସେହି ବାକ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଓ ଆଂଶିକ ପଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାଏ ।

୪.୩.୨ ଭାଷଣ କୌଶଳ (Speaking Skill)

ଭାଷ୍ୟତେ ଇତି ଭାଷା । ମାନବର ଭାବକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବାରେ ଭାଷା ହିଁ ପ୍ରଧାନ ମାଧ୍ୟମ । ଏହାକୁ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିବା ଫଳରେ ମୌଖିକରୂପ ପରିମାର୍ଜିତ ହୁଏ । ଏଣୁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଭାଷଣବିଷୟରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିବା ସର୍ବାଦୌ

ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଭାଷଣଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ବିଦ୍ୟାମାନଦଣ୍ଡକୁ ମପା ଯାଇପାରେ । ଚାଣକ୍ୟ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି – "ବିଦ୍ୟାପ୍ରମାଣଂ ମୁଖଭାଷଣଞ୍ଚ" । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସ୍କୃତଭାଷାକୁ ଶ୍ରବଣ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଏହି ଭାଷାରେ ପ୍ରାଥମିକସ୍ତରରୁ ଶ୍ରବଣ ଓ ଭାଷଣ ଦେବା ପ୍ରଚଳନ କଲେ ଏହାର ମାହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରସାର ହୋଇପାରିବ । ଏଣୁ ଭାଷଣର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷତଃ ତିନୋଟି ଉପାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଯଥା – (୧) ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷଣ, (୨) ସମ୍ଭାଷଣାଭ୍ୟାସ, (୩) ଭାଷଣଦକ୍ଷତା ।

୪.୩.୨.୧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷଣ :-

ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ଲୁତଭେଦରେ ଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଭାବାଭିବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉନ୍ନତ ହୁଏ । କୌଣସି ପଦ ବା ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସମୟରେ ଶରୀରସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଯତ୍ନ (ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ) ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଉକ୍ତ ବିଷୟରେ ପାଣିନୀୟ ଶିକ୍ଷା ସାତୋଟି ସୋପାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଛି ।

ଯଥା – ଆତ୍ମା ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ସମେତ୍ୟାର୍ଥାନ୍ ମନୋ ଯୁଂକ୍ତେ ବିବକ୍ଷୟା ।
ମନଃ କାୟାଗ୍ନିମାହନ୍ତି ସ ପ୍ରେରୟତି ମାରୁତମ୍ ।।
ମାରୁତସ୍ତୁରସି ଚରନ୍ ମନ୍ଦଂ ଜନୟତି ସ୍ୱରମ୍ ।।
* * * *
ସୋ ଜୀର୍ଣ୍ଣା ମୂର୍ଧ୍ନ୍ୟଭିହିତୋ ବକ୍ତ୍ରମାପଦ୍ୟ ମାରୁତଃ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଜନୟତେ ତେଷାଂ ବିଭାଗଃ ପଞ୍ଚଧା ସ୍ମୃତଃ ।।୯
ସ୍ଥାନତଃ କାଳତଃ ସ୍ଥାନାତ୍ ପ୍ରଯତ୍ନାନୁପ୍ରଦାନତଃ ।।

ଅର୍ଥାତ୍ – (୧) ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବରୁ ଆତ୍ମା ସ୍ୱକୀୟ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ଶବ୍ଦାର୍ଥ ଜାଣିପାରେ । (୨) ଅର୍ଥଜ୍ଞାନ ହେବା ପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମନକୁ ପ୍ରେରଣ କରେ । (୩) ତାପରେ ମନ କାୟାଗ୍ନି (ନାଭିର ଉପରି ଭାଗାବସ୍ଥିତ)କୁ ପ୍ରେରଣ କରେ । (୪) କାୟାଗ୍ନିରେ ପହଞ୍ଚି ଅଗ୍ନି ଶରୀରରେ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାର କରେ । (୫) ବାୟୁ ହୃଦୟରେ ବିଚରଣ କରି ସ୍ୱତଃ ଧ୍ୱନିକୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ । (୬) ତାପରେ ବାୟୁ ମୂର୍ଦ୍ଧାଭାଗରେ ବାଧା ପାଇ ବିଭିନ୍ନ ମୁଖାବୟବ (ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା, ଦନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି)କୁ ପ୍ରେଷଣ କରେ । (୭) ଶେଷରେ ମୁଖରୁ ବାୟୁର ନିଷ୍କ୍ରମଣ ହେବା ସମୟରେ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକ ବାଣୀରୂପ ନେଇ ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ।

୪.୩.୨.୧.୧ ବାଣୀର ରୂପ :- ବାୟୁ ମୁଖାବୟବରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣାକୃତିରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଅନ୍ତି; ତାହାକୁ 'ବାଣୀରୂପ' କହନ୍ତି । ତାର ସ୍ୱରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁନି ଋଷିଗଣ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ ବି ତାହାର ଚାରୋଟି ସ୍ୱରୂପକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି ।

(କ) ପରା, (ଖ) ପଶ୍ୟନ୍ତୀ, (ଗ) ମଧ୍ୟମା, (ଘ) ବୈଖରୀ ।

(କ) ପରା ବାଣୀ :- ଏହା ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପକୁ ଧାରଣ କରିଛି । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ସରସ୍ୱତୀ । ଏହା ଅନ୍ୟବର୍ଣ୍ଣରୂପର ମୂଳାଧାର ରୂପେ ଗୃହୀତ । ଏହି ମୂଳବାଣୀର ଉଦ୍‌ଗମ ସ୍ରୋତ ବହିଃ ପ୍ରକାଶ୍ୟ । ଏଣୁ ଏହି ବାଣୀ ପ୍ରଥମରୂପେ କୁହାଯାଇଛି । "ଅଭିରୂପମୂଳା ଧାରାତ୍ ପ୍ରଥମୋଦିତନାଦସ୍ୱରୂପବର୍ଣ୍ଣଃ ପରା" ଅଥବା "ମୂଳାଧାରାତ୍ ପ୍ରଥମମୁଦିତୋ ଯସ୍ତୁ ଭାବଃ ପରାଖ୍ୟଃ ।।" (ଅଳଙ୍କାର କୌସ୍ତୁଭ) ।

(ଖ) ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ବାଣୀ :- ପରା ବାଣୀ ସାମାନ୍ୟ ରୂପେ ପ୍ରକାଶମାନ ହେଲେ ତାହା ପଶ୍ୟନ୍ତୀରୂପ ଧାରଣ କରିଥାଏ । ତାହା ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପକୁ ବହନ କରେ । ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକୁ ବିଭାଗୀକରଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପରା ବାଣୀ ମଧ୍ୟରୂପରେ ତଟସ୍ଥଭାବ ବହନ କରି ପଶ୍ୟନ୍ତୀରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- "ଅବିଭାଗା ତୁ ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ସର୍ବତଃ ସଂହୃତକ୍ରମା ।
ସ୍ୱରୂପଜ୍ୟୋତିରେବାନ୍ତଃ ସୂକ୍ଷ୍ମା ବାଗନପାୟିନୀ ।।"

(ଗ) ବୈଖରୀ ବାଣୀ :- ପରା ବାଣୀ ବୈଖରୀ ରୂପରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣସମୂହର ଉଚ୍ଚାରିତରୂପ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଯଥା - ସ୍ଥାନେଷୁ ବିବୃତେ ବାୟୌ କୃତବର୍ଣ୍ଣା ପରିଗ୍ରହା । ବୈଖରୀ ବାକ୍ ପ୍ରଯୋକ୍ତୃଣାଂ ପ୍ରାଣବୃତ୍ତିର୍ନିବନ୍ଧନା ।।"

(ଘ) ମଧ୍ୟମା ବାଣୀ :- ଏହା ସତ୍ୟସଙ୍କଳ୍ପରୂପା ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ଓ ବୈଖରୀ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଅନୁପାତ କ୍ରମରେ ପ୍ରାଣବୃତ୍ତିକୁ ଅତିକ୍ରମଣ କରିଥାଏ । ଯଥା :- ଅନ୍ତଃସଙ୍କଳ୍ପସ୍ୱରୂପା, କ୍ରମରୂପାନୁପାତନୀ । ପ୍ରାଣବୃତ୍ତିମତିକ୍ରମ୍ୟ ମଧ୍ୟମା ବାକ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ ।"

ଉପରିଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଏହି ଚାରୋଟି ବାଣୀର ଚାରୋଟି ସ୍ୱରୂପ ରହିଛି ।

(୧) ପରା ବାଣୀ - ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପା, (୨) ପଶ୍ୟନ୍ତୀ ବାଣୀ - ପ୍ରକାଶରୂପା, (୩) ବୈଖରୀ ବାଣୀ- ପ୍ରକଟରୂପା, (୪) ମଧ୍ୟମା ବାଣୀ - ଅନ୍ତଃସଙ୍କଳ୍ପସ୍ୱରୂପା ।

୪.୩.୨.୧.୨ ବର୍ଣ୍ଣବର୍ଗୀକରଣ :- ସଂସ୍କୃତର ଏକ ଆଖ୍ୟାୟିକାରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ଯେ - ମହର୍ଷିପାଣିନି ପ୍ରଥମେ ଶିବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ମହାଦେବ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ୧୪ଥର ନିଜର ଡମ୍ବୁରୁ ବଜାଇଥିଲେ । ସେଥିରୁ ପାଣିନି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶିବସୂତ୍ରଜାଲ ବା ମାହେଶ୍ୱର ସୂତ୍ର ରଚନା କଲେ । ଯଥା - (୧) ଅଇଉଣ୍, (୨) ଋଌକ୍, (୩) ଏଓଙ୍, (୪) ଐଔଚ୍, (୫) ହୟବରଟ୍, (୬) ଲଣ୍, (୭)ଞମଙଣନମ୍, (୮)ଝଭଞ୍, (୯) ଘଢ଼ଧଷ୍, (୧୦) ଜବଗଡଦଶ୍, (୧୧) ଖଫଛଠଥଚଟତବ୍, (୧୨) କପୟ୍, (୧୩) ଶଷସର୍, (୧୪) ହଲ୍ । ଏହି ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଶେଷବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ କଲେ ଏକବର୍ଣ୍ଣାବଳୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ୪୩ । କିନ୍ତୁ 'ହ' ବର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇଥର ରହିଥିବାରୁ ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣ ୪୨ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ - ୯ଟି । ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ - ୨୫ଟି, ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ୪ଟି, ଉଷ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ ୪ଟି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ବିଷୟରେ ବିବିଧ ମତଭେଦ ଥିଲେ ବି ମୁଖ୍ୟତଃ 'ଆ, ଈ, ଊ, ଳ, ଂ, ଃ, ଁ କୁ ମିଶାଇ ୪୯ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଗୃହୀତ ।

୪.୩.୨.୧.୩ ବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦ :- ବର୍ଣ୍ଣ ସମୂହର ଉଚ୍ଚାରଣାଦିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଭେଦ ରହିଛି ।

(କ) ସ୍ୱର ଭେଦ :- ଉଚ୍ଚାରଣାଦିରୁ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚତା ଓ ନିମ୍ନତାକୁ ଆଧାର କରି ତାହା ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା - (୧) ଉଦାତ୍ତ, (୨) ଅନୁଦାତ୍ତ, (୩) ସ୍ୱରିତ ।

(ଖ) କାଳଭେଦ :- ସମୟକୁ ଆଧାର କରି ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଏ । ଯଥା (୧) ହ୍ରସ୍ୱ - ଏକମାତ୍ରା କାଳ, (୨) ଦୀର୍ଘ - ଦ୍ୱିମାତ୍ରା କାଳ, (୩) ପ୍ଲୁତ - ତ୍ରିମାତ୍ରା କାଳ ।

(ଗ) ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନଭେଦ - ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ଦଶପ୍ରକାର । ଯଥା - (୧) କଣ୍ଠ, (୨) ତାଲୁ, (୩) ମୂର୍ଦ୍ଧା (୪) ଦନ୍ତ, (୫) ଓଷ୍ଠ, (୬) ନାସିକା, (୭) କଣ୍ଠତାଲୁ, (୮) କଣ୍ଠୌଷ୍ଠ, (୯) ଦନ୍ତୌଷ୍ଠ, (୧୦) ଜିହ୍ୱାମୂଳ ।

(ଘ) ଆଭ୍ୟନ୍ତରପ୍ରୟତ୍ନଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭେଦ :- ଏହା ଉଚ୍ଚାରଣପାଇଁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

(୧) ସ୍ପୃଷ୍ଟ (୨) ଈଷତ୍‌ସ୍ପୃଷ୍ଟ, (୩) ଈଷଦ୍‌ବିବୃତ, (୪) ବିବୃତ, (୫) ସଂବୃତ ।

(ଙ) ବାହ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭେଦ :- ଏହା ମଧ୍ୟ ୮ ପ୍ରକାର । (୧) ବିବାର, (୨) ସଂବାର, (୩) ଶ୍ୱାସ, (୪) ନାଦ, (୫) ଘୋଷ, (୬) ଅଘୋଷ, (୭) ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ, (୮) ମହାପ୍ରାଣ ।

୪.୩.୨.୨ ସମ୍ଭାଷଣାଭ୍ୟାସ :-

ଭାଷଣ କୌଶଳରେ ଶୁଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନର ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁ ପରିମାଣରେ ଥାଏ । ତତ୍‌ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଶ୍ରୁତିମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା -

(କ) ବ୍ୟାକରଣାଧାରିତ ସଂରଚନା, (ଖ)ସାନ୍ଦର୍ଭିକ ସଂରଚନା ।

(କ) ବ୍ୟାକରଣାଧାରିତ ସଂରଚନା :- ଶବ୍ଦରୂପ, ଧାତୁରୂପ, ତଦ୍ଧିତ, କୃଦନ୍ତାଦିର ନିୟମକୁ ଆଧାର କରି ଶୁଦ୍ଧବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ କଥନ ପ୍ରଣାଳୀ ସୁଖଶ୍ରାବ୍ୟ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ତାହା ଆତ୍ମା ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତି କରିପାରେ । ଯଥା - "ଏକଃ ଶବ୍ଦଃ ସୁପ୍ରଯୁକ୍ତଃ ସମ୍ୟଗ୍‌ଜ୍ଞାତଃ ସ୍ୱର୍ଗେ ଲୋକେ ଚ କାମଧୁଗ୍ ଭବତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ ସମୁଚିତ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତା ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ପାଏ । ଏହା ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ତୈତ୍ତିରୀୟ ଉପନିଷଦ୍‌ର ଶିକ୍ଷାବଲ୍ଲୀ ପ୍ରକରଣରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଷଡ଼ୁବିଧ ଅଙ୍ଗ ବିଷୟରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି । ଯଥା - "ଶିକ୍ଷାଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାସ୍ୟାମଃ । ବର୍ଣ୍ଣଃ ସ୍ୱରଃ । ମାତ୍ରା ବଳମ୍ । ସାମଃ ସନ୍ତାନଃ ।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତଃ ଶିକ୍ଷାଧ୍ୟାୟଃ (ତୈ.ଉ. ଶିକ୍ଷା ଅନୁବାକ୍ - ୨) । ଅର୍ଥାତ୍

(କ) ବର୍ଣ୍ଣ - ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ବା ବର୍ଣ୍ଣମାଳାବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ ।

(ଖ) ସ୍ୱର - ଉଦାତ୍ତ; ଅନୁଦାତ୍ତ ଓ ସ୍ୱରିତବିଷୟରେ ସମ୍ୟଗ୍ ଜ୍ଞାନ ।

(ଗ) ମାତ୍ରା - ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ଲୁତାଦିର ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଧି

(ଘ) ବଳ - ଆଭ୍ୟନ୍ତର ଓ ବାହ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ ବିଶେଷ ।

(ଙ) ସାମ - ଦୋଷହୀନ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, ବର୍ଣ୍ଣସାମ୍ୟଯୁକ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟୋଚ୍ଚାରଣ ଓ ସସ୍ୱରଗାନ ।

(ଚ) ସନ୍ତାନ ବା ସନ୍ତତି - ବାକ୍ୟର ସଂହତି, ଆସତ୍ତି, ସନ୍ନିଧି ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ପରକ ।

(ଖ)ସାନ୍ଦର୍ଭିକ ସଂରଚନା :- କୌଣସି ପ୍ରକରଣଗତ ବିଷୟକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ବାକ୍ୟପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ପରି ଶବ୍ଦସଂଯୋଜନା, ଆଳଙ୍କାରିକ ପ୍ରୟୋଗ, ସୂକ୍ତିବାକ୍ୟସହିତ ଶୁଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରଣକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଯେପରି - "ବ୍ୟାଘ୍ରୀ ଯଥା ହରେତ୍ ପୁତ୍ରାନ୍ ଦ୍ରଂଷ୍ଟ୍ରାଭ୍ୟାଂ ନ ଚ ପୀଡ଼ୟେତ୍ । ଭୀତାପତନଭେଦାଭ୍ୟାଂ ତଦ୍‌ବଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣାନ୍ ପ୍ରଯୋଜୟେତ୍ ।। (ପାଣିନୀୟ ଶିକ୍ଷା) ବାଘୁଣୀ ନିଜର ଶାବକକୁ ଦାନ୍ତରେ ଧରି ନେବାବେଳେ ତାର ଶିଶୁମାନେ କିପରି ଛାମୁଦାନ୍ତରେ ପୀଡ଼ା ନ ପାଇବେ, ତଳେ ନ ପଡ଼ିଯିବେ, ତାଙ୍କ ଶରୀର କିପରି କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ନ ହୁଏ; ତା ପ୍ରତି ସେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥାଏ; ସେପରି ଲେଖକ ନିଜର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସର୍ବଦା ଶବ୍ଦ, ଓ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଉଚିତ୍ ଯେପରି ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା ସନ୍ଦର୍ଭର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱକୁ ନଷ୍ଟ ନ କରେ ।

୪.୩.୨.୩. ଭାଷଣଦକ୍ଷତା -

ସମ୍ଭାଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କର ଭାଷଣ ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ । ସୁମଧୁରସ୍ୱର, ହାସ୍ୟବଦନ, ନଟ୍ୟାଭିନୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଉପସ୍ଥାପନା ପରି ସଭାମଣ୍ଡନ ଗୁଣାବଳୀ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଥା -

ପ୍ରକୃତିର୍ଯସ୍ୟ କଲ୍ୟାଣୀ ଦନ୍ତୌଷ୍ଠୌ ଯସ୍ୟ ଶୋଭନା ।
ପ୍ରଗଲ୍‌ଭଶ୍ଚ ବିନୀତଶ୍ଚ ସ ବର୍ଣ୍ଣାନ୍ ବକ୍ତୁମର୍ହତି ।।

(କ) ପ୍ରାକୃତିକ ପରିସ୍ଥିତିର ଆନୁକୂଲ୍ୟ, (ଖ) ଦାନ୍ତ ଓ ଓଷ୍ଠର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, (ଗ) ଅତି ବାକ୍‌ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ, ଓ (ଘ) ବିନୟଭାବ ଏହି ଚାରୋଟି ଗୁଣ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏକ ଉତ୍ତମ ବକ୍ତା ରୂପେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କଲାବେଳେ ଶ୍ଳୋକମାଧ୍ୟମରେ ଉଦାହରଣ ଦେବା ଶ୍ରେଣୀଗୃହକୁ ମଣ୍ଡନ କରିଥାଏ । ଶ୍ଳୋକସ୍ଥ ଅନୁସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗ ଓ ପଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣ ଓ ପଦାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ଗୁରୁ ବା ଦୀର୍ଘକୁ ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ । ଶ୍ରୀ ଭଟ୍ଟକେଦାରନାଥଙ୍କ ଭାଷାରେ-

ସାନୁସ୍ୱାରୋ ବିସର୍ଗାନ୍ତୋ ଦୀର୍ଘୌ ଯୁକ୍ତପରଶ୍ଚ ଯଃ ।
ବାପାଦାନ୍ତେ ତ୍ୱସୌ ବକ୍ତ୍ରୌ ଜ୍ଞେୟୋଽନ୍ୟୋ ମାତ୍ରିକୋ ଲୁକୁଃ ।। (ବୃତ୍ତରତ୍ନାକରମ୍)

ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଠନରତ ଛାତ୍ରମାନେ ପ୍ରାଥମିକସ୍ତରରୁ ଭାଷଣ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ରଖିଲେ ଏହି ଭାଷା ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ଓ ସୁକଥ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏଣୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବାଗ୍ମିତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା ସର୍ବାଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ବାଗ୍ମିତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ମାର୍ଗତ୍ରୟ :-

ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ବାଗ୍ମୀରୂପେ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମାର୍ଗତ୍ରୟକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଉଚିତ୍ ।

(କ) ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା :- ସ୍ୱକୀୟ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦାବଳୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାକୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଜ୍ଞାନ, ନୂତନ ପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ମାନସିକତା, ଯଥାର୍ଥ ପଦପ୍ରୟୋଗର ଦକ୍ଷତା ହିଁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଓ ପୁରାଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉପଲବ୍ଧ ନୀତିଶିକ୍ଷା, ଚାରିତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧସମ୍ପନ୍ନ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ମରଣ ରଖି 'ସଦସି ବାକ୍‌ପଟୁତା' ନ୍ୟାୟରେ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏକ ସପ୍ତାହରେ ଅନ୍ୟୂନ ଗୋଟିଏ ପିରିୟଡ୍‌ରେ ଭାଷଣପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ବିଧେୟ ।

(ଖ) ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ :- ବର୍ଣ୍ଣ ବା ପଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । 'ସ'ତ୍ରୟର ଉଚ୍ଚାରଣ, ର, ଳ, ଲ, ଯ, ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକାରଭେଦ ବିଷୟକ ସମ୍ୟଗ୍ ଜ୍ଞାନ, ଡ ଓ ଡ଼, ଢ ଓ ଢ଼, ର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଓ ପ୍ରୟୋଗରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରି ଅନେକ ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବଳିତ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷକ ଅବଗତ କରାଇବା ଉଚିତ । ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଟିଭି, ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡ଼ର ଇତ୍ୟାଦି ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ରାବଳୀର ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ନିଆଯାଇପାରେ ।

(ଗ) ପୁନଃ ପ୍ରୟାସ :- ସଭାମଞ୍ଚରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା ଅବସ୍ଥାରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଲଜ୍ଜା, ଭୟ ଓ କମ୍ପିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ଅଭ୍ୟାସକାଳରେ ସାହସ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ଏବଂ ପୂର୍ବବତ୍ ଭୀତି ବା ଲଜ୍ଜାବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକ ଏଥିପାଇଁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉତ୍ତମ ଓ ଉତ୍ସାହୀ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଉତ୍ତମ ବାଗ୍ମୀ ହୋଇପାରିଲେ ସମାଜରେ ଏକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

୪.୩.୩ ପଠନ କୌଶଳ (SKILL OF READING)

ପାଠର ପଠନପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଉନ୍ନତ ଶିକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ପଠନ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ବ୍ୟାକରଣଗତ ଶବ୍ଦାବଳୀ, ଅର୍ଥବୋଧ, ବିରାମାଦି ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତମ ପଠନର ଗୁଣାତ୍ମକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରେ । ଭାଷାଜ୍ଞାନର ପଠନ ମାଧ୍ୟମରେ ଉନ୍ନତି ହୁଏ । "ବସ୍ ଭଏଲ୍" ଓ "ଡିଅର ବର୍ଣ୍ଣ" ନାମକ ଦୁଇ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଠନକାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ ଚକ୍ଷୁର ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି ପ୍ରକ୍ରିୟା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ବୋଲି ମତପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ତାହା ହେଲା - (୧) ଗତି (Movement), (୨) ସ୍ଥିତି (Fixation), (୩) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗତି (Regressive) । ପୁସ୍ତକ ପଠନ ବେଳେ ଚକ୍ଷୁର ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଚଳନକୁ 'ଗତି' କହନ୍ତି । ବିଷୟ ସଙ୍ଗତି, ଅର୍ଥବୋଧ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣବଶତଃ ଚକ୍ଷୁର ଏକାଗ୍ରତା, ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହ ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରାଗଲେ ତାହାକୁ 'ସ୍ଥିତି' କହନ୍ତି । କଦବା ଅର୍ଥାବୋଧ ବା ପୂର୍ବାପରସଙ୍ଗତିର ଅଭାବରେ ପାଠକଙ୍କ ପୂର୍ବବିଷୟର ପୁନଃ ପଠନ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ସହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୟ ସଙ୍ଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ 'ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗତି' କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଅମରକୋଷାଦି ପୁସ୍ତକରୁ, ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଥାରୁ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ପଠନ କୌଶଳର ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ତିନୋଟି ପନ୍ଥା ।

ପଠନର ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ (Classification of reading) :-

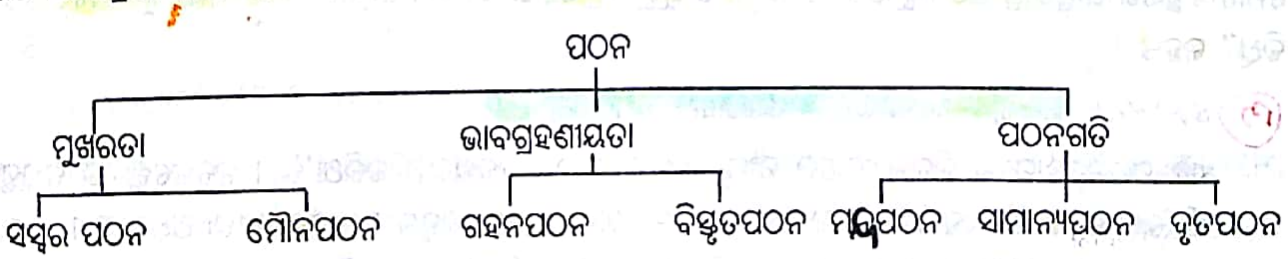

ପଠନ (READING):-

ଶୁଦ୍ଧେନାନନ୍ୟଚିତ୍ତେନ ପଠିତବ୍ୟଂ ପ୍ରଯତ୍ନତଃ ।
ନ କାର୍ଯ୍ୟାସକ୍ତମନସୋ କାର୍ଯ୍ୟଂ ପାଠସ୍ୟ ବାଚନମ୍ ।।

ପଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଠକ ଲିପ୍ତ ଥିବାବେଳେ ଚିତ୍ତକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା, ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ ନ କରିବା, ପଦଭ୍ରଷ୍ଟ ବା ମାତ୍ରାବିଚ୍ୟୁତିକୁ ଆଶଙ୍କା କରି ସାବଧାନତା, ଅନାବିଳ ଓ ଅନାସକ୍ତ ଭାବେ ପଠନ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର । ଯଥା :- (୧) ମୁଖରତା, (୨) ଭାବଗ୍ରହଣୀୟତା, ଓ (୩) ପଠନ ଗତି ।

୪.୩.୩.୧ ମୁଖରତା ପଠନ (SOUND READING):-

ମୁଖ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶିତ ପଠନକୁ "ମୁଖରତା ପଠନ" କୁହାଯାଏ । ମୁଖରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ, ଶାନ୍ତଭାବ, ସ୍ୱରକାଳତଃ ଉଦ୍ଭାବୋଦ୍ରେକ ଇତ୍ୟାଦି ଏହାର ଗୁଣ । ବଡ଼ପାଟିରେ ପାଠ କଲେ ବାହ୍ୟଜଗତ୍‌ର ପ୍ରଦୂଷିତ ଶବ୍ଦ କର୍ଣ୍ଣଗହ୍ୱରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯଥା -

ବିସ୍ପଷ୍ଟମଦ୍ଭୁତଂ ଶାନ୍ତଂ ସ୍ପଷ୍ଟାକ୍ଷରଂ ପଦଂ ତଥା ।
କାଳସ୍ୱରସମାୟୁକ୍ତଂ ରସଭାବସମନ୍ୱିତମ୍ ।।
ବୁଧମାନଂ ସ୍ୱୟଂ ଶୁଦ୍ଧଂ ଗ୍ରନ୍ଥାର୍ଥଂ କୃତ୍ସ୍ନଶୋ ନୃପ ।
ଯ ଏବଂ ବାଚୟେଦ୍ ବ୍ରହ୍ମନ୍ ସ ବିପ୍ରୋ ବ୍ୟାସ ଉଚ୍ୟତେ ।।

ଏହା ମଧ୍ୟ ଦୁଇପ୍ରକାର । ଯଥା - (କ) ସସ୍ୱର ପଠନ, (ଖ)ମୌନ ପଠନ

(କ) ସସ୍ୱର ପଠନ (Sound reading):- ଯାହା ସ୍ୱରରେ ବୋଲାଯାଏ ତାହା ସସ୍ୱର ପଠନ କୁହାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍, ଉପେନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରାଦି ବହୁ ଶ୍ଳୋକର ଗୁରୁ-ଲଘୁ-ମାତ୍ରାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସସ୍ୱର ଗାନ କଲେ ରସୋତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । ଏହା କେବଳ ପାଠକଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ସପ୍ତସ୍ୱରସମାୟୁକ୍ତଂ କାଳେ କାଳେ ବିଶାଂପତେ ।
ପ୍ରଦର୍ଶୟନ୍ ରସାନ୍ ସର୍ବାନ୍ ବାଚୟେଦ୍ ବାଚକୋ ନୃପଃ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକକୁ ମଧ୍ୟ ସପ୍ତସ୍ୱରରେ ଗାନ କରାଯାଏ । ଏହା ଚାରିପ୍ରକାର । (୧) ଲୟଯୁକ୍ତ ପଠନ (Rhythm Reading), (୨) ମୌଖିକ ପଠନ (Oral Reading), (୩) ଆକ୍ଷରିକ ପଠନ (Word by Word Reading) ଓ (୪) ଗୃହ ପଠନ (Home Reading) ।

(ଖ) ମୌନ ପଠନ (Silent reading):- ବିନା ଶବ୍ଦରେ ଯାହା ପଠନ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ମୌନପଠନ କୁହାଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି ଓ ମୁଖସ୍ଥ କରିବାର କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । ପଠନଗୃହ, ବସ୍, ବା ଜନଗହଳି ସ୍ଥାନରେ, ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଏହି ପଠନବିଧିକୁ ଆଚରଣ କରାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ଲାନ୍ତ ନ ହୋଇ ବରଂ ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କରେ । ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର । ଯଥା :- (୧) ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ପଠନ (Mechanical Reading) । (୨) ଅବଘୋଷ ପଠନ (Sub-Vocal Reading) । ମୌନାବସ୍ଥାରେ ଶୀଘ୍ରଶୀଘ୍ର ପଠନକୁ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ପଠନ ଓ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ସାମାନ୍ୟ କଣ୍ଠରେ ପଠନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ "ଅବଘୋଷ ପଠନ ବିଧି" କହନ୍ତି ।

୪.୩.୩.୨ ଭାବଗ୍ରହଣୀୟତା ପଠନ (Meaningful Reading):-

ଏହି ପଠନମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଭାବକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥା'ନ୍ତି । ନୂତନଶ୍ଳୋକର କଣ୍ଠସ୍ଥୀକରଣ କରି ଅତି ଭାବାବେଗରେ ଏକାକୀ ଧୀରେଧୀରେ ଗାନ କରିବାଦ୍ୱାରା ବିଷୟବସ୍ତୁର ଭାବଗ୍ରହଣୀୟତା ଅଧିକ ହୁଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଦୁଇପ୍ରକାର । ଯଥା :- (କ) ଗହନ ପଠନ, (ଖ) ବିସ୍ତୃତ ପଠନ । ବୁଦ୍ଧିମାନ ଛାତ୍ର ଅତି ଯତ୍ନ ଓ ସାବଧାନତାରେ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ

ପାଠ କରିବା ଫଳରେ ବହୁତ ବିଷୟକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ପାଠ କଣ୍ଠସ୍ଥ ନ ଥିଲେ ପୁସ୍ତକ ଧାରଣ କରାଯାଇପାରେ । "କଣ୍ଠସ୍ଥପାଠାଭାବେ ତୁ ପୁସ୍ତକୋପରି ବାଚୟେତ୍ ।"

(କ) ଗହନ ପଠନ (Intensive Reading) :- ଅତିକଷ୍ଟରେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଚିନ୍ତନ ମାଧ୍ୟମରେ ପଠନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଗହନ ପଠନ କୁହାଯାଏ । ଅନେକ ଛାତ୍ର ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିଥା'ନ୍ତି । ଏହାର ଦୁଇଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି । (୧) ବିକାଶାର୍ଥକ ପଠନ (Developmental Reading) ଓ (୨) ସନ୍ଦର୍ଭ ପଠନ (Reference Reading) । ଯାହା ଛାତ୍ର ନିଜ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅଧିକ ଲବ୍ଧାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପାଠ କରେ, ତାହାକୁ ବିକାଶାର୍ଥ ପଠନ କହନ୍ତି । ଯାହା ପଠନ କଲା ସମୟରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥସ୍ଥ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଉଦାହରଣ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ; ତାହାକୁ ସନ୍ଦର୍ଭ ପଠନ କହନ୍ତି ।

(ଖ) ବିସ୍ତୃତ ପଠନ (Descriptive Reading):- କୌଣସି ବିଷୟବସ୍ତୁର ସମାସ, ସନ୍ଧି, କାରକ, ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଗତ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପଠିତ ବିଷୟରେ ସବିଶଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ବିସ୍ତୃତ ପଠନ କହନ୍ତି । ଏହା ସ୍ଥୁଳବିଷୟକୁ ଆଧାର କରି ପଠନ କରାଯାଏ । ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର । (i) ଆଧାରିତ ପଠନ (Basal Reading), (ii) ବିମର୍ଶାତ୍ମକ ପଠନ (Reflective Reading) । ଅନ୍ୟ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ରଖି କେବଳ ବିଷୟଗତ ଆଲୋଚନା କରାଗଲେ ତାହାକୁ 'ଆଧାରିତ ପଠନ' କହନ୍ତି । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବିଶଦ ଭାବେ ସମୀକ୍ଷା କଲାବେଳେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ, ତାହାକୁ 'ବିମର୍ଶାତ୍ମକ ପଠନ' କହନ୍ତି । ଏହି ପଠନମାଧ୍ୟମରେ ପୂର୍ବବିଷୟର ପଠିତ ବିଷୟ ସହ ସମ୍ପର୍କ ଓ ପ୍ରଭାବ ତଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖାରେ ପଠିତ ବିଷୟର ପ୍ରତିଫଳନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖଭାବେ ବିମର୍ଶାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଏ ।

୪.୩.୩.୩. ପଠନ ଗତି (Rate of Reading) :-

କୌଣସି ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ପଠନ କରିବାର କ୍ଷିପ୍ରତାକୁ 'ପଠନଗତି' କହନ୍ତି । ଏହା ଚକ୍ଷୁଶ୍ଚଳନ, ବିଦ୍ୱତ୍ତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ, ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଅବସ୍ଥିତି ଉପରେ ବିଶେଷତଃ ନିର୍ଭର କରେ । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ତିନି ପ୍ରକାର । (କ) ମନ୍ଦ ପଠନ (ଖ) ସାମାନ୍ୟ ପଠନ (ଗ) ଦ୍ରୁତ ପଠନ । କିନ୍ତୁ ପଠନକୁ ପବିତ୍ର ଓ ସ୍ଥିର ମନରେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ଉଚିତ । ଯଥା -

ଉଚ୍ଚୈଃ ପାଠଂ ନିଷିଦ୍ଧଂ ସ୍ୟାତ୍ ତ୍ୱରାଂ ଚ ପରିବର୍ଜୟେତ୍ ।
ଶୁଦ୍ଧେନାଚଳଚିତ୍ତେନ ପଠିତବ୍ୟଂ ପ୍ରଯତ୍ନତଃ ।।

(କ) ମନ୍ଦ ପଠନ (Finger Reading) :- ପଠନ ସମୟରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ବହିରେ ଦେଇ ଗୀତ ବୋଲି, ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ, ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି ଧୀରେ ଧୀରେ ଲେଖି କ୍ଷୀଣ କଣ୍ଠରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ମନ୍ଦ ପଠନ କହନ୍ତି । ଯଥା :-

ଗୀତା ଶୀଘ୍ରୀ ଶିରଷ୍କମ୍ପୀ ଯଥାଲିଖିତପାଠକଃ ।
ଅନର୍ଥଜ୍ଞୋଽଳ୍ପକଣ୍ଠଶ୍ଚ ଷଡ଼େତେ ପାଠକାଧମାଃ ।।

କିନ୍ତୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଗୁଣ ଅଧମ ପଠନର ଥାଏ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି ।

ଶଙ୍କିତଂ ଭୀତମୁଦ୍‌ଘୁଷ୍ଟମବ୍ୟକ୍ତମନୁନାସିକମ୍ ।
କାକସ୍ୱରଂ ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନିଗତଂ ତଥା ସ୍ଥାନବିବର୍ଜିତମ୍ ।।
ବିସ୍ୱରଂ ବିରସଂ ଚୈବ ବିଶ୍ଳିଷ୍ଟଂ ବିଷମାହତମ୍ ।
ବ୍ୟାକୁଳଂ ତାଲୁହୀନଞ୍ଚ ପାଠଦୋଷାଶ୍ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ।।

(୧) ଛନକାରେ ରହିବା (୨) ଭୟଭୀତ ହେବା (୩) ଅତିବଡ଼ ପାଟିରେ ପଢ଼ିବା (୪) ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପାଠ କରିବା (୫) ନାକରେ କଥା କହିବା (୬) କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କହିବା (୭) ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ପଢ଼ିବା (୮) ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରଯତ୍ନକୁ ନ ମାନି ପଢ଼ିବା (୯) ହ୍ରସ୍ୱଦୀର୍ଘାଦି ସ୍ୱର ନ ମାନିବା (୧୦) ରସଶୂନ୍ୟ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା (୧୧) ବିରାମାଦି ଚିହ୍ନ ନ ମାନିବା

(୧୨) ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା (୧୩) ବ୍ୟାକୁଳିତ ହୋଇ ପଢ଼ିବା (୧୪) ତଣ୍ଟିପାଟି ଶୁଷ୍କ ହେବା । ଏପରି ଗୁଣ ଥିବା ପାଠକ ଅଧମ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି ।

(ଖ) ସାମାନ୍ୟ ପଠନ (Remedial Reading) କୌଣସି ବିଷୟକୁ ପଠନ କରିବା ସମୟରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲେ ପୁନଃପଠନ ପ୍ରଣାଳୀକୁ 'ସାମନ୍ୟ ପଠନ' କହନ୍ତି । ତାହା ସମୟସାପେକ୍ଷ । ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ଥରେ ପଠନ କରିବା ବେଳେ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଦ୍ୱିତି ଓ ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ଏହି ପଠନ କରାଯାଏ । ଯଥା -

ଯାବନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣତେଽଧ୍ୟାୟସ୍ତାବନ୍ନ ବିରମେତ୍ ପଠନ୍ ।
ଇତି ପ୍ରମାଦାଦଧ୍ୟାସେ ବିରାମୋ ଭବତି ପ୍ରିୟେ ।
ପୁନରଧ୍ୟାୟମାରଭ୍ୟ ପଠେତ୍ ସର୍ବଂ ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ।।

(ଗ) ଦ୍ରୁତ ପଠନ (Free Reading) ପ୍ରମାଦଶୂନ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ପଠନକୁ ଦ୍ରୁତ ପଠନ କୁହାଯାଏ । ପାଠକର ଏଥି ପାଇଁ ଛଅପ୍ରକାର ଗୁଣ ରହିବା ଉଚିତ । ଯଥା (୧) ପଠନରେ ସରସତା, (୨) ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନିବା, (୩) ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥୋଚିତ ଭାବେ ପଢ଼ିବା, (୪) ସ୍ୱରସହ ପଠନ, (୫) ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ, (୬) ତାଳଲୟ ଯୋଗ୍ୟତା ।

ଏତାଦୃଶ ଯୋଗ୍ୟତାସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ପଠନକୁ 'ଦ୍ରୁତପଠନ' ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଯଥା :-

ମାଧୁର୍ଯ୍ୟମକ୍ଷରବ୍ୟକ୍ତିଃ ପଦଚ୍ଛେଦସ୍ତୁ ସୁସ୍ୱରଃ ।
ଧୈର୍ଯ୍ୟଃ ଲୟଃ ସମର୍ଥଶ୍ଚ ଷଡ଼େତେ ପାଠକଗୁଣାଃ ।।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ପଠନବିଧି :-

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଉଚିତ । ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଯତ୍ନସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଠନ କରିବାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ପଠନ ବିଧିକୁ 'ଗଭୀର ପଠନ' (IntensiveReading) କୁହାଯାଏ । ଶିଶୁଟି ମାତୃକୋଡ଼ରୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ପରେ ସର୍ବଦା ଜିଜ୍ଞାସା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ପିତାମାତାଙ୍କ ଗହଣ, ବିଦ୍ୟାଳୟର ସହପାଠୀଙ୍କର ସଙ୍ଗତି, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ପଠନ ଶୈଳୀରେ ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ତାର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ କେନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ କରି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଆଶାତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ । ପରିଶେଷରେ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ - ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ପଠନ ଫଳରେ ବାଲ୍ୟକାଳର ଉଚ୍ଚାରଣଗତ ତ୍ରୁଟିର ବହୁ ସମାଧାନ ହୋଇଥାଏ ।

୪.୩.୪. ଲିଖନ କୌଶଳ (Skill of Writing)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାର ସମୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ହେଉଛି ଅକ୍ଷର ଶିକ୍ଷା । ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଲେଖନ ଢଙ୍ଗ, ବିଧି ଓ ଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ୱକୀୟ ଅବସ୍ଥା ତଥା ଶୈକ୍ଷିକ ବିଧିର ଅନୁକରଣ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଏହି ଶିକ୍ଷଣବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ପ୍ରୟାସ କରି ଆସୁଅଛି । ତାହା ପାଇଁ ଭାଷାବିତ୍‌ମାନେ ଆଞ୍ଚଳିକ, ଭୌଗୋଳିକ, ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ତଥା ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିତ୍ତିରେ ନୂତନ ନୂତନ ବର୍ଣ୍ଣାକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ଭାଷାର ଅନେକ ଲିପି ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସବୁଭାଷାର ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ସମାନ ନୁହେଁ । ପାଣିନୀୟ ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା - ୪୨ଟି, ଜପମାଳାରେ ୫୧ଟି , ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ୨୬ଟି, ପାର୍ଶୀ ଭାଷାରେ ୩୧ଟି, ତୁରସ୍କଭାଷାରେ ୩୩ଟି, ରଷୀୟ ଭାଷାରେ ୪୧ଟି, ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷାରେ ୨୭ଟି, ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ୨୨ଟି, ଡଚ୍‌ଭାଷାରେ ୨୬ଟି, ଇଟାଲୀୟରେ ୨୦ଟି ଏବଂ ବର୍ମାଭାଷାରେ ସର୍ବମୋଟ୍ ୧୯ଟି ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଦେଖାଯାଏ ।

୪.୩.୪.୧. ଲିଖନ ଶିକ୍ଷଣ ବିଧି :-

ଲିଖନପ୍ରଣାଳୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଉପାଦାନ । ବିଶେଷଭାବରେ ମେଧାଶକ୍ତି ନଥିବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବହୁବାର ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ଲେଖିବା ଫଳରେ କିୟଦଂଶରେ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ସ୍ମରଣ କରିପାରେ । ତାହା ବହୁ ଦିନ ପାଇଁ ମନରେ ଧାରଣ କରିହୁଏ । ପ୍ରମାଣ -

ଲିପିଃ ପ୍ରମାଣଂ ସର୍ବେଷାଂ ସର୍ବତ୍ରୈବ ପ୍ରଶସ୍ୟତେ । (୪)
ବିଶେଷାଦ୍ ବ୍ୟବହାରେଷୁ ନ ଦିନଶ୍ୟେଚ୍ଚିତଂ ମତିଃ ।। (ଶ୍ରୀ ମହାନିର୍ବାଣ ତନ୍ତ୍ର)

ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନସହିତ ମାଂସପେଶୀ, ବାହୁ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠିଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ପର୍କସ୍ଥାପନ ହେବା ସହିତ ଅକ୍ଷରଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ କ୍ରମଶଃ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ ।

ବହୁଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଲିପିକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ । ପ୍ରସ୍ତରରେ ଖୋଦନ ହେବା ସହିତ ଅନେକ ସାଧନମାଧ୍ୟମରେ ଲିଖନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଇଛି । କେଉଁଠି ମୁଦ୍ରାଲିପି ଦ୍ୱାରା ତ କେଉଁଠି ଶିଳାଖୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତରଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଷରାକୃତି ବୃହତ୍ ଓ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହି ପାରୁଥିଲା । ତାପରେ ଲେଖନୀମାଧ୍ୟମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରାଯାଉଅଛି । ଯଥା -

ଲେଖନ୍ୟା ଲିଖିତଂ ଦ୍ୱିତ୍ରୈ ମୁଦ୍ରାଭିରଙ୍କିତଞ୍ଚ ଯତ୍ ।
ଶିଳାଦିନିର୍ମିତଂ ଯଚ୍ଚ ପାଠ୍ୟଂ ଧାର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ ସର୍ବଦା ।। (ମୁଣ୍ଡମାଳାତନ୍ତ୍ର)

କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାରର ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ଯଥା - ମୁଦ୍ରାଲିପିଃ, ଶିଳ୍ପଲିପି, ସାର୍ବଜନୀନ ଲିପି, କଲମଲେଖା ଓ ମୁରୁଜ ଲିପି । ପ୍ରମାଣ -

ମୁଦ୍ରାଲିପିଃ ଶିଳ୍ପଲିପି ର୍ଲିପିର୍ଲେଖନସମ୍ଭବା ।
ତୁଣ୍ଡିକାଗୁଣସମ୍ଭୂତା ଲିପୟଃ ପଞ୍ଚଧା ସ୍ମୃତାଃ ।
ଏତାଭିର୍ଲିପିଭିର୍ବ୍ୟାପ୍ତା ଧରିତ୍ରୀ ଶୁଭଦା ହରା ।। (ବାରାହ ତନ୍ତ୍ର)

ସମ୍ପ୍ରତି କଲମଲେଖାର ବହୁଳଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ସଂଗଣକ (କମ୍ପ୍ୟୁଟର) ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖନ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ତଥା ଘରୋଇ ହିସାବରେ ସଂପାଦିତ ହେଉଥିବାରୁ ପତ୍ରଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଓ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ହେଉଛି ।

୪.୩.୪.୨. ଲେଖନ ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରକାର :-

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଲିଖନପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରତି ବ୍ୟାବହାରିକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ରହିଛି । ଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଶିକ୍ଷକ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଗୃହପରିବେଷ୍ଟନୀ, ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତିକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ନିଜର ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଦକ୍ଷତାକୁ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥା'ନ୍ତି । ଲେଖନ କୌଶଳ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ଛାତ୍ରର ବୟସ ଓ ଗ୍ରହଣ ସାମାର୍ଥ୍ୟ, ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁର ବିଷୟଗତ ଜ୍ଞାନ, ଅସମର୍ଥ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ ଓ କୋମଳଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏହି ଶିକ୍ଷଣ କୌଶଳ ବିଶେଷତଃ ଚତୁର୍ବିଧ । ଯଥା :-

(୧) ଅନୁଲେଖ ବିଧି (Transcription)
(୨) ପ୍ରତିଲେଖ ବିଧି (Paragraph Writing)
(୩) ଶ୍ରୁତଲେଖ ବିଧି (Dictation)
(୪) ରଚନା ଲେଖନ ବିଧି (Composition)

(କ) ଅନୁଲେଖ ବିଧି :- କୌଣସି ଅକ୍ଷରକୁ ଅନୁକରଣ କରି ସେହିଭଳି ଅକ୍ଷରଲେଖାକୁ 'ଅନୁଲେଖ ବିଧି' କହନ୍ତି । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ କଳାପଟାରେ ଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଦେଖି ଦେଖି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ନିଜ ଖାତା ବା ସିଲଟରେ ତାହାକୁ ଲେଖନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଳାପଟାରେ ଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବୃହଦାକାର ହୋଇଥାଏ । ଦୂରରେ ବସିଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ତାକୁ ଦେଖି ଲେଖିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ପୁସ୍ତକସ୍ଥ ମୁଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁକରଣ କରି ଲେଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଅକ୍ଷରଲେଖା ସୁନ୍ଦରରୁ ସୁନ୍ଦରତର ହେବାକୁ ଲାଗେ ।

(ଖ) ପ୍ରତିଲେଖ ବିଧି :- କୌଣସି ପାଠ୍ୟବିଷୟକୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଅନ୍ୟପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖିବାକୁ 'ପ୍ରତିଲେଖ ବିଧି' କୁହାଯାଏ । ପୁସ୍ତକପ୍ରାପ୍ତିରେ ବ୍ୟାଘାତ ଥିଲେ ଖାତାରେ ଛାତ୍ରଟି ନିଜେ ଲେଖିଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଲିପି (Xerox) ଯନ୍ତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉଛି । ମେଧାଶକ୍ତି କମ୍‌ଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ବାରମ୍ବାର ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଲେଖିବା ଫଳରେ ବିଷୟଟିର ସ୍ମରଣ ସ୍ୱତଃ ହୋଇଥାଏ । "ଅଭ୍ୟାସଃ ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ରାଣାଂ ବୋଧାଦପି ଗରୀୟସୀ ।" ଉକ୍ତ ଲେଖନରେ କିଛି ଭ୍ରମ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷକ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଲେଖାଙ୍କିତ ରିକ୍ତସ୍ଥାନ (Margin)ରେ ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି ।

(ଗ) ଶ୍ରୁତଲେଖ ବିଧି:- ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟକୁ ଶ୍ରବଣ କରି ପୁନଃଲେଖନକୁ 'ଶ୍ରୁତଲେଖ ବିଧି' କହନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରିତ ପଦ ବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଛାତ୍ରଟି ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରେ । ଫଳରେ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ, ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟର ତତ୍ପରତା, ଯଥାସମୟରେ ହସ୍ତଚାଳନରେ ବର୍ଣ୍ଣ ଲେଖିବା, ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି ପ୍ରତି ସାବଧାନତା ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଅକ୍ଷରଲେଖନ ପ୍ରତି ଛାତ୍ରଟି ବିଶେଷ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୁଏ । ମନରେ ଏକାଗ୍ରତା ଓ ପ୍ରତିବଦ୍ଧତାର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ।

(ଘ) ରଚନାଲିଖନ ବିଧି :- ସ୍ୱକୀୟ ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନର ଭାଷାମାଧ୍ୟମରେ ପରିପ୍ରକାଶକୁ "ରଚନାଲିଖନ ବିଧି" କହନ୍ତି । ଅନୁଭବଜନ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଭବ, ଆତ୍ମଚିନ୍ତନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ପରିପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ଏକ ଅଭିନବ କଳ୍ପନାକୁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ହେଉଛି ରଚନା ଲେଖନ କୌଶଳ । ପଦସଂଯୋଜନା, ଭାବଗତ ଜ୍ଞାନର ସମୃଦ୍ଧି ଏବଂ କେତେକ ଅନୁଭୂତିଜନିତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ରଚନାଦ୍ୱାରା ଗ୍ରନ୍ଥନ କରାଯାଏ । ଏଣୁ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ "ପ୍ରବନ୍ଧ" । ଏହି କୌଶଳକୁ କବି, ନାଟ୍ୟକାର, ଔପନ୍ୟାସିକ ପ୍ରଭୃତିର ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । କବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି, ଜାତୀୟସଂହତି ତଥା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଏକ ନବଢ଼ଙ୍ଗରେ ରୂପାୟିତ କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଅଭିନବ ମୁକ୍ତ ମଞ୍ଚ । ଲେଖନପ୍ରଣାଳୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୁଇପ୍ରକାର ରଚନା ଦେଖାଯାଏ । (୧) ମୌଖିକ ରଚନା (Oral Essay) (୨) ଲିଖିତ ରଚନା (Written Essay) ମୁକ୍ତ କଥନ (free conversation) (୩) କୌତୂହଳ କଥନ (Curious conversation) ଓ (୪) ବେଗାତ୍ମକ କଥନ (Immotional conversation) ଦ୍ୱାରା ମୌଖିକ ରଚନା ପରିପୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେହିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା (narration) , ବାକ୍ୟ ସଂପ୍ରସାରଣ (sentence Expansion), ସଂଳାପ (dialouge) , ଗଳ୍ପ କଥନ (story telling) ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ରଚନାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଂଘଟିତ ହୁଏ ।

ଏହିପରି ଶ୍ରବଣ, କଥନ, ପଠନ ଓ ଲେଖନ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରମୁଖ ମାର୍ଗ ନିରୂପଣ କରାଯାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏତାଦୃଶ ଶିକ୍ଷଣପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ନିରକ୍ଷର ଶତାଂଶ ହ୍ରାସ ପାଇବା ସହିତ ସାକ୍ଷରତା ହାର ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଏହା ଦେଶର ଉନ୍ନତିପଥରେ ସବୁବେଳେ ସହାୟକ ହେଉଛି । ଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ନାଗରିକମାନେ ସଚେତନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ପରିବାରର ଆୟବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୁଅନ୍ତି । ଏଣୁ ନୈତିକ ଓ ମାନବିକ ବିଚାରଧାରାର ଗୁଣାତ୍ମକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବା ଦିଗରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷଣର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ୨୫୦ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦାନ କର ।

(କ) ଶ୍ରବଣକୌଶଳର ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ କ'ଣ ?

(ଖ) ଉଚ୍ଚାରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସପ୍ତସୋପାନ ବିଷୟରେ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ଗ) ବ୍ୟାକରଣାଧାରିତ ସଂରଚନା ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ କିପରି ସଂଘଟିତ ହୁଏ ?

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ୫୦ଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(କ) ଲିପିପ୍ରକାର, (ଖ) ପାଠକଗୁଣ, (ଗ) ବାଣୀରୂପ ।

୩. ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।

(କ) ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା, (ଖ) ଏକାଗ୍ର ଶ୍ରବଣ, (ଗ) ପଶ୍ୟନ୍ତୀବାଣୀ,

(ଘ) ଭାଷଣ ଦକ୍ଷତା, (ଙ) ମୌନପଠନ ।

* * *

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ବ୍ୟାକରଣ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପଦ୍ଧତି

(GRAMMAR METHOD)

୫.୧ - ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ୫.୧.୧ - ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ୫.୧.୨ - ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ

୫.୧ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ - ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଶିକ୍ଷଣପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାର ଅଧ୍ୟୟନ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ଭାଷାକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାର ମୁଖ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଭାଷାବିତ୍‌ମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । (ଏହାର ସୂତ୍ରାବଳୀ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ନିୟମ ପ୍ରତି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭାଷାର ସଠିକ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ କରାଇଥାଏ ।) ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ସମ୍ୟଗ୍‌ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଭାଷାବ୍ୟବହାରରେ ନିପୁଣ । ତେଣୁ ଷଡ଼ଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ପାଣିନୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ -

ଛନ୍ଦଃ ପାଦୌ ତୁ ବେଦସ୍ୟ ହସ୍ତୌ କଳ୍ପୋଽଥ ପଠ୍ୟତେ ।
ଜ୍ୟୋତିଷାମୟନଂ ଚକ୍ଷୁର୍ନିରୁକ୍ତଂ ଶ୍ରୋତ୍ରମୁଚ୍ୟତେ ।।
ଶିକ୍ଷା ଘ୍ରାଣଂ ତୁ ବେଦସ୍ୟ ମୁଖଂ ବ୍ୟାକରଣଂ ସ୍ମୃତମ୍ ।
ତସ୍ମାତ୍ ସାଙ୍ଗମଧୀତ୍ୟୈବ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ମହୀୟତେ ।।

ସୁତରାଂ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନ୍ୟ ନାମ 'ଶବ୍ଦାନୁଶାସନମ୍' । ସଠିକ୍ ପଦର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅପଦର ନିରାକରଣ ହେଉଛି ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ପୁନଶ୍ଚ କୁହାଯାଇଛି - "କାଣାଦଂ ପାଣିନୀୟଞ୍ଚ ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ରୋପକାରକମ୍ ।" ଭାଷାକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପାଣିନିବିରଚିତ 'ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ ସୂତ୍ର' ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

ବ୍ୟାକରଣରେ ବାକ୍ୟ, ପଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ଅର୍ଥ, ବାକ୍ୟଗଠନ, ଭାଷାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥାଏ । ଭାଷା ବ୍ୟବହାର ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ଯଥା- (୧) ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟକରଣ (Formal Grammar)

(୨) ବ୍ୟାବହାରିକ ବ୍ୟାକରଣ (Functional Grammar)

ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟାକରଣରେ ତତ୍ତ୍ୱମୂଳକ ବିଚାର ତଥା ସୂତ୍ରର ବିଶ୍ଳେଷଣ, ସୂତ୍ରନିୟମ, ସଂଜ୍ଞା ପ୍ରଭୃତିକୁ ବିଚାର କରି ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ବର୍ଣ୍ଣନା ବହୁ ମାତ୍ରାରେ କରାଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ବ୍ୟକରଣରେ ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଲୋଚନା ନ କରି ଭାଷାସାହିତ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଅଭ୍ରମାତ୍ମକ ପ୍ରୟୋଗବିଧି ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ବିଚାର କରାଯାଇଥାଏ । ବ୍ୟାବହାରିକ ବ୍ୟାକରଣ ବିଧି ମାଧ୍ୟମରେ ଅନେକ ବାର ଅନୁଶୀଳନୀଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାତପଦ ଓ ଅର୍ଥର ସ୍ୱତଃ ପ୍ରତୀତି ହୁଏ । ଏଣୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ବ୍ୟାକରଣର ଅନ୍ୟ ନାମ "ଛନ୍ଦବ୍ୟାକରଣ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

୫.୧.୧ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Objectives of Grammar Mathod) :-

(୧) ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

(୨) ସ୍ଥାନ, ପ୍ରୟତ୍ନ, ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ କୌଶଳ ବିଷୟରେ ଅବଗତ ହେବା ।

(୩) ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇବା ।

(୪) ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାକରଣର ରଚନା ଓ ବ୍ୟବହାର କୌଶଳ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ।

(୫) ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାବିଷୟକ ସମ୍ୟଗ୍ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା ।

(୬) ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

(୭) ଶାସ୍ତ୍ରଦୃଷ୍ଟିତଃ ଭାଷାପ୍ରୟୋଗର ବିଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

୫.୧.୨ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ (Grammar method)

ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ନିମିତ୍ତ ଅନେକ ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଛି । ଯଥା –

(୧) ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଣାଳୀ (Traditional method)

(୨) ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣାଳୀ (Text book method

(୩) ଆରୋହ ପ୍ରଣାଳୀ (Inductive method)

(୪) ଅବରୋହ ପ୍ରଣାଳୀ (Deductive method)

(୫) ପରିଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ (Project method)

(୬) ହ୍ୟୁରିଷ୍ଟିକ ପ୍ରଣାଳୀ (Heuristic method)

(୭) ଭାଷାସଂସର୍ଗ ପ୍ରଣାଳୀ (Direct language method)

(କ) ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଣାଳୀ :-

ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସାରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶାସ୍ତ୍ରଶ୍ରବଣ କରି ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁଖସ୍ଥ କରନ୍ତି । ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ସୂତ୍ରାବଳୀ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଲିଖିତ ଉଦାହରଣ ସହିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିଥା'ନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ମତରେ "ଅଭ୍ୟାସଃ ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ରାଣାଂ ବୋଧାଦପି ଗରୀୟସୀ ।" ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ କଣ୍ଠସ୍ଥ ହୋଇଥିବାରୁ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତଭାବେ ସେଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ମତରେ ଶାସ୍ତ୍ର ମୁଖସ୍ଥ ବିନା ଶାସ୍ତ୍ରଚର୍ଚ୍ଚା ଅଥବା ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ବହି ପାଠ କଣ୍ଠସ୍ଥ ନ କଲେ ତାହା ଲେଖନ ସମୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଏକନିଷ୍ଠ ଧାରଣା ରହିଛି ।

ପୁସ୍ତକସ୍ଥା ତୁ ଯା ବିଦ୍ୟା ପରହସ୍ତଗତଂ ଧନମ୍ ।

କାର୍ଯ୍ୟକାଳେ ସମୁତ୍ପନ୍ନେ ନ ସା ବିଦ୍ୟା ନ ତଦ୍ଧନମ୍ ।।

ସୁତରାଂ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି ।

(ଖ) ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣାଳୀ :-

ଏହା ଏକ ଗତାନୁଗତିକ ପ୍ରଣାଳୀ । ଶିକ୍ଷକ ପୁସ୍ତକକୁ ଆଧାର କରି ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠଦାନ କରନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଅବୋଧସ୍ଥଳକୁ ଶିକ୍ଷକ ସ୍ୱକୀୟବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ବ୍ୟାଖ୍ୟାନଦ୍ୱାରା ଦୂରୀକରଣ କରନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ତାପରେ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ମନେ ରଖନ୍ତି ଓ ଭାଷାବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସ୍ମରଣଶକ୍ତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହେବା ସହିତ ଛାତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଅଭ୍ୟାସ କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଳ୍ପସ୍ମରଣଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ବୋଧଗମ୍ୟ ବା ସୁକର ନୁହେଁ । ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

(ଗ) **ଆରୋହ ପ୍ରଣାଳୀ :-** ଶିକ୍ଷାଦାନର ପ୍ରଥମପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଥମେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରି ଶେଷରେ ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଉଭୟର ସମନ୍ୱୟ କରି ବିଷୟବସ୍ତୁର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ଅଧିକ ଥାଏ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ସମୟ ନେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ପ୍ରଣାଳୀ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ ସ୍ଥଳରେ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀ ।

(ଘ) **ଅବରୋହ ପ୍ରଣାଳୀ :-**

ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଥମେ ସଂଜ୍ଞାପ୍ରଦାନ କରିବା ପରେ ତାକୁ ଅଧିକ ପରିଶୀଳନ କରନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍‌ସମ୍ପର୍କୀୟ ଏକାଧିକ ଉଦାହରଣକୁ ବାକ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସଂଜ୍ଞା ଓ ଉଦାହରଣର ସମନ୍ୱୟ କରିବା ସହିତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପାଠଦାନରେ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ପ୍ରଥମେ କୁହାଯାଉଥିବାରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଓ କୌତୂହଳ କମ୍ ପରିମାଣରେ ରହେ । ଫଳରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟୋଜିତ ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ନିରସ ହୋଇଯାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରିଥାନ୍ତି ।

(ଙ) **ପରିଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ -**

ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷକ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମାବଳୀ, ସୂତ୍ରାବଳୀ ଏବଂ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ କୌଶଳ ବିଷୟକ ଏକ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ଛାତ୍ରମାନେ ଆହରଣ କରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଯୋଜନାକୁ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍ୱବୁଦ୍ଧିପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁସାରେ ଯଥାଶକ୍ତି ବାକ୍ୟ ଓ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତି । ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଗଣଙ୍କ ଜିଜ୍ଞାସା, ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ କଳାର ବିକାଶ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନରେ ଅଧିକ ପଠନର ଉତ୍ସୁକତା ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

(ଚ) **ହ୍ୟୁରିଷ୍ଟିକ୍ ପ୍ରଣାଳୀ :-**

ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଆଧୁନିକ ଓ ବିଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସାରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଅବଗତ କରାଯାଏ । ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ୍ ସେହି ପ୍ରଦତ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ସଙ୍ଗତି, ପରିଚାଳନା ଓ ବ୍ୟାବହାରିକତାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗଶାଳାରେ ପରୀକ୍ଷା କରଯାଏ । ପରିଶେଷରେ ବିଷୟବସ୍ତୁର ସଙ୍ଗତିକୁ ପୁରୋଭାଗରେ ରଖି ନିଜ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ବିଷୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୈନ୍ଦ୍ରିକ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସ୍ୱୟଂ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୁଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ବିଚାରଧାରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଅଧିକ ସଚେତନ ଥାଆନ୍ତି ।

(ଛ) **ଭାଷାସଂସର୍ଗ ପ୍ରଣାଳୀ :-**

ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଆଲୋଚନା ସମୟରେ ବ୍ୟାକରଣଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନିବାରଣ କରାଯାଇଛି । ମନୋବିଜ୍ଞାନକୁ ଭିତ୍ତି କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଭାଷାର ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷତଃ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି । ତତ୍‌ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ମନରେ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ବିଷୟକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀ ସମୟସାପେକ୍ଷ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କ୍ୱଚିତ୍ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ସାଧାରଣତଃ ଚାରୋଟି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା - (୧) ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣାଳୀ, (୨) ଆରୋହପ୍ରଣାଳୀ (୩) ଅବରୋହପ୍ରଣାଳୀ (୪) ଭାଷାସଂସର୍ଗ ପ୍ରଣାଳୀ । ଆମ ଦେଶରେ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରଦେଶରେ ଆରୋହ ଓ ଅବରୋହ ପ୍ରଣାଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟାକରଣଶିକ୍ଷଣ ସୁଖବୋଧ ହେଉଥିବାରୁ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱୟକୁ ମୁଖ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

୫.୨ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତି (Translation Method)

୫.୨.୧. ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତି, ୫.୨.୨ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ ୫୨.୩ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ ।

ଏହି ପଦ୍ଧତି ପୂର୍ବକାଳରେ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପଦ୍ଧତିରେ ଗୃହୀତ ନ ଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ସ୍ୱକୀୟ ମାତୃଭାଷାରେ ପାଠନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଗଲା । ତା'ପରଠାରୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର କାବ୍ୟ କବିତା, ଦର୍ଶନ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା, ଆୟୁର୍ବେଦଶାସ୍ତ୍ରାଦି ଅନୂଦିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଦ୍‌ବତ୍ ବିଦେଶରେ ଏହି ଭାଷାର ଆଦର ଥିବାରୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଲିଖିତ ଗଣିତବିଷୟ ଆରବ (ପାରସ୍ୟ) ଦେଶରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇ ପଠନ କରାଯାଉଥିଲା । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରର ଗ୍ରହ, ନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ଗତିବିଧିକୁ ଗାଣିତିକ ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରମାଣ କରାଯାଇଥିବାରୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ବିଦେଶରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଜର୍ମାନ୍ ଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତର ପଠନ ଦେଖାଗଲା । ଇଂରେଜଶାସନ କାଳରେ ଅନେକ ମୌଳିକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଇଂରେଜ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଡ.ରାମକୃଷ୍ଣ ଗୋପାଳ ଭଣ୍ଡାରକର A book of sanskrit Part - I ଓ Part - II ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଦୁଇଟି ରଚନା କରି "ଅନୁବାଦ ବିଧି" ନାମକ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳିତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଭଣ୍ଡାରକର ପଦ୍ଧତି ରୂପେ ପରିଚିତ ।

୫.୨.୧ ଡକ୍ଟର ଭଣ୍ଡାରକରଙ୍କ ମତରେ ଅନୁବାଦପଦ୍ଧତି ମୁଖ୍ୟତଃ ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା -

(୧) ବ୍ୟାକରଣାଧାରିତ ପାଠ (Grammar-based teaching)

(୨) ଅଭ୍ୟାସ (Practice)

(୩) ସଂସ୍କୃତରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ (Translation from Sanskrit to mother-tongue)

(୪) ମାତୃଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନୁବାଦ (Translation from mother-tongue to Sanskrit)

(କ) ବ୍ୟାକରଣାଧାରିତ ପାଠ :-

ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ଭାଷାସାହିତ୍ୟର ଆଧାର । ବ୍ୟାକରଣଜନିତ ଭ୍ରମ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ ବାକ୍ୟରେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ତଥା ଅର୍ଥବୋଧରେ ବ୍ୟାଘାତ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସୁତରାଂ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଭିତ୍ତି କରି ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ବିଧେୟ । "କ୍ରିୟାନ୍ୱୟିତ୍ୱଂ କାରକତ୍ୱମ୍ ।" କ୍ରିୟାନୁସାରେ କର୍ତ୍ତୃପଦର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । କ୍ରିୟାପଦକୁ ଅନୁସରଣ କରି କର୍ତ୍ତୃପଦର ପୁରୁଷ ଓ ଲିଙ୍ଗ ନିରୂପିତ ହୁଏ । ଏତତ୍ ସହିତ କାରକ ନିରୂପଣପୂର୍ବକ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ତାପରେ ସମାସ, ସନ୍ଧି, କୃଦନ୍ତ, ତଦ୍ଧିତାଦି ପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରିବା ବିଧେୟ ।

(ଖ) ଅଭ୍ୟାସ :-

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେବଳ ବ୍ୟାକରଣ ବିଷୟ ପାଠନ କରାଗଲେ ଭାଷାସାହିତ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେପରି ବାରମ୍ବାର ପ୍ରୟାସ ଫଳରେ ନବଜାତ ଶିଶୁ ଭୂମିରୁ ଉଠି ଚାଲିବାକୁ ଶିଖେ, ସେପରି ଛାତ୍ରର ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ ଦ୍ୱାରା ଦକ୍ଷତାରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ଶବ୍ଦରୂପ, ଧାତୁରୂପ ତଥା କାରକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପଦବିଷୟରେ ସମ୍ୟଗ୍ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ସହିତ ଅନୁବାଦକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଭ୍ୟାସ ଅନବରତ ରହିଲେ ଭାଷାସୌଷ୍ଠବ ଦେଖାଯାଏ ।

(ଗ) ସଂସ୍କୃତରୁ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ :-

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଏକ ପରିମାର୍ଜିତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାଷା । ଏହି ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କଲାବେଳେ କେତେକ ସହଜ ପନ୍ଥାର ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର କ୍ରିୟା, କର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ମାତୃଭାଷାର କ୍ରିୟା, କର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୃତିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । କେବଳ ବିଶେଷସ୍ଥଳରେ ଭାଷାର ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତାର ଶୁଦ୍ଧତାଦୃଷ୍ଟିରୁ କରାଯାଇଥାଏ । ତଦନୁରୂପ ନିୟମ ଅନ୍ୟ ବିଦେଶୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ।

(ଘ) ମାତୃଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନୁବାଦ :-

କର୍ତ୍ତପଦ ଓ କ୍ରିୟାପଦର ପ୍ରୟୋଗ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତାନୁବାଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳେ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ତତ୍‌ସମ ଓ ତଦ୍‌ଭବ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ଯେତିକି ସହଜ, ତଦପେକ୍ଷା ଦେଶଜପଦଗୁଡ଼ିକର ଅନୁବାଦ କରିବା କଷ୍ଟକର । ସେଥିରେ କୃଦନ୍ତ, ତଦ୍ଧିତ ତଥା ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦାବଳୀକୁ ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ସଂସ୍କୃତାଭିଧାନ ଓ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରୁ ଦେଶଜଶବ୍ଦରେ ଲିଖିତ ଅଭିଧାନଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅନୁବାଦକଙ୍କର ତତ୍‌ସମ୍ପର୍କିତ ଶବ୍ଦଯୋଜନା ବଳରେ ଅନୁବାଦକାର୍ଯ୍ୟ ସୁସଙ୍ଗତ ତଥା ସହଜସାପେକ୍ଷ ହୁଏ । କେତେକସ୍ଥଳରେ ସଂସ୍କୃତବାଙ୍ମୟରେ ଅପ୍ରଯୁକ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଧୁନିକ ପଦ ରହିଥିଲେ ତାହା ସବୁ ଟ୍ରଂକ୍, ବସ୍, ଜିପ୍, କାର୍ ଇତ୍ୟାଦି ସଦୃଶ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ ।

୫.୨.୨ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ

(୧) ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ଏକ ସଂସ୍କୃତଭାଷାନୁକୃତି ହେବା କାରଣରୁ ପୁସ୍ତକ ସ୍ୱତଃ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

(୨) ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣନିୟମଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପାଣିନୀୟ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ରାବଳୀ ପରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମସମୂହକୁ ଅନୁକରଣ କରିଥାଏ ।

(୩) ସଂସ୍କୃତଭାଷାରୁ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ବା ଭାରତୀୟ ଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିବାର ଶୈଳୀ ସହଜସାଧ୍ୟ ହେତୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନରେ କୌତୂହଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ।

(୪) ସାମୂହିକ ଶିକ୍ଷଣ ସମୟରେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସାମାନ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ଆୟତ୍ତ ହେଉଥିବା ହେତୁ ଏହା ଲୋକପ୍ରିୟତା ହାସଲ କରେ ।

(୫) ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱୟଂ ସଂପୃକ୍ତି ହେତୁ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠ ସକ୍ରିୟାତ୍ମକ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରେ ।

(୬) ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ଅନୁସରଣ କରାଗଲେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ସୃଜନୀଶକ୍ତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟେ ।

୫.୧.୩ ଅନୁବାଦପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ (Demerits of translation Method)

(୧) ଅନୁବାଦପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷଣକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମୂଳଭାଷାରେ ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ ଘଟେ ।

(୨) ଏହି ପଦ୍ଧତିଦ୍ୱାରା ମୂଳଭାଷାର ବିକୃତାତ୍ମକ ଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ ।

(୩) ଏହା ଅନୁସରଣ କଲେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର କଥନାତ୍ମକ ବିକାଶ ତଥା ଲେଖନଶୈଳୀର ଅବକ୍ଷୟ ସହିତ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷାର ପୁଷ୍ଟିସାଧନରେ ପ୍ରଭୂତ ହାନି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

- ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ -

୧. ପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ପ୍ରାୟ ୨୫୦ ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ ।

(କ) ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝ ଓ ତାର ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କର ।

(ଖ) ଭଣ୍ଡାରକର ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।

(ଗ) ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ କେତେଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(କ) ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଣାଳୀ, (୨) ହ୍ୟୁରିଷ୍ଟିକ୍ ପ୍ରଣାଳୀ, (୩) ଅଭ୍ୟାସ ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି (DIRECT METHOD)

୫.୩.୧ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପଦ୍ଧତିର ସୋପାନ

୫.୩.୨ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ ।

୫.୩.୩ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ

ସାହିତ୍ୟ ଗଦ୍ୟଶିକ୍ଷଣ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ନିର୍ବାହ କରାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଗଦ୍ୟ ଭାଗକୁ ହଡ୍‌ବଟ୍ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ସେହି ପ୍ରଣାଳୀର ସେତେବେଳେ ପାଞ୍ଚୋଟି ସୋପାନ ଥିଲା । ଯଥା -

(୧) ପ୍ରସ୍ତୁତି (Preparation)

(୨) ଉପସ୍ଥାପନା (Presentation)

(୩) ତୁଳନା (Comparision)

(୪) ଆତ୍ମୀକରଣ (Assimilation)

(୫) ପ୍ରୟୋଗ (Application)

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପଞ୍ଚବିଧ ସୋପାନକୁ ଅନୁକରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ବୋଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ନ ହୋଇ ବରଂ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେଲା । ପରନ୍ତୁ ଏହା ଅଧିକ ସମୟ ନେବା ଫଳରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବିଷୟବସ୍ତୁର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ପରିସମାପ୍ତି ହେବା ସମ୍ଭବପର ହେଲା ନାହିଁ । ଫଳତଃ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ଘଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ସମାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ "ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି" ନାମକ ଏକ ଅଭିନବ ପଦ୍ଧତି ଜନ୍ମ ନେଲା ।

୫.୩.୧

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପଞ୍ଚବିଧ ସୋପାନକୁ ସୀମିତ କରାଯାଇ ପରିମାର୍ଜିତ ଶିକ୍ଷାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ତିନୋଟି ସୋପାନ ଗୃହୀତ ହେଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥା -

(୧) ଉପକ୍ରମ ସୋପାନ (Introductory stage) .

(୨) ଉପସ୍ଥାପନ ସୋପନ (Presentation stage)

(୩) ପ୍ରୟୋଗ ସୋପାନ (Application stage)

(୧) ଉପକ୍ରମ ସୋପାନ :-

ଏହି ସୋପାନ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପରିସରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶ୍ରେଣୀସଜ୍ଜା ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା, ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନର ପରୀକ୍ଷା ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ଉପକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ ପରିବେଶ, ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି, ତଥା ଶିକ୍ଷାଦାତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସହ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସରସ ସୁନ୍ଦର ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମରୁ ତିନୋଟି ବା ଚାରୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରାଯାଏ । ତାହା ପୂର୍ବପାଠିତ ବିଷୟ ଓ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଆଧାର କରି କରାଯାଇଥାଏ, ଅଥବା ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ହୋଇଥିଲେ ଏଠାରେ ଲେଖକ / କବିଙ୍କ ପରିଚୟକୁ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଶିକ୍ଷକ ଆଲୋକପାତ କରିଥାନ୍ତି ।

(ଖ) ଉପସ୍ଥାପନ ସୋପାନ -

ଏହି ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଆଦର୍ଶବାଚନ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କର ଉଚ୍ଚପଠନ ବା ସସ୍ୱର ପଠନର ପରିସମାପ୍ତି ପରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟର କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଭାବାର୍ଥ ଜ୍ଞାପନ, ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ଉନ୍ମେଷ ନିମନ୍ତେ କୃଷ୍ଣପଟ (କଳାପଟା)ର ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ମନୋରମ ଭାବାତ୍ମକ ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଯଥାରୀତି ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ବିଶେଷଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବା ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସାହୀ ହୁଅନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ବା ଅନୁତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଶିକ୍ଷକ ତାର ରୂଢ଼ାର୍ଥ, ପାରିଭାଷିକ ତତ୍ତ୍ୱ, ଆଭିଧାନିକ ପଦ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟବାଣୀ ପଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ପାରନ୍ତି । ଯଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେଣୀଶିକ୍ଷାଦାନ ସଫଳ ହେବାରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏତଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭାବଗ୍ରହଣ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ମତାମତ ଓ ଆତ୍ମାନୁଭୂତି ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ କୁଣ୍ଠାଭାବ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

(ଗ) ପ୍ରୟୋଗ ସୋପାନ -

ପ୍ରୟୋଗ ସୋପାନଟି ଶିକ୍ଷାଦାନର ଅନ୍ତିମ ସୋପାନଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବାରୁ ଜ୍ଞାନଜ୍ଞାନର ପରିମାପନ ପାଇଁ ଭାଷା ଓ ବ୍ୟାକରଣକୁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ, ପଠିତ ବିଷୟବସ୍ତୁର ଚରିତ୍ର, ପ୍ରବାଦ, ବାକ୍ୟାଂଶକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ସର୍ବନିମ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ସହ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଚାରୋଟି ବା ପାଞ୍ଚୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୃହ କାର୍ଯ୍ୟ ରୂପେ ଦେଇ ପାଠଦାନ ସମାପ୍ତ କରି ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ।

୫.୩.୨ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ (Merits of Direct method)

୧. ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ଗଦ୍ୟବିଭାଗ ପାଠ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଏକ ସୁଗମ ପଦ୍ଧତି ।

୨. ଶ୍ରବଣ - ବାଚନ - ପଠନ - ଲେଖନ - ଏହି ଚାରିପ୍ରକାର କୌଶଳର ସଫଳତା ଏହି ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସମ୍ଭବପର ।

୩. ଏହି ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ପଠନ - ପାଠନ - ପାଠକଙ୍କର ସର୍ବବିଧ ସକ୍ରିୟାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟର ବିକାଶ ସାଧନଫଳରେ ଶିକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି ସମୃଦ୍ଧ ହୁଏ ।

୪. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତ, ସରଳରୁ କଠିନକୁ ଦର୍ଶାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ତଥା ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ ।

୫. ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଭାଷା ବ୍ୟବହାରଗତ ଜ୍ଞାନର ପରିମାର୍ଜନ ତଥା ସର୍ଜନାତ୍ମକ କୌଶଳ ନିହିତ ହେତୁ ଏହା ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିର ମାନ୍ୟତା ପାଇଛି ।

୬. ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସହଜ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ।

୭. ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବାରୁ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଉତ୍ତମଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ଓ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଅଟେ ।

୫.୩.୩ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ଦୋଷ (Demerits of Direct method)

୧. ଏହି ବିଧିରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ଚିନ୍ତାଧାରା-ସଂପନ୍ନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ରହୁଥିବା ସ୍ଥଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଣାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଏତାଦୃଶ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଅଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଉଛି ।

୨. ଏହି ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ କଷ୍ଟକର ବିଷୟକୁ ପଠନ କରିବା ଦୁଷ୍କର ।

୩. ମଧ୍ୟମ ଓ ସ୍ୱଳ୍ପମେଧାସମ୍ପନ୍ନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମାନସିକତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏହି ପଦ୍ଧତିଦ୍ୱାରା ଆଶାନୁରୂପ ହୋଇ ନଥାଏ ।

୪. ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ବି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷଣ ପଥରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଫଳତା ଆଣିଦିଏ ।

୫. ସୀମିତ ସମୟରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ସମାପ୍ତ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।

୬. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବ୍ୟାବହାରିକତା ନ୍ୟୂନ କାରଣରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିରେ ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିଥିଳତା ଦେଖାଯାଏ ।

ପରିଶେଷରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ପାଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କଲେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭାର ବିଷୟରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ବହୁଳ ସଚେତନ ହୁଅନ୍ତି । କୌଣସି ଶବ୍ଦର ତାତ୍ତ୍ୱିକ, ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଗତ, ପର୍ଯ୍ୟାୟବାଚୀ ପଦ ତଥା ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭାଷା ସହ ତା'ର ସଂପୃକ୍ତି ବିଷୟକ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ଓ ବାଚନିକ ସଂଶ୍ଳେଷଣର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିବାରୁ ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ଏହା ଏକ ସଫଳ ପଦ୍ଧତି ।

ଃ ଃ ଃ

ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି (INDIRECT METHOD)

୫.୪.୧ ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ

୫.୪.୨ ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ

୫.୪.୩ ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ

୫.୪.୧ ପରୋକ୍ଷପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ (Feature of Indirect Method):-

ଏହି ପଦ୍ଧତି ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ପଦ୍ୟଭାଗରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଗଦ୍ୟଭାଗର ଶିକ୍ଷଣ ସଦୃଶ ପଦ୍ୟଭାଗରେ ଶବ୍ଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବରେ କୁହାଯାଏ ନାହିଁ । କାରଣ କୌଣସି କଠିନ ଶବ୍ଦର ଗୂଢ଼ାର୍ଥକୁ ପଦ୍ୟଭାଗରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାର ନିଜସ୍ୱ ରସୋଦ୍ଦୀପକ ଭାବାର୍ଥ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଫଳରେ ବକ୍ରୋକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ରସୋଦ୍ଦୀପନ ପରିପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଓ ମନୋଭାବର ଆବେଗ ଅଧିକ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ଗଦ୍ୟସ୍ଥଳରେ ବି ଏହି ପଦ୍ଧତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଅତିରିକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ, ନାଟକ ଓ ଏକାଙ୍କିକା ପ୍ରଭୃତିରେ ଶବ୍ଦଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱରୋପ କରା ନ ଯାଇ ବରଂ ସେହି ବିଷୟଗତ ଭାବାବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ରସୋତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଅର୍ଥଗତ ପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ଆଧାରିତ ରସୋତ୍ପାଦକ ପରୋକ୍ଷବିଧିର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ନିୟମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରାଯାଏ ।

୫.୪.୨ ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ (Merits of Indirect method)

୧. ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପଦ୍ୟଭାଗରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ବହୁଳ ଭାବେ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଗଦ୍ୟଭାଗରେ ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।

୨. ଶିକ୍ଷକ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବୋଦ୍ଦୀପକ ଶିକ୍ଷଣର ପ୍ରଭାବ ବହୁତ ଅଧିକ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।

୩. ଏହି ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷକ ବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠ ନ ହୋଇ ଉଭୟ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ହୋଇଥାଏ ।

୪. ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତ ଆଡ଼କୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନେବା ନିମିତ୍ତ ଏହା ଏକ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଆଦୃତ ପ୍ରଣାଳୀ ।

୫. ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରର ଛାତ୍ରମାନେ ଉକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହେବା ସହଜ ସାଧ୍ୟ ।

୬. ଏହି ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷକ ଅନାୟାସରେ ଶ୍ରେଣୀଗୃହର ପାଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିପାରନ୍ତି ।

୭. ପ୍ରତ୍ୟେକସ୍ତରର ଶିକ୍ଷକ ଉକ୍ତ ପଦ୍ଧତିରେ ପାଠନ କରାଇବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ।

୫.୪.୩ ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ (Demerits of Indirect method)

୧. ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମେଧାଶକ୍ତି ତୀକ୍ଷ୍ଣଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ।

୨. ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ହେତୁ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଶାନ୍ତିଶୃଙ୍ଖଳାର ମାତ୍ରା ନ୍ୟୂନ ହୁଏ ।

୩. ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମନରେ ବର୍ଣ୍ଣଶୁଦ୍ଧି ଓ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ ଧାରଣା ରହେ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଛାତ୍ର ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଚାପ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇନଥିବାରୁ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଉତ୍ସୁକତାର ସହ ବିଦ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ସମ୍ପ୍ରତି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାନୀତିରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ ଯୋଗୁଁ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସର୍ବାଦୌ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ୫୦ଟି ଶବ୍ଦରେ ଉତ୍ତର ଲେଖ ।

(କ) ପ୍ରୟୋଗ ସୋପାନ, (ଖ) ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ । (ଗ) ହର୍‌ବର୍ଟ୍ ପ୍ରଣାଳୀ

୨. ଅତିସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।

(କ) ଆତ୍ମୀକରଣ, (ଖ) ଅତିରିକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ, (ଗ) ତୁଳନା, (ଘ) ପରୋକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି । (ଙ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପଦ୍ଧତି ।

* * *

ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି (INDUCTIVE METHOD)

୫.୫.୧. ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ
୫.୫.୨. ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ
୫.୫୩. ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ ।

ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ, ପଦ, ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ ଅର୍ଥ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ । ଭାଷାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ତଥା ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ଉତ୍ପତ୍ତି । ସ୍ୱଷ୍ଟାର୍ଥ ପରିସ୍ଫୁଟନ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ବ୍ୟାକରଣର ଅବଦାନ ସର୍ବାଦୌ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ । (ବ୍ୟାକରଣ ଏକ ନିରସ ଓ ସନ୍ଦେହକୁ ଦୂରୀଭୂତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରାଥମିକ ତଥା ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ "ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି" ଓ ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତି" ନାମକ ଦୁଇଟି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।) ଉକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱୟ ଅନେକ ଆଧୁନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ବହନ ପୂର୍ବକ ଅତି ସୁଖବୋଧ ଏବଂ ସରଳ ସୂତ୍ରରେ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ସ୍ଥଳଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଗମ ଉପାୟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି ।

୫.୫.୧ ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ (Feature of Inductive Method)

"ଆରୋହ" ଅର୍ଥାତ୍ ଆରୋହଣ କରିବା । ପ୍ରଥମେ ଅନେକ ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରି ପରିଶେଷରେ ତାର ସଂଜ୍ଞାନିରୂପଣ କରିବା ପଦ୍ଧତିକୁ ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି କୁହାଯାଏ । କୁହାଯାଇଛି -

ଜଳବିନ୍ଦୁନିପାତେନ କ୍ରମଶଃ ପୂର୍ଯ୍ୟତେ ଘଟଃ ।
ସଃ କ୍ରମଃ ସର୍ବବିଦ୍ୟାନାଂ ଧର୍ମସ୍ୟ ଚ ଧନସ୍ୟ ଚ ।।

ବିନ୍ଦୁବିନ୍ଦୁ ଜଳରେ ଗୋଟିଏ ମାଠିଆ ପୂର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାପରି ଧନ, ଧର୍ମ ଓ ବିଦ୍ୟାର ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତି ଧୀରେ ଧୀରେ ହୁଏ । ଅତି କଠିନ ବିଷୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବୁଝାଇଲେ, ତାହା ବୁଝିବା ପାଇଁ ସୁଗମ ହୁଏ । ଏଣୁ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି କୁହାଯାଏ । ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଆଲୋଚନା କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବା ଏହା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବପର ହୁଏ । ଉଦାହରଣ -

(୧) ଜନନୀ <u>ପୁତ୍ରାୟ</u> ଖାଦ୍ୟଂ ଯଚ୍ଛତି ।

(୨) <u>ଗଣେଶାୟ</u> ନମଃ ।

(୩) ପିତା <u>ପୁତ୍ରାୟ</u> କ୍ରୁଧ୍ୟତି ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବାକ୍ୟତ୍ରୟ ସଦୃଶ ଅନେକ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରେଖାଙ୍କିତ କରି ପଦଗୁଡ଼ିକୁ <u>ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ</u> ପଦରୂପେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ଯେପରି ନିଶୁଣିରେ ଆରୋହଣ କଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ସିଡ଼ିରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସିଡ଼ିକୁ ଗତି କରାଯାଏ, ସେହିପରି ଉଦାହୃତ ବାକ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ପ୍ରମାଣ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ "ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି" କୁହାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ନୂତନ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ହେତୁ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ "ଆବିଷ୍କାର ପଦ୍ଧତି" କହନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ କେତେକ ଗୁଣ ଓ ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ଯାହା ଅଧୋଭାଗରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଗଲା ।

୫.୫.୨ ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ (Merits of Inductive Method)

(୧) ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ସଂଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବାରୁ ଏତାଦୃଶ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥାଏ ।

(୨) ଏହି ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହା ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

(୩) ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ବହୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ ।

(୪) ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମସ୍ତିଷ୍କ ଶାଣିତ ହେଉଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାଷାଜ୍ଞାନ, ଶବ୍ଦଜ୍ଞାନ, ବ୍ୟବହାରଗତ କୌଶଳ ଓ ଶବ୍ଦନୈପୁଣ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ।

(୫) ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଏହି ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂପୃକ୍ତ ଓ ଚେତନାଭୁକ୍ତ ଆଲୋଚନା ଯୋଗୁଁ ଏହା ଏକ ମନୋବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ପ୍ରଣାଳୀ ।

୫.୫.୩ ଆରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ (Demerits of Inductive Method)

(୧) ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେତୁ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମସ୍ତିଷ୍କ ସଞ୍ଚାଳନ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

(୨) ବହୁ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାରଣରୁ ଅଧିକ ପାଠ୍ୟଖସଡ଼ା ନିମନ୍ତେ ଏହା ସମୟସାପେକ୍ଷ ।

(୩) ଏତନ୍ନିମିତ୍ତ ସୁଦକ୍ଷ ଶିକ୍ଷକର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଥିଲେ ବି ମନ୍ଥର ଶିକ୍ଷାଦାନ ଯୋଗୁଁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବିଦ୍‌ବତ୍ତାର ପରିପ୍ରକାଶ ଯଥାରୀତି ହେବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।

(୪) ଏହା ମାଧ୍ୟମରେ ଉଦାହରଣବିଷୟକ ଶିକ୍ଷଣ ଯୋଗୁଁ ବୋଧଜ୍ଞାନ ଓ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ସମୟ ବଣ୍ଟନ କରିବା ଦୁଷ୍କର ।

❊ ❊ ❊

ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତି (Deductive Method)

୫.୬.୧ ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ

୫.୬.୨ ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଗୁଣ

୫.୬.୩ ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତିର ଦୋଷ

ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ (Feature of Deductive Method) :-

ସୂତ୍ର ବା ସଂଜ୍ଞା ହେଉଛି ବିକ୍ଷିପ୍ତ ବିଷୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତାକାର । ତାହାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଉଭୟଙ୍କର ସମପରିମାଣରେ ରହିଛି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରଥମେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିଷୟବସ୍ତୁ ବା ସଂଜ୍ଞା କହି ତାପରେ ତାର ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଯେପରି ନିଶୁଣିର ଉପରିଭାଗରୁ ଅଧୋଭାଗକୁ କ୍ରମଶଃ ଅବତରଣ କରାଯାଏ, ସେହିପରି ମୂଳ ବସ୍ତୁକୁ ବୋଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଥାଏ ।

ଅଳ୍ପାକ୍ଷରମସନ୍ଦିଗ୍ଧଂ ସାରବଦ୍ ବିଶ୍ୱତୋମୁଖମ୍ ।
ଅସ୍ତୋଭମନବଦ୍ୟଞ୍ଚ ସୂତ୍ରଂ ସୂତ୍ରବିଦୋ ବିଦୁଃ ।।

ଅଳ୍ପଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ନିଃସନ୍ଦେହ, ସାରଭୂତ, ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ, ଦୋଷହୀନ ପଂକ୍ତିକୁ ସୂତ୍ର କୁହାଯାଏ । ଏହାର ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଏହି ପଦ୍ଧତି ସର୍ବଦୌ ଗ୍ରହଣୀୟ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ ହେବା ସହିତ ସାରଭୂତ ବାକ୍ୟାଂଶକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିବା ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଅକାରାନ୍ତ - ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତିର ବହୁବଚନରେ 'ଆଃ' ରହେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ବାଳିକା - ବାଳିକାଃ

ପତ୍ରିକା - ପତ୍ରିକାଃ

ମୁଦ୍ରିକା - ମୁଦ୍ରିକାଃ

ପୁସ୍ତିକା - ପୁସ୍ତିକାଃ

ଏହି ପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ସଂଜ୍ଞାର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସମୁଚିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ହିଁ ପ୍ରଧାନ ଉପଜୀବ୍ୟ । ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଛଅଟି ଭାଗରେ କରାଯାଇପାରେ ।

ପଦଚ୍ଛେଦଃ ପଦାର୍ଥୋକ୍ତିର୍ବିଗ୍ରହୋ ବାକ୍ୟଯୋଜନା ।
ଆକ୍ଷେପାର୍ଥଃ ସମାଧାନଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନଂ ଷଡ଼୍‌ବିଧଂ ସ୍ମୃତମ୍ ।।

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ବାକ୍ୟାଂଶକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତେ କରାଯାଇପାରେ ।

(୧) ପଦଚ୍ଛେଦ - ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ।

(୨) ପଦାର୍ଥୋକ୍ତି - ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦର ଅର୍ଥ ସହିତ ବାକ୍ୟାଂଶକୁ ବୋଧ କରିବା ।

(୩) ବିଗ୍ରହଃ - ସମାସପଦର ବ୍ୟାସବାକ୍ୟ ବା ପଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି କରିବା ।

(୫) ଆକ୍ଷେପାର୍ଥଂ – ସୂତ୍ରରେ ନ ଥିବା ଅର୍ଥକୁ ବିଷୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିଚାର କରିବା ।

(୬) ସମାଧାନ – ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୂତ୍ର ବାକ୍ୟାଂଶକୁ ଅର୍ଥସଙ୍ଗତିବଶତଃ ପ୍ରସଙ୍ଗଯୁକ୍ତ କରିବା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଛଅଟି ମଧ୍ୟରୁ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏପରିକି ସନ୍ଦିଗ୍ଧସ୍ଥଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଛଅଟିଯାକ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ବିଶଦଭାବେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ।

୫.୬.୨ ଅବରୋହ ପ୍ରଣାଳୀର ଗୁଣ (Merits of Deductive Method)

(୧) ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବାରେ ଏହା ସୁଗମ ଓ ସୁବିଧା ଜନକ ।

(୨) ଏହା ଅଧିକ ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ହୋଇନଥିବାରୁ ସମୟାନୁସାରେ ପାଠ୍ୟବସ୍ତୁ ସମାପ୍ତ ହୁଏ ।

(୩) ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ସୂକ୍ଷ୍ମାକାରରେ ଥିବାରୁ ଶିକ୍ଷକ ତାହାକୁ ସହଜରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଜିଜ୍ଞାସାର କୌତୂହଳ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

(୪) ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ ବିଶେଷତଃ ଆହରଣ କରନ୍ତି ।

୫.୬.୩ ଆରୋହ ପ୍ରଣାଳୀର ଦୋଷ (Demerits of Deductive Method)

(୧) ପ୍ରଥମେ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଉପସ୍ଥାପନା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦନା କରାଯାଉଥିବାରୁ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କ ମନରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଶ୍ରବଣ କରିବାକୁ କୌତୂହଳ ରହେ ନାହିଁ ।

(୨) ସୂତ୍ରାବଳୀକୁ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିବା ଫଳରେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ମାନସିକ ଚାପ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

(୩) ଜ୍ଞାତରୁ ଅଜ୍ଞାତ ନ ହୋଇ ଅଜ୍ଞାତରୁ ଜ୍ଞାତ ବିଧି ଅନୁସୃତ ଯୋଗୁଁ ଏହା ଏକ ଅମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ସଂକ୍ଷେପରେ ୫୦ଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(କ) ଆରୋହ ପଦ୍ଧତି (ଖ) ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତି

* * *

ଅନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି (PROSE - ORDER METHOD)

୫.୭.୧ ଅନ୍ୱୟର ସ୍ୱରୂପ

୫.୩.୨ ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ

୫.୭.୩ ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ

୫.୭.୧ ଅନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ୱରୂପ (Features of Prose-Ordere Method)

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର କବିତାକୃତି ପଦସଂଯୋଜନାକୁ ଶ୍ଳୋକ କୁହାଯାଏ । ବ୍ୟାକରଣଗତ ଶୁଦ୍ଧତା, ଭାଷାର ସାବଲୀଳତା, ଆଳଙ୍କାରିକ ଭାବନା, ରସନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଭୃତିକୁ ପୁରୋଭାଗରେ ରଖି ଶ୍ଳୋକରଚନା କରାଯାଏ । ସନ୍ଧିସମାସାଦି ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ୟକ୍‌ଭାବେ ବିଚାରକୁ ନେବା ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ ବିଚାର ଉପରେ ବିଶେଷଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ପ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ସାମ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ବରଂ ପଦଲାଳିତ୍ୟ ଓ ଯମକାଦି ସଂଯୋଜନା ଉପରେ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକରେ ୪ଟି ପାଦ ଥାଏ । ଛନ୍ଦ ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ନିରୂପଣ କରାଯାଏ । ପଦଗୁଡ଼ିକର ସଜ୍ଜା ଉପରେ ଆଦୌ ବିଚାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକର ପଦଗୁଡ଼ିକ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବେ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରହିପାରନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗଦ୍ୟ ରୂପରେ ସଜାଇବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନ୍ୱୟ କୁହାଯାଏ । ଯଥା :-

ବିଶେଷଣଂ ପୁରସ୍କୃତ୍ୟ ବିଶେଷଂ ତଦନନ୍ତରମ୍ ।
କର୍ତ୍ତୃକର୍ମକ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ମେତଦନ୍ୱୟଲକ୍ଷଣମ୍ ।।

କର୍ତ୍ତୃ ସମ୍ପର୍କିତ କ୍ରିୟାକୁ ଶ୍ଳୋକମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ବାଚନ କରାଯାଏ ।

(୧) ପ୍ରଥମେ କର୍ତ୍ତୃପଦକୁ ନିରୂପଣ କରାଯାଏ ।

(୨) ତତ୍ ସମ୍ପର୍କିତ କ୍ରିୟାକୁ ଶ୍ଳୋକମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ବାଚନ କରାଯାଏ ।

(୩) କର୍ତ୍ତୃପଦର ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ଥାଏ, ତା'ର କ୍ରିୟାପଦ ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୋଇଥାଏ ।

(୪) ଅନେକ କ୍ରିୟାପଦ ଥିଲେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାକୁ ନେଇ ମୁଖ୍ୟ କ୍ରିୟା ପଦକୁ ବଛାଯାଏ ।

(୫) ତାପରେ କର୍ମପଦ ନିରୂପଣ କରାଯାଏ ।

(୬) ବିଶେଷଣ ପଦ ରହିଥିଲେ ତାହା କର୍ତ୍ତୃପଦପରକ କିମ୍ବା କର୍ମପଦପରକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ।

(୭) ଯଦି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ପଦ ଥାଏ, ତାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ସହିତ ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ ।

(୮) ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଶ୍ଳୋକର ଅନ୍ୟପଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ ।

ଶ୍ଳୋକର ମାର୍ମିକ ଅର୍ଥକୁ ଜାଣିବା କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେଲେ, ତାର ସନ୍ଧି, ସମାସ, ପଦବ୍ୟାବୃତ୍ତିକୁ ନେଇ ଅର୍ଥ କରାଯାଏ । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ତରରେ ଅଧ୍ୟୟନଶୀଳ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଶ୍ଳୋକ ରହିଛି । ତଥାପି ସେସବୁ ଗଦ୍ୟାକୃତିରେ ନ ଥିବାରୁ ଏହି ବିଧିକୁ 'ଅନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି' ନାମରେ ନାମିତ କରାଯାଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା କୋମଳମତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାବବୋଧାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ବିଶେଷତଃ ଦୁଇପ୍ରକାରର । ଯଥା – ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ଓ ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ।

୫.୭.୨ ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି (Direct prose-order Method)

ଏହି ପଦ୍ଧତି ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ପଦ୍ଧତି ଭାରତବର୍ଷର ନିଜସ୍ୱ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ବହୁକାଳପ୍ରସୂତ । କୌଣସି ଶ୍ଳୋକକୁ ଗଦ୍ୟାକୃତିରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହିତ ସରଳ ବାକ୍ୟରେ ସଜାଇବାକୁ 'ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି' କୁହାଯାଏ । ଆଉ କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ପଂକ୍ତି ସଦୃଶ ବା ଦଣ୍ଡ ପରି ଲମ୍ବା ଧାଡ଼ି ଆକାରରେ ଅନ୍ୱୟ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ "ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି" କହନ୍ତି ।

ଆଦୌ ବିଶେଷଣଂ ଯୋଜ୍ୟଂ ବିଶେଷ୍ୟଂ ତଦନନ୍ତରମ୍ ।

କ୍ତ୍ୱାଣମୁଲ୍‌ଲ୍ୟପ୍‌ପ୍ରଭୃତ୍ୟେବଂ ପୂର୍ବଂ ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟେ ଭବେତ୍ ।।

ଏହି ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ବିଧି ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତେ କରାଯାଇଥାଏ ।

(୧) ପ୍ରଥମେ ବିଶେଷଣ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖାଯାଏ ।

(୨) ତାପରେ ବିଶେଷ୍ୟପଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥା ରୀତିରେ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ ।

(୩) ତୃତୀୟ ସୋପାନରେ କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖାଯାଏ ।

(୪) ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କ୍ତ୍ୱାଚ୍, ଲ୍ୟପ୍, ଣମୁଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଅସମାପିକାକ୍ରିୟା ସଂଯୋଗରେ ବାକ୍ୟାଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସ୍ଥଳରେ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ଏହି ବିଧି ମାଧ୍ୟମରେ ଅର୍ଥାବଗମ ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ହୁଏ । ସନ୍ଧି, ସମାସ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ। ଫଳରେ ପାଠକର ଶ୍ଳୋକ ପଠନ ପ୍ରତି ଅଭିରୁଚି ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

୫.୭.୩ ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ପଦ୍ଧତି (Indirect Prose - Order Method)

ସାକାଙ୍କ୍ଷଣଦ୍ୱୈଯ୍ୟୋ ବୋଧସ୍ତଦର୍ଥାନ୍ୱୟଗୋଚରଃ ।।

ଏହି ବିଧିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦକୁ ପୃଥକ୍ କରାଯାଏ । ତାହାକୁ 'ପଦଚ୍ଛେଦ' କହନ୍ତି । ସେହି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ପଦକୁ ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତା ମୁତାବକ ବାକ୍ୟରେ ପରିଣତ କରାଯାଏ । ଏହି ପଦ୍ଧତିକୁ 'ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ-ପଦ୍ଧତି' କହନ୍ତି । ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟବିଧିର ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଅଧୋଭାଗରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

(୧) ପ୍ରଥମ ସୋପାନରେ ଶ୍ଳୋକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦକୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କରାଯାଏ ।

(୨) ତାପରେ "କ୍ରିୟାନ୍ୱୟିତ୍ୱଂ କାରକତ୍ୱମ୍" ସୂତ୍ରାନୁସରଣରେ କ୍ରିୟାପଦକୁ ନିରୂପଣ କରିବା ବିଧେୟ ।

(୩) ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କର୍ତ୍ତୃପଦ, କର୍ମପଦ, କରଣାଦିପଦାଦିକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଯାଇ ଅନ୍ୱୟ କରାଯାଏ ।

ଉକ୍ତ ପଦ୍ଧତିରେ ନିମ୍ନସ୍ତରର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ ସଦୃଶ ବିଦ୍ୱତ୍ତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରା ନ ଯାଇ କେବଳ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ବିଚାର କରାଯାଏ । ଏହା ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତି ପରି ପଦସଂଶ୍ଳେଷଣ ତଥା ବିଶ୍ଳେଷଣ ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।

ଏହି ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ସନ୍ଧି, ସମାସ, ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିପଦ ପ୍ରତି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରାଯାଏ । ଫଳରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଆକାଂକ୍ଷା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେବାରେ ଲାଗେ । ଏହି ବିଧି ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକପାଠନରେ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥା'ନ୍ତି । ପାଠଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଓ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ହୁଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ଅନ୍ୱୟପଦ୍ଧତି କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ତାହାର ସ୍ୱରୂପ ବିଷୟରେ ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୨. ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦିଅ :

(କ) ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ କ'ଣ ?

(ଖ) ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ କ'ଣ ?

୩. ସନ୍ଧି ନିରୂପଣ କର :

(କ) ଦଣ୍ଡାନ୍ୱୟ

(ଖ) ଖଣ୍ଡାନ୍ୱୟ

❊ ❊ ❊

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ (Group - B)

୬.୧.୧ ୧. ପଦ୍ୟ ପାଠନ

୬.୧.୨ ୨. ଗଦ୍ୟ ପାଠନ

୬.୧.୩ ୩. ବ୍ୟାକରଣ ପାଠନ

୬.୧.୪ ୪. ଗଦ୍ୟ ପାଠନ

ପଦ୍ୟ ପାଠନ

ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଅନନ୍ତ । ବୈଦିକକାଳରୁ ସାଂପ୍ରତିକ କାଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ଧାରା ନିରନ୍ତର ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ସୂକ୍ତି, ଜ୍ଞାନଗର୍ଭକ ଉକ୍ତି, ପୌରାଣିକ ଓ କାଳ୍ପନିକ ଆଖ୍ୟାନସବୁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ମହାକବିମାନଙ୍କର ବିପୁଳ କାବ୍ୟସମ୍ଭାର ଆଳଙ୍କାରିକ ଚେତନାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । କୋମଳମତି ନିମ୍ନମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ସେହି କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେଥିରୁ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏଣୁ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ସେସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟୟନ ହୁଏ । ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ ସେସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ସଂଗୃହୀତ ଉପାଦେୟ ନୀତିବାକ୍ୟ ଓ ସୂକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସାଧନ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ । ବିଶେଷତଃ, ସଂସ୍କୃତରେ ନିହିତ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ, ବିଶ୍ୱାତ୍ମବୋଧ, ମାନବିକତାର ଉତ୍କର୍ଷସାଧନ, ଚରିତ୍ର ନିର୍ମାଣ, ଆଦର୍ଶବାଦିତା, ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଆଦି ମହନୀୟ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଶିଶୁ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥାଏ । ଏଣୁ, ୬ଷ୍ଠ, ୭ମ ଓ ୮ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଶିଶୁଚରିତ୍ରର ସର୍ବାଙ୍ଗୀଣ ବିକାଶମୁଖୀ ବିଚାରଧାରା ସମ୍ବଳିତ ନୀତିବାକ୍ୟ ଓ ସୂକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସନ୍ନିବେଶିତ କରାଯାଇଛି । ଏହା ସହିତ ଆଧୁନିକ କାଳରେ କବିମାନେ ସମାଜ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଦ୍ରୁତପ୍ରଗତିକୁ ଆଧାର କରି କାବ୍ୟ କବିତାସବୁ ରଚନା କରିଚାଲିଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଶିଶୁ ଓ କିଶୋରମାନଙ୍କ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ବିଚାର କରି ପରିବେଶ ଉନ୍ନୟନ, ଜାତୀୟ ସଂହତି, ରାଷ୍ଟ୍ରଭକ୍ତି ଓ ଦେଶପ୍ରେମ ଆଧାରିତ କ୍ଷୁଦ୍ରକବିତାସବୁ ରଚିତ ହୋଇ ଆଦୃତ ହୋଇଛି । ଏଣୁ, ୮ମ ଶ୍ରେଣୀ "ଭାଷାସୌରଭମ୍" ପୁସ୍ତକର ୧୪୩ ପୃଷ୍ଠାରେ ଡ.ବିଶ୍ୱାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିରଚିତ ଦେଶପ୍ରୀତିମୂଳକ କବିତା' ରାଷ୍ଟ୍ରବନ୍ଦନମ୍" ସଂଯୋଜିତ ।

ମାତୃଭାଷାମାଧ୍ୟମରେ ପଦ୍ୟପାଠ ସରଳ ଓ ସୁବୋଧ ହୋଇଥାଏ, ସେଥିରୁ ରସ-ଭାବଗ୍ରହଣ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତ ପରି ତୃତୀୟ ଭାଷାର ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ଭାବବୋଧ ଓ ରସବୋଧ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ କଠିନତର । ପୁନଶ୍ଚ ମାତୃଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ପଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ମଧ୍ୟ ସହଜ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ଛନ୍ଦ, ସାମାସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା, ସନ୍ଧିବିଧାନ ଓ ଅନ୍ୱୟବିଧାନ ଆଦି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବୋଧପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଥା'ନ୍ତି । ଏଣୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କାଠିନ୍ୟକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଓ କବିତାର ଭାବ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକଶିକ୍ଷିକାମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷଣ ଶୈଳୀ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବେ । ତେବେ କବିତାର ମୌଳିକ ଭାବ ବୋଧରେ ତ୍ରୁଟି ନ ହେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।

"ରାଷ୍ଟ୍ରବନ୍ଦନମ୍" କବିତାଟି ଗାନ ଯୋଗ୍ୟ । ଏହାକୁ ଆବୃତ୍ତି କରି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରବନ୍ଦନା କରିପାରିବେ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ଏହାର ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଶୈଳୀ ନମୁନାଭାବେ ଏକ ପାଠଯୋଜନା ନିମ୍ନମତେ କରାଯାଇପାରେ । ଯଦିଓ ପଦ୍ୟ ପାଠ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପଦ୍ଧତି ରହିଛି, ତଥାପି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବୟସ, ବୋଧଶକ୍ତି ଓ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଦକ୍ଷତାକୁ ବିଚାର କରି ଏହି ପାଠଟୀକା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ପଦ୍ୟପାଠ ପାଇଁ ଏକ ସରସ ବାତାବରଣ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ, ଶ୍ରେଣୀ ପରିବେଶକୁ ରସାଳ, ଉପଭୋଗ୍ୟ ଓ ମଧୁର କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷିକା ବନ୍ଧୁମାନେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବେ ।

ଏକକ : ୬ - ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟଭିତ୍ତିକ ପାଠ ଯୋଜନା

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ପଦ୍ୟ ପାଠନ

ଆଦର୍ଶ ପଦ୍ୟ ପାଠଟୀକା

ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷିକା :

ଶ୍ରେଣୀ : ୮ମ

ବିଦ୍ୟାଳୟ :

ନିର୍ଘଣ୍ଟ :

ସମୟ : ୪୦ ମିନିଟ୍

ବିଷୟ : ରାଷ୍ଟ୍ରବନ୍ଦନମ୍

ଉପକରଣ : ଚକ୍, ଡଷ୍ଟର, କନା, କଳାପଟା, ଚିତ୍ର, ମାନଚିତ୍ର ଓ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଧାରିତ ଚିତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।

ଚିତ୍ର	ବର୍ଣ୍ଣନା	ଉପଯୋଗ
ଚିତ୍ର ୩ ଜଳାପଟା	:- ଜଳପଟର ଅଧ୍ୟାୟ (୧) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୨) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୩) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୪) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୫) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୬) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୭) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୮) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୯) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୧୦) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି । (୧୧) ଚିତ୍ର ୩ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଜଳାପଟାର ଉପର ଅଂଶରେ ଦୁଇଟି ଛିଦ୍ର ରହିଛି ।	ଚିତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଛି

ଅନୁଚ୍ଛେଦ	ଅନୁଚ୍ଛେଦ	ଏହାର ଅର୍ଥ
(୧)	ଏହି ଆଇନର ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୩୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୩୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୩୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୩୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୩୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୩୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୩୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୩୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୩୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୩୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୪୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୪୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୪୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୪୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୪୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୪୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୪୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୪୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୪୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୪୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୫୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୫୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୫୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୫୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୫୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୫୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୫୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୫୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୫୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୫୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୬୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୬୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୬୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୬୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୬୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୬୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୬୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୬୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୬୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୬୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୭୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୭୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୭୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୭୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୭୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୭୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୭୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୭୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୭୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୭୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୮୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୮୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୮୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୮୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୮୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୮୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୮୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୮୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୮୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୮୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୯୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୯୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୯୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୯୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୯୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୯୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୯୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୯୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୯୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୯୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୦୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୦୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୦୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୦୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୦୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୦୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୦୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୦୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୦୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୦୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୧୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୧୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୧୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୧୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୧୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୧୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୧୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୧୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୧୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୧୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୨୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୨୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୨୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୨୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୨୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୨୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୨୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୨୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୨୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୨୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୩୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୩୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୩୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୩୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୩୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୩୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୩୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୩୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୩୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୩୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୪୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୪୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୪୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୪୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୪୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୪୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୪୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୪୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୪୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୪୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୫୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୫୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୫୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୫୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୫୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୫୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୫୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୫୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୫୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୫୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୬୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୬୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୬୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୬୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୬୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୬୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୬୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୬୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୬୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୬୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୭୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୭୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୭୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୭୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୭୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୭୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୭୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୭୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୭୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୭୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୮୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୮୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୮୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୮୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୮୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୮୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୮୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୮୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୮୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୮୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୯୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୯୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୯୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୯୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୯୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୯୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୧୯୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୧୯୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୧୯୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୧୯୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୦୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୦୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୦୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୦୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୦୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୦୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୦୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୦୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୦୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୦୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୧୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୧୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୧୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୧୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୧୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୧୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୧୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୧୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୧୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୧୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୨୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୨୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୨୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୨୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୨୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୨୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୨୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୨୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୨୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୨୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୩୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୩୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୩୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୩୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୩୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୩୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୩୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୩୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୩୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୩୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୪୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୪୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୪୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୪୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୪୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୪୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୪୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୪୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୪୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୪୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୫୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୫୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୫୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୫୩)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୫୪)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୫୫)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୫୬)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୫୭)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୫୮)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଆଦେଶ	
(୨୫୯)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ନିୟମାବଳୀ	
(୨୬୦)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ଉପନିୟମ	
(୨୬୧)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଣୀତ ବିଜ୍ଞପ୍ତି	
(୨୬୨)	ଏହି ଆଇନ ଅଧୀ

(ఇచ్చిన అక్షరం ఇలాగ రాయాలి)

2ఇక ఇచ్చినాడే - 12ఎక్కువగాక

22 తన రెండు

పాలకుడు ఎంతగానో కలత

= పాలకుడుగారు కలతకు

ఎవరన్నా-ఎవరన్నా ఉన్నారు

: ఉన్నప్పుడు

నేను మాకనిపించాడు

3 మనకు ఇచ్చినట్లు ఇంత - నేను

కలిగి తనుగారు

నేనుగా తనుగారు

ఇచ్చిన కలతకు

ఇచ్చినట్లు 22

పాలకుడు = పాలకుడుగారు

: ఉన్నప్పుడు

మీకు ఇచ్చినట్లు ఆశ్చర్యపడి : నేను

పాలకుడుగారు ఎవరన్నా

| ఇచ్చినట్లే పోలిచేసినట్లు 22 ఇచ్చిన ఆనందం నేను ఇచ్చినట్లు

| పాలకుడుగారు ఎంతగానో ఉన్నప్పుడు తనుగారు నేను గెలిచినట్లు

| పాలకుడుగారు 2ఇక తనకు నేను 1మనిషిగారుగారుగారు -: మరియు

| ఇచ్చిన నేర్చుకోగల ఇంత మరియు ఆనందం ఇచ్చినట్లు ఆశ్చర్యపడి

నేర్చుకున్నట్లు ఇచ్చిన ఎవరూ ఎవరూ నేర్చుకుని పాలకుడుగారు | ఇచ్చిన

ఇంత ఇచ్చిన నేర్చుకోని ఎవరు నేర్చుకున్నట్లు 3 మనకు ఇచ్చినట్లు పోలిచేసినట్లు

ఇచ్చినట్లు ఉన్నట్లు మనకు

| ఇచ్చినట్లే పోలిచేసినట్లు ఇవ్వ 22 ఇచ్చిన ఎవరు ఇచ్చిన

| పాలకుడు ఎంత ఇచ్చిన ఆనందం

| ఇచ్చిన నేర్చుకోగల ఇంత మరియు నేను -: మరియు

నేను (ఇచ్చిన) ఆనందపడిన తనకు ఇచ్చిన ఎవరు -: మరియు

| ఇచ్చిన నేర్చుకోగల ఇంత మరియు ఎవరు | ఇచ్చినట్లు

ఎవరుగారుకు నేర్చుకున్నట్లు ఇచ్చిన ఇవ్వ ఎవరుగారు ఇచ్చు | ఇచ్చిన ఎంత

ఎవరు ఇంత ఇచ్చినట్లు నేర్చుకుని ఇచ్చిన ఇచ్చినట్లు నేను ఇచ్చు ఇవ్వనట్లు మీ

: ఇచ్చినట్లు ఎంత ఇచ్చిన ఇవ

| ఇచ్చిన

ఇచ్చిన మనకు ఇచ్చినట్లు ఇచ్చిన నేర్చుకోగల నేర్చుకున్నట్లు ఇచ్చిన ఇచ్చిన ఇచ్చిన ఇచ్చిన

ఎంత ఇచ్చిన ఇచ్చినట్లు ఎవరు ఇచ్చినట్లు | ఇచ్చిన ఆశ్చర్యపడి ఇచ్చిన ఇచ్చిన

నేర్చుకోగల ఇచ్చిన ఇచ్చిన ఇచ్చినట్లు ఇచ్చినట్లు నేర్చుకోగల నేర్చుకున్నట్లు | ఇచ్చిన

ఇంత ఇచ్చిన ఇచ్చినట్లు ఎంత ఇచ్చినట్లు ఇచ్చిన ఇచ్చినట్లు నేర్చుకుని ఇచ్చిన

ଅଧ୍ୟାୟ	ତିଥି	ବିଷୟ	କଳାପତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		ଗାଣ୍ଡିବ ଓ ଗାଣ୍ଡିବୀ ଭାଷା ଓ ଶବ୍ଦ । ଗାଣ୍ଡିବ ତ୍ରିଶୂ, ଗାଣ୍ଡିବୀ ଶାଙ୍ଖାର ଗୁଣ ଅର୍ଜୁନ, ଗାଣ୍ଡିବ ଏବଂ ଶାଙ୍ଖାର ତ୍ରିଶୂ -: ଛବି ସହ ଛବି ଦେଖି ଶବ୍ଦ ତିଆରି କରିବା । ଗାଣ୍ଡିବ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଜାଣିବା । ଗାଣ୍ଡିବ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଓ ବ୍ୟବହାର ଜାଣିବା । ଗାଣ୍ଡିବ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ତିଆରି କରିବା । ଗାଣ୍ଡିବ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ତିଆରି କରିବା । ଗାଣ୍ଡିବ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ତିଆରି କରିବା । ଗାଣ୍ଡିବ + ଶ = ଗାଣ୍ଡିବ ଗାଣ୍ଡିବ+ଶବ୍ଦ = ଗାଣ୍ଡିବଶବ୍ଦ ଶାଣ୍ଡିବ+ଶବ୍ଦ ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ : ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ତିଆରି / ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ - ଗାଣ୍ଡିବ ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ତିଆରି

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		ଏହାପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦଟିର ଅର୍ଥ ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରି କେତେକ ଜାତୀୟ ସଂହତି ସୂଚକ ପଦ ବୋଲି ଅର୍ଥ ପରିଷ୍କାର କରିଦେବି । (ଟେପ୍ ରେକର୍ଡ଼ର ସାହାଯ୍ୟରେ) । (କ) ରଘୁପତି ରାଘବ ..... । (ଖ) ସାରେ ଜହାଁସେ ଆଚ୍ଛା ..... ।	କଠିନ ପଦ ଅର୍ଥ ସମସ୍ତମ୍ - ସବୁ ମତମ୍ ମତବାଦ ମନୁଜାଃ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସହୋଦରାଃ ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ବିଚାର ବିହଙ୍ଗ ଉତ୍‌ପତନେ- ବିଚାରରୂପକ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଉଡ଼ିବାରେ କା ଅପି କୌଣସି ବି ପରିସୀମା ସୀମା ନ ଭବତି ନ ଥାଏ
		ପଞ୍ଚମପଦର ଭାବପ୍ରକାଶ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ସସ୍ୱର ପଞ୍ଚମ ପଦଟି ପାଠ କରି ସନ୍ଧି ଓ କଠିନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବି । ଏହାପରେ ଅନ୍ୱୟ କରି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦଟିକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବି । **ଅନ୍ୱୟ :-** ଯତ୍ର ଜନଃ ଧର୍ମେ ନ୍ୟାୟେଚ ହୃତ୍‌ସଂକଳ୍ପଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ, ତତ୍ର ପାବନେ ଭାରତଦେଶେ ମମ ଜନ୍ମ ଭବତାତ୍ । ମମ ଜନ୍ମ ଭବତାତ୍ । ଏହାପରେ ମୁଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦଟିର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବି । **ନୀରବ ପଠନ :-** ଏହା ପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପଦଟିକୁ ନୀରବରେ ପଢ଼ିନେବା ପାଇଁ କହିବି । ନୀରବ ପଠନ ପରେ ମୁଁ ରସ-ଭାବ-ବୋଧ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପଚାରିବି ।	ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ : ଜନୋହୃତ୍‌ସଂକଳ୍ପଃ -ଜନଃ + ହୃତ୍‌ସଂକଳ୍ପଃ କଠିନ ପଦ ଅର୍ଥ ଧର୍ମେ ଧର୍ମମାର୍ଗରେ ନ୍ୟାୟେ ନ୍ୟାୟପଥରେ ହୃତ୍‌ସଂକଳ୍ପଃ ହୃଦୟରେ, ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ ଚାଲିଛି
	ବୋଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା	**ରସ ଓ ଭାବ - ଉନ୍ମୋଚକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :-** (୧) କଥଂ ଭାରତଦେଶଃ ପାବନଃ ଭବତି ? (୨) ଗାନ୍ଧିମହାତ୍ମନଃ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାସଂଗ୍ରାମେ କିମ୍ ଅସ୍ତ୍ରମ୍ ଆସୀତ୍ ?	

ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ	ଅଭ୍ୟାସ
୧ । ଶବ୍ଦ	୧ । ଅଭ୍ୟାସ
୨ । ବର୍ଣ୍ଣ	୨ । ଅଭ୍ୟାସ
୩ । ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ	୩ । ଅଭ୍ୟାସ
୪ । ଶବ୍ଦ - ୫	୪ । ଶବ୍ଦ - ୫
୫ । ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ବ୍ୟବହାର (୬	
(ଖ) ଅକ୍ଷର, ଅକ୍ଷର ଅକ୍ଷରର, ଅକ୍ଷରର	
ବର୍ଣ୍ଣର, ବର୍ଣ୍ଣମାଳା, ବର୍ଣ୍ଣିକ, ବର୍ଣ୍ଣର)	
। ।ଏକବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ ..... ୫ (ଖ	
। ।ଦ୍ୱିବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ ..... । (ଗ	
। ବିଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ..... (ଘ	
। ବିଯୋଗ.....ଅକ୍ଷରର ଅର୍ଥ (ଙ	
। ବିଯୋଗ.....ଅକ୍ଷରର ଅର୍ଥ (ଚ	
। ..... ବର୍ଣ୍ଣର ଅର୍ଥ (ଛ	
। ..... ବର୍ଣ୍ଣର ଅର୍ଥ (ଜ	
-ବର୍ଣ୍ଣର ବର୍ଣ୍ଣିକ ବିଚାର (ଝ	
୩ । ବର୍ଣ୍ଣର ବର୍ଣ୍ଣ ବିଚାର ଓ ଶବ୍ଦ ଗଠନ	
। ଶବ୍ଦର ଜାତି ଓ ଶ୍ରେଣୀ ବିଚାର	
। ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ	
। ଶବ୍ଦ ଗଠନ	
। ଉପସର୍ଗ	
। ପ୍ରତ୍ୟୟ	
। ସନ୍ଧି	
। ସମାସ	
। ସମାସ ବିଚ୍ଛେଦ	
। ସମାସ ବିଚ୍ଛେଦ ଓ ସମାସ ନାମକରଣ	
। ବିଶେଷ	
? ଓଡ଼ିଆରେ ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକାର (୩)	
? ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ (୪)	
? ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ (୫)	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର କାରଣ ଓ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	
। ବିଶେଷ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦିଗ ସମ୍ପର୍କ	

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		କଳାପଟାରେ ଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କ ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରିସାରି ମୁଁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିବି । **ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ :-** (i) ବିଭିନ୍ନ ଭଷାର ରଚିତ ଜାତୀୟ ସଂହତିମୂଳକ ଗୀତସବୁ ଅଭ୍ୟାସ କରି ଗାନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି । (ii) ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କର ଜୀବନୀକୁ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ କହିବି । ଏହା ପରେ ମୁଁ ପୂର୍ବପରି ସହାସ୍ୟବଦନରେ ଶ୍ରେଣୀକୋଠରୀରୁ ବିଦାୟ ନେବି ।	ମନୁଜାଃ ଗାନ୍ଧିମହାତ୍ମା ଅହିଂସାଂ ସହୋଦରାଃ **୩) ପଦ୍ୟାନୁସାରଂ ସଜ୍ଜୀକୁରୁ:-** କ) ଯତ୍ର ଗଙ୍ଗା ବିମଳା ପ୍ରବହତି- ଖ) ତତ୍ର ଭାରତଦେଶେ ପାବନେ- ଗ) ଭବତି ନ କାପି ପରିସୀମା - ଘ) ବେଦଶ୍ରବଣଂ ପବିତ୍ରଂ ଯତ୍ର- ଙ) ସହୋଦରାଃ ସର୍ବେ ମନୁଜାଃ- **୪)ଉଚିତପଦେନ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନଂ ପୂରୟତ:-** କ) ଭବତାତ୍ --- ଜନ୍ମ । (ମୟା, ମମ, ମୟି) ଖ) ତତ୍ର --- ଭାରତଦେଶେ । (ପାବନଂ, ପାବନାତ୍, ପାବନେ) ଗ) ମନୁଜାଃ --- ସହୋଦରାଃ । (ସର୍ବାଃ, ସର୍ବେ, ସର୍ବାଣି) ଘ) ନ ... କାପି ପରିସୀମା । (ଭବତି, ଭବତଃ, ଭବନ୍ତି) ଙ) ହୃତ୍‌ସଂକଳ୍ପଃ ... । (ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତା, ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତତି)

ପାଠଟୀକା - ୨

ଗଳ୍ପ କଥନ

ସଂସ୍କୃତ କଥାସାହିତ୍ୟର ଧାରା 'ବୃହତ୍‌କଥା' ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଅଦ୍ୟାବଧି ନିରନ୍ତର ପ୍ରବାହିତ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବିରଚିତ ବୃହତ୍‌କଥା, ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର, ହିତୋପଦେଶଃ, ପୁରୁଷପରୀକ୍ଷା ଆଦି କଥା ବହିଗୁଡ଼ିକର ଭାଷା ଓ ଭାବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର । ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ସେହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଅବିକଳ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରି କୋମଳମତି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିବା ସମୀଚୀନ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସରଳ-ତରଳ ଭାଷାମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତାହାର ମୌଳିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଭାବ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରାଯାଉଛି । 'ବାନରମକରକଥା' ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ରଚନା ରୂପେ କେଉଁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଆଞ୍ଚଳିକ ଓ ବୈଦେଶିକ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ତା'ର ଅନୁବାଦ ସବୁ ହୋଇଛି । ୭ମ ଶ୍ରେଣୀ 'ଭାଷାକଳିକା' ଦ୍ୱିତୀୟଭାଗ ପୁସ୍ତକରେ ସେହି କଥାଟି "ଚତୁରଃ ବାନରଃ" ନାମରେ ସନ୍ନିବେଶିତ । ଏଥିରେ ଲଟ୍‌ଲକାର ବା ଅତୀତକାଳର କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହାର ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି । "ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର"ରୁ ସଂଗୃହୀତ ଏହି କଥାଟିରେ ବହୁ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ତଥ୍ୟ ରହିଛି - ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉପଦେଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହିତ ଲଟ୍‌ଲକାର ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବେ ।

ଶିକ୍ଷକଶିକ୍ଷିକା ବନ୍ଧୁମାନେ ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ଲଟ୍‌ଲକାର ବା ସଂସ୍କୃତରେ ଅତୀତ କାଳର କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକ ସହିତ କିଛି ପରିମାଣରେ ପରିଚିତ କରାଇବେ । ବର୍ତ୍ତମାନକାଳର କ୍ରିୟାପଦ ଓ ଅତୀତ କାଳର କ୍ରିୟାପଦ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭିନ୍ନତାକୁ ଜଣାଇବା ପ୍ରାଥମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ବିଷୟବସ୍ତୁର ସହଜ ବୋଧପାଇଁ ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ କରିପାରିବେ । ତେବେ, ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତାବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ବୁଦ୍ଧିବିକାଶ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ । ସଂପୃକ୍ତ ବିଚାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ନିମ୍ନମତେ ଏକ ପାଠଟୀକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଛି ।

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ଗଳ୍ପ ପାଠନ

ଆଦର୍ଶ ଗଳ୍ପ ପାଠଟୀକା

ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷିକା :

ଶ୍ରେଣୀ : ୭ମ

ବିଦ୍ୟାଳୟ :

ନିର୍ଘଣ୍ଟ :

ସମୟ : ୪୦ ମିନିଟ୍

ବିଷୟ : ଚତୁରଃ ବାନରଃ

ଉପକରଣ : ଚକ୍, ଡଷ୍ଟର, କନା କଳାପଟା ଓ ଚିତ୍ର ।

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ଉପକ୍ରମ	ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ	ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (୧) ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ରୁଚି ସୃଷ୍ଟି କରିବା । (୨) କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବାକ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ବୁଝିବା, କହିବା ବା ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା । (୩) ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ଚିହ୍ନାଇ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତକୁ ପରିପୂରକ ଭାଷା ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା । (୪) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ କୌତୂହଳ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ଗଳ୍ପମାଧ୍ୟମରେ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବା । (୫) ସେମାନଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସାଧନ ପାଇଁ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା । (୬) ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଚରିତ୍ରଚିତ୍ରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ପରିବେଶ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା । (୭) କଥାବସ୍ତୁ ଆଧାରିତ ଚିତ୍ରପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ସୃଜନୀଶକ୍ତିର ବିକାଶ ସାଧନ କରି ସେହିପରି ଚିତ୍ରକଳାମାଧ୍ୟମରେ ନିଜ ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା । (୮) ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଶବ୍ଦାବଳୀକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରାଇ ସେମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦଭଣ୍ଡାରର ସମୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିବା । (୯) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପଠନ, ଲିଖନ ଓ ଭାବପ୍ରକାଶ ଶୈଳୀର ଉନ୍ନତିସାଧନ କରିବା । (୧୦) ସେମାନଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତଭାଷା ଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ କରାଇବା । **ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :-** (୧) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଅତୀତକାଳ ବା ଲଙ୍‌ଲକାର ବିଷୟରେ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା । (୨) "ଚତୁରଃ ବାନରଃ" କଥା ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ବିଚାର ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇବା । ମୁଁ ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ଶ୍ରେଣୀକୋଠରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେବି ।	

ଓଡ଼ିଆ	ଇଂରାଜୀ
ଅଧ୍ୟାୟ	Chapter
ଅଙ୍କ ଓ ଅକ୍ଷର	Number and Letter
ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ	Students
ଅଧ୍ୟାୟ ୨	Chapter 2
ଅଧ୍ୟାୟ ୩	Chapter 3
ଅଧ୍ୟାୟ ୪	Chapter 4
ଅଧ୍ୟାୟ ୫	Chapter 5
ଅଧ୍ୟାୟ ୬	Chapter 6
ଅଧ୍ୟାୟ ୭	Chapter 7
ଅଧ୍ୟାୟ ୮	Chapter 8
ଅଧ୍ୟାୟ ୯	Chapter 9
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୦	Chapter 10
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୧	Chapter 11
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୨	Chapter 12
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୩	Chapter 13
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୪	Chapter 14
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୫	Chapter 15
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୬	Chapter 16
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୭	Chapter 17
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୮	Chapter 18
ଅଧ୍ୟାୟ ୧୯	Chapter 19
ଅଧ୍ୟାୟ ୨୦	Chapter 20

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଗଣିତ ଓ ଭାଷା ଦକ୍ଷତା

ଅଧ୍ୟାୟ ୧ : ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ

୧) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୨) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୩) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୪) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୫) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୬) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୭) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୮) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୯) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୦) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୧) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୨) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୩) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୪) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୫) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୬) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୭) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୮) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୧୯) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

୨୦) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଜଣେ ଜଣେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ।

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
	ଆଦର୍ଶ ବାଚନ	**ସରବ ପଠନ :-** ମୁଁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ପରି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ବିରାମ ଚିହ୍ନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟଟିକୁ ପାଠ କରିବି । ଏହା ପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୨/୩ ଜଣଙ୍କୁ ଡାକି ସେହିପରି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ କହିବି । ସେମାନଙ୍କ ପଠନ ସମୟରେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ତାହାକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ସେହି ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାମାନ୍ୟ ଧାରଣା ଅର୍ଜନ କରି ସାରିବା ପାରେ ମୁଁ ଅନୁଚ୍ଛେଦଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ପାଠ କରିବି । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ କଥା ଆଧାରିତ ପ୍ରଥମ ଚିତ୍ରକୁ କାନ୍ଥରେ ଟାଙ୍ଗିଦେବି । ତା'ପରେ ପ୍ରଥମ ଅନୁଚ୍ଛେଦକୁ ପଢ଼ି କଠିନ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ କଳାପଟାରେ ଲେଖି ଦେବି । ପଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବି । ଏହା ପରେ ମୁଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିତ୍ରଟିକୁ କାନ୍ଥରେ ଟାଙ୍ଗିଦେବି । ତା'ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅନୁଚ୍ଛେଦକୁ ପଢ଼ି କଠିନ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବି । ପଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବି ।	**ଚିତ୍ର - ୧** ନଈକୂଳରେ ଏକ ଜାମୁଗଛର ଡାଳରେ ମାଙ୍କଡ଼ ଓ ଜଳରେ ଭାସୁଥିବା କୁମ୍ଭୀର ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ । **କଠିନ ପଦ — ଅର୍ଥ** ଏକସ୍ୟାଃ ନଦ୍ୟାଃ — ଏକ ନଈର ତୀରେ — କୂଳରେ ଶାଖାୟାମ୍ — ଡାଳରେ ପକ୍ୱଫଳାନାମ୍ — ପାଚିଲା ଫଳଗୁଡ଼ିକର **ଚିତ୍ର -୨** ଜଳ ମଧ୍ୟରେ କୁମ୍ଭୀର ଓ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନ ଚାଲିଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ **କଠିନ ପଦ — ଅର୍ଥ** ମକରଃ — କୁମ୍ଭୀର କୃତେ — ପାଇଁ କାନିଚନ — କେତେକ ମକରଂ ପ୍ରତି — କୁମ୍ଭୀରକୁ ମଧୁରାଣି — ମିଠା ଅବଶ୍ୟଂ — ନିଶ୍ଚୟ ଇଚ୍ଛାମି — ଚାହୁଁଛି ଅପରସ୍ମିନ୍ — ଅନ୍ୟ ପୁନଃ — ପୁଣି ଆଗଚ୍ଛତ୍ — ଆସିଲା

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(୬) ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ନାମ କ'ଣ ?	? 'ଅପରାଜିତା'
(୪) ଅପରାଜିତା କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲା	? ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲା
(୫) ଅପରାଜିତା ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହେବାର ଖବର କିଏ ଦେଲା	? ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନେ ଖବର ଦେଲେ
(୬) ଅପରାଜିତା ଖୁସିରେ କାହିଁକି ଦୌଡ଼ିଲା	? ପ୍ରଥମ ହେବାରୁ ଖୁସିରେ ଦୌଡ଼ିଲା
(୭) ଅପରାଜିତା ଦୌଡ଼ି ଯାଇ କାହାକୁ ଜଡ଼େଇ ଧରିଲା	? ମା'ଙ୍କୁ ଜଡ଼େଇ ଧରିଲା

ଅପରାଜିତା

-: ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟର ଆଲୋଚନା :-

ଅପରାଜିତା ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ଗୁରୁ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତି ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନେଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଜିତା ପ୍ରଥମ ହେବାର ଖବର ଦେଇଛନ୍ତି । ଗୁରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖବର ପାଇ ଅପରାଜିତା ଖୁସିରେ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ମା'ଙ୍କୁ ଜଡ଼େଇ ଧରିଲା । ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଅପରାଜିତା ଘରେ ଫେରି ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଚାଲିଗଲା ।

ଅପରାଜିତା ଗଳ୍ପର ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର

ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ	ପ୍ରଥମ
ଦେଖିଲା	ଦେଖିଲେ
ଖୁସିରେ	ଖୁସିରେ
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ମା	ମା'ଙ୍କୁ ଅପରାଜିତା ଦେଖିଲା
ଜଡ଼େଇ ଧରି ଦୌଡ଼ିଲା	ଜଡ଼େଇ ଧରି ଦୌଡ଼ିଲା
ଦୌଡ଼ି	ଦୌଡ଼ି
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଦେଖିଲା	ଦେଖିଲେ
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଖୁସିରେ	ଖୁସିରେ
ଦୌଡ଼ି	ଦୌଡ଼ି
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଜଡ଼େଇ ଧରିଲା	ଜଡ଼େଇ ଧରିଲା
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ	ପ୍ରଥମ
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା
ଦ୍ୱିତୀୟ	ପ୍ରଥମ
ଅପରାଜିତା	ଅପରାଜିତା

ଅଧ୍ୟାୟ	ଘଣ୍ଟା	ବିଷୟବସ୍ତୁ
ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ	ଘଣ୍ଟା ପାଞ୍ଚଟି	।ଅଧ୍ୟାୟ ଦୁଇ । ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଭାଷା । ଭାଷାର ସଂଜ୍ଞା ଓ ପ୍ରକୃତି । ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଭାଷାର ବିକାଶ । ଭାଷାର ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଭାଷାର ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ । ଭାଷାର ଉପାଦାନ । ଭାଷାର ଲିପି । ଭାଷାର ଲିଖିତ ରୂପ । ଭାଷା ଓ ଲିପି । ଭାଷା ଓ ଲିପି । ଭାଷା ଓ ଲିପି

ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଗଦ୍ୟ ପାଠନ

ସଂସ୍କୃତଭାଷା ବ୍ୟାକରଣ ଭିତ୍ତିକ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫ମ ଶତକ ଠାରୁ ଏହା ପ୍ରାୟ ଅବିକଳ ଭାବେ ରହିଥିବାରୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବ୍ୟାକରଣର ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ଏହି ଭାଷାକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥାନ୍ତି । ବ୍ୟାକରଣର ଜ୍ଞାନ ବିନା ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ । ପାରମ୍ପରିକ ରୀତିରେ ସୂତ୍ରମାଧ୍ୟମରେ ଘୋଷି ବ୍ୟାକରଣକୁ ମନେରଖାଯାଇ ପ୍ରୟୋଗ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳରେ ଘୋଷଣ ଅଭ୍ୟାସକୁ ବାଦ ଦିଆଯାଇ ଆଧୁନିକ ଶୈଳୀର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଉଛି । ଏଣୁ, ୬ଷ୍ଠ, ୭ମ, ଓ ୮ମ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ସରଳରେ ଗଦ୍ୟ-ପଦ୍ୟ-ସଂରଚନା ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରାଯାଉଛି । ସ୍ତର କ୍ରମରେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା, ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର, ମାତ୍ରା, ସଂଖ୍ୟା, ଶବ୍ଦ, ପଦ, ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ, ସର୍ବନାମ, ଅବ୍ୟୟ, ଶବ୍ଦ-ଧାତୁରୂପ, ସନ୍ଧି, ତଦ୍ଧିତ, କୃଦନ୍ତ, ସମାସ ଓ ବାକ୍ୟ ଆଦିକୁ ଆଧାର କରି ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିରୂପଣ କରାଯାଇଛି । ଏଣୁ କୌଣସି ବିଷୟର ଅଧ୍ୟାପନ ପୂର୍ବରୁ ସେଥିରେ କେଉଁ ବ୍ୟାକରଣଗତ ଶିକ୍ଷା ରହିଛି ଶିକ୍ଷକ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା ଉଚିତ ଓ ସେହି ବିନ୍ଦୁକୁ ଅଧ୍ୟାପନାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ୭ମ ଓ ୮ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଶବ୍ଦ ଓ ଧାତୁରୂପ ଅଭ୍ୟାସ ଦିଆଯାଇଛି ଓ ବିଭିନ୍ନ ବିଭକ୍ତିଗତ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗଦ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟାକରଣକୁ କିପରି ସହଜ ସରଳ ଭାବେ ଶିକ୍ଷା କରିବେ, ତାହା ବିଚାର କରି ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବା ଉଚିତ । ଏହା ସହିତ ଗଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ନିହିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା-ସଂସ୍କୃତି, ଐତିହ୍ୟ, ଆଦର୍ଶବାଦିତା, ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ମାନବିକତା, ଜାତୀୟସଂହତି, ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା, ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ଆଦି ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବେ ।

ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାପନା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍ତରରେ ତୃତୀୟ ଭାଷା ରୂପେ ପଢ଼ାଯାଉଥିବାରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବା ଜରୁରୀ । ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ମାତୃଭାଷା ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଏହା ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ସଫଳ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଦୃଶ୍ୟ-ଶ୍ରବ୍ୟ ଉପକରଣ, ଛବି, ଅଭିନୟ, କଳାତ୍ମକ ସୃଷ୍ଟି ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଗଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦାନକୁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ।

୮ମ ଶ୍ରେଣୀ 'ଭାଷାସୌରଭମ୍' ପୁସ୍ତକରେ ୭୧ ରୁ ୭୯ ପୃଷ୍ଠା ମଧ୍ୟରେ "ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀର ମୋହନଃ" ବିଷୟଟି ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମହାନ୍ ବରପୁତ୍ର, ଉତ୍କଳଭାରତୀ ସେବା-ତପ୍ତର ଫକୀରମୋହନ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆଭାଷା ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଦେଶସେବା, ଅନୁପମ ବିଦ୍‌ବତ୍ତା ଓ ଶାସକୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅସାଧାରଣ ଥିଲା । ଏଣୁ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରୟୋଗର ଶିକ୍ଷାଦାନ ସହିତ ବ୍ୟାସକବିଙ୍କ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରାଯାଇଛି । ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷିକା ବନ୍ଧୁମାନେ ଗଦ୍ୟଟିକୁ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିପାରିବେ ।

(୧) ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା ।

(୨) ବିଷୟଗତ ଶିକ୍ଷା ।

ପ୍ରଥମେ ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପରେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଜୀବନୀ ବିଷୟକ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ତାହା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ ।

ଏକକ : ୬ - ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟଭିତ୍ତିକ ପାଠ ଯୋଜନା

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ବ୍ୟାକରଣ ପାଠନ

ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟାକରଣ ପାଠଟୀକା

ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷିକା :

ଶ୍ରେଣୀ : ୮ମ

ବିଦ୍ୟାଳୟ :

ନିର୍ଘଣ୍ଟ :

ସମୟ : ୪୦ ମିନିଟ୍

ବିଷୟ : (ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ) ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି

ଉପକରଣ : ଚକ୍, ଡଷ୍ଟର, କନା କଳାପଟା ଓ ଚିତ୍ର ।

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
୧ମ ସୋପାନ ଉପକ୍ରମ	ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜ୍ଞାପନ	ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :- (୧) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା । (୨) ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଭଣ୍ଡାରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିବା । (୩) ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷା କରିବା । (୪) ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ବ୍ୟାବହାରିକ ରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଗତ ହେବା । (୫) ସଂସ୍କୃତରେ ବାଚନ ଓ ଲେଖନ କୌଶଳ ବିକସିତ କରିବା । (୬) ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦାବଳୀଦ୍ୱାରା ମାତୃଭାଷା ଶବ୍ଦ ଭଣ୍ଡାରର ସମୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିବା । (୭) ସଂସ୍କୃତରେ ବାକ୍ୟରଚନା କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା କରିବା । ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :- (୧) ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଶିକ୍ଷା କରିବା । (୨) ଅକାରାନ୍ତ ପୁଲିଙ୍ଗ, ଆକାରାନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ, ଇକାରନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଓ ଅକାରାନ୍ତ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା । ବିଷୟରେ ଉପନୀତ ହେବା ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ପରୀକ୍ଷା କରିବି ।	
	ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା	ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :- (୧) ଓଡ଼ିଆରେ ରେ, ଦ୍ୱାରା, ଦେଇ କେଉଁ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ ଅଟେ ? (୨) ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ମୂଳଶବ୍ଦ କ'ଣ ? ନଦ୍ୟା, ଫଳାୟ, ଲତାମ୍, ଗ୍ରାମାତ୍ ।	

ଶବ୍ଦ	ଲିଙ୍ଗ	ଶବ୍ଦଗଠନ
ଗୋରୁ	ଗାଈ	ଗୋରୁ+ଈ
ଘୋଡ଼ା	ଘୋଡ଼ୀ	ଘୋଡ଼ା+ଈ
ଛାତ୍ର	ଛାତ୍ରୀ	ଛାତ୍ର+ଈ

(ଖାଉଛନ୍ତି) ? ତୁମେ ଖାଉଛ ଯାଉଛ ଖାଇଛ (୩)
(ଖେଳୁଛ ନାଚୁଛି) ? ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ ଖେଳୁଛ (୬)
(ଖାଇଛି) । ମୁଇଁ ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ ଖାଇଛି (୯)

-: ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ,ଓଜନ ,ତିନି

। ଚିତ୍ରରେ ଘୋଡ଼ା ଝିଅଟି ଝିଅଟିର ଝିଅଟି ଘୋଡ଼ାଟି ଦୌଡ଼ୁଛି ଓ ଦୌଡ଼ୁଛେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଖେଳୁଛନ୍ତି । ମୁଇଁ ଖେଳୁଛି ଏବଂ ଦୌଡ଼ୁଛି, ମାଛଟି, ମାଛଟି ଛିଡ଼ି । ଛୁଆଟି ଖସିଛି ଓଲଟି ଯାଇ ଝିଅଟି । ଛାତ୍ରଟେ ଖେଳୁଛି ଏବଂ ଦୌଡ଼ୁଛି ଓ ଦୌଡ଼ୁଛେ ,ମଚାଟାଟି ,ଝିଅଟି ,ଝିଅଟି ,ଝିଅଟି ଦୌଡ଼ୁଛେ - ଚିତ୍ରରେ ଦୌଡ଼ୁଛେ

(ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଖେଳୁଛନ୍ତି) ? ଏଥି ଯାଇ ମଚଟାମାଛ (୪)
(ଯାଇଛନ୍ତି) ? ଏଥି ଯାଇ ମଚଟାଟାଛ (୨)
(ଖେଳୁଛି) ? ଏଥି ଯାଇ ଝିଅଟି ମଚଯାଉ (୩)
(ଛିଡ଼) ? ଏଥି ଯାଇ ଝିଅଟି ମଚଯାଉ (୬)
(ଖାଉ) ? ଏଥି ଯାଇ ଝିଅଟି ମଚଯାଉ (୯)

-: ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ,ଓଜନ ,ତିନି

। ଚିତ୍ରରେ ଛାତ୍ରଟି ଘୋଡ଼ାଟିକୁ ଟାଣୁଛି ଏବଂ ଘୋଡ଼ାଟି ଦୌଡ଼ୁଛି । ଛାତ୍ରଟି ଖେଳୁଛି ଏବଂ ଦୌଡ଼ୁଛି ।
? ଘୋଡ଼ା ଝିଅଟି ଝିଅଟି ଘୋଡ଼ା ଝିଅଟି ଛିଡ଼ିଗଲା ? ଚିତ୍ର ଦେଖି ଝିଅଟି ଘୋଡ଼ା ଝିଅଟି ଛିଡ଼ିଗଲା (୩)

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		ଏଠାରେ ନଦ୍ୟାଃ, ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଓ ମହିଳାୟାଃ ପଦଗୁଡ଼ିକରେ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ନଦ୍ୟାଃ, ମହିଳାୟାଃ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗାନ୍ତ ଅଟେ ।	
		ଏହାପରେ ମୁଁ କାନ୍ଥରେ ତୃତୀୟ ଚିତ୍ରଟିକୁ ଟାଙ୍ଗିଦେଇ ଚିତ୍ରଟିକୁ ବୁଝାଇ ଦେବି ।	୩ୟଚିତ୍ର : ବହିଟିଏ ଉପରେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଚିତ୍ର
		ଚିତ୍ରଂ ପଶ୍ୟତ, ଉତ୍ତରଂ ଦତ୍ତ :-	'ବାଳବୋଧଃ' – ଛବିବହିର ଦୃଶ୍ୟ
		(୧) ଏତତ୍ କସ୍ୟ ଚିତ୍ରମ୍ ? (ପୁସ୍ତକସ୍ୟ)	
		(୨) ପୁସ୍ତକସ୍ୟ ନାମ କିମ୍ ? (ବାଳବୋଧଃ)	
		(୩) କେଷାଂ ଚିତ୍ରାଣି ପୁସ୍ତକେ ସନ୍ତି ? (ଜୀବାନାମ୍ / ପଶୂନାମ୍)	
		ଏଠାରେ ପୁସ୍ତକସ୍ୟ, ଜୀବାନାମ୍, ପଶୂନାମ୍ ଆଦି ପଦଗୁଡ଼ିକ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିରେ ରହିଛି ।	
		ଏହିପରି ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରଣା ଅର୍ଜନ କରିବେ । ମୁଁ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖାତାରେ ଲେଖି ନେବା ପାଇଁ କହିବି । ଏହାପରେ ଅଭ୍ୟାସ ପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ "ଭାଷାସୌରଭମ୍" ପୁସ୍ତକର ୭୨ ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅଭ୍ୟାସ କରାଇବି । ପ୍ରଥମେ ଅକାରାନ୍ତ ପୁଂଲିଙ୍ଗ 'ବାଳକ' ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନର ରୂପ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି କଳାପଟାରେ ଲେଖିଦେବି । ଯଥା :- ବାଳକସ୍ୟ ବାଳକୟୋଃ ବାଳକାନାମ୍ ।	ବାଳକସ୍ୟ ବଳକୟୋଃ ବାଳକାନାମ୍
		ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଅକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିରେ ରୂପ କିପରି ହେବ ଅଭ୍ୟାସ କରାଇବି । ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କ ପୁସ୍ତକରେ ଥିବା ଦେବ, ଗଜ, ଆକାଶ ଆଦି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ରୂପ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଇ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିନେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବି । ସେହିପରି 'ଣତ୍ୱ' ବିଧି ଅନୁସାରେ କିପରି ରୂପ ବଦଳୁଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଜଣାଇବି । ଯଥା :- ନରସ୍ୟ ନରୟୋଃ ନରାଣାମ୍ । ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଶର, ରାମ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ଏକବଚନ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନରେ ରୂପଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲୋଚନା କରିବି ।	ନରସ୍ୟ ନରୟୋଃ ନରାଣାମ୍

ଅଧ୍ୟାୟ	ବିଷୟ	ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
		ଆଖିରେ ଦାଙ୍ଗରାଏ କିମ୍ବା ଗୋଟାଏ ଛୁରୀ ଦେଇ କାଟିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।	ଉତ୍ତର
		। ଉଭୟଙ୍କର ଚିତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଦଣ୍ଡିକା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ଲାଗିଛି ।	
		। ଉଭୟରେ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଖଣ୍ଡା ପରି ଜିନିଷ ଅଛି, ଛୁରି ଦିଆଯାଇଛି ।	
		। ଏଗୁଡ଼ିକ ଖାଏଁପିଇ ସରିବା ପରେ ଏ ସବୁ ଜିନିଷ ଫିଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଛି, ଯେଉଁଠି ସେମାନେ ରହୁଥିଲେ, ସେଇଠାରେ । ଉଭୟଙ୍କ ପାଖରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଛି, ଯେଉଁଠି ଏଗୁଡ଼ିକ ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଛି, ସେଇଠାରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପଡ଼ିଛି ।	ପ୍ରଥମ ଚିତ୍ରରେ ଖାଏଁପିଇ ସରିବା ପରେ ଏ ସବୁ ଜିନିଷ ଫିଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଛି ।
		। ଉଭୟଙ୍କ ଚିତ୍ରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଜିନିଷ ଦେଖାଯାଉଛି ।	ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିତ୍ରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଜିନିଷ ଦେଖାଯାଉଛି ।
		ଉଭୟଙ୍କ ଚିତ୍ରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଜିନିଷ ଦେଖାଯାଉଛି ।	ଉଭୟଙ୍କ

(ଆଷ୍ଟ, ଷ୍ଟ୍ରେ, ଏପ୍ରିଲ)

169

ଅଧ୍ୟାୟ	ଶିକ୍ଷା	ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ଅ । ଓ ଂ ଓ	ଆଖିଦୃଷ୍ଟି ଯାଞ୍ଚାକରେ	:- ।ମନ୍ତ୍ରାଙ୍କିତ କମ୍ପ୍ୟୁଟାଆଖିଦୃଷ୍ଟିଯାଞ୍ଚାକରେ (୧) ତିନିଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (୨) ତିନିଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (୩) ଚାରିଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (୪) ଚାରିଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (୫) ପାଞ୍ଚଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ (୬) ପାଞ୍ଚଟି ଅକ୍ଷର ଏବଂ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ
ଅ । ଓ ଂ ଓ	ଆଖିଦୃଷ୍ଟି ଯାଞ୍ଚାକରେ	:- ।ମନ୍ତ୍ରାଙ୍କିତ କମ୍ପ୍ୟୁଟାଆଖିଦୃଷ୍ଟିଯାଞ୍ଚାକରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଏକ ଟି ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ :- ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରିବି । ସେମାନେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୁ ସେହିପରି ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତାନ୍ତ ପଦସବୁ ଚିହ୍ନି ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଳଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ସହର୍ଷ ବଦନରେ ଶ୍ରେଣୀକୋଠରୀରୁ ବିଦାୟ ନେବି ।	ଘ) ବାଳିକାଃ ... ଜଳେ ସନ୍ତରନ୍ତି । (ନଦ୍ୟଃ, ନଦ୍ୟାଃ, ନଦ୍ୟାମ୍) ଙ) .... ବାଳକସ୍ୟ ମାତା ଦେବାଳୟଂ ଗଚ୍ଛତି । (ତସ୍ୟ, ତସ୍ୟାଃ, ତସ୍ମାତ୍) **୩) ଅଧସ୍ତନପଦେଷୁ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପଦାନି ଚିନୁତ:** ହସ୍ତୟୋଃ, ମାର୍ଗାତ୍, ପତ୍ରିକୟା, ପୁସ୍ତିକାନାମ୍, ରଜନ୍ୟାଃ, ଦେବ୍ୟାଃ, କାଶୀମ୍, ଜଳସ୍ୟ, ପତ୍ରେ, ଗୃହୟୋଃ, ଦ୍ୱାରେ, କୂଳସ୍ୟ, ଫଳାନାମ୍, ମନ୍ଦିରେ

ଏକକ : ୬ - ଶିକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟଭିତ୍ତିକ ପାଠ ଯୋଜନା

GROUP - B 'ଖ' ବିଭାଗ

ଗଦ୍ୟ ପାଠନ

ଆଦର୍ଶ ଗଦ୍ୟ ପାଠଟୀକା

ଶିକ୍ଷକ / ଶିକ୍ଷିକା :

ଶ୍ରେଣୀ : ୮ମ

ବିଦ୍ୟାଳୟ :

ନିର୍ଘଣ୍ଟ :

ସମୟ : ୪୦ ମିନିଟ୍

ବିଷୟ : (ବ୍ୟାସକବିଃ ଫକୀରମୋହନଃ)

ଉପକରଣ : ଚକ୍, ଡଷ୍ଟର, କନା କଳାପଟା, ଓଡ଼ିଶାର ମାନଚିତ୍ର ।

		। ఇట్టి
		ప్రతి దక్షిణ భుజి ఇట్టి ఇట్టిదు దుర్యోధనుడు ఒ ప్రతిపాదు దుర్యోధనుడు ఇట్టిదు (ఎ)
		। ఇట్టి
		ఇట్టిదు భుజి ఇట్టి ఇట్టి ఇట్టి ప్రతి ఇట్టి ఇట్టి ఇట్టి ఇట్టిదు ఇట్టిదు (ఏ)
		। ఇట్టి దుర్యోధనుడు ఇట్టి ఇట్టిదు ఒ దుర్యోధనుడు 'ఇట్టిదు (ఇ)
		। ఇట్టి దుర్యోధనుడు ఇట్టిదుర్యోధనుడు ఇట్టి ఇట్టిన్న-ఇట్టి ఇట్టిదుర్యోధనుడు (ఈ)
		। ఇట్టి గుణ్ణ ప్రతి ఇట్టిదు (ఉ)
		। ఇట్టి ఇట్టిన ఇట్ట ఒ ఇట్టి ఇట్టిదుర్యోధనుడు ప్రతిదు (ఊ)
		। ఇట్టిదు ప్రతి దక్షిణ భుజి ఇట్టిదుర్యోధనుడు ప్రతిదు ఇట్టిదుర్యోధనుడు (ఎ)
		∴ ఇట్టిన ఇట్టిదు
		। ఇట్టి ఇట్టిదు ఇట్టిదు దుర్యోధనుడు ప్రతి ఇట్టి
		। ఇట్టిదుర్యోధనుడు ఇట్టి దుర్యోధనుడు ఇట్టిన ఇట్టిదుర్యోధనుడు
		కుంతిభోజుడు ఒ ఇట్టిదు ప్రతిదుర్యోధనుడు ఇట్టిదు ఇట్టిదుర్యోధనుడు ఇట్టి దుర్యోధనుడు ఇట్టిదు ఇట్టిదు ఒ దుర్యోధనుడు ఇట్టిదు, ఇట్టిదుర్యోధనుడు ప్రతిదుర్యోధనుడు, ఇట్టిదు ప్రతి దుర్యోధనుడు ఒ దుర్యోధనుడు ఇట్టిదు । ప్రతిదుర్యోధనుడు ప్రతిదుర్యోధనుడు, ఇట్టిదు ప్రతి ఇట్టిదుర్యోధనుడు । ప్రతిదుర్యోధనుడు ఇట్టిదు ఇట్టిదు ఇట్టిదు ఒ దుర్యోధనుడు ఇట్టిదు ప్రతి ప్రతిదుర్యోధనుడు

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :- (୧) ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ଜୀବନୀ ବିଷୟରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପରିଚିତ କରାଇବା । (୨) ବ୍ୟାସକବିଙ୍କ ସାହିତ୍ୟବିଷୟରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧାରଣା ପ୍ରଦାନ କରିବା । (୩) ବ୍ୟାସକବିଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତି ଅବଦାନ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଗତ କରାଇବା । (୪) ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶାତ୍ମବୋଧରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବା । (୫) ଅନ୍ୟ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ପାଠ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି ଜୀବନରେ ମହାନ୍ ହୋଇ ଉଠିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ।	
	ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନପରୀକ୍ଷା	**ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :-** ମୁଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଚାରି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେବି । (୧) ଉତ୍କଳଭାଷାୟାଂ କଃ "ଆଦିକବିଃ" ଉଚ୍ୟତେ ? (୨) ଉତ୍କଳଭାଷାୟାଂ କଃ "କାନ୍ତକବିଃ" ଉଚ୍ୟତେ ? (୩) ଉତ୍କଳଭାଷାୟାଂ କଃ "ଭକ୍ତକବିଃ" ଉଚ୍ୟତେ ? (୪) ଉତ୍କଳଭାଷାୟାଂ କଃ "କବିବରଃ" ଉଚ୍ୟତେ ? (୫) କବିବରଃ ରାଧାନାଥଃ କସ୍ମିନ୍ ସ୍ଥାନେ ଜାତଃ ? (୬) ବାଲେଶ୍ୱର ମଣ୍ଡଳେ କଃ ଅପରଃ ଉତ୍କଳୀୟ ସାହିତ୍ୟିକଃ ପ୍ରସିଦ୍ଧଃ ? (୭) ଫକୀରମୋହନଃ କେନ ଉପାଧିନା ବିଭୂଷିତଃ ?	

ତିନିଖାଇ ଚାରିଯୁକ୍ତଖାଉ

ଖାଦ୍ୟଟିଏ : ଖଡ଼ିଚକି ତିନିଖାଇ

ଛଅଗୁଣି ଛଅଖାଉ

ଛଅ ଟାଏ

ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡ ଟାଏ

ଛଅଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ

ଛଅଖଣ୍ଡ + ଛଅ = ଛଅଖଣ୍ଡ - ଚାରିଖଣ୍ଡ

ଛଅଖଣ୍ଡ + ଛଅ = ଛଅଖଣ୍ଡ - ଚାରିଖଣ୍ଡ

ଛଅ ଛଅ ଛଅ

ଛଅ ଛଅ ଛଅ

ଛଅ ଛଅ ଛଅ

ପ୍ରୋଗ୍ରାମ	ବିଷୟ	କର୍ଯ୍ୟ	କ୍ରମାଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।
		୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।	୧ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକ ଉତ୍ତର ଲେଖିବେ । ଛାତ୍ରମାନେ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତର ଆଲୋଚନା କରିବେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେବା ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।

ପାଞ୍ଚରାଜ୍ୟ କ୍ରୟାଧିକ୍ୟରାଶି ପାଇ ପ୍ରତି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍କଟିକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟ କରାଯାଇଛି ।

(୦୧) ଅଙ୍କଗୁଡ଼ିକର ଯୋଗଫଳ ତୁଲ୍ୟ

(୧) ଏକ ଅଙ୍କର ଦୁଇଗୁଣ ତୁଲ୍ୟ

(୨) ଏକ ଅଙ୍କର ତିନିଗୁଣ ଓ ଆଉ ଏକ

(୩) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଯୋଗଫଳ

(୪) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଅନ୍ତର

(୫) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଗୁଣନଫଳ

(୬) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଭାଗଫଳ ଓ ଭାଗଶେଷ ଏକ ।

(୭) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଯୋଗଫଳ ଓ ଭାଗଫଳ ସମାନ ।

(୮) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଗୁଣନଫଳ ଓ ଭାଗଫଳ ସମାନ ।

(୯) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଗୁଣନଫଳ ଓ ଭାଗଫଳ ସମାନ ।

(୧୦) ଦୁଇ ଅଙ୍କର ଯୋଗଫଳ ଓ ଭାଗଫଳ ସମାନ ।

ଉତ୍ତର :-

(୧) ୧୨ ।

(୨) ୧୫ ଅଙ୍କର ଦୁଇଗୁଣ ୩୦ ।

(୩) ୧୫ ।

(୪) ୧୫ ।

(୫) ୧୫ ।

(୬) ୧୫ ।

(୭) ୧୫ ।

(୮) ୧୫ ।

(୯) ୧୫ ।

(୧୦) ୧୫ ।

ଅଙ୍କଟିକୁ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଅଙ୍କଟିର ଦୁଇଗୁଣ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ ଅଙ୍କଟିର ତିନିଗୁଣ ଯୋଗ କରାଯାଇଛି ।

ଉଦାହରଣ :- ଅଙ୍କଟି ତିନି ଅଙ୍କର ହେଲେ ଏହାର ଦୁଇଗୁଣ ୩୦ ଏବଂ ତିନିଗୁଣ ୨୧ ଯୋଗ କଲେ ୫୧ ହେବ ।

ଅଙ୍କଟି ୫୧ ।

ଉତ୍ତର ୫୧ ।

ସୋପାନ	ବିଷୟ	ବର୍ଣ୍ଣନା	କଳାପଟା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷଣ ସାମଗ୍ରୀ
	ବୋଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା	ବୋଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :- (୧) କଥଂ ଫକୀରମୋହନଃ ବ୍ୟାସକବିଃ ଇତି ଉଚ୍ୟତେ ? (୨) କଥଂ ଫକୀରମୋହନସ୍ୟ ବାଲ୍ୟକାଳଃ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣଃ ଆସୀତ୍ ? (୩) କଥଂ ଫକୀରମୋହନଃ "ସେନାପତିଃ" ଇତି ପ୍ରସିଦ୍ଧଃ ? (୪) କେନ ପ୍ରକାରେଣ ଫକୀରମୋହନଃ ଓଡ଼ିଆଭାଷାୟାଃ ଉନ୍ନତିଂ କୃତବାନ୍ ? (୫) କଥଂ ଫକୀରମୋହନଃ ଅସ୍ମାକଂ ପୂଜ୍ୟଃ ?	
ତୃତୀୟ ସୋପାନ ପ୍ରୟୋଗ	ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା	ଏହାପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନ ଆକଳନ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା କରିବି । ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କନା କଳାପଟାରେ ଲିଖିତ ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା ମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀକୁ କାନ୍ଥରେ ଟାଙ୍ଗି ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରିବି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରି ସାରିବା ପରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ଦେବି । ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ (୧) ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗପ ଓ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ । (୨) ଅନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନୀଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ । ଏହାପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରି ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ମୁଁ ଶ୍ରେଣୀକୋଠରୀରୁ ବିଦାୟ ନେବି ।	**ଲବ୍ଧଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ :** ୧) ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ଯଥାର୍ଥଶବ୍ଦୈଃ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନାନି ପୂରୟତ: କ) ମହର୍ଷିଃ ବ୍ୟାସଦେବଃ ... ରଚୟିତା । ଖ) ତସ୍ୟ ଜନ୍ମସ୍ଥାନଂ ... ମଲ୍ଲିକାଶପୁରମ୍ । ଗ) ... ପ୍ରଖରା ବୁଦ୍ଧିଃ ଆସୀତ୍ । ଘ) ସଃ ସ୍ୱବୁଦ୍ଧିବଳେନ ... ରକ୍ଷାଂ କୃତବାନ୍ । ଙ) ସଃ ପ୍ରଥମତଃ ... ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାଂ ପ୍ରାପ୍ତବାନ୍ । ଚ) ସଃ ... ଇତି ପଦେ ନିୟୋଜିତଃ । ଛ) ସଃ ... କାର୍ଯ୍ୟଂ କୃତବାନ୍ ? (ସେନାପତି ରୂପେଣ, ତସ୍ୟ, ମହାଭାରତସ୍ୟ, କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ ପରିବାରସ୍ୟ, ବାଲେଶ୍ୱର ନଗରସ୍ୟ, ବାରବାଟୀ ବିଦ୍ୟାଳୟେ, ଦେବାନ୍) ୨) ବିକ୍ଷିପ୍ତବର୍ଣ୍ଣାଃ ସନ୍ତି, ପଦଂରଚୟତ କ) ୟଃ, ର, ଣୀ, ସ୍ମ । ଖ) ଅ ନୁ ଦମ୍ ବା । ଗ) ତା ୟି ଚ ର । ଘ) ଅ ୟ ନ୍ତି କ । ଙ) ତା ପି ମ ହୀ । ୩) ସମ୍ମେଳନଂ କୁରୁତ ସଂସ୍କୃତସ୍ୟ ସେନାପତିଃ ପିତାମହୀ ଗତଃ ରେବତୀ ଅଧ୍ୟୟନମ୍ ଦିବଂ କଥା ଫକୀରମୋହନଃ ପାଳିତବତୀ

संस्कृतस्य महत्त्वम्

आदर्शवाक्यानि

१. सत्यमेव जयते -
२. अहर्निशं सेवामहे -
३. बहुजनहिताय वहुजनसुखाय -
४. विद्ययाऽमृतमश्नुते -
५. शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् : -
६. असतो मा सद्गमय -
७. सत्यम् शिवम् सुन्दरम् -
८. सत्यं परं धीमहि -
९. श्रमं विना न किमपि साध्यम् -
१०. सिधिर्भवति कर्मजा -
११. योग: कर्मसु कौशलम् -
१२. ज्ञानं परमं ध्येयम् -

प्रतिष्ठानानि

भारत शासनम्
दूरसंचार विभाग:
आकाशवाणी
राष्ट्रिय शैक्षिक अनुसन्धान एवं प्रशिक्षणपरिषद्
अखिलभारतीयायुर्विज्ञानसंस्थानम्
केन्द्रीय माध्यमिकशिक्षा परिषद्
दूरदर्शनम्
उत्कलविश्वविद्यालय:
आइ.आइ.टि., रुर्की
आइ.आइ.टि., मद्रास्
आइ.आइ.टि., खडग्पुर
आइ.आइ.टि., मुम्बाइ

BM-8